

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Činnost Probační a mediační služby ČR v trestním
řízení včetně sociálně pedagogického náhledu na danou
problematiku**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
Mgr. Lukáš Brandejs

Vypracovala:
Bc. Jana Křišťůfková

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji tímto, že jsem diplomovou práci na téma „Činnost Probační a mediační služby ČR v trestním řízení včetně sociálně pedagogického náhledu na danou problematiku“ zpracovala samostatně a použila jsem pouze literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je součástí této práce, přičemž všechny citace a prameny jsou řádně vyznačeny v textu.

Tištěná a elektronická verze diplomové práce jsou pak totožné.

V Praze dne 27. března 2012

.....

Bc. Jana Křišťůfková

Poděkování

Děkuji tímto panu Mgr. Lukáši Brandejsovi za velmi efektivní metodickou pomoc a spolupráci, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce, a především za ochotu a odvahu tuto diplomovou práci a mou osobu při jejím zpracování vést.

Bc. Jana Křišťůfková

OBSAH

Úvod	6
1. Filosoficko-metodologická východiska probační a mediační činnosti ...	10
1. 1. Restorativní justice jako fundament sociální práce v trestním soudnictví	13
1. 2. Problematika efektivnosti trestních sankcí	17
2. Exkurz do historie probace a mediace ve vnitrostátním i mezinárodním kontextu	25
2. 1. Probace	25
2. 2. Mediace.....	31
2. 3. Probační a mediační služba ČR	33
3. Právní úprava Probační a mediační služby ČR de lege lata	36
3. 1. Obecné pojednání o právní úpravě dané oblasti	36
3. 2. K zákonu o PMS	40
4. Otázky vlastních probačních a mediačních činností.....	49
4. 1. Sociální práce jako základ činností PMS ČR.....	49
4. 2. Stávající aplikační praxe PMS ČR	56
4. 2. 1. Působení PMS ČR v přípravném řízení trestním.....	56
4. 2. 2. Dohledová činnost PMS ČR.....	62
4. 2. 3. Zajištění výkonu vybraných alternativních trestů prostřednictvím PMS ČR	75
5. Práce PMS ČR s mládeží.....	88
5. 1. Nejdůležitější specifika trestního soudnictví nad mládeží oproti trestání dospělých pachatelů trestných činů	88
5. 2. Aktivity PMS ČR charakteristické v rámci soudnictví nad mládeží.....	94
6. Možná aplikace poznatků sociální pedagogiky při působení na pachatele v rámci činnosti PMS ČR	101
6. 1. Obecné pojednání o sociální pedagogice	101
6. 2. Sociálně-pedagogické metody a jejich využití v praxi PMS ČR.....	108
7. Empirická zjištění ohledně postojů vybraných odborníků zainteresovaných na dané problematice	112
7. 1. Metodologická východiska výzkumu.....	112
7. 2. Analýza výsledků a jejich výklad.....	117
7. 3. Zhodnocení výsledků výzkumu a vyvození soudů.....	132
Závěr	139

Resumé	142
Bibliografická data, anotace a klíčová slova	144
Seznam použité literatury a zdrojů.....	147
Seznam zkratek	154
Seznam příloh.....	156

Úvod

Probační a mediační služba ČR (dále jen „PMS ČR“) je institucí v prostředí českého práva relativně mladou, jejíž vznik lze nepochybně spojovat s problematikou přechodu z principů justice retributivní (odplatné) k justici mající charakter převážně restorativní (obnovující). V tomto nelehkém procesu, na jehož dráhu se Česká republika vydala v rámci celospolečenských změn provázejících transformaci z režimu totalitního k demokratickému, a který není ještě zdaleka dovršen, jeví se být úloha PMS ČR nemálo podstatnou, a to i v kontextu potřeby harmonizace právního řádu a celkových společenských poměrů se stavem, který je standardem v zemích Evropské unie, po přistoupení České republiky k tomuto společenství.

Kořeny významu sociálně pomáhajících organizací, jakou bezesporu PMS ČR je, lze shledávat již ve stěžejních myšlenkách významných starověkých filozofů, jakými byli Platón či Aristoteles. Každý z nich, byť svým vlastním, originálním způsobem zdůrazňovali významnou úlohu lidské society při působení na rozvoj osobnosti jedince, potažmo společnosti jako celku. Tyto myšlenky následně byly od dob jejího vzniku uváděny do života představiteli křesťanské církve, kteří určitým způsobem pečovali jednak o všeobecnou vzdělanost, jejímiž centry byly kláštery a farní kostely, a jednak se věnovali péči o chudé a tělesně či jinak postižené jedince. K této činnosti, které se křesťanská církev poměrně úspěšně zhostila, když v tomto směru držela dlouhý čas monopol¹, se později přidaly různé občanské společnosti, spolky a nadace (např. hornická bratrstva již v 15. století).

Velký rozmach zájmu o dané otázky lze zaznamenat v průběhu 19. století, kdy docházelo k progresivnímu rozvoji společenských vědních oborů zabývajících se předmětnými jevy (např. sociologie a některé aplikované disciplíny, které z ní následně čerpaly a čerpají její teoretické poznatky, jakými jsou kupříkladu pedagogická sociologie, sociální pedagogika, sociální práce a další). Zároveň v tomto období došlo

---

¹ ostatně jako ve většině dalších oblastí života tehdejší společnosti - např. v Anglii v 16. století byly církví spravovány nejen jediné dvě univerzity (Oxford a Cambridge), ale i významná část škol nižších stupňů, stejně tak jako valná většina institucí poskytujících léčebnou a charitativní péči a pomoc; církev mj. prostřednictvím svých soudních dvorů rozhodovala rovněž i v mnoha občanskoprávních záležitostech (týkajících se rodinného, dědického práva apod.) - k tomu blíže např. viz. MEYER, G. J. Tudorovci. 1. vydání. Československý spisovatel, 2010, s. 113, 114

k položení základů státem garantovaného sociálního zabezpečení pro případ invalidity, smrti a dalších zátěžových situací.

Úlohy v oblasti sociální pomoci měla v době budování socialismu v zemích střední a východní Evropy plnit výhradně komunistická strana, přičemž myšlenka reálného socialismu existenci sociálně znevýhodněných osob v podstatě vylučovala. Daná problematika tedy byla odsunuta zcela na okraj pozornosti a zájmu odborné i laické veřejnosti jako „buržoazní“ přežitek a dotčené vědy v dané éře výrazně zaostávaly za vývojem v zemích Evropy západní. Potřeba působení sociálně činných organizací tak nabyla na významu až po pádu komunistických režimů, kdy nejen že otázky týkající se sociální inkluze začaly být aktuálnější, ale především přestaly být tabuizovány ve smyslu široké veřejné diskuze.

V souladu se zájmy a nároky současné dynamicky se měnící společnosti je nepochybně třeba, aby výkon některých veřejně prospěšných činností byl do jisté míry garantován, ne-li již přímo zabezpečován, státem coby sociální formací poskytující a zajišťující uspokojování bazálních potřeb jedince jako součásti formálního svazku dalších lidí, zejména pocit jistoty a bezpečí a další. V duchu této myšlenky je aktuálně i činnost PMS ČR (jakož i obdobných organizací v zahraničí), jako jedné z institucí zabývajících se odstraňováním příčin a následků a zároveň i předcházení sociálně patologickým jevům, státem zaštitěna.

Ačkoliv pole působnosti PMS ČR není omezeno pouze trestním řízením, právě v něm spočívá hlavní těžiště jejích krucióálních úloh, s orientací jak na dospělé pachatele trestných činů, tak i na delikventní mládež, a to v podstatě ve všech jeho fázích, kdy nejrozsáhlejší okruh aktivit spadá do řízení vykonávacího.

Mezi hlavní cíle, na něž je činnost PMS ČR představující sociální práci v trestní justici zaměřena, patří především plnohodnotné začlenění pachatelů trestných činů do „normálního“ života society a obnova trestným činem narušené harmonie společenského vztahu včetně nápravy nepříznivých důsledků spáchaného skutku na osobu poškozeného.

Bohužel nutno konstatovat, že díky v některých případech až kontraproduktivní spolupráci jednotlivých justičních i mimojustičních složek (dále jen též „složek“) podílejících se na trestním řízení (Policie ČR, státní zastupitelství, soudy a v neposlední řadě PMS ČR) dochází ke snížení efektivnosti vlivu, jež by PMS ČR na pachatele

trestných činů měla mít. Tato skutečnost může být mimo jiné do značné míry ovlivněna ne vždy dostačujícím vzděláním z oblasti trestního práva, kterou lze shledat u některých odpovědných sociálních pracovníků, což se dle mého názoru pravděpodobně odvíjí od tristního platového ohodnocení těchto osob, materiálního vybavení příslušných institucí apod. Nutno však podotknout, že s problematikou financí se Česká republika potýká komplexně. S tímto je pak spojena následná nedůvěra zejména soudců ve skutečnost, že by pro cíl jejich snažení (který by měl být totožný s účelem existence trestního práva obecně) mohla znamenat spolupráce s odborníky vzdělanými v oblastech zaměřených na sociální pomoc (sociální práce, sociální pedagogika apod.) jakýkoliv přínos.

Z vymezení cílů činnosti PMS ČR je pak zřejmá nezpochybnitelná souvislost s předmětem vědního oboru sociální pedagogiky. Otázky týkající se delikventní mládeže, jakož i dospělých, jsou zcela jistě jednou z nejdůležitějších oblastí zájmu sociální pedagogiky coby aplikované vědní disciplíny transdisciplinárního charakteru. Jako v takové je v ní třeba spatřovat potenciál k nalezení východiska z rozmanitých problémů, jež jsou s řešením následků trestné činnosti nerozlučně spjaty, a to jak v rovině čistě teoretické, tak i v trestně právní praxi. Rovněž pak k nalezení koncepčního východiska k výše nastíněnému zefektivnění spolupráce složek v dané oblasti se jeví být využití poznatků sociální pedagogiky nanejvýš příhodným.

Ve své práci se nejprve zaměřím na filosofická a metodologická východiska probačních a mediačních činností, speciálně na problematiku restorativní justice a efektivnosti trestních sankcí. Dále bude pojednáno o historii probace a mediace, jakož i PMS ČR, to vše v kontextu vnitrostátním i mezinárodním. Následovat bude deskripce právní úpravy PMS ČR ve své současné podobě. Větší část práce bude orientována na vlastní probační a mediační činnosti, a to jak z pohledu teorie, tak i stávající praxe. Scházet nebude ani výklad ohledně působnosti PMS ČR v rámci soudnictví nad mládeží včetně nejdůležitějších specifik, které tuto oblast provázejí. V neposlední řadě zde bude obsažena kapitola věnovaná sociální pedagogice, a to jednak v jejích obecných rozměrech a jednak se zaměřením na její konkrétní metody a jejich aplikaci v praxi PMS ČR.

Závěrem budou prezentovány výsledky kvalitativního výzkumu, týkajícího se některých důležitých otázek s danou problematikou spjatých, provedeného se záměrem

zjistit vize dotazovaných ohledně v úvahu připadajících variant zefektivnění nejen ukládání a výkonu některých sankcí a uplatňování alternativních postupů v duchu restorativního soudnictví, ale i spolupráce daných složek při řešení trestné činnosti a jejích následků, a taktéž zkoumat postoje respondentů k možnému uplatnění poznatků sociální pedagogiky v dané oblasti a případné představy daných osob o rozsahu a způsobu tohoto využití.

Některé aplikační poznatky jsou pak rovněž předkládány v rámci celé práce na místech k tomu příhodných.

Cílem této práce je pokusit se přiblížit problémy spjaté s činností PMS ČR v trestním řízení, a to nejen z hlediska čistě teoretického, ale i z pohledu stávající praxe. Záměrem je rovněž mimo jiné propojit zmiňované teoretické i praktické poznatky s otázkami, jež tvoří obsah vědního oboru sociální pedagogika, a nastínit možné přístupy vedoucí k zefektivnění spolupráce justičních i mimojustičních složek za účelem snadnější a účinnější resocializace pachatelů trestných činů.

1. Filosoficko-metodologická východiska probační a mediační činnosti

Vývoj trestní politiky na přelomu 20. století je charakterizován zejména dynamickým rozvojem alternativních přístupů k trestnímu řízení i ukládaným sankcím, čím pojetí trestní spravedlnosti získává zcela nový rozměr. Mnohem větší důraz je kladen na dodržování základních lidských práv a svobod trestaných osob, jakož i na aspekty spjaté s postavením těchto jedinců ve společnosti jako celku, rovněž v rámci menších sociálních skupin a rodiny coby sociální skupiny základní. Dalším významným fenoménem současné strategie v trestní oblasti je pak obrácení pozornosti k oběti trestného činu, jejíž právo na určitou formu zadostiučinění a náhradu škody trestným činem způsobenou (ať již materiální či nemateriální) by mělo stále více být zohledňováno v rámci trestního procesu, a to všemi jeho subjekty².

Z výše uvedeného pak vyplývá, dle mého názoru, důležitost institutů zajišťujících realizaci nastíněných idejí v trestně právní praxi.

Pro pochopení bazálních souvislostí dané problematiky je třeba, jak se domnívám, ozřejmit význam stěžejních pojmů, jichž bude v práci často užíváno s tím, že další termíny budou v logickém sledu vykládány v rámci celého textu.

Z logiky věci je zřejmé, že krucialními pojmy předmětné oblasti jsou „propace“ a „mediace“.

V souvislosti s vymezením termínu **probace** (z lat. probare, tj. zkoušet, ověřovat; v angl. probation) považuji za nutné konstatovat, že odborná literatura

---

² subjekty trestního řízení jsou orgány činné v trestním řízení, tj. soud, státní zástupce a policejní orgán (us. § 12 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), osoba podezřelá ze spáchání trestného činu (terminologie trestního práva procesního pojmenovává v různých fázích trestního řízení tuto osobu podezřelým, obviněným, obžalovaným či odsouzeným), obhájce, poškozený, zúčastněná osoba (tj. osoba odlišná od obviněného, jejíž věc byla nebo má být zabrána v rámci trestního řízení), osoby s tzv. samostatnými obhajovacími právy (zákonný zástupce obviněného, osoby obviněnému blízké a orgán pověřený péčí o mládež), úředník PMS ČR a orgán pověřený péčí o mládež v řízení proti mladistvým. Dále jimi mohou být svědek, znalec a tlumočnick, pokud uplatňují v řízení vlastní procesní zájem, tj. nárok na svědečné, znalečné či tlumočné - Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. Aktualizované vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2002, s. 118, 167 - 168, 180; obdobně k tomu např. Kejdová, M. Základy trestního práva. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006, s. 57

se v pojetí definice u jednotlivých autorů ne zcela shoduje. Tato skutečnost je způsobena, dle mého mínění, odlišnými pohledy specialistů ovlivněnými oborem, jemuž se primárně věnují (jiným způsobem probaci obsahově deskribují odborníci na právní problematiku a jiným způsobem ti, kteří se profesionálně zabývají sociální prací³ apod.).

Z právního hlediska bývá probace definována v užším smyslu jako zvláštní typ sankce, který představuje jednak alternativu trestu odnětí svobody či přímo podmíněné upuštění od uložení trestu a jednak pomoc a dohled nad chováním pachatele, který má usnadňovat jeho resocializaci⁴. Pod probací je tedy možno si představit přístup k pachatelům trestných činů, který kumuluje prvky typické pro oblast penologie⁵, ale i sociální práce a dalších vědních oborů. Nejde o to, že by se společnost vzdala práva pachatele citelně potrestat, tímto postupem je především totiž sledována individualizace postihu trestněprávních deliktů v souvislosti s jejich závažností a osobou pachatele a vytvoření většího prostoru pro trestání činů, jejichž společenská škodlivost dosahuje vyššího stupně intenzity.

V širším smyslu pak probace představuje soustavu funkcionalit spadajících pod gesci probační služby.⁶

Z více na praxi zaměřeného pohledu sociální práce možno probaci úžeji prezentovat jako „*povinnost pachatele podrobit se probačnímu příkazu a namísto trestu přijmout v určené době stanovená omezení, povinnosti nebo tzv. probační dohled*“⁷. Šířeji je probace v tomto pojetí charakterizována jako činnosti při zjišťování sociální, rodinné a pracovní anamnézy pachatele, jakož i jeho osobních postojů ke spáchanému trestnému činu a případné náhradě škody, s cílem připravit výchozí materiál využitelný

---

³ o sociální práci bude v širších souvislostech pojednáno v dalším textu

⁴ **resocializací** se rozumí náprava jedince a jeho opětovné začlenění do společnosti na pozici odpovídající jeho schopnostem a možnostem a rovněž všem sociálním normám - k tomu srov. např. Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2008, s. 60

⁵ **penologie** je vědní disciplína zabývající se výkonem trestu (sociologickými, psychologickými i právními aspekty) a jeho účinky na osobu odsouzeného; užší specializací tohoto oboru je **penitenciaristika**, která je zaměřena na výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody - k tomu srov. např. Kejdová, M., Vaňková, Z. *Sociologie a psychologie práva*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2004, s. 64

⁶ k tomu srov. např. Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník. § 1 - § 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 568 či Ščerba, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 165 či Hendrych, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vydání, 2009 - dostupný na: www.beck-online.cz - pojem „Probace“

⁷ Matoušek, O., Křoftová, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál s.r.o., 2003, s. 187

pro meritorní rozhodování soudů či státních zastupitelství (využití tzv. odklonů v trestním řízení⁸, alternativních trestů, eventuelně alternativ k potrestání)⁹.¹⁰

Jak vyplývá z výše vymezeného pojetí probace, tato se uplatňuje toliko v rámci trestního procesu, naproti tomu uplatnění **mediace** (z lat. medius, median, tj. střed, postřední; v angl. penal mediation, victim offender mediation¹¹) připadá v úvahu i v oblasti vztahů občanskoprávních. Obecně ji lze označit za hledání východiska ze vzniklých sporů alternativním způsobem za účasti nestranné osoby tzv. mediátora, který vede strany konfliktu k nalezení smírného řešení situace, která způsobila narušení společenského vztahu.¹²

V trestním řízení pak mediace představuje řešení narušeného vztahu mezi obviněným a obětí trestného činu, popřípadě dalšími dotčenými osobami, mimo soudní proces, ale v úzké souvislosti s ním. Mediace tak je základním nástrojem restorativní justice, v rámci níž je na trestný čin nahlíženo jako na konflikt mezi pachatelem a osobou trestným činem poškozenou. Její podstatou je krom jiného posílení participace obviněného i poškozeného na urovnání disharmonického stavu, což je i důvodem požadavku jejich výslovného souhlasu s tímto postupem. Aby mohlo dojít k naplnění úlohy mediátora, musí být jeho pozice k oběma stranám sporu neutrální, což klade na osobu mediátora nemalé nároky, co se týče vzdělání (v oblasti psychologie, sociální práce, sociální pedagogiky, práva apod.), ale i zkušeností a praktických dovedností při vedení mediačního procesu. Ačkoliv výsledek provedené mediace nemusí vždy vyústit v uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným, výstupy z ní však mohou představovat cenný materiál pro soudce a státní zástupce při úvahách o dalších možných alternativních postupech.¹³

---

⁸ k institutu odklonu v trestním řízení viz. následující části práce

⁹ tuto probační činnost mnoho autorů označuje jako tzv. soudní pomoc - k tomu srov. např. Úvodní studii k pilotnímu projektu modelových pracovišť „justiční, mediační a probační služby“ /JMPS/ autorů Ouředníčková, L. a kol. uveřejněnou v Příloze časopisu České vězeňství č. 2/1999. PROJEKTY. Hledání nových forem zacházení s pachateli /Soubor projektů/. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1999, s. 29

¹⁰ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál s.r.o., 2003, s. 188 - oproti výše popsanému právnímu pojetí probace v širším smyslu, se autoři této publikace v rámci širšího pojetí zaměřují pouze na určitý okruh probačních činností

¹¹ k tomu srov. např. Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 204

¹² k tomu srov. např. Matoušek, O. a kol. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2005, s. 283 nebo Úvodní studii k pilotnímu projektu modelových pracovišť „justiční, mediační a probační služby“ /JMPS/ autorů Ouředníčková, L. a kol. uveřejněnou v Příloze časopisu České vězeňství č. 2/1999. PROJEKTY. Hledání nových forem zacházení s pachateli /Soubor projektů/. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1999, s. 17

¹³ k tomu srov. např. Hendrych, D. a kol. Právní slovník. 3. vydání, 2009 - dostupný na: www.beck-online.cz - pojem „Mediace v trestním řízení“

Z rozsahu výše nastíněných činností je nepochybně zřejmé, že jejich realizaci nelze očekávat již od tak nadmíru přetížených orgánů činných v trestním řízení, které jsou zaměřeny téměř výhradně na řádné odhalování a vyšetřování trestných činů a jejich pachatelů včetně spravedlivého potrestání v řízení odpovídajícím zásadám právního státu¹⁴. S ohledem na tuto skutečnost byla uzákoněna instituce, která se předmětnými aktivitami zabývá v rámci naplňování poslání, pro něž byla zřízena. Takovýmto speciálním subjektem v českém prostředí je Probační a mediační služba¹⁵ ČR zřízená ke dni 1. 1. 2001 zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o PMS“).

1. 1. Restorativní justice jako fundament sociální práce v trestním soudnictví

Jedním ze základních filosoficko - metodologických východisek probační a mediační činnosti je možno shledat koncept restorativní justice (z angl. restorative justice, tj. nápravná, obnovující justice), který představuje nové paradigma¹⁶ v přístupech k řešení trestné činnosti při využití nejen klasických trestněprávních nástrojů, ale i specifických metod sociální práce s pachateli i oběťmi trestných činů při nahlížení na trestný čin především coby rozpor mezi jeho aktéry,

---

¹⁴ k tomu srov. zejména ust. § 1 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

¹⁵ v angl. probation and mediation service, probation service - k tomu srov. např. Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 206

¹⁶ kupříkladu B. Fajkus obecně charakterizuje paradigma jako „... „způsob vidění světa“ vědcem, jako celek poznatků a s nimi spjatých vědeckých postupů, které si vědec osvojil a které uplatňuje ve své vědecké praxi. Současně je to soubor historicky vzniklých způsobů rozvíjení vědy v určitém období. Paradigma je určující pro výběr a formulaci problémů v daném období a obsahuje i kritéria, zda jsou řešení dalších problémů přijatelná.“ - Fajkus, B. Filosofie a metodologie vědy. Vývoj, současnost a perspektivy. 1. vydání. Praha: Academia, 2005, s. 119; T. S. Kuhn pak uvádí: „Paradigma je to, co členové vědeckého společenství sdílejí, a naopak: vědecké společenství se skládá z lidí, kteří sdílejí nějaké paradigma.“ - Kuhn, T. S. Struktura vědeckých revolucí. Dotisk 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2008, s. 175

příčemž je zohledňována premisa poškození jedné osoby jinou, nikoli primárního ohrožení státu (resp. veřejného zájmu na ochraně některých hodnot).¹⁷

Filosofické základy přístupu k nalézání východiska ze sociálního konfliktu způsobeného trestným činem je pak třeba spatřovat ve filosofii radikálního konstruktivismu¹⁸, který zpochybňuje existenci objektivní reality s tím, že veškeré skutečnosti, které nazýváme realitou, jsou v reálu pouhým konstruktem, který si vytváří každý člověk odlišně v závislosti na vlastních dispozicích, na subjektivně vnímaném obrazu okolního světa. Tento přístup přispěl k pokroku v rozvoji humanitních věd a v oblasti trestní spravedlnosti znamenal obrácení pozornosti k individuálním potřebám osob trestným činem dotčených včetně přihlídnutí k jejich sociálnímu zázemí.¹⁹

Příčiny, které vedly ke vzniku konceptu restorativní justice, je možno mj. spatřovat jednak ve změnách v pojetí moderní trestní politiky a jejich východisek a jednak v rozvoji nových teorií v sociální sféře, a to především v rámci psychologie, psychiatrie, sociální práce apod.²⁰

Samotný obsah pojmu restorativní justice je charakterizován jako určitý způsob přístupu k pachatelům trestné činnosti, který je reakcí na skutečnost, že dosavadní pojetí trestní spravedlnosti v její retributivní (z angl. retributive, tj. trestající) podobě není schopno adekvátně reagovat na permanentní nárůst kriminality, a tudíž nedostatečně chrání jednotlivce i společnost jako celek. Lze ji chápat „jako soubor postulátů, cílů a metod, které charakterizují určitý přístup k řešení problematiky zločinnosti“^{21, 22}.

---

¹⁷ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 9 - 15

¹⁸ tento filosofický směr navazuje určitým způsobem na učení fenomenologie (k tomu blíže srov. Ing. Mgr. Jakub Jura. Radikální konstruktivismus. - dostupný na: <http://psychoterapie-jura.cz/konstruktivismu.htm>), která dle Husserla (zakladatele) vychází z přesvědčení, že veškeré poznání je tvořeno výlučně tzv. fenomény (jevy), přičemž k pochopení vztahu mezi zkušeností a její subjektivní příčinou je nutno nalézt podstatu zkušenosti překrytou ve vědomí člověka množstvím subjektivních obsahů, jež je zapotřebí nejprve vyřadit (tzv. fenomenologická redukce) - Radvan, E. Soudobá filosofie. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006, s. 14, 15

¹⁹ Ludewig, K. Systemická terapie. Základy klinické teorie a praxe. Praha: Pallata, 1994; In: Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 14

²⁰ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 13

²¹ Karabec, Z. Koncept restorativní justice; In: Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů. Editoval Karabec, Z. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 8

²² obdobně k tomu Howard Zehr, dle kterého se jedná především o soubor principů, návodných otázek a určitou filosofii. Obnovující justice tak dává alternativní rámec úvahám o „darebáctví“ - Zehr, H. The little book of restorative justice (The little books of justice & peacebuilding). Good Books, 2002, s. 5

Postupy typické pro restorativní justici je však samozřejmě možno aplikovat pouze u určitého typu pachatelů trestných činů (přitom je třeba přihlížet k jejich osobnostním charakteristikám, ale i povaze, charakteru a způsobu spáchání trestného činu atd.)²³, což je důvodem její existence jako paralelního systému vedle klasické trestní justice. Nicméně základní ideje obnovující justice umožňují nejen důslednou individualizaci trestního postihu, ale zároveň i individualizaci trestního procesu samého.²⁴

Za jednoho z hlavních autorů myšlenek restorativní justice je považován Howard Zehr, který přirovnává systém sociálních vztahů k pavučině, u níž v případě spáchání trestného činu dojde k přetrhání některých vláken, přičemž restorativní justice usiluje o komplexní obnovení tohoto předu, což čítá odčinění škody v materiálním i nemateriálním smyslu, restituci původního stavu, jakož i zkoumání a předcházení příčinám delikvence.²⁵

Dalšími významnými představiteli pak jsou např. John Braithwaite, autor publikace z roku 1989 *Crime, Shame and Reintegration* (Trestný čin, hanba a obnova), či Mark Umbreit, který ve Spojených státech založil a vede *Center for Restorative Justice and Peacemaking*, přičemž oba se výrazně zasadili o rozšíření myšlenek restorativní justice ve světě.²⁶

Za výchozí zásady pojetí restorativní spravedlnosti lze označit několik základních tezí, mezi něž patří pojetí trestného činu jako útoku proti lidem a mezilidským vztahům a jako projevu vzniklého disharmonického stavu²⁷. Dále zde dochází k upřednostňování alternativních postupů s tím, že reakcí na spáchaný

---

²³ v této souvislosti je třeba podotknout, že je nutno důsledně rozlišovat mezi pojmy restorativní justice a alternativní sankcionování, byť se obsah těchto pojmů v určitých aspektech překrývá, přesto nejsou totožné (restorativní justice je pojem zahrnující širší oblast dotčených vztahů) - k tomu srov. např. Ščerba, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 23

²⁴ Karabec, Z. *Koncept restorativní justice*; In: *Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů*. Editoval Karabec, Z. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 8, 18

²⁵ Zehr, 2001; In: Štern, P. a kol. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 30, 31

²⁶ Štern, P. a kol. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 32

²⁷ takový disharmonický stav vyplývá z určitého konfliktu, na který je možno nazírat z několika různých úhlů: jako na spor mezi konkrétními osobami, rozpor mezi zájmy pachatele, poškozeného a veřejným zájmem, a rovněž jako na konflikt norem imanentních pachatelů a norem uznávaných společností, přičemž poslední ze jmenovaných bývá nejčastější příčinou trestné činnosti, což mnohdy souvisí s hierarchií hodnot pachatele, pro něž nejsou hodnoty uznávané společností na předních místech jeho žebříčku

čin může, ale nemusí být trest. Více než kde jinde je zde kladen důraz na využití trestní sankce až na pozici ultima ratio, tedy krajního prostředku ve chvíli, kdy požadovaného účelu nelze dosáhnout jinak²⁸. Operuje se zde s pozitivním výchovným vlivem samotné podoby projednání věci. Využití alternativních postupů nepředstavuje vzdání se společnosti práva na spravedlivé potrestání pachatele, nýbrž důslednou individualizaci řízení a následného opatření obsahujícího prvky sankce v různé intenzitě. Neméně důležitými jsou individuální aspekty vztahující se k aktérům trestného činu, tzn., že restorativní justice důsledně prosazuje zohledňování zájmů poškozeného (popř. dalších dotčených osob) a nutnost převzetí osobní odpovědnosti pachatele za své jednání, což konkrétně zahrnuje především formu zadostiučinění poskytnutého poškozenému, která odpovídá jeho potřebám. Co se týče procesu převzetí osobní odpovědnosti ze strany provinilce, tento musí nutně zahrnovat pochopení širších sociálních souvislostí činu a zejména ztotožnění se s jeho protiprávností a především nesprávností z lidského hlediska, nikoli pouze čisté uvědomění si jeho trestněprávních důsledků.

Celý koncept by měl být pak směřován k řešení reflektujícím zájmy všech zúčastněných subjektů (delikventa, poškozeného (a dalšího činem dotčeného okolí) i státu coby garanta zajišťování ochrany svých občanů před pachateli trestných činů), jedná se o tzv. strategii win-win (vítězství všech).²⁹

Bazálním nástrojem obnovující justice je výše již popsána mediace (Victim Offender Mediation), která je z prostředků, jimiž restorativní spravedlnost disponuje, v českém prostředí nejrozšířenější. Dále sem patří skupinové komunitní a rodinné konference (Family Group Conferences)³⁰ a tzv. kruhy společného rozhodování (Peacemaking/Sentencing Circles)³¹, které jsou využívány zejména v zahraničí

---

²⁸ tato zásada je mj. vyjádřena přímo v ust. § 12 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších změn a doplňků

²⁹ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 9 - 12

³⁰ oproti mediaci může být v tomto případě okruh osob přizvaných k řešení následků trestné činnosti rozšířen o rodinné příslušníky, přátele či představitele dotčené komunity - Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 34, 35; využití tohoto nástroje si lze představit i v českém prostředí, v současnosti bude využíván zejména u mladistvých pachatelů

³¹ tento prostředek restorativní justice ještě více zvětšuje okruh osob, které se jej účastní, a to o zástupce justice - soudce, žalobce a obhájce, přičemž výstupem může být kolektivní vyřešení sporu včetně to i v úvahu připadající rozhodnutí o potrestání delikventa - Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 35; aplikaci tohoto nástroje si lze v rámci českého soudnictví představit v rámci aktuálně platné právní úpravy jen stěží

(Austrálie, Nový Zéland, Kanada či USA)³², rovněž např. pomoc obětem, asistence bývalým pachatelům, restituce a v některých případech jsou sem řazeny i obecně prospěšné práce³³.

Závěrem pojednání o restorativní justici možno dle mého názoru uvažovat o tom, že nastíněný koncept disponuje potenciálem výrazného usnadnění řešení některých problematických otázek, s nimiž se trestněprávní politiky jednotlivých států v současné době potýkají, Českou republiku nevyjímaje. Jedná se zejména o stabilní nárůst sociálně patologických jevů, které se zároveň typologicky rozrůstají, přičemž na tuto skutečnost je nutno briskně reagovat nejen změnami v legislativě, ale zejména i v přístupu k hledání východisek vedoucích k efektivnějšímu výkonu trestněprávní strategie při zohlednění požadavků a potřeb současné, stále více globalizované, společnosti.

1. 2. Problematika efektivity trestních sankcí

Trestní sankci lze chápat jako následek jednání, jež je kontradiktorní normám objektivního práva³⁴. Ukládání trestů je pak svěřeno do výlučné pravomoci soudů coby orgánů veřejné moci, což vyplývá mj. z čl. 40 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (LZPS)³⁵, který praví, že „*jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy*“.

Historický náhled na výhradně odplatnou funkci trestu se postupně vyvinul na jeho chápání jako prostředku ochrany společnosti před trestnými činy a jejich pachateli.³⁶ Trestní sankce by tak podle novodobého nazírání měla kromě samého aktu msty pojímat mj. i příležitost pro delikventa za podpory společnosti se navrátit zpět k životu v intencích sociálních norem, zejména těch právních.

---

³² Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 34, 35; obdobně k tomu např. Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediální služby. 1. vydání. Praha: KEY Publishing s.r.o., 2007, s. 18, 19

³³ Diblíková, S. Restorativní justice a vězeňství; In: Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů. Editoval Karabec, Z. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 55

³⁴ objektivním právem se rozumí souhrn právních norem, jež jsou platné na určitém vymezeném území - k tomu srov. např. Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A. Teorie práva. 2. přepracované vydání. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2004, s. 27; nebo obdobně Kejdová, M. Právo a bezpečnostní politika. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 26

³⁵ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky

³⁶ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 19

Co se týče účelu trestu, tento není v aktuální právní úpravě výslovně vyjádřen, nicméně jej lze dovozovat z právní normy (trestního zákoníku) jako celku, a to shodně s tím, jak byl formulován s účinností od 1. 1. 1962 do 31. 12. 2009 v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon (dále jen trestní zákon):

„Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.“³⁷

V takto deskribovaném účelu trestu lze seznat některé klíčové funkce trestního práva, tedy funkci ochrannou, preventivní (individuální i generální)³⁸ a výchovnou.

Otázky účinnosti trestních sankcí se logicky v první řadě odvíjejí od efektivnosti práva jako celku (v rovině tvorby, interpretace, aplikace a následné vlastní realizace v podobě jeho vymáhání).

Efektivností práva se pak rozumí „...*společensky cílené rezultativní působení práva. Efektivnost jako komplexní pojem zahrnuje souhrn praktických hodnot: účelnost, prospěšnost, ekonomičnost.*“^{39,40} Společenskou efektivností práva lze pak označit míru schopnosti práva ovlivnit sociální realitu požadovaným způsobem.

Efektivnost práva lze ovlivnit ve dvojí rovině, a to jednak již při samotné tvorbě a jednak při jeho realizaci. Co se týče tvorby práva, zde jsou velmi důležitými aspekty, jež je třeba neodmyslitelně brát v potaz, např. jasnost, přehlednost a vzájemná nerozpornost právních norem, jakož i kompatibilita právního řádu jako celku a další. Na úrovni realizace práva hraje klíčovou úlohu charakter společenských relací, k jejichž regulaci norma směřuje, dále pak kvalita právních norem, celková stabilita právního řádu, četnost porušování právních předpisů, kvalita orgánů právo aplikujících,

---

³⁷ ust. § 23 trestního zákona

³⁸ **individuální prevence** je zaměřena na konkrétního pachatele s cílem zabránění opakování trestné činnosti; **generální prevence** směřuje na celou společnost - k tomu srov. např. Šámal, P. a kol. Trestní zákon. Komentář. Obecná část. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 164; či Kalvodová, V. Trest odnětí svobody na doživotí. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 51

³⁹ Harvánek, J. a kol. Teorie práva. 2. opravené vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004, s. 170

⁴⁰ podle praktických hodnot viz. výše odborná literatura deskribuje tři hlavní pojetí efektivnosti práva, a to cílově výsledkové (poměr mezi cílem, resp. účelem sledovaným zákonodárcem a faktickým výsledkem realizace právní normy), funkční (míra podmínek a okolností, jejíž naplnění je nezbytné k funkčnosti právní normy) a nákladově výsledkové (relace mezi vynaloženými náklady a výsledky působení právní normy) - Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A. Teorie práva. 2. přepracované vydání. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2004, s. 309

všeobecný respekt k právu i zákonodárci, míra shody práva a ostatních společenských norem (např. morálky) a v neposlední řadě stupeň individuálního, skupinového a společenského právního vědomí⁴¹.⁴²

Neméně důležitými faktory podílejícími se na účinnosti trestních sankcí jsou jejich důsledná individualizace, pokud možno bezprostřední návaznost na spáchané provinění a samozřejmě přiměřenost k spáchanému činu.

V tomto ohledu lze shledat nepochybnou analogii s klasickými metodami výchovy⁴³, mezi něž patří mj. i odměňování a trestání⁴⁴. I v rámci teorie výchovy coby pedagogické disciplíny je u trestání kladen důraz na citlivost a takt při jeho užívání jako krajního prostředku, dále na důslednost, přiměřenost a včasnost

---

⁴¹ **právní vědomí** je možno definovat jako vnitřní vztah jedince, skupin i celé society k právu a k právnímu řádu, který má složku intelektuální (znalost práva) a emocionální (postoj k právu), přičemž jeho úroveň vypovídá o právní informovanosti, o vnímavosti subjektů k právu a o kvalitě právní komunikace - Kejdová, M., Vaňková, Z. Sociologie a psychologie práva. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2004, s. 31 a 35; **právní informovanost** je jedním z faktorů ovlivňujících společenskou efektivnost práva a je zajišťována přenosem právních informací, k němuž může docházet přímo (z autentického právního textu), nepřímo (přes další informační zdroj např. z přednášky) či mimoprávně (přes spolupůsobící sociální normativní systémy např. morální normy); **právní komunikace** je složkou komunikace sociální a jejími bazálními cíly jsou jednak formování právní informovanosti, či alespoň povědomí o tom, že určité společenské vztahy jsou právem regulovány, a že je třeba v těchto oblastech respektovat určité limity, a jednak působení na postoje subjektů k právu a na právní citění. Právní komunikace zprostředkovává tři základní oblasti informací: povšechné poznatky o právním řádu (umožňující běžné fungování individua ve společnosti), poznatky nutné k zastávání sociálních rolí (např. role rodiče) a poznatky důležité pro učinění podstatných rozhodnutí, jež nejsou každodenním standardem (např. osvojení dítěte). Účinky právní komunikace pak lze rozdělit na: informační (míra znalosti práva), motivační (míra působení na emocionální složku právního vědomí) a akční (vliv na reálné chování jedince v právní oblasti) - Večeřa, M., Urbanová, M. Základy sociologie práva. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně a nakladatelství Doplněk, 2002, s. 144 - 150

⁴² Kejdová, M., Vaňková, Z. Sociologie a psychologie práva. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2004, s. 28 - 31

⁴³ **výchovou** se rozumí specificky lidská aktivita, která spočívá v záměrném, cílevědomém ovlivňování vychovávaného, která má vliv na celkové utváření jeho osobnosti - k tomu srov. např. Kraus, B. Teorie výchovy. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006, s. 5; **osobnost** pak lze definovat jako „organizovaný a integrovaný systém (celek) duševního života člověka, v němž je integrována biologická, sociální a psychologická stránka jeho existence v dynamickou strukturu individuálních vlastností, která je vlastní pouze jednomu člověku a kterou se odlišuje od ostatních lidí“; In: Vízdal, F. Techniky poznávání osobnosti. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2005, s. 4; osobností člověk není automaticky od narození, nýbrž se v ní postupně vyvíjí v rámci socializace - tamtéž s. 5; **socializaci** je možno charakterizovat jako celoživotní postup formování a vývoje jedince ve „společenskou bytost“, jež je determinován recipročním ovlivňováním individua a jeho sociálního okolí - k tomu srov. např. Vágnerová, M. Základy psychologie. 1. dotisk. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 273

⁴⁴ mezi další klasické metody výchovy patří zejména metoda vysvětlování, přesvědčování, metoda příkladu, cvičení a další - k tomu srov. např. Kraus, B. Teorie výchovy. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006, s. 20, 21; i využití těchto dalších metod si lze nepochybně představit při působení na pachatele trestných činů za účelem jejich resocializace coby procesu zpětné nápravy prvotní insuficience socializačního vývoje jedince

při jeho uplatňování, rovněž tak na nutnost pochopení důvodu trestu a vnitřního přijetí odpovědnosti za něj ze strany trestaného.⁴⁵

K samotné efektivnosti trestů je pak nezbytné zamyšlení nad účinností trestu odnětí svobody oproti sankcím alternativním.

V současné době je naplňování účelu trestu prostřednictvím trestu odnětí svobody mnoha odborníky zpochybňováno, a to na škále od umírněného zdůrazňování jeho nevýhod⁴⁶ až po jeho takřka naprosté odmítání jako možného prostředku náležitého fungování trestní justice⁴⁷.

Osobně se domnívám, že výčet nevýhod trestu odnětí svobody je poměrně nasnadě.

V první řadě se jedná o neustále zdůrazňovanou ekonomickou náročnost k zajištění solidních základních životních podmínek vězňů⁴⁸. V této souvislosti považuji za zajímavé zmínit, že ačkoli z obecných diskuzí a rozprav odborné i laické veřejnosti na dané téma, by se mohlo zdát, že průměrné náklady na věznění jedné osoby mají rostoucí tendenci, z dostupných statistických údajů je zřejmé, že tyto od roku 2003 víceméně stagnují, když v roce 2010 byly dokonce z uvedeného období nejnižší (např. v roce 2003 činily průměrné náklady na jednoho vězně na jeden den částku 884,29 Kč, v roce 2009 pak tytéž náklady částku 885,02 Kč a v roce 2010 částku 847,27 Kč)⁴⁹.

Dalším neopomenutelným problémem v této oblasti je neméně často diskutovaná přeplněnost věznic, se kterou se v posledních letech potýká nejen Česká republika. Z těchto důvodů může pak docházet ke stavům, kdy stát

---

⁴⁵ Kraus, B. Teorie výchovy. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006, s. 20

⁴⁶ týká se dle mého názoru velmi často praktikujících odborníků z řad orgánů činných v trestním řízení (zejména policistů a soudců), kteří jsou často svědky toho, že dosažení účelu trestu výhradně za užití prostředků restorativní justice a alternativního trestání je v mnohých případech velmi problematické, neřku-li nemožné

⁴⁷ tyto postoje lze dle mého mínění mnohdy shledat u teoretiků zabývajících se metodikou a řízením sociálně pomáhajících organizací, probační a mediační činnosti, jakož i sociální prací jako takovou

⁴⁸ celkové podmínky výkonu trestu odnětí svobody jsou upraveny zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších změn a doplňků, vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších změn a doplňků, a vnitřními řády jednotlivých věznic; pokud jde o zmiňované základní životní podmínky, odsouzeným je v tomto ohledu garantováno např. právo na pravidelnou stravu, vlastní lůžko, oděv podle ročního období, výměnu vězeňského osobního prádla nejméně jednou týdně, denní umývání (koupání - sprchování teplou vodou - nejméně jednou týdně), či právo na zdravotní péči a další

⁴⁹ použité statistické údaje jsou dostupné na internetovém serveru Vězeňské služby ČR - www.vscr.cz - pod Generálním ředitelstvím VS ČR v sekci Statistky - Statistické ročenky

není schopen zajistit dodržování některých základních práv odsouzených⁵⁰. Takto se dle mého mínění může dít zejména např. při dodržování velikosti ubytovací plochy připadající na jednoho odsouzeného v cele nebo ložnici⁵¹. Přeplněnost věznic pak snižuje i možnost efektivního individuálního působení na odsouzeného za účelem jeho resocializace, čímž zároveň výrazně klesá celková efektivita takové sankce⁵².

V neposlední řadě je třeba popsat některé nejdůležitější negativní dopady výkonu trestu odnětí svobody do osobností sféry vězňů. Zde na prvním místě nutno zdůraznit nízký až mizivý preventivní, resocializační a zejména výchovný účinek trestu odnětí svobody⁵³ provázený mnoha nepříznivými vedlejšími účinky typu nápodoby či identifikace s nežádoucími vzorci chování. Dalším významným aspektem lze nepochybně označit tzv. prizonizaci, kterou lze definovat jako záporné působení vězeňského prostředí na odsouzeného i jeho budoucnost po propuštění z výkonu trestu, kdy nemálo těchto osob není schopno vrátit se ke standardnímu způsobu života a jejich sociální dovednosti vykazují značnou insuficienci (v případech propuštění po dlouhotrvajícím trestu odnětí svobody může docházet až ke ztrátě tzv. funkční gramotnosti⁵⁴), přičemž tyto skutečnosti mohou vyústit až v tzv. syndrom otáčivých dveří, kdy osoba propuštěná z výkonu trestu, v důsledku neschopnosti adaptovat se na život mimo věznici, automaticky vyhledává společnost a prostředí, které je jí známé a kde, bohužel, dochází k opětovnému páchání kriminálních deliktů⁵⁵.

Kupříkladu D. Houbová k uvedenému charakterizuje nejdůležitější problémy vězněných osob jako ztrátu sebekontroly, ztrátu kontaktu s rodinou a blízkými, nedostatek stimulace (prostředí věznice lze shledat velmi málo podnětným), ztrátu pozitivních vzorů, nedostatek komunikace. Uvedené pak nejčastěji vede k různým

---

⁵⁰ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 15

⁵¹ velmi zajímavým shledávám ust. § 17 odst. 6 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších změn a doplňků, které stanoví, že na jednoho odsouzeného musí připadat ubytovací plocha o velikosti minimálně 4 m², nicméně zároveň upřesňuje, že ve chvíli, kdy je v tomto směru překročena kapacita věznic, lze odsouzeného umístit „výjimečně“ do místnosti určené k ubytování více odsouzených, kde na něj připadne ubytovací plocha menší

⁵² Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál s.r.o., 2003, s. 181

⁵³ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 20

⁵⁴ **funkční gramotnosti** se rozumí „vybavenost člověka pro realizaci různých aktivit potřebných pro život v současné civilizaci“ - Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. Pedagogický slovník. 4. aktualizované vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2003, s. 67; může se jednat zejména např. o schopnost využívat nových komunikačních prostředků apod.

⁵⁵ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál s.r.o., 2003, s. 180, 181

úzkostným poruchám a depresím s možným vyústěním v sebepoškození či sebevraždu.⁵⁶

K problematice trestu odnětí svobody je však potřebné podotknout, že i v této oblasti si lze představit využití některých prvků charakteristických pro výše deskribovanou restorativní justici. Zde se pak hovoří o „restorativním vězeňství“, v rámci nějž je kladen důraz na uvědomění si vlastní viny a ztotožnění se s uloženým trestem ze strany odsouzeného, jakož např. i na jeho snahu o nápravu trestným činem narušeného sociálního vztahu a další sebevýchovu zaměřenou především na dodržování společenských norem všeho druhu.⁵⁷

Co se týče efektivnosti sankcí alternativních, zde je nutno uvést, že kromě všeobecně zdůrazňovaných pozitiv existují i určité negativní stránky těchto trestů, které nelze dle mého názoru bez dalšího opomíjet.

Výše zmiňované klady lze pak spatřovat zejména ve skutečnosti, že v rámci jejich výkonu odsouzený není vytržen ze svého přirozeného prostředí, nedochází zde k narušení rodinných, pracovních a dalších sociálních vazeb.

Pokud jde o ekonomickou stránku, výkon těchto sankcí je pro společnost výrazně méně nákladný než u trestu odnětí svobody (jak již shora popsáno), nadto na straně odsouzeného nedochází v důsledku potrestání k navyšování jeho osobní zadluženosti, když jednak mu výkon trestu nebrání mít standardní zaměstnání a jednak mu nevzniká povinnost hradit státu náklady spojené s výkonem trestu (vyjma trestu domácího vězení⁵⁸). Navíc např. trest obecně prospěšných prací může přinášet nemalé finanční úspory v podobě ušetřených výdajů na pracovní síly na straně institucí poskytujících místa pro jeho výkon (ve velké míře jde o instituce spadající pod gesci územně samosprávných celků např. obecní úřady). Z pohledu poškozeného alternativní

---

⁵⁶ Houbová, D. a kol. Psychologie pro právníky. 3. přepracované vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004, s. 178 - 180

⁵⁷ Karabec, Z. Koncept restorativní justice; In: Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů. Editoval Karabec, Z. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 18; tyto myšlenky jsou v praxi realizovány v rámci tzv. programů zacházení, které slouží jako výchovné nástroje k dosažení účelu trestu v co nejvyšší míře s tím, že jejich obsah je tvořen zevrubným popisem způsobu jednání s jednotlivými vězni se zaměřením na výchovné, vzdělávací, pracovní, volnočasové a další aktivity; programy zacházení jsou legislativně ošetřeny v Hlavě III. zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších změn a doplňků, v Hlavě čtvrté vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších změn a doplňků, a dále rozpracovány v vnitřních řádech jednotlivých věznic; k programu zacházení rovněž srov. např. Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 127

⁵⁸ náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení, jež je odsouzený povinen státu nahradit, činí 50,- Kč za každý kalendářní den, v němž se trest vykonává, a jsou stanoveny vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a způsob úhrady

sankce představuje z ekonomického hlediska větší pravděpodobnost uspokojení majetkových nároků vzniklých v důsledku spáchaného činu.

Ohledně rodinných a dalších sociálních vazeb je u těchto trestů nespornou výhodou ponechání odsouzeného v jeho přirozeném prostředí, tedy se zmenšeným rizikem různých partnerských krizí, ztráty sociálního či rodinného zázemí apod. Dalším z pozitiv je neexistence u trestu odnětí deskribovaných hrozeb prizonizace, sociální izolace či snížení funkční gramotnosti v důsledku odloučení individua od společnosti. Rovněž je zde mnohem menší riziko stigmatizace jedince trestem ve vztahu ke komunitě, v níž existuje (přímý výkon trestu odnětí svobody zejména menší komunity, např. na vesnici, vnímají nepochybně negativněji než kupříkladu trest obecně prospěšných prací).

O negativech alternativních sankcí se běžně nehovoří zdaleka tolik jako o jejich přínosech. Dle mého názoru se jedná zejména o vysoké nároky, které je třeba splnit k jejich vhodnému ukládání. Nevhodně uložená alternativa totiž nepochybně nejen nemůže naplnit účel takového trestu, ale nadto generálně snižuje vážnost celého institutu alternativního trestání. Příslušný soudce musí důkladně zvažovat jakou alternativu v konkrétním případě zvolit tak, aby byly striktně dodrženy zásady individualizace trestního postihu, tzn. např. zdravotní stav obviněného, ale i ekonomickou situaci (včetně osob závislých na jeho výživě) a podmínky jeho sociálního zázemí či nejvhodnější způsoby výchovného působení na určitého jedince. K tomu je však třeba dodat, že v rámci vyřizování trestních věcí k takto podrobnému zjišťování okolností ve většině případů, bohužel, není ze strany soudu dostatečný prostor (zejména s přihlédnutím k velikosti nápadu⁵⁹ a požadavkům na počet vyřízených věcí jedním soudcem⁶⁰). Všechny potřebné informace by samozřejmě bylo možno získat prostřednictvím PMS ČR, nicméně v rámci naplňování požadavku na rychlost trestního řízení není pro takové zjišťování v našich podmínkách, dle mého nazírání, dostatečný časový prostor (o nastíněné problematice bude v práci podrobněji pojednáno dále).

Dále považuji za nezbytné zmínit problematiku vlastní vykonatelnosti alternativních sankcí, která se váže na výše již popsané otázky vhodnosti výběru konkrétní sankce. Faktický výkon může být totiž v důsledku nedostatečné reflexe

---

⁵⁹ nápadem se rozumí počet věcí přidělených jednomu soudci v určitém časovém úseku

⁶⁰ požadavky na počet vyřízených věcí se neustále zvyšují a nutí tak soudce rozhodovat primárně rychle, což může v některých případech, bohužel, představovat ústupek na úkor kvality takového rozhodování

individuálních charakteristik odsouzeného až znemožněn, což s sebou nepochybně nese marně vynaložené náklady na personální zajištění realizace trestu včetně následných úkonů spojených se sekundárním potrestáním (přeměny a nařízení náhradních trestů odnětí svobody).

V nespolední řadě nelze opomenout skutečnost, jež je mi známa z mé dosavadní praxe vyššího soudního úředníka na trestním oddělení⁶¹, a to že represivní a výchovný účinek alternativního trestu na některé odsouzené je, bohužel, takřka zanedbatelný v tom smyslu, že nejen že zde chybí ocenění poskytnuté tzv. druhé šance, ale navíc zde chybí i jakákoli motivace k výkonu trestu a tato mnohdy není vyvolána ani reálnou hrozbou přeměny či nařízení náhradního trestu.

Ze strany veřejnosti rovněž ne vždy dochází k plnému pochopení smyslu a významu alternativního trestání, když je zde vnímán především nízký práh retribuce.

Sumarizací výše nastíněných sporných otázek lze, jak se domnívám, dospět k závěru, že efektivnost jednotlivých sankcí (především jejich represivní a výchovné složky) je ovlivněna mnoha rozličnými faktory a při jejich ukládání je nezbytné brát v potaz mj. stupeň rozumového a mravního vývoje a další psychosociální aspekty osobnosti pachatele. Celkovou generalizaci účinnosti konkrétních trestů (ať již alternativních či odnětí svobody) shledávám pak velmi problematickou a vyvolávající otázky po oprávněnosti takového zobecňování.

Závěrem této kapitoly nelze než konstatovat, že probační a mediační činnosti jsou postaveny na poměrně propracovaném systému filosoficko-metodologických východisek, jejichž účinná aplikace do stávající praxe však vyvolává řadu následných souvisejících otázek, když jejich počet a znění se neustále mění a odvíjí od aktuálních témat provázejících postupné, čím dál širší, uplatňování konceptu restorativní justice.

---

⁶¹ od roku 2001 do roku 2007

2. Exkurz do historie probace a mediace ve vnitrostátním i mezinárodním kontextu

Danou problematiku je dle mého názoru třeba, stejně jako jakoukoliv jinou, vidět mj. i v jejích historických souvislostech, které v obecné rovině determinují současný stav i případnou predikci budoucího vývoje každého odvětví lidské činnosti. Tato skutečnost je dána podvědomou potřebou lidstva neopakovat některé chyby s fatálními dopady na fungování society. Ačkoliv v žádném případě není možno konstatovat, že by takovéto „ponaučení se“ vždy bezesbytku a bezchybně pomáhalo eliminovat negativní důsledky lidského konání, tak může být retrospektivní nazírání daného problému velmi užitečné pro případné přehodnocení chápání dotčených otázek.

Některé prvky probace a mediace by jistě bylo lze shledat již mnohem dříve⁶², ve své práci se nicméně zaměřím na deskripci tématu v pojetí, jak je možno na něj nahlížet ze současného konceptuálního přístupu.

2. 1. Probace

K rozvoji probačních činností, ostatně jakož i dalších fenoménů novodobé trestněprávní politiky (ale i jakýchkoli jiných lidských aktivit), docházelo a dochází v každé zemi v kontextu jejích sociokulturních a ekonomických podmínek mj. i v závislosti na konkrétní formě státu⁶³.

---

⁶² např. autoři O. Štantejský a P. Štern počátky probace shledávají již v zajištění vyloučení z tlupy v době kamenné či dohledu nad otroky, u mediace se pak dokonce zmiňují o sociálně vyvinutějších příslušnících fauny, kteří mohli dle jejich mínění využívat prvků mediace „*pro udržení smíru ve smečce, tlupě či hejnu*“ - Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 18, 23; dle mého názoru se jedná o velmi extenzivní výklad daných pojmů

⁶³ **forma státu** představuje podobu uspořádání státní moci a jejího fungování. Forma státu zahrnuje formu vlády (způsob organizace státní moci), státní režim (metoda fungování státní moci) a státní zřízení (vztahy mezi státem a jeho územními celky či vztahy mezi centrálními a lokálními orgány státní správy). Mezi tři bazální státní formy v klasickém pojetí patří monarchie (držitelem moci je monarcha), aristokracie (moc je soustředěna do rukou privilegované vrstvy) a demokracie (zdrojem moci je lid) - Filip, J., Svatoň, J., Zimek, J. Základy státovědy. 2. přepracované vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997, s. 93, 94

Myšlenka pomáhání pachatelům trestné činnosti se začala postupně objevovat v souvislosti s ideami francouzské revoluce⁶⁴, prohlášením nezávislosti v USA⁶⁵ či v návaznosti na některé křesťanské představy o pomoci bližnímu, určité výchozí body pak možno hledat i v ideálech osvícenství⁶⁶.

Počátky práce s delikventy jsou charakterizovány zejména tím, že se na ní podílely výhradně soukromé osoby na bázi dobrovolnické činnosti⁶⁷ nebo v rámci filantropické⁶⁸ činnosti církví, příp. představitelů pietismu^{69 70}.

Prvním průkopníkem zabývajícím se působením v dané oblasti lze označit Nizozemskou společnost pro morální pozvednutí vězňů, jejíž členové se věnovali

---

⁶⁴ za počáteční události francouzské revoluce lze označit ustanovení Národního shromáždění (17. 6. 1789), přísahu poslanců ze třetího stavu (početně nejsilnější a neprivilégovaný, sestávající z městské buržoazie, obchodníků, řemeslníků, dělníků apod., tj. všech, vyjma šlechty a duchovenstva, jež tvořily první a druhý stav) v Míčovně týkající se plánu vytvoření francouzské ústavy (20. 6. 1789) a prohlášení suverenity lidu proti legitimní moci krále (6. 7. 1789), to vše ještě před 14. 7. 1789, kdy došlo k dobytí Bastilly. Jedním z vůdců této revoluce byl Maximilien de Robespierre. Ukončení revoluce se datuje do roku 1794, kdy došlo k převratu konventu, nastalo období reakce a Robespierre byl popraven. **Velká francouzská revoluce** přinesla transformaci celé francouzské společnosti, a to z hlediska územního, ekonomického a politického (sesazení krále Ludvíka XVI. a vyhlášení republiky - 1792). Významným počinem v jejím rámci lze nepochybně shledat přijetí Deklarace práv člověka a občana (26. 8. 1789) - k tomu srov. např. Harenberg, B. (sestavovatel). *Kronika lidstva*. 8. vydání. Praha: Fortuna Libry, 2011, s. 606 - 630

⁶⁵ 4. 7. 1776 bylo 13 severoamerickými zeměmi schváleno **prohlášení o nezávislosti** formulované Thomasem Jeffersonem. Jednalo se o dokument deklarující nezávislost na Velké Británii a svrchovanost státní moci signatářů této listiny. Došlo tak k vytvoření Spojených států amerických - k tomu srov. např. Harenberg, B. (sestavovatel). *Kronika lidstva*. 8. vydání. Praha: Fortuna Libry, 2011, s. 589

⁶⁶ myšlenkový směr převážně 18. století, jež byl výrazně ovlivněn těsně předcházejícími vědeckými objevy a filosofickými ideami, které měly přinést větší svobodu a rovnost a odklon od církve a aristokracie. Základní hodnotu pak tedy představovala svoboda, kterou lidstvu poskytuje rozumové poznání - k tomu srov. např. Harenberg, B. (sestavovatel). *Kronika lidstva*. 8. vydání. Praha: Fortuna Libry, 2011, s. 591

⁶⁷ současné pojetí **dobrovolnické činnosti** je založeno na aktivitách lidí, kteří bezúplatně vykonávají ve svém volném čase aktivity směřující pomoci svému sociálnímu okolí, přičemž taková činnost je většinou zaštitěna jménem nejrůznějších církevních a charitativních organizací, nadací či veřejně prospěšných společností - Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2008, s. 137, 138

⁶⁸ **filantropie** neboli lidumilnost, dobročinnost či dobrovolné pomáhání sociálně slabým, spadala dlouhou dobu do víceméně výhradní působnosti církví. Potřeba věnovat pomoci sociálně slabým pozornost ze strany státu vyvstala až po období průmyslové revoluce (1750 - 1850 - éra výrazných technicko - hospodářských a sociálních změn, jež se začaly šířit z Velké Británie postupně i do Evropy a USA - k tomu srov. např. Harenberg, B. (sestavovatel). *Kronika lidstva*. 8. vydání. Praha: Fortuna Libry, 2011, s. 576) v souvislosti s postupným úbytkem řemeslných dílen a manufaktur - k tomu srov. např. Koldinská, K. a kol. *Sociální zabezpečení osob migrujících mezi státy EU*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 3, 4

⁶⁹ **pietismus** označuje hnutí hlásající „*duchovní obnovu skrze niternou zbožnost, přísnou morálku a aktivitu zbožných laiků, avšak aktivitu zaměřenou na pomoc bližnímu, chudému, nemocnému, vyřazenému ze společnosti*“; představitelé tohoto hnutí zakládali často útulky pro sirotky a opuštěné děti a obdobná zařízení pro sociálně znevýhodněné spoluobčany - Prádka, M., Knotová, D., Faltýšková, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 6

⁷⁰ Štern, P. a kol. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 18

vzdělávání, náboženskému vedení a poskytování morální, ale i materiální pomoci vězňům po propuštění z výkonu trestu⁷¹.

V USA pak vytvořil základy probace bostonský obuvník John Augustus, a to kolem roku 1841, když počal se skládáním peněžitých záruk za pachatele, v době vedení řízení je zaměstnával a finančně vypomáhal jim a případně i jejich rodinám. Následně žádal soud o uložení trestu nespojeného s odnětím svobody a svou žádost dokládal zprávou o postupu resocializace pachatele.⁷²

K prvnímu oficiálnímu využití probace došlo ve státě Massachusetts (USA)⁷³ v roce 1869, kdy bylo představiteli dobročinné organizace povoleno participovat na vyšetřování trestné činnosti dětí a mladistvých.⁷⁴

Co se týče dalších zemí užívající angloamerický-anglosaský systém práva⁷⁵, je třeba zmínit Velkou Británii, kde došlo k institucionálnímu ukotvení zákonem o probaci pachatelů (Probation of Offenders Act - 1907). Důležitým počinem v oblasti probace zde lze shledat poznenáhlou profesionalizaci, k níž začalo docházet od počátku 20. století a která znamenala faktické přenesení kompetencí z čistě soukromoprávní sféry na stát. Postupně tak došlo např. ke vzniku Poradního probačního výboru (1928) či Poradní rady pro probaci a následnou péči (1962).⁷⁶

---

⁷¹ Kalmthouth, A. M. van, Durnescu, I. (2008). Probation in Europe. Nijmegen, Wolf Legal Publisher, s. 3; In: Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 18

⁷² k tomu srov. např. Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2003, s. 181

⁷³ jedná se tedy o institut mající původ v anglosaském právu (k velkým právním systémům viz. poznámka pod čarou č. 75) - k tomu srov. např. Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2912 (Příloha II Zákon o Probační a mediační službě)

⁷⁴ Válková, H., Dünkel, F. Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě. 1. vydání. Praha: vydavatelství LEGES, 1992, s. 12

⁷⁵ tříděním práva na velké právní systémy, tj. geografickým tříděním práva, se zabývá právní komparistika čili srovnávací právní věda. Ta rozlišuje velké právní systémy na kontinentální, angloamerický-anglosaský a systém práv tradičních a náboženských (např. islámské právo). Počátky kontinentálního právního systému spadají do Francie na začátku 19. století a jeho kořeny byly vytvořeny recepcí římského práva. Je charakterizován coby systém práva psaného, ostatní prameny práva mají víceméně podpůrný charakter (např. obyčej). Soudce zde právo nevytváří, pouze jej nalézá. Právní systém angloamerický-anglosaský se pak začal vyvíjet ve 12. století v Anglii a hlavním pramenem práva zde je (oproti systému kontinentálnímu) právo soudcovské, které je vytvářeno tzv. precedenty, tj. soudními rozhodnutími. I v současné době se lze setkat s využitím systému tradičních a náboženských práv, a to v některých případech i v jejich čisté podobě. Kupříkladu islámské právo jakožto „právo boží“ je součástí tzv. práva Šaría, které svou šíří zahrnuje i pravidla nepravního charakteru (např. počet povinných denních modliteb) - k tomu srov. např. Knappová, M., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek I. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2002, s. 67 - 76, nebo Harvánek, J. a kol. Teorie práva. 2. opravené vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004, s. 302 - 309

⁷⁶ Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 20

V 50. letech 20. století lze zaznamenat obrácení zájmu ke „zlidšťování“ podmínek výkonu trestu odnětí svobody a rozvoj některých alternativních sankcí, především podmíněného odsouzení s dohledem. Předmětem probační činnosti se kromě pomoci pachatelům tedy stává i jejich kontrola za účelem efektivnější ochrany společnosti. Pro období 60. a 70. let je pak charakteristický růst uplatňování myšlenek na výchovné a sociální působení na delikventy, a to primárně v rámci výkonu trestu. V následujícím desetiletí dochází k obratu od upřednostňování institucionální péče k preferencím přirozeného sociálního prostředí pachatelů a probační aktivity se orientují více na ambulantní postupy. Tento trend dále pokračoval postupným zaváděním různých odklonů v trestním řízení⁷⁷ a uplatňováním probačního vlivu i v jiných fázích trestního řízení⁷⁸ než pouze v rámci výkonu rozhodnutí (např. ve Velké Británii, Nizozemí či skandinávských zemích tak v těchto letech dochází postupně k prosazování metod, při nichž práce s pachatelem sestává z posloupnosti na sebe navazujících činností aplikovaných po celé trestní řízení). Během 90. let pak dochází k posilování postavení poškozeného coby oběti trestného činu, jejíž zájmy je třeba v průběhu trestního řízení reflektovat na jednom z předních míst.⁷⁹ Dalším důležitým počínem tohoto období lze shledat poznenáhlu implementaci trestu obecně prospěšných prací do právních řádů jednotlivých zemí a uvádění této sankce do praxe (kupříkladu Velká Británie tento trest ale zavedla již v roce 1971), stejně tak významným je možno označit zavádění trestu domácího vězení⁸⁰ v některých zemích. Ve vývoji probace v Evropě se samozřejmě odrazily i nemalé politicko-hospodářské změny provázející počátek

---

⁷⁷ o tzv. odklonech v trestním řízení bude pojednáno v textu dále

⁷⁸ **trestní řízení** je řízení podle trestního řádu; zákon rozlišuje **řízení přípravné** (úsek od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby státním zástupcem) - ust. § 12 odst. 10 trestního řádu - a **řízení před soudem**, jehož součástí je rovněž řízení vykonávací - Část třetí trestního řádu; **trestním stíháním** se pak rozumí úsek řízení od zahájení trestního stíhání do právní moci rozhodnutí ve věci samé - § 12 odst. 10 trestního řádu

⁷⁹ Doubravová, D. a kol. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici - Institut pro probaci a mediaci, 2001, A1 s. 3, 4

⁸⁰ **trest domácího vězení** ve své současné podobě (v určité formě domácí vězení totiž existovalo historicky již mnohem dříve, takto sankcionován byl např. Galileo Galilei či Alžběta Báthoryová) byl zaveden jako první v USA v 80. letech 20. století, od roku 1986 se zde používá tzv. elektronický monitoring; domácí vězení s elektronickým sledováním v Evropě se objevuje až v 90. letech minulého století; na rozdíl od USA je v evropském pojetí této sankce kladen větší důraz na její resocializační funkci než na vlastní potrestání; mezi země EU, které užívají při výkonu tohoto trestu elektronický monitoring, patří Belgie, Nizozemí, Francie, Velká Británie a Švédsko. Pro zajímavost lze uvést, že v některých z těchto zemí je k uložení sankce domácího vězení vyžadován nejen souhlas odsouzeného, ale i osob žijících s ním ve společné domácnosti - Zdroj: internetový portál www.justice.cz, webové stránky Ministerstva spravedlnosti ČR, článek Zkušenosti ze zahraničí, s podtitulem americký vs. evropský model pod odkazem „domácí vězení“ - <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=5272&d=310185>

90. let (sjednocení Německa - aktem z 3. 10. 1990⁸¹, pád nedemokratických režimů v zemích východní Evropy atd.). V tomto období dochází k hledání nových přístupů k práci s delikventy s využitím reflexe dosavadních probačních činností při větším zdůraznění individuality odsouzených, což se projevuje např. v tvorbě a uplatňování různých probačních programů za spolupráce soukromoprávních subjektů i širšího sociálního okolí pachatelů.⁸²

V současnosti je probační práce orientována především na efektivní případovou práci, zavádění probačních programů, ochranu společnosti před recidivou, dále se zaměřuje na hlubší pomoc poškozeným a účinné řešení aktuálních problémů trestních politik jednotlivých států (např. přeplněnost věznic viz. výše).⁸³

Systémy řízení jednotlivých probačních služeb v různých zemích se od sebe do značné míry odlišují. Rozdílnosti lze shledat nejen v tom, zda jsou předmětné činnosti svěřeny do rukou organizací státních či soukromých, ale i ve způsobu ekonomického zajištění (byť toto bývá zpravidla financováno z veřejných rozpočtů⁸⁴, i když kompetentní organizace jsou soukromoprávního charakteru). Ve Francii např. probační aktivity vykonávají přímo orgány justice, v Rakousku či Nizozemí naopak soukromé instituce, a kombinace obou systémů je aplikována kupříkladu ve Velké Británii.⁸⁵

---

⁸¹ tomuto aktu předcházely dramatické události pádu Berlínské zdi, která dělila po dobu téměř třiceti let na západní a východní nejen Berlín, ale i celé Německo. Ke změně situace došlo 9. 11. 1989, kdy došlo k prolomení hranic dělicích východ a západ; v následujících měsících byla zeď téměř zničena - TILSE, T. (editor). Die Berliner Mauer 1961 - 1989. 10. Auflage. Berlin: Berlin Story Verlag, 2011, s. 8

⁸² Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 20, 21

⁸³ Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 25

⁸⁴ **rozpočet** je nástroj **hospodářské politiky** (jedná se o vědní obor a zároveň praktickou činnost organizací veřejné moci, která v sobě spojuje teoretické znalosti různých vědních disciplín - především ekonomie a politologie, a současně v praxi fakticky reaguje na konkrétní politicko-ekonomický vývoj dané země - k tomu srov. např. Soukup, P., Vymětal, P. Základy teorie a praxe hospodářské politiky. 1. vydání. Praha: Bankovní institut vysoká škola, a.s., 2007, s. 6), prostřednictvím něž dochází k redistribuci zdrojů, a to od subjektů, které samy zdroje vytváří, k těm, které jsou víceméně čistými příjemci, avšak jejich existence je nezbytná pro fungování společnosti (např. justice); **rozpočtová soustava** je pak tvořena systémem jednotlivých veřejných rozpočtů na území určitého státu pro určité období. Patří sem rozpočet státní, rozpočty jednotek územní samosprávy (tj. krajů a obcí) a rozpočty státních účelových fondů (např. se jedná o Státní fond pro podporu a rozvoj kinematografie) - k tomu srov. např. Grůň, L. Finanční právo a jeho instituty. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2009, s. 70 - 74

⁸⁵ Doubravová, D. a kol. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici - Institut pro probaci a mediaci, 2001, A1 s. 4

Tématikou probace se zabývají i některé mezinárodní organizace jako např. OSN⁸⁶ či Rada Evropy⁸⁷, která se formou doporučení snaží ovlivňovat vývoj trestních politik jednotlivých členských zemí zejména směrem k dodržování základních lidských práv a svobod. Důležitou úlohu z pohledu evropské spolupráce v oblasti probace v této souvislosti zastává Stálá evropská konference pro probaci (Conference Permanente de la Probation - CEP) založená v roce 1982, která sdružuje veřejnoprávní i soukromoprávní instituce zaměřující se na probaci.⁸⁸ Česká republika je členem této organizace od roku 1995.⁸⁹

Z výše popsaných skutečností je zřejmý vývoj probačních činností v zemích západní Evropy a Severní Ameriky, když v zemích Evropy východní dochází k většímu rozmachu těchto aktivit (právě po vzoru zmiňovaných států) až na počátku 90. let 20. století po pádu komunistických režimů. O postupném prosazování probace a mediace na území Československa a později České republiky pak bude pojednáno v souvislosti s historií PMS ČR.

Nezpochybnitelná potřeba existence organizací věnujících se tomuto typu sociální práce je v současné době již nevyvratitelně prokázána mnohaletou praxí, stejně jako nutnost neustálého prohlubování a zdokonalování klíčových teoretických i praktických poznatků na poli vymezeném cílem snadnější a efektivnější resocializace pachatelů, účinnější prevence kriminality i ochrany společnosti před stále rostoucí mírou a rozšiřující se škálou všemožné delikvence.

---

⁸⁶ **Organizace spojených národů** založená v roce 1945, a to podpisem Charty OSN (26. 6. 1945), která vstoupila v platnost dne 24. 10. 1945, navazovala na činnost předválečné Společnosti národů (vzniknuvší na základě schválení Paktu Společnosti národů Pařížskou mírovou konferencí dne 28. 4. 1919) při úsilí o dosažení celosvětového míru - k tomu srov. např. Harenberg, B. (sestavovatel). Kronika lidstva. 8. vydání. Praha: Fortuna Libry, 2011, s. 882, 966

⁸⁷ mezinárodní organizace sdružující evropské státy orientující se na podporu a rozvoj demokracie a ochranu lidských práv a svobod; sídlí ve Štrasburku; vznikla podpisem multilaterální mezinárodní smlouvy dne 5. 5. 1949 - k tomu srov. např. Harenberg, B. (sestavovatel). Kronika lidstva. 8. vydání. Praha: Fortuna Libry, 2011, s. 982

⁸⁸ Doubravová, D. a kol. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici - Institut pro probaci a mediaci, 2001, A1 s. 6

⁸⁹ k tomu srov. např. Přílohu č. 1 časopisu České vězeňství č. 1/1999 pod názvem Poslání a organizační struktura probační a mediační služby. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1999, s. 6

2. 2. Mediace

Mediace v současném pojetí se ve větší míře začala rozvíjet až od poloviny 20. století, kdy dochází k jejímu postupnému využívání v rámci právních systémů jednotlivých států s tím, že počátky je opět možno hledat v Severní Americe.

Prvotní uplatnění mediace nespadá do oblasti trestního práva, nýbrž do práva pracovního, obchodního a občanského. Do trestněprávní praxe se začíná prosazovat až na přelomu 60. a 70. let 20. století, kdy se odvětví mediace zároveň stává i nezávislou profesí. Prvním mediačním programem bývá označován případ z Kanady z roku 1974, na němž se podílela kromě probačního pracovníka a soudce i církev a který se týkal mladistvých delikventů.

Následně se mediace rozšířila i do zbytku civilizovaného světa.

Konec 70. let 20. století je spjat s počátkem uplatňování mediace ve Velké Británii jako jedné z prvních zemí v Evropě. Dalšími zeměmi, které začaly využívat mediačních programů, byly Finsko a Norsko⁹⁰, následovalo v polovině 80. let Nizozemí, Německo a Rakousko⁹¹.

Rozvoj mediace je nerozlučně spojen se zaváděním nejrůznějších odklonů od tradičního trestního řízení, a to primárně ve formách rozličných pilotních programů a výzkumů zaměřených na mladistvé delikventy a pachatele méně společensky škodlivé trestné činnosti.

Očividnou dynamiku strmého vývoje mediace lze zaznamenat především v 90. letech 20. století, kdy dochází nejen k prohlubování do té doby již více méně ustálených teorií, ale i k hledání a nacházení nových cest v přístupech k praktickému urovnávání konfliktů mezi pachateli a oběťmi trestných činů, k progresivnímu rozvoji metodologických postupů i idejí a neméně tak stanovování rámce činnosti osob mediátorů. V tomto období se postupně v jednotlivých evropských zemích vytvářel

---

⁹⁰ např. v Norsku jsou probace a mediace zcela oddělenými instituty zajišťovanými rozdílnými organizacemi. Zatímco probační službu zajišťuje stát, mediační činnosti zabezpečují městské samosprávy - Příloha č. 1 časopisu České vězeňství č. 1/1999 pod názvem Poslání a organizační struktura probační a mediační služby. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1999, s. 71

⁹¹ mediace byla v Rakousku experimentálně zaváděna od roku 1984 nejprve v Salzburgu, Burgenlandu a částečně ve Vídni - Příloha č. 1 časopisu České vězeňství č. 1/1999 pod názvem Poslání a organizační struktura probační a mediační služby. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1999, s. 19

i nezbytný legislativní rámec mediace⁹² jako nevyhnutelný doprovodný znak každé společenské změny v novodobé historii lidstva. Jako příklad státu s ucelenou propracovanou soustavou institutů zajišťujících fungování mediace v trestní oblasti může pak sloužit Rakousko, kterému se podařilo do svého právního systému efektivně zapracovat společenský požadavek uplatňování mediačních činností při obnovení harmonie trestným činem narušeného společenského vztahu, a to v rámci současného působení na pachatele i oběť s přihlédnutím k niterným potřebám obou těchto znesvářených stran.

Okruh případů, které je možno mediací řešit, se graduálně rozšiřuje i na další fáze trestního řízení (včetně řízení vykonávacího).

Podobně jako u probačních služeb i u mediačních programů platí, že jsou v jednotlivých zemích různě organizačně zajišťovány a poskytovány. Odlišnost spočívá převážně opětovně v tom, zda jsou tyto činnosti zabezpečovány státem, tedy např. soudem, státním zastupitelstvím, policií či probační službou, nebo naopak pouze privátní institucí, kde osobami mediátorů mohou být vyškolení zaměstnanci těchto organizací či dobrovolníci.

Stejně jako probací i mediací se zabývaly i zabývají některé mezinárodní organizace, mezi nimi Rada Evropy, která ve svých doporučeních zakotvila bazální zásady, jichž je třeba dbát při uplatňování mediačních programů. Dané problematice se rovněž věnuje výše již zmíněná Stálá evropská konference pro probaci a péči o propuštěné (CEP). V roce 1999 pak bylo založeno Evropské fórum pro mediaci mezi poškozeným a obviněným a obnovující justici se sídlem v Leuvenu (Belgie), v rámci nějž dochází k vzájemnému předávání teoretických i praktických poznatků z dotčené oblasti, která je zároveň prolínána myšlenkami výše podrobněji pospané restorativní justice.⁹³

Institut mediace prochází a nadále i bude procházet ve všech zemích dalšími významnými legislativními změnami, a to v souvislosti s měnicími se požadavky

---

⁹² na počátku 90. let ve Francii, Rakousku, Belgii, Německu a Norsku, na konci 90. let pak ve Velké Británii, Finsku či Polsku - Doubravová, D. a kol. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici - Institut pro probaci a mediaci, 2001, A1 s. 9

⁹³ Doubravová, D. a kol. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici - Institut pro probaci a mediaci, 2001, A1 s. 6 - 12

globalizující se společnosti tíhnoucí ke stále větší humanizaci trestu coby nástroje ochrany society.

2. 3. Probační a mediační služba ČR

O vývoji instituce PMS ČR jako takové lze na našem území hovořit až od 90. let 20. století, tedy v období po pádu komunistického režimu.

V předchozí éře pak docházelo pouze k ojedinělým pokusům zaměřit pozornost odborníků zabývajících se trestněprávní politikou ke skutečnosti, že na pachatele trestných činů je třeba více působit ve smyslu výchovném a socializačním, a to za účelem předcházení recidivě. Tak vznikl např. projekt „Výzkum faktorů recidivy“, který se zabýval způsoby práce s delikventními občany. Postupně vznikly profese sociálních kurátorů a následně kurátorů pro mládež.⁹⁴ K tomu je třeba podotknout, že tyto myšlenky, ač byly původně vedeny snahou o zefektivnění prevence kriminality, byly v praxi často zneužívány k šikanování politicky nepohodlných osob, a s důsledky nechvalné pověsti tzv. ochranného dohledu se PMS ČR vyrovnává v podstatě dodnes, neboť v mnohých lidech současný probační dohled vyvolává asociace právě s tehdejším zneužíváním tohoto institutu, který nadto osobám, jimž byl uložen, nenabízel prakticky žádnou pomoc v začlenění do „normálního“ života.⁹⁵

Některé nové trendy se i před rokem 1989 projevovaly rovněž v oblasti vězeňství, kde začínali působit zaměstnanci, jejichž náplň práce byla směřována k udržení kontaktu vězně s jeho sociálním zázemím a přípravě vězňů k opuštění věznice.⁹⁶

Dynamický rozvoj myšlenek na potřebu vzniku instituce věnující se sociální práci s pachateli trestných činů lze zaznamenat na území České republiky v průběhu 90. let 20. století, kdy postupně vznikala řada nejrůznějších projektů, které položily základ budoucího ustanovení PMS ČR. Jedním z prvních takovýchto experimentů byla „Mimosoudní alternativa pro delikventní mládež“ zahájená v roce 1991 za spolupráce

---

⁹⁴ Doubravová, D. a kol. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici - Institut pro probaci a mediaci, 2001, A2 s. 1

⁹⁵ k tomu srov. např. Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál s.r.o., 2003, s. 187

⁹⁶ Doubravová, D. a kol. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici - Institut pro probaci a mediaci, 2001, A2 s. 1

Ústavu státu a práva ČSAV a Městské prokuratury v Praze, v jejímž rámci došlo poprvé k uplatnění prvků mediace v dnešní podobě na území ČR a dále k pokusům o aktivní zapojení pachatele i poškozeného do procesu nápravy škodlivých následků trestného činu.⁹⁷

V souvislosti se zavedením některých nových institutů trestního práva⁹⁸ do právního řádu ČR pak došlo k posílení nutnosti vzniku organizace, která by zaštitila jejich fyzické uvádění do praxe.

V květnu 1994 došlo k založení Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici, a to skupinou studentů a přednášejících z Filosofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Katedry sociální práce. Toto sdružení bylo vedeno snahou prosadit prvky sociální práce do trestní justice a za tímto účelem vypracovalo a podílelo se na několika podnětných projektech⁹⁹. V současné době se sdružení nazývá „Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s.“. Orientuje se na pomoc znevýhodněným osobám, na nové přístupy v oblasti probace a mediace, na problematiku restorativní justice a podporu spolupráce mezi jednotlivými organizacemi a odborníky z dané oblasti¹⁰⁰. V souvislosti s budováním organizace PMS ČR je třeba zmínit významný podíl tohoto sdružení při přípravě návrhu zákona o PMS, jakož i na tvorbě obsahové a systematické stránky vzdělávání úředníků a asistentů PMS ČR. Zároveň participovalo společně se švýcarským sdružením VEBO (sdružení pro rozvoj probační služby ve východní Evropě) na založení Institutu pro probaci a mediaci (2001) se záměrem podpory probačních a mediačních činností v ČR.¹⁰¹

---

⁹⁷ Doubravová, D. a kol. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici - Institut pro probaci a mediaci, 2001, A2 s. 2

⁹⁸ jednalo se o podmíněné zastavení trestního stíhání (od 1.1.1994), narovnání (od 1.9.1995), trest obecně prospěšných prací (od 1.1.1996), podmíněné odsouzení s dohledem a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem (od 1.1.1998) - k tomu srov. např. Doubravová, D. a kol. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici - Institut pro probaci a mediaci, 2001, A2 s. 2

⁹⁹ jednalo se např. o pilotní projekt modelových pracovišť „justiční, mediační a probační služby“, projekt TRIANGL (projekt k rozvoji probační služby a obsahů a forem přiměřených omezení), modelový projekt PAROLE, projekt DOMINO (zaměřený na drogovou problematiku u odsouzených ve věznici Bělušice), projekt týkající se vnitřní diferenciaci odsouzených ve výkonu trestu, či Kvalifikační vzdělávací program pro úředníky a asistenty PMS ČR - k tomu srov. např. Přílohu časopisu České vězeňství č. 2/1999. PROJEKTY. Hledání nových forem zacházení s pachateli /Soubor projektů/. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1999, s. 7 - 78; či internetové stránky Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s. na adrese: <http://www.spj.cz/index.php?page=21>

¹⁰⁰ k hlavním činnostem sdružení lze zařadit romský mentoring (osobní asistence pro romské klienty PMS ČR), poradenství v problematice zadluženosti, asistované zaměstnávání, různé motivační programy, osobní asistence a kurzy pro laickou i odbornou veřejnost (např. ohledně finanční gramotnosti či komunikačních dovedností apod.); sdružení je rovněž poskytovatelem pracovních míst pro odsouzené k výkonu trestu obecně prospěšných prací (od roku 2002); v minulosti bylo sdružení členem výše zmiňované Evropské organizace pro probaci (CEP) - zdroj: <http://www.spj.cz/index.php?page=20>

¹⁰¹ zdroj: www.spj.cz

Faktické kořeny PMS ČR je třeba hledat v usnesení vlády č. 341 z 15. 6. 1994, dle něž byl ministr spravedlnosti pověřen zřízením míst probačních pracovníků. Na základě tohoto usnesení vznikla v rámci jednotlivých okresních a krajských soudů síť probačních úředníků, přičemž jejich činnost se řídila zákonem č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících¹⁰². K přijetí samostatného zákona, který činnost úředníků a asistentů PMS ČR řeší koncepčně a systematicky, pak došlo až s účinností od 1. 1. 2001 (zákon o PMS).¹⁰³ Tímto zákonem došlo ke zřízení PMS ČR coby organizační složky státu.

Z výše uvedeného lze závěrem sumarizovat, že zmiňovaný zákon o PMS představoval jakýsi zlom v historii a vývoji PMS ČR a mimo jiné i výrazný posun na cestě přeměny trestní justice ČR směrem k restorativnímu charakteru, který předznamenává snahy provázející celé následující období a přetrvávající až do současnosti, přičemž celý proces nelze rozhodně označit za ukončený.

---

¹⁰² tento zákon byl k 1. 7. 2008 nahrazen zákonem č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů

¹⁰³ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 352, 353

3. Právní úprava Probační a mediační služby ČR de lege lata

Úvodem této kapitoly věnované právní úpravě nelze nezmínit, že její krucióální místo je dáno především skutečností, že v současné společnosti (a to zejména, ale nejen, české) představuje právní ukotvení jakékoli problematiky „alfu a omegu“ praktického fungování a dodržování společensky žádoucích institutů, z nichž mnohé tvoří samotný základ lidské pospolitosti. Zákony však pohříchu v nemálo případech musí upravovat i otázky, jejichž dodržování by nemělo, dle mého názoru, záviset na právním ošetření, nýbrž mělo by spadat pod gesci jiných normativních systémů, jakými jsou morálka či náboženství.

3. 1. Obecné pojednání o právní úpravě dané oblasti

S ohledem na téma této práce považuji za nezbytné v kapitole týkající se právní úpravy uvést nejprve základní legislativní prameny, které se k dané problematice vztahují.

Východisko právní úpravy v této oblasti, stejně tak jako ve všech ostatních oblastech práva, je třeba hledat v Ústavě ČR¹⁰⁴, Listině základních práv a svobod (LZPS)¹⁰⁵, jakož i některých ratifikovaných mezinárodních smlouvách, kterými je Česká republika vázána (čl. 10 Ústavy ČR).

Stěžejními zákony lze pak označit již v práci několikrát zmiňovaný zákon o PMS, dále zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších změn a doplňků (dále jen tr. zákoník)¹⁰⁶, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších změn a doplňků (dále jen tr. řád)¹⁰⁷, a zákon č. 218/2003 Sb.,

¹⁰⁴ Zákon č. 1/1993 Sb., ÚSTAVA ČESKÉ REPUBLIKY

¹⁰⁵ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky

¹⁰⁶ možno uvést např. ust. § 46 - 48 tr. zákoníku týkající se upuštění od potrestání, ust. § 49 - 51 týkající se dohledu, ust. § 88 - 90 tr. zákoníku týkající se podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a podmíněného upuštění od výkonu zbytku zákazu činnosti, zákazu pobytu a zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, a další

¹⁰⁷ zejména ust. § 27b tr. řádu upravující rozsah a obsah činností úředníků PMS ČR v trestním řízení, dále pak především ustanovení hlavy dvacáté první tr. řádu týkající se vykonávacího řízení, a ustanovení vztahující se k podmíněnému zastavení trestního stíhání (ust. § 307, 308 tr. řádu), narovnání (ust. § 309 - 314 tr. řádu) či ustanovení upravující rozhodování trestním příkazem (ust. § 314e odst. 3 tr. řádu), a další

o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších změn a doplňků (dále jen ZSM)¹⁰⁸. Dále je třeba zmínit i provázanost s některými dalšími důležitými předpisy vztahujícími se např. k výkonu vazby či trestu odnětí svobody, sociálně - právní ochraně dětí či systému sociálního zabezpečení.

Novem v oblasti trestního práva je zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim¹⁰⁹, který nabyl účinnosti 1. 1. 2012, a to po dlouhých a nesnadných diskuzích¹¹⁰ o podstatě trestní odpovědnosti a jejím individuálním charakteru. Do doby přijetí uvedeného zákona byla totiž právnická osoba v našem právním prostředí odpovědná za své jednání pouze podle civilně - právních předpisů¹¹¹, trestní odpovědnost byla čistě individuální odpovědností fyzických osob (tedy trestně stíhán mohl být kupříkladu člen statutárního orgánu, ale to pouze za čin, který spáchal osobně). Veřejnost bude tuto změnu pravděpodobně vnímat vcelku pozitivně, a to zejména s ohledem na to, že mnoho lidí při řešení takovýchto konfliktů preferuje spíše trestněprávní postih rušitelů, aniž by se nejprve pokusili využít prostředky ostatních právních odvětví. Kupříkladu v knize *Directors' Liability: A Worldwide Review* se uvádí, že v českém prostředí je přijatelnější pro osobu, která utrpí nějakou škodu (újmu) v důsledku porušení povinností ze strany právnických osob (resp. členů statutárních orgánů

---

¹⁰⁸ co se týče ZSM, činnosti úředníků a asistentů PMS ČR se prolínají celým zákonem

¹⁰⁹ jedná se o zákon speciální, což znamená, že obecných předpisů, tj. v daném případě tr. zákoníku a tr. řádu, se užije pouze tehdy, když určitá otázka nebude zvláště upravena zákonem č. 418/2011 Sb. a pokud to nebude vylučovat povaha věci zejména s ohledem na podstatu právnické osoby - k tomu srov. např. časopis *Právní rádce* 01/2012, s. 4, článek prof. Jiřího Jelínka, *Právnické osoby a působnost nového zákona*

¹¹⁰ již samotné přijetí zákona bylo poměrně nesnadným procesem, když vládní návrh zákona, který byl v poměrně krátkém časovém období projednán jak Poslaneckou sněmovnou ČR, tak i Senátem, byl vetován prezidentem republiky, nicméně následně bylo toto prezidentské veto přehlasováno Poslaneckou sněmovnou ČR dne 6. 12. 2011; své rozhodnutí prezident odůvodnil zejména tím, že trestného činu se vždy dopouští konkrétní osoba, nikoli organizace, a jedná se tak spíše o alibismus než snahu důsledně stíhat a trestat spáchanou trestnou činnost; princip individuální trestní odpovědnosti, do kterého znamená tento zákon značný průlom, prezident označil za fundament kontinentálního práva a rovněž poukázal na nekvalitní zpracování vládního návrhu tohoto zákona - k tomu srov. např. časopis *Právní rádce* 12/2011, s. 34 - 40, článek prof. Jiřího Jelínka, *Trestní odpovědnost právnických osob - ano, či ne?*; nebo článek *Prezident odmítl odpovědnost právnických osob* dostupný na: http://www.beck-online.cz/prezident-odmitl-odpovednost-pravnickych-osob/?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_content=Clanek_3&utm_campaign=48.tyden_2011

¹¹¹ jedná se např. o odpovědnost za škodu dle zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších změn a doplňků, nebo podle zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších změn a doplňků

obchodních společností), obrátit se pro zjednání nápravy na policii či státního zástupce, než by využila na prvním místě prostředků ochrany občanskoprávních¹¹².

Z uvedeného tedy vyplývá, že v souvislosti s přijetím daného zákona do našeho právního řádu dochází ke změně jedné ze základních zásad trestního práva, a to zásady individuální trestní odpovědnosti, za současného zavedení zásady souběžné trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby¹¹³.

Co se týče účelu trestu u právnických osob, vyvstává do popředí ochrana společnosti, naopak důraz není kladen na resocializaci právnických osob.¹¹⁴ Lze zde shledat i období individuální prevence u fyzických osob, tzn., že by sankcionování právnické osoby mělo tuto odradit od dalšího páchaní trestné činnosti, a rovněž i období prevence generální, tj. shodný efekt trestání by měl nastat i u ostatních právnických osob jako potencionálních porušovatelů trestněprávních norem. Jedním z argumentů proti přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byl fakt, že ve finále tak jako tak dojde k potrestání fyzických osob, které právnickou osobu tvoří a které ne vždy budou mít co dočinění s trestnou činností organizace. Popsané je pak možno přirovnat k jisté podobě tzv. kolektivní viny.¹¹⁵

Zajímavou pak shledávám otázku, zda a jakým způsobem budou uplatňovány činnosti PMS ČR právě v řízeních vedených proti právnickým osobám¹¹⁶. Určitou formu využití si nepochybně lze představit např. v rámci vyjednávání s poškozeným ohledně náhrady škody při aplikaci institutu narovnání či podmíněného zastavení trestního stíhání, dále při kontrole realizace některých trestů,

---

¹¹² Loos, A. Directors' Liability: A Worldwide Review. The Netherlands: Kluwer Law International, 2006, s. 245, 246

¹¹³ časopis Právní rádce 01/2012, s. 4, článek prof. Jiřího Jelínka, Právnické osoby a působnost nového zákona

¹¹⁴ Šámal, P. Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice, in Kratochvíl, V., Löff (eds.) Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 175 - In: časopis Právní rádce 01/2012, s. 8, článek prof. Jiřího Jelínka, Právnickým osobám hrozí osm druhů sankcí

¹¹⁵ časopis Právní rádce 01/2012, s. 8, článek prof. Jiřího Jelínka, Právnickým osobám hrozí osm druhů sankcí

¹¹⁶ zde je třeba poznamenat, že k 1. 1. 2012 je technická, ale i teoretická připravenost jednotlivých orgánů činných v trestním řízení k projednávání těchto věcí prakticky nulová, což se týká nejen informovanosti o konkrétních postupech v takových věcech, ale i příslušných informačních systémů, které jsou v trestních řízeních využívány

jež je možno podle tohoto zákona právnické osobě uložit¹¹⁷. Nicméně s ohledem na podstatu trestního stíhání právnických osob a na podstatu zaměření činnosti PMS ČR se nedomnívám, že by zde připadala v úvahu přílišná zaangažovanost úředníků a asistentů PMS ČR, byť tomu procesní trestní předpisy nebrání. Tyto otázky však musí zodpovědět až budoucí praxe.

Další novinku v dané oblasti přináší vládní návrh zákona o mediaci, který měl původně plánovanou účinnost od 1. 1. 2012, k této však dosud nedošlo¹¹⁸. Jedná se o návrh právní úpravy mimosoudního řešení sporů vzniklých v občanskoprávních¹¹⁹ a obchodněprávních věcech. Mezi hlavní cíle patří především řešení předmětných sporů bez nutnosti obrátit se přitom na soud, což by mělo představovat podstatné urychlení nalezení východiska z takového sporu a pro obě strany přínosné vyústění konfliktu a rovněž se potažmo předpokládá úbytek počtu věcí, které jsou již tak dost přetížené soudy nuceny řešit (byť je nepochybně zřejmé, že mediaci nebude možno využít u každého sporu bez rozdílu; takovýto postup

---

¹¹⁷ právnické osobě lze dle ust. § 15 zákona č. 418/2011 Sb., uložit tyto tresty a ochranná opatření: zrušení právnické osoby (jedná se o nejpřísnější trest, který je možno právnické osobě uložit; lze jej přirovnat k výjimečnému trestu ukládanému fyzickým osobám; pokud je tento trest právnické osobě uložen, je současně zahájena její likvidace - k tomu srov. např. časopis Právní rádce 01/2012, s. 9, článek prof. Jiřího Jelínka, Právníckým osobám hrozí osm druhů sankcí), propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži, zákaz přijímání dotací a subvencí, uveřejnění rozsudku (jedná se typově o nový druh trestu; tento bývá velmi často vyžadován v případě delikvence právnických osob v mezinárodních dokumentech - časopis Právní rádce 01/2012, s. 10, článek prof. Jiřího Jelínka, Právníckým osobám hrozí osm druhů sankcí) a zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty; ust. § 7 cit. zákona pak obsahuje výčet trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit, resp. za které bude trestně odpovědná - jedná se o 84 trestných činů (jež korespondují s trestnými činy obsaženými v tr. zákoníku), přičemž tento výčet je taxativní (právnická osoba se nemůže dopustit trestných činů dle první hlavy zvláštní části tr. zákoníku - trestné činy proti životu a zdraví; krom uvedeného jsou zde zastoupeny trestné činy ze všech ostatních hlav zvláštní části tr. zákoníku) - k tomu srov. např. časopis Právní rádce 01/2012, s. 7, článek prof. Jiřího Jelínka, Právnícké osoby a působnost nového zákona

¹¹⁸ návrh zákona byl vládou předložen Poslanecké sněmovně ČR dne 7. 7. 2011, návrhu bylo přiděleno číslo tisku 426/0, 6. volební období, od 2010, návrh zákona byl již Poslaneckou sněmovnou ČR schválen a dne 20. 2. 2012 byl postoupen Senátu ČR pod č. tisku 290/0, Senátem ČR byl návrh projednán dne 15. 3. 2012 a vrácen Poslanecké sněmovně ČR zpět s pozměňovacími návrhy - zdroj: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&T=426>

¹¹⁹ v současné právní úpravě občanskoprávních vztahů se odkaz na proces mediace nachází např. v ust. § 100 odst. 3, § 110 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších změn a doplňků, podle nichž soud v rámci řízení ve věcech péče o nezletilé může účastníkům uložit (nejdéle na dobu tří měsíců, po slyšení účastníků řízení) účast na mediačním jednání; takto soud nemůže učinit v případech, kdy je v platnosti předběžné opatření dle ust. § 76b odst. 1 cit. zákona, které má zamezit především projevům, důsledkům a trvání domácího násilí; komentář k občanskému soudnímu řádu dále k danému uvádí: „... že do doby přijetí právní úpravy mediace v netrestních věcech, která by měla vyřešit způsob financování takových terapií či mimosoudních jednání, může soud z povahy věci účastníkům uložit účast na vhodné terapii jen tehdy, je-li zajištěn způsob financování mimosoudního řízení nebo terapie.“ - In: Drápal, L. Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 - 200za. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 649

zřejmě nebude vhodný např. u konfliktů souvisejících s dodržováním základních lidských práv a dalších).¹²⁰

Uzákonění institutu mediace v civilních a obchodních sporech pak osobně shledávám nesporně přínosným a zároveň se domnívám, že podrobnější právní úprava mediace by byla vhodná i v řízení trestním (nejlépe v rámci trestního řádu).

3. 2. K zákonu o PMS

Jak již bylo výše uvedeno, zákon o PMS představuje stěžejní předpis, který přinesl do právního řádu ČR institucionalizaci PMS ČR coby centrálního státního orgánu speciálního typu, jenž plní stanovené úkoly v trestním řízení. PMS ČR tak je organizační složkou státu (ust. § 1 zákona o PMS) plně závislou na státním rozpočtu a jako taková není právnickou osobou, její jednání je tak jednáním státu (ust. § 3 odst. 2 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších změn a doplňků).

Zákon vychází v první řadě ze zásady užití prostředků trestního práva na principu ultima ratio, tedy jako krajního prostředku tam, kde nedostačuje využití prostředků ostatních právních odvětví. Naplňuje požadavky kladené na český právní řád některými mezinárodními úmluvami týkajícími se základních lidských práv a svobod (např. Evropská úmluva o ochraně občanských práv a základních svobod) a doporučeními mezinárodních organizací (typicky OSN a Rada Evropy).

Jedním z důvodů vzniku tohoto zákona byla mj. potřeba formálně upravit vztahy PMS ČR k orgánům činným v trestním řízení, ale např. i k orgánům sociálně - právní ochrany dětí¹²¹, a stabilizovat pozici nově vzniklé instituce v rezortu Ministerstva spravedlnosti ČR, které PMS ČR spravuje a dohlíží nad její činností (ust. § 11 zákona o PMS). Neméně důležité bylo rovněž ustanovení oficiální pozice probačního úředníka,

---

¹²⁰ zdroj: <http://www.beck-online.cz/legalis/document-view.seam?type=html&documentId=nrptembgrfpxa6s7gi3tk&groupIndex=0&rowIndex=0&conversationId=797511#selected-node> (Právní zpravodaj - PZ 275/2011 - Návrh zákona o mediaci prošel prvním čtením)

¹²¹ činnost orgánů sociálně - právní ochrany dětí je upravena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších změn a doplňků, přičemž dle ust. § 4 odst. 1 citovaného zákona se takovými orgány rozumí: krajské a obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí; v ust. § 4 odst. 2 citovaného zákona jsou pak vymezeny další subjekty zajišťující činnosti v této oblasti

jehož autorita bude napříště již odvozována od autority soudu a jehož hlavním úkolem bude přispívat k lepšímu a efektivnějšímu naplnění účelu trestního práva.¹²²

V ust. § 2 zákon o PMS definuje pojmy probace a mediace, kterým byla pozornost věnována v kapitole první (Filosoficko-metodologická východiska probační a mediační činnosti), a proto nyní nebudou již duplicitně rozebírány.

Organizace PMS ČR¹²³ představuje síť středisek, která působí v sídlech jednotlivých okresních soudů. Tuto organizační soustavu vede ředitel, jehož jmenování a odvolání spadá do kompetencí ministra spravedlnosti, a který spravuje PMS ČR v oblastech organizačních, personálních, hospodářských, materiálních a finančních. Za účelem zajištění naplnění těchto funkcí bylo zřízeno Ředitelství PMS ČR se sídlem v Praze. Další činnosti, které ředitelství (ředitel) zabezpečuje, upravuje rovněž i Statut Probační a mediační služby. Jedná se např. o řízení vzdělávání úředníků a asistentů PMS ČR, koncepční, metodické a analytické aktivity, udržování a rozvíjení mezinárodní spolupráce zejména s organizacemi, které jsou angažované v probaci a mediaci a sociální sféře, o vydávání vnitřních předpisů, spolupráci s Radou pro probaci a mediaci atd.

Jednotlivá střediska PMS ČR, v jejichž čele stojí vedoucí jmenování a odvolávání ministrem spravedlnosti na návrh ředitele PMS ČR po projednání s Radou pro probaci a mediaci (ust. § 10 odst. 1 zákona o PMS), pak mohou být dále segmentována na oddělení, a to nejen ve smyslu rozdělení na probační a mediační činnosti, ale zejména s ohledem na specializace co se týče typu realizovaných aktivit (např. oddělení zaměřené na zajišťování dohledu či výkonu trestu obecně prospěšných prací apod.) nebo osob, u nichž je třeba specifického zacházení (např. oddělení pro mladistvé, pro osoby s určitou patologickou závislostí - alkohol, drogy apod.).¹²⁴

Zákon o PMS v ust. § 4 pak vymezuje konkrétní činnosti, ke kterým je PMS ČR oprávněna. Jelikož se jedná o „gró“ této práce, bude o dané problematice zevrubně pojednáno v samostatné kapitole.

---

¹²² Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2910, 2911, 2914 (Příloha II Zákon o Probační a mediační službě)

¹²³ je upravena v ust. § 3 zákona o PMS

¹²⁴ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2917 - 2919 (Příloha II Zákon o Probační a mediační službě)

Velmi důležitou lze shledat potřebu součinnosti PMS ČR¹²⁵ s orgány státu a státními, ale i privátními institucemi¹²⁶, a to zejména vzhledem k tomu, že tato komunikace je nezbytná pro to, aby byla vůbec možná realizace určitých pracovních postupů s klientem a aby bylo dosaženo pozitivních výsledků. Funkční kooperace by tak bezpochyby měla vést k větší efektivitě vykonávaných činností úředníky a asistenty PMS ČR.

Ve fázi vlastního výkonu se jedná zvláště o zajištění fungování různých programů zaměřených např. na resocializaci (která bývá ponejvíce orientována na snížení výskytu sociálně patologických jevů¹²⁷ a jejich recidivy), terapii klientů, prevenci, psychosociální poradenství, práci s rizikovými osobami či poškozenými apod. Neméně významné je navázání kontaktu v rámci probačních programů s institucemi zajišťujícími programy prevence kriminality a drogových závislostí v daném regionu. Za tímto účelem PMS ČR spolupracuje především s orgány sociálního zabezpečení (hlavně v oblasti sociální péče - sociální kurátoři, kurátoři pro mládež atd.), se školami a školskými zařízeními, zdravotnickými zařízeními, zájmovými sdruženími, nadacemi, církvemi apod.¹²⁸

Neoddiskutovatelně nutná je pak samozřejmě součinnost přímo s orgány činnými v trestním řízení. Osobně se domnívám, jak již bylo naznačeno v úvodu této práce, že vztah probačních a mediačních pracovníků a aparátu soudů a státních zastupitelství nedospěl stále ještě do té fáze, kdy by bylo možno obecně říci,

---

¹²⁵ součinnost PMS ČR se státními orgány a dalšími institucemi zákon o PMS upravuje v ust. § 5

¹²⁶ jedná se zejména o různé nevládní neziskové organizace a občanská sdružení; příkladem je možno uvést instituci pomáhající obětem trestné činnosti ACORUS (zaměřenou na pomoc ženám a jejich dětem jako obětem domácího násilí), obdobnou organizací je ADRA (poskytuje humanitární a sociální pomoc obětem v zahraničí a v ČR), dále Bílý kruh bezpečí (prevence kriminality a pomoc obětem trestné činnosti), či PARTNERS CZECH jako nezisková organizace, která spolupracuje s PMS ČR při rozvoji probačních programů aj. - zdroj: <https://www.pmscr.cz/odkazy/>

¹²⁷ „Za sociálně patologické jevy jsou označovány ty sociální jevy, které pro svou škodlivost ohrožují společnost, její uspořádání, stabilitu a řád jako celek i její jednotlivé členy - občany.“ - In: Jilčík, T., Plšková, A., Zapletal, L. Sociální patologie. Úvod do studia. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2005, s. 7

¹²⁸ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2930 (Příloha II Zákon o Probační a mediační službě)

že tato spolupráce je skutečně efektivní¹²⁹. Ze strany soudců (asistentů soudců či vyšších soudních úředníků) a státních zástupců shledávám jistou nedůvěru v tuto profesi, respektive stále přeživší předsudek¹³⁰ z minulého režimu o vnímání sociální práce jako takové, a tedy její nepříliš přínosné uplatnění v trestní justici. Na druhou stranu nutno konstatovat (s ohledem na mou praxi vyššího soudního úředníka na úseku trestním), že někteří pracovníci PMS ČR skutečně nedisponují takovými kompetencemi k výkonu práce (především co se týče odbornosti v oblasti trestního práva), jaké jsou na tuto pozici kladeny, což může být, dle mého názoru, především důsledkem nedostatečného finančního ohodnocení a náročných pracovních podmínek. Nicméně troufám si říci, že pokroky ve vzájemné spolupráci lze zcela jistě zaznamenat. Mám za to, že tato problematika je pro účelné naplňování cílů současného pojetí restorativní justice jednou ze stěžejních, proto jí bude věnována pozornost v rámci kvalitativního výzkumu pro tuto práci.

Státní orgány, právnické i fyzické osoby jsou dle ust. 5 odst. 3 zákona o PMS povinny PMS ČR na vyžádání poskytnout potřebné informace¹³¹. Nově s účinností od 1. 1. 2012 si mohou úředníci PMS ČR vyžádat i opis z evidence Rejstříku trestů,

---

¹²⁹ k uvedené problematice je možno pro zajímavost uvést výňatky z rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2005, sp. zn. 63 Tm 1/05, ve kterém soud mj. v odůvodnění rozsudku řeší nepříliš dobrou spolupráci probačního úředníka v trestní věci mladistvého, a to ve fázi před meritorním rozhodnutím soudu - „Vzhledem k tomu, že v přípravném řízení Probační a mediační služba v posuzované věci nevyvinula žádnou aktivitu, požádal soud před zahájením hlavního líčení probačního úředníka ... o to, aby kontaktoval obžalovaného mladistvého a předjednal s ním, jaká konkrétní výchovná opatření by byl připraven absolvovat ať již před rozhodnutím, či po něm, pokud by byl uznán vinným. Současně vyzval probačního úředníka k tomu, aby po provedení potřebných šetření specifikoval, jaká opatření by sám považoval za vhodná vzhledem k osobě a aktuálnímu životnímu stavu obžalovaného. Probační úředník požadavek soudu nesplnil s argumentem, že otázka viny obžalovaného je nejasná a tento se necítí být vinen stíhaným jedním. S ohledem na to, že posouzení této otázky nepřislušelo probačnímu úředníkovi a provedení samotných probačních šetření nebylo vázáno na souhlas obžalovaného mladistvého, ... , uložil soud probačnímu úředníkovi znovu povinnost ... specifikovat pro něj vhodná výchovná opatření. Z jím následně předložené zprávy pak soud zjistil, že s obžalovaným byla diskutována možnost jeho účasti v probačním programu, ovšem bez jakékoliv identifikace, ... Nijak specifikována nebyla v podané zprávě ani žádná výchovná povinnost, příp. vhodné výchovné omezení, a zpráva neobsahovala žádné vyjádření ani k případné účelnosti vyslovení probačního dohledu na obžalovaným a k vymezení jeho zaměření. Z tohoto pohledu byla poskytnutá zpráva ryze formální a pro soud nebyla předpokládaným přínosem.“ - In: časopis Trestněprávní revue, č. 5/2005, str. 133 a násl., příspěvek - K ukládání výchovných opatření mladistvým a k výkonu probačního dohledu nad mladistvým, Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2005, sp. zn. 63 Tm 1/05

¹³⁰ **předsudek** je svého druhu relativně ustálená „*predispozice k celkově příznivé nebo nepříznivé reakci na daný objekt, osobu, či událost*“, jež je obvykle přebírána a tradicí udržována a nemá žádný racionální základ; jedná se o určitou formu negativních stereotypů coby soustavu soudů a názorů o charakteristikách vymezené skupiny osob - Vizdal, F., Doňková, O., Novotný, J. S. Sociální psychologie I. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 50 - 53

¹³¹ samozřejmě s výjimkou případů, kdy tomu brání zákonné důvody např. zákonné právo odepřít výpověď dle ust. § 100 tr. řádu

a to elektronickou cestou přímo ze své kanceláře, což jim dle mého názoru nemálo usnadní práci¹³².

Dále mají nárok i na poskytnutí informací osobního charakteru (např. o jménu, příjmení a bydlišti apod.), které spravuje Ministerstvo vnitra ČR (ust. § 5a zákona o PMS).

Úředníci PMS ČR dále ve smyslu ust. § 5 odst. 5 zákona o PMS disponují oprávněním navštěvovat obviněného (obžalovaného, odsouzeného), ale i spolupachatele či poškozeného ve vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody, přičemž k tomu nepotřebují speciálního souhlasu¹³³ soudu či státního zastupitelství. Taková návštěva se samozřejmě musí vztahovat k výkonu pracovní činnosti dotčeného úředníka PMS ČR.

Jak již vyplývá z dosavadního textu práce, v rámci jednotlivých středisek PMS ČR vykonávají činnosti úředníci a asistenti PMS ČR¹³⁴. Rozdělení jejich kompetencí se odvíjí od jejich pracovní pozice, kdy úředníkům PMS ČR jsou svěřeny úkoly, které kladou vyšší nároky na odbornou způsobilost, zatímco asistenti PMS ČR zastávají úlohy méně náročné, převážně administrativně-technického charakteru, případně ty činnosti, ke kterým jsou pověřeni příslušným úředníkem PMS ČR, který však za řádné splnění osobně odpovídá.

S výše uvedeným souvisí profesní požadavky týkající se kvalifikace, které jsou na tyto zaměstnance kladeny.

---

¹³² do účinnosti této změny bylo nutno ze strany PMS ČR opis z evidence Rejstříku trestů žádat prostřednictvím soudů, což znamenalo časovou prodlevu mezi vyžádáním tohoto dokumentu soudem a jeho předáním PMS ČR; zároveň tato změna je pozitivní i pro soudy, které nemusí opisy pro PMS ČR žádat, tisknout a předávat (uvedené je mi rovněž známo z mé praxe vyššího soudního úředníka na úseku trestním)

¹³³ výjimkou z tohoto pravidla jsou případy, kdy se obviněný, spolupachatel či poškozený nachází ve vazbě dle ust. § 67 písm. b) tr. řádu (tzv. vazba koluzní, jejímž důvodem je obava, že pachatel bude ovlivňovat svědky či spoluobviněné apod.)

¹³⁴ postavení úředníků a asistentů PMS ČR je upraveno v ust. § 6 zákona o PMS

Úředníkem PMS ČR tak může být pouze osoba bezúhonná¹³⁵, která je způsobilá k právním úkonům v plném rozsahu¹³⁶ a dosáhla úplného vysokoškolského vzdělání společenskovedního zaměření¹³⁷ v magisterském studijním programu. Nadto musí úředník PMS ČR absolvovat speciální odbornou zkoušku, jež je završením základního kvalifikačního vzdělávání¹³⁸, které je podmínkou výkonu funkce probačního úředníka a nastoupivší úředník jej absolvuje již v rámci zaměstnaneckého poměru k PMS ČR (který se řídí příslušnými ustanoveními zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších změn a doplňků).

Požadavky kladené na asistenty PMS ČR pak korespondují s nároky na úředníky s tím, že k pozici asistenta postačí vzdělání středoškolské (opět ve společenskovední oblasti), další zákonnou podmínkou je dovršení věku 21 let. V ust. § 6 odst. 5 pak zákon o PMS předpokládá absolvování specializačního kursu, jehož obsah a rozsah stanovuje Statut Probační a mediační služby (zaměřením se tento kurs víceméně shoduje

---

¹³⁵ za bezúhonnou se v daném případě považuje osoba, která nemá záznam ve výpisu z evidence Rejstříku trestů - k tomu srov. např. Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2938 (Příloha II Zákon o Probační a mediační službě)

¹³⁶ způsobilostí k právním úkonům se rozumí způsobilost fyzické osoby vlastními právními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti; této způsobilosti nabývá fyzická osoba v plném rozsahu dosažením 18 roku věku, před tímto datem pouze v případě uzavření manželství s přivolením soudu nejdříve však po dovršení 16 roku věku - ust. § 8 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších změn a doplňků; od způsobilosti k právním úkonům je třeba odlišit tzv. právní subjektivitu, tj. způsobilost mít práva a povinnosti, která u fyzické osoby vzniká narozením (v některých případech ji má i již počaté, ale dosud nenarozené dítě (nasciturus), a sice za předpokladu, že se narodí živé) a zaniká smrtí; právní subjektivitu nelze fyzickou osobu zbavit, ani ji v ní nikterak omezit (na rozdíl od způsobilosti k právním úkonům, která může být soudním rozhodnutím omezena, či dokonce jí lze fyzickou osobu zbavit; pro zajímavost je třeba uvést, že nový občanský zákoník účinný od 1. 1. 2014 již variantu úplného zbavení způsobilosti k právním úkonům nepřipouští - ust. § 55 - 65 nového občanského zákoníku - tento zákon byl dne 22. 3. 2012 vyhlášen ve Sbírce zákonů v částce 33 pod číslem 89/2012 Sb.; uvedený zákon mj. mění i výše nastíněné pojmosloví, kdy namísto termínu právní subjektivita zavádí termín právní osobnost - ust. § 15 odst. 1 cit. zákona - a namísto pojmu způsobilost k právním úkonům zavádí pojem svéprávnost - ust. § 15 odst. 2 cit. zákona - zdroj: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=362&CT1=0>); nový občanský zákoník by měl představovat komplexní úpravu soukromého práva; upřednostňuje osobnostní práva před právy majetkovými, což je přesně opačný stav, který je v současné platné právní úpravě; jednotlivé smluvní typy by měly být rovněž sjednoceny do jednoho kodexu, tudíž odpadne jejich úprava v obchodním zákoníku, ale i v jiných právních předpisech (např. pojistné smlouvy); dalším novem je kupříkladu pojmání zvířete jako nositele práv (nyní je zvíře považováno za věc), či rozšíření dědických skupin ze čtyř na šest, odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele v plné výši (teď odpovídají do výše nabytého dědictví), odkázání majetku s podmínkou, možnost každoročního zvyšování nájemného apod. - k tomu srov. např. časopis Právní rádce 01/2012, s. 14 - 16, článek Adély Čermákové Vlčkové, Nový občanský kodex

¹³⁷ společenskovední zaměření zahrnuje např. obory z oblasti práva, psychologie, filosofie, sociologie, pedagogiky, sociální práce apod.

¹³⁸ tzv. kvalifikační vzdělávací kurs, jehož obsahem jsou znalosti interdisciplinárního charakteru, zejména z oblasti práva (trestního, a některých částí občanského, pracovního, rodinného a obchodního), psychologie a sociální práce - Doubravová, D. a kol. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici - Institut pro probaci a mediaci, 2001, G3 s. 3

s kvalifikačním vzdělávacím kursem pro úředníky PMS ČR, který je rovněž upraven Statutem Probační a mediační služby).

Kromě výše uvedených zákonných předpokladů je nepochybně nutné, aby pracovníci PMS ČR splňovali určité penzum spíše praktických dovedností, a to především z oblasti sociální komunikace¹³⁹ či asertivního jednání¹⁴⁰, ale i rétoriky¹⁴¹ apod.

Za účelem zvyšování odbornosti pracovníků PMS ČR zabezpečuje ředitelství PMS ČR i další jejich vzdělávání, které je koncipováno ve Studijním programu vzdělávání úředníků a asistentů Probační a mediační služby, jež podléhá schválení ministra spravedlnosti. V rámci následného vzdělávání probíhá rovněž tzv. supervize¹⁴² orientovaná především na posilování praktických dovedností, jichž je možno v probaci a mediaci uplatnit, a na rozbor jednotlivých případů a vlastního postupu pracovníků.¹⁴³

Úředník PMS ČR, stejně tak i asistent, pokud je pověřen provedením určitého úkolu, je při realizaci probačních a mediačních činností na straně jedné zavázán k plnění stanovených povinností, na straně druhé disponuje konkrétními oprávněními.¹⁴⁴

Mezi základní jeho povinnosti bezpochyby patří dodržování zákonů a jiných právních předpisů, jakož i interních instrukcí, respektování pokynů soudu,

---

¹³⁹ „**sociální komunikace** je prostředkem a současně základním aspektem sociálního styku. Dochází při ní k výměně představ, idejí, nálad, pocitů, postojů apod.“ Aktivita při ní vychází nejen od komunikátora (mluvčí), ale i od komunikanta (posluchač). - In: Sýkora, F. Úvod do studia předmětu Sociální komunikace. Syllabus. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2003, s. 4

¹⁴⁰ **asertivní jednání** je možno charakterizovat jako adekvátní prosazování sebe sama v sociální interakci; jedná se o bezprostřední, situaci odpovídající, a otevřenou prezentaci pozitivních i negativních myšlenek, pocitů, postojů, názorů apod., to vše bez jakéhokoliv omezování práv jiných lidí na vlastní sebeprosazení - Olejníček, A. Výcvik asertivního jednání (Úvod do studia předmětu). Syllabus. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2003, s. 5, 6

¹⁴¹ **rétorika** je umění efektivní mluvy či psaného projevu, též nauka o řečnictví, ale i bezobsažné mluvení, vyumělkovaný nebo nadnesený jazyk - k tomu srov. např. Black, D., McKeown, C. (editors). Collins English Dictionary. Great Britain, Glasgow: HarperCollins Publishers, 2009, s. 499

¹⁴² **supervizi** lze vysvětlit jako dozor či dohled; jedná se o předávání zpětné vazby nezaujatým odborníkem, který dohlíží nad prací kontrolovaného s klientem, přičemž se zejména zabývá přiměřeností zvolených postupů, ale např. i emočními reakcemi supervidovaného na konkrétní případy se zaměřením mj. na zvládnání frustrace vyvolané nedostatečnými výsledky a předcházení negativním dopadům výkonu činnosti v pomáhajících profesích - k tomu srov. např. BAKOŠOVÁ, Z. Sociální pedagogika jako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Bratislava: Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, public promotion, s.r.o., 2008, s. 62

¹⁴³ k tomu srov. např. Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2937 - 2939 (Příloha II Zákon o Probační a mediační službě)

¹⁴⁴ práva a povinnosti pracovníků PMS ČR jsou upraveny v ust. § 7 zákona o PMS

popř. státního zástupce¹⁴⁵, či uznávání a ochrana lidských práv a svobod. V neposlední řadě je pracovník PMS ČR povinen postupovat objektivně, nestranně a způsobem, který povede k dosažení účelu trestního řízení. Poruší-li úředník PMS ČR své povinnosti, vystavuje se mj. nebezpečí odejmutí věci soudcem (státním zástupcem) s tím, že je věc, obvykle po konzultaci s vedoucím střediska PMS ČR, přidělena jinému úředníkovi k vyřízení.

Konkrétní oprávnění (kromě těch, která byla v textu výše již zmíněna) spočívají zejména v zjišťování postoje obviněného i poškozeného k eventuelnímu využití některých institutů trestního práva (např. podmíněného zastavení trestního stíhání), dále v možnosti v rámci výkonu funkce nahlížet do soudních spisů, ale i spisů státních zastupitelství a Policie ČR, a v neposlední řadě je zde oprávnění za účelem vypracovávání zpráv o průběhu probační činnosti vyžadovat různé informace od institucí státních i soukromých (např. zprávu o zdravotním stavu pachatele, pracovní posudek, potvrzení o provádění srážek ze mzdy, potvrzení z úřadu práce, zprávu o pověsti z místa bydliště apod.).

Úředníci i asistenti PMS ČR jsou zcela pochopitelně vázáni (dle ust. § 9 odst. 1 zákona o PMS) povinností mlčenlivosti ve vztahu k informacím, o nichž se dozvěděli při výkonu své funkce, a to i po skončení pracovního poměru. Tento závazek neplatí ve vztahu k orgánům činným v trestním řízení, neboť by to odporovalo smyslu existence této instituce. Zároveň je zde dán zákaz orgánů činných v trestním řízení vyslýchat mediátory ke skutkovým zjištěním, která provedli při procesu mediace (ust. § 9 odst. 2 zákona o PMS), a to s ohledem na specifický charakter této činnosti.

Zákonem o PMS je zřízena Rada pro probaci a mediaci¹⁴⁶, která je poradním orgánem ministra spravedlnosti. Smyslem její existence je tvorba a spolupráce při uvádění do praxe metodologicko-koncepčních východisek činnosti PMS ČR. Členy tohoto poradního orgánu interdisciplinárního charakteru jmenuje ministr spravedlnosti z řad odborníků, kteří se danou problematikou profesionálně zabývají (soudci, státní zástupci, úředníci PMS ČR, ale mohou jimi být např. i odborníci z oblasti

---

¹⁴⁵ obsah těchto pokynů není zákonem vymezen, což znamená, že soudce či státní zástupce není omezen v jejich ukládání, resp. v tom, jaké tyto pokyny budou; výjimku z této volnosti lze shledat u mediace, kdy pokyny soudců či státních zástupců se nesmí týkat způsobu a výsledku uskutečňované mediace (ust. § 7 odst. 1 zákona o PMS) - Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2940, 2941 (Příloha II Zákon o Probační a mediační službě)

¹⁴⁶ ust. § 12 zákona o PMS

sociální práce apod.). Její kompetence spočívají ve vyjadřování se ke stěžejním otázkám fungování PMS ČR a její organizační struktury, dále v projednávání přijímaných pravidel, standardů a programů, jež aktivity PMS ČR směřují k dosažení cílů této instituce.

Činnost PMS ČR je krom výše uvedeného zákonného vymezení upravena některými interními předpisy, kupříkladu se jedná o Statut Probační a mediační služby, Organizační řád Probační a mediační služby či Pracovní řád Probační a mediační služby. V konkrétních aktivitách se pak řídí různými metodickými standardy (tyto jsou mj. zveřejňovány na internetových stránkách PMS ČR¹⁴⁷), dodržování zásad a etických směrnic nejsou ani u této profese výjimkou.

Právní úpravu PMS ČR lze dle mého názoru de lege lata shledat víceméně vyhovující v obecné rovině, tedy co se týče merita věci, nicméně v jistých oblastech by bylo lze uvažovat o vhodnosti upřesnění, či spíše konkrétnějšího vymezení, způsobí řešení v praxi se opakujících nedostatečně ujasněných postupů, které nemálo komplikují cestu k dosažení cílů, které jsou PMS ČR imanentní. Jedná se např. o skutečnost, že zákon o PMS vymezuje, jak může postupovat soud (státní zástupce) v případě, kdy úředník PMS ČR neplní povinnosti vyplývající z jeho funkce, žádným způsobem zde však není stanoveno, jak postupovat za situace opačné.

Za naprosto insuficientní na druhu stranu považují několik málo ustanovení týkajících se mediace v trestních věcech, jejíž kvalitní zákonná úprava do budoucna představuje výzvu nejen pro zákonodárce, ale následně i pro orgány právo aplikující. Pozornost, která je v současné době věnována mediaci ve věcech občanskoprávních a obchodních, by dle mého mínění měla být v nemenší míře zaměřena i na oblast mediace ve věcech trestních.

---

¹⁴⁷ <https://www.pmscr.cz/odborne-cinnosti/>

4. Otázky vlastních probačních a mediačních činností

Všechny okolnosti a předpoklady práce PMS ČR tak, jak byly popsány v textu výše, vytváří pestrý kolorit podmínek, za nichž se vlastní činnost probačních úředníků a asistentů odvíjí. Tato kapitola by pak měla představovat již konkrétní výstupy a propojení těchto poměrů s praktickými aktivitami pracovníků, kteří dennodenně vyvíjejí úsilí k dosažení cílů vytyčených PMS ČR.

Niterné spojení sociální práce s fungováním PMS ČR pak vyplývá ze samé šíře a podstaty dané problematiky v jejích interdisciplinárních dimenzích.

4. 1. Sociální práce jako základ činností PMS ČR

Úvodem se jeví být vhodným vymezení bazálních kategorií prolínajících se předmětnou oblastí.

Sám termín sociální práce představuje spojení určité činnosti s přívlastkem „sociální“, jehož význam je možno pojmout z několika různých úhlů pohledu. Významově se jedná o ekvivalent pojmu „společenský“ ve smyslu ke společnosti se vztahující nebo z ní vyplývající. Dále lze pak slovo „sociální“ nahlížet coby atribut vyjadřující rozsah aktivit státu souvisejících s jeho vztahem k péči, pomoci a podpoře občanům trpícím určitou insuficiencí v oblasti udržení si základní soběstačnosti při zajišťování adekvátní životní úrovně své i své rodiny.¹⁴⁸ V neposlední řadě nelze opomenout možnou interpretaci tohoto výrazu v poněkud pejorativním rozměru, kdy v určitých situacích je užíván pro pojmenování projevu jisté nekompatibility (zejména v oblasti ekonomické nedostačivosti apod.) popisovaného jedince s okolní societou.

Sociální práci lze následně definovat jako aplikovanou odbornou disciplínu, která se na vědecké bázi zabývá zkoumáním a vytvářením postupů a technik

---

¹⁴⁸ Mühlpachr, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 95, 110

umožňujících výkon kvantitativně i kvalitativně odpovídající péče o členy society v kontextu jejich individuálních charakteristik a při zohlednění profilace současné společnosti. Jako taková získává poznatky a svou teoretickou základnu má vystavěnu na vědomostech dalších společenských vědních oborů, zejména filosofie, psychologie, sociologie, pedagogiky a dalších.

Stejně dobře lze sociální práci deskribovat coby komplex aktivit kladoucích si za cíl bezprostřední ovlivňování jedince a jeho životních podmínek za účelem zachování jeho tělesné i duchovní integrity, a to za využití technik diagnostických, konzultačních a výchovných.

V užším pojetí tedy sociální práce zahrnuje plánované, přímé, systematické a cílené kontakty sociálního pracovníka se sociálním klientem¹⁴⁹, jejichž výsledkem je stanovení sociální diagnózy a následné provádění přiléhavé sociální terapie směřované ke změnám takových postojů klienta, které disponují potenciálem jeho aktivizace a pozitivního ovlivnění jeho vlastní sociální situace.

Šířeji pojímaná sociální práce pak, krom aspektů obsažených v pojetí užším, zahrnuje soubor sociálně technických opatření v péči o člověka, metody a způsoby aplikace informací získaných od odborníků z jiných oblastí (např. psychologie, ale i medicíny či práva) a administrativně-správní postupy poskytování péče v praxi.

Sociální prevence, čili sociální práce preventivní, je důležitou součástí sociální práce zabývající se okruhem otázek souvisejících s možnostmi předcházení vzniku disharmonického vývoje jedinců, skupin i společnosti jako celku.

Na tuto oblast pak úzce navazuje sociální práce kurativní, jejíž pole působnosti spočívá ve zmírňování, či pokud možno v úplné eliminaci, již vzniklých nepříznivých důsledků určitých dysfunkcí, které se ve společnosti vyskytují.

Sociální práci je ale možno chápat i jako metodu sloužící k lepší orientaci jedince v jeho vlastním životě v oblasti psychosociální.¹⁵⁰

---

¹⁴⁹ **sociálním klientem** je označována osoba, která vyhledá (ať již dobrovolně či nuceně) pomoc sociálního pracovníka - Mühlpachr, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 115

¹⁵⁰ Mühlpachr, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 110 - 112

Cílem sociální práce může být označena „*podpora sociálního fungování klienta v situaci, kde je taková potřeba buď skupinově, nebo individuálně vnímána a vyjádřena.*“¹⁵¹

Sociálním fungováním je míněna míra schopnosti udržet harmonii mezi požadavky společnosti a vlastním potenciálem k jejich plnění. Dojde-li k narušení uvedené rovnováhy, vzniká určitý problém v psychosociální oblasti, který může vygradovat až do problému, který bude vyžadovat vyhledání odborné pomoci.¹⁵²

Významnou úlohu v rámci sociální práce zastává supervize. V rámci ní je sociálním pracovníkům poskytována zpětná vazba ke správnosti volených postupů v konkrétních případech. Zároveň jsou trénováni v aplikaci teoretických poznatků do vlastní praxe, ve zvládnání svých emocionálních prožitků z klientovy životní situace, zvyšování sebekontroly, vhodném usměrňování vlastní aspirační úrovně¹⁵³, a rovněž i jsou vedeni k neustálé sebevýchově a celkově adekvátnímu sebepojetí¹⁵⁴.

Pro supervizora (tedy odborníka z oblasti psychologie, sociologie či pedagogiky, který by v těchto případech měl být zároveň i fundovaným sociálním pracovníkem) tento proces na druhou stranu představuje neoddiskutovatelný přínos ve smyslu udržování permanentního kontaktu s aplikační praxí, bez nějž by jeho další práce v této oblasti (s ohledem na takřka překotný vývoj, který je zde zaznamenáván v posledních desetiletích) byla jen velmi těžko myslitelná.¹⁵⁵

Důležitými pojmy provázejícími problematiku výkonu sociální práce pak jsou sociální situace, sociální případ, sociální klient a sociální problém.

*„Jedinec, skupina, či komunita v širším sociokulturním prostředí tvoří **sociální situaci**, která má svoji dynamiku, ovlivňovanou příznivě či nepříznivě sociokulturními a jinými faktory.“*¹⁵⁶

---

¹⁵¹ In: Navrátil, P. Teorie a metody sociální práce. 1. vydání. Brno: Marek Zeman (vydal), 2001, s. 11, 12

¹⁵² k tomu srov. např. Navrátil, P. Teorie a metody sociální práce. 1. vydání. Brno: Marek Zeman (vydal), 2001, s. 12 - 14

¹⁵³ **aspirační úroveň** představuje komplex předpokladů a nároků na vlastní budoucí výkon v konkrétní oblasti; schopnostem a možností odpovídající aspirační úroveň lze typicky zaznamenat u stabilních zralých osobností - Vízdal, F. Techniky poznávání osobnosti. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2005, s. 15

¹⁵⁴ jedná se o souhrnnou představu o vlastním já, o sobě samém, ze které vyplývá i postoj k vlastní individualitě; **sebeпоjetí** je tvořeno sebehodnocením, sebeúvěrou, sebeúctou a sebeláskou - k tomu blíže Vágnerová, M. Základy psychologie. 1. dotisk. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 255 - 257

¹⁵⁵ Mühlpachr, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 113

¹⁵⁶ In: Mühlpachr, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 115

Sociální případ je situace, v níž dochází k selhání (sociálního) klienta v některé z důležitých oblastí jeho života. Nedostatečná schopnost toto selhání kompenzovat vlastními silami a vnějšími vlivy narušený standardní chod existence klienta jsou charakteristickými rysy sociálního případu.

Sociální klient je pak osoba, které má sociální pracovník poskytnout pomoc.

Velmi často užívaným termínem v sociální práci je **sociální problém**, který svou šíří ovlivňuje větší počet lidí a nezasahuje tedy pouze do osobní sféry klienta, protože vyžaduje promptní řešení za využití korektivních či vyrovnávacích opatření.¹⁵⁷

Dále je třeba pojednat o základních metodách¹⁵⁸, jichž sociální práce při svých činnostech využívá.

Tyto metody lze podle jejich zaměření rozdělit na metody zaměřené na objekt a metody zaměřené na získávání informací.

Metody sociální práce zaměřené na objekt je pak dále možno klasifikovat na sociální práci s jednotlivcem (případová či individuální sociální práce), se skupinou a s komunitou.

Do oblasti sociální práce s jednotlivcem spadá mj. případová sociální práce, behaviorální sociální práce a realitní terapie.

Případová sociální práce je vystavěna na rozboru dosavadního života klienta, v jehož rámci jsou hodnoceny všechny faktory, které se podílely na utváření jeho osobnosti (biologické, psychologické i sociální), a to za účelem stanovení sociální diagnózy a určení vhodné sociální terapie. Toto sociálně-výchovné působení je především vedeno cílem úpravy názorů a postojů klienta k sobě i svému okolí tak, aby odpovídaly realitě a dopomohly mu k zdárnému vyřešení vzniklého problému.

Behaviorální sociální práce pak vychází z nejrůznějších teorií učení, jejichž poznatky využívá při individuální práci s klienty u vědomí skutečnosti, že chování jako takové je naučenou záležitostí, tudíž jej lze v případě potřeby přeučit

---

¹⁵⁷ Mühlpachr, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 115, 116

¹⁵⁸ **metodu** jako základní předpoklad vědecké činnosti lze charakterizovat coby postup vedoucí k dosažení předem stanoveného cíle - Mühlpachr, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 116

(jedná se zejména o využití technik sociálního posilování¹⁵⁹, observačního učení¹⁶⁰ apod.)

Podstatou realitní terapie je vedení klienta k chování, které není v rozporu s realitou, tedy k reálnému hodnocení sebe samého i okolních jevů, s cílem dovést jej k pochopení faktických příčin jeho selhání a s důrazem nikoli na minulost, nýbrž na výhled do nejbližší a vzdálenější budoucnosti. Pozornost je soustředěna na chování, působení na klienta probíhá zejména prostřednictvím řízených rozhovorů a diskuzí.¹⁶¹

Smyslem sociální práce se skupinou je ovlivnění jejích členů, kteří mají určitý společný problém, prostřednictvím psychosociálního působení za účelem obnovení či dokončení procesu tvorby jejich osobnostní integrity. Skupinová sociální práce může být různého druhu - podle teoreticko-koncepčních východisek např. kognitivně-behaviorální, podle zaměření na určitý problém (např. alkoholismus) či podle zvolených individuálních znaků (např. věk - mladistvý či staří lidé) apod.

Nejmladší z těchto metod je sociální práce s komunitou, která je orientována na pomoc klientům, jež jsou spojeni určitými územními znaky, při současném zohledňování biologických, psychologických, sociálních, ale i etnických či ekonomických potřeb příslušníků komunity. Hlavním cílem je zmírnění či eliminace sociálního napětí mezi jednotlivými členy komunity i mezi komunitou a zbytkem společnosti.¹⁶²

---

¹⁵⁹ **sociální posilování** je forma sociálního učení, při níž je osobnost formována tím, že žádoucí chování je sociálním okolím odměňováno (posilováno), a naopak chování nežádoucí posilováno není, popř. může být až sankcionováno - Vízdal, F., Doňková, O., Novotný, J. S. Sociální psychologie I. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 39

¹⁶⁰ **observační učení** - jedná se o zvláštní druh sociálního učení, který spočívá v tzv. zástupném posílení, tj. učení se děje pozorováním reakcí, které jsou podněty pro sociální posilování - tamtéž, s. 40

¹⁶¹ Mühlpachr, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 116 - 122

¹⁶² Mühlpachr, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 122, 123

Co se týče druhé velké skupiny **metod sociální práce - zaměřených na získávání informací**, nejdůležitější z nich je řízený rozhovor¹⁶³, dalšími sou pak např. dotazník¹⁶⁴, standardizované testy¹⁶⁵, pozorování¹⁶⁶ či analýza dokumentů^{167, 168}.

Vlastní postup při realizaci sociální práce lze rozdělit do několika etap. Jedná se o etapu sociální evidence, v rámci níž jsou zjišťována základní data o klientovi a jeho problému, dále etapu diagnostickou, která představuje analýzu údajů z předchozí etapy a jejich následnou syntézu do uceleného obrazu o klientovi a příčinách vzniku problému, následuje etapa navrhování řešení a sestavování plánu sociální terapie, dále vlastní sociální terapie a konečnou etapou je fáze ověřování výsledků etap předchozích.

Údaje o klientovi jsou v rámci první fáze procesu získávány v přímém kontaktu s ním, a to jednak přímo od něj a jednak od dalších subjektů v závislosti na skutečnosti, zda pomoc sociálního pracovníka vyhledal dobrovolně sám, nebo byl kontakt navázán z iniciativy sociálního pracovníka či dokonce v důsledku státního donucení (typicky v případě klientů PMS ČR, kterým byl uložen dohled) apod.

Sociální diagnóza představuje určení konkrétní oblasti klientova selhání, podřazení těchto skutečností pod odpovídající sociální problém a stanovení příčin těchto jevů.

Sociální terapie spočívá v sociálně-výchovném působení na klienta v procesu plánovitého a cílevědomého směřování k formování jeho názorů, postojů, přesvědčení, emocionálních reakcí a chování v situacích, jemuž mu standardně přináší problémy.

Celý proces může být zakončen buď vyřešením disharmonie, která vedla k vyhledání pomoci, a to částečným či úplným, nebo v některých případech může dojít

---

¹⁶³ **řízený rozhovor** je technika shromažďování údajů o zkoumané osobě (či osobách) prostřednictvím verbální komunikace předem připraveným způsobem - Kohoutek, R. Pedagogická psychologie. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006, s. 189 - 191

¹⁶⁴ **dotazník** „je způsob psaného řízeného rozhovoru“ s písemnými odpověďmi na položené otázky - Kohoutek, R. Pedagogická psychologie. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006, s. 205

¹⁶⁵ **standardizované testy** jsou způsobem zjišťování informací zachovávajícím striktně stanovená pravidla postupu užívání nástrojů a totožných i jednotných forem jejich vyhodnocení - Doňková, O. Aplikovaná psychometrika. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 21

¹⁶⁶ **pozorování** je plánovité, cílevědomé vnímání vybraného objektu, které je selektivní a vždy poněkud subjektivně zabarvené - Vacínová, M., Langová, M. Vybrané kapitoly z psychologie. 1. vydání. Praha: nakladatelství Československý spisovatel, s.r.o., 2011, s. 40

¹⁶⁷ **analýza dokumentů** představuje rozbor produktů, které jsou výsledkem lidské činnosti a které mají určitou vypovídací hodnotu, co se týče informací o jejich tvůrcích

¹⁶⁸ Mühlpachr, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 117

k přerušení kontaktu či naprostému ukončení spolupráce mezi sociálním pracovníkem a klientem, ve většině případů z důvodů na straně klienta.¹⁶⁹

Charakter sociální práce v trestní justici je poněkud odlišný od sociální práce v klasickém smyslu slova. Jedná se zejména o rozdíl v pohnutce, která vede klienta k vyhledání sociálního pracovníka. Zatímco u klasické sociální práce se tak většinou děje dobrovolně, úředníci PMS ČR naopak pracují z valné většiny s klienty, kteří jsou zde na základě státního donucení. V této souvislosti je poněkud odlišný i přístup úředníka PMS ČR k takovému klientovi, neboť kromě nabízené pomoci mu rovněž uděluje pokyny směřující k naplnění účelu trestu.¹⁷⁰

Nejčastěji využívanými metodami sociální práce ze strany probačních úředníků jsou pochopitelně metody zaměřené na získávání informací (zejména rozhovor a pozorování, v některých situacích i dotazník). Z metod zaměřených na objekt jsou pak nejvíce aplikovány metody práce s jednotlivcem, zejména případová sociální práce, ale lze si představit např. i využití realitní terapie. Metody sociální práce se skupinou jsou ponejvíce uplatňovány při práci s mladistvými pachateli, kdy úředník PMS ČR pracuje mj. i s členy nejbližšího sociálního okolí mladistvého delikventa.

Závěrem této podkapitoly nezbyvá než podotknout, že sociální práce, jak výše popsána, se všemi svými cíli, fázemi, metodami a vlastně celou svou podstatou, takřka do detailů koresponduje se smyslem a účelem existence PMS ČR, a tvoří tak kvalitní základ pro naplnění do určité míry společného poslání, kterým by měla být nejen péče, pomoc a podpora poskytovaná klientům, ale i prevence a ochrana společnosti před sociálně-patologickými jevy.

---

¹⁶⁹ Mühlpachr, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 126 - 131

¹⁷⁰ Válková, H., Mecerodová, L. (vyd). Možnosti uplatnění sociální práce v trestní justici. Sborník příspěvků z konference Praha, 24. - 25. 3. 1995. 1. vydání. Praha - Bonn: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici (SPJ), 1995, s. 15

4. 2. Stávající aplikační praxe PMS ČR

Spektrum činností, kterým se úředníci a asistenti PMS ČR věnují, je poměrně široké, přičemž oblasti jejich působnosti jsou, zejména z pohledu naplnění účelu trestu a trestního zákoníku jako celku, klíčové. Kupříkladu některé druhy alternativních trestů bez ingerence PMS ČR by byly jen velmi obtížně vykonatelné. Zcela nepochybně by pak bez fungování PMS ČR bylo zmařeno směřování českého trestního soudnictví k uplatňování principů restorativní justice v plném rozsahu.

Tato část práce je věnována jednotlivým aktivitám PMS ČR v kontextu konkrétních institutů trestního práva tak, jak na sebe navazují v rámci trestního procesu.

4. 2. 1. Působení PMS ČR v přípravném řízení trestním

Již od raných fází trestního řízení se otevírá prostor pro zahájení **mediačního procesu**, který ve svých důsledcích může vyústit v aplikaci **tzv. odklonu v trestním řízení**.

Pokud se jedná o odklon v trestním řízení, může dojít k fakultativnímu zastavení trestního stíhání¹⁷¹, podmíněnému zastavení trestního stíhání¹⁷² (a k jeho variantě

---

¹⁷¹ ust. § 172 odst. 2 tr. řádu a navazující ust. § 159a odst. 3, 4, ust. § 188 odst. 2 a ust. § 223 odst. 2 tr. řádu; za zákonem stanovených podmínek může státní zástupce či soudce **trestní stíhání zastavit** (např. pokud trest, ke kterému trestní stíhání pravděpodobně směřuje, je zcela bez významu vedle trestu, který obviněnému byl nebo bude uložen); jedná se o tzv. odklon prostý - tzn., že trestní stíhání je tímto aktem definitivně ukončeno, aniž by byl pachatel stížen postihem či jakýmkoli dalšími podmínkami, povinnostmi či omezeními - Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 45, 46

¹⁷² **institůt podmíněného zastavení trestního stíhání** je upraven v ust. § 307 a 308 tr. řádu; jeho užití přichází v úvahu u přečinů (tj. všech nedbalostních trestných činů a těch úmyslných, u nichž horní hranice trestní sazby činí nejvýše 5 let; ostatní trestné činy jsou dle terminologie tr. zákoníku označovány jako zločiny - ust. § 14 tr. zákoníku) za podmínky souhlasu obviněného, jeho doznání se k činu a uhrazení škody či uzavření dohody o uhrazení škody, byla-li způsobena, a zároveň musí být vzhledem k osobě pachatele zřejmé, že takový postup bude dostačující; v předmětném rozhodnutí (usnesení) se současně stanoví zkušební doba v trvání 6 měsíců až 2 roky; neosvědčení ve zkušební době má za následek pokračování v trestním stíhání

podmíněnému odložení podání návrhu na potrestání¹⁷³ či ke schválení narovnání¹⁷⁴, u mladistvých je zde navíc možnost odstoupit od trestního stíhání¹⁷⁵.

Vládní návrh novely trestního řádu pak obsahuje nový institut, který představuje zvláštní typ odklonu. Jedná se o tzv. dohodu o vině a trestu, kterou bude moci nově dle citované novely za zákonem stanovených podmínek sjednat státní zástupce s obviněným, popř. i poškozeným, přičemž toto ujednání bude podléhat schválení soudu (nebude se tedy jednat o klasické projednání věci v hlavním líčení apod.). Zároveň jsou ve vládním návrhu novely trestního řádu obsaženy i některé změny institutů stávajících. Účinnost této novely je plánována od 1. 7. 2012.¹⁷⁶

V souvislosti s tzv. odklony v trestním řízení si troufám říci, a to jednak s ohledem na mou praxi vyššího soudního úředníka, kdy za cca 9 let jsem se s těmito instituty setkala sporadicky, a jednak i s přihlédnutím k dostupným statistickým údajům (k tomu blíže viz. tabulka a graf č. 1 a 2 - 7.2. podkapitola této práce), že jejich využívání v České republice není nikterak časté. Naskýtá se otázka, co je příčinou tohoto jevu; zda nejsou ve většině případů splněny zákonné podmínky pro jejich využití vzhledem k charakteru páchané trestné činnosti, zda jsou původcem orgány činné v trestním řízení, zda uvedené souvisí s nesolventností obviněných, nebo zda je důvodem nedostatečná informovanost či nezájem pachatele i poškozeného apod. Mám za to, že nalezení odpovědí na daný problém by mohlo být jistě přínosné pro aplikaci těchto institutů, a současně i pro navýšení řešení konfliktů prostřednictvím mediace, ve větším rozsahu, proto i této problematice bude mj. věnována pozornost v rámci kvalitativního výzkumu provedeného pro potřeby této práce.

---

¹⁷³ tento institut je možno využít pouze ve zkráceném řízení trestním - podmínky zkráceného řízení jsou obsaženy v ust. § 179a tr. řádu; podmíněné odložení podání návrhu na potrestání je upraveno v ust. § 179g, 179h tr. řádu

¹⁷⁴ u **narovnání** jsou podmínky využití obdobné jako u podmíněného zastavení trestního stíhání s tím, že je zde navíc podmínka složení peněžité částky určené konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, z níž minimálně polovina musí být určena státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti; dále soud a v přípravném řízení státní zástupce je povinen obviněného a poškozeného vyslechnout a s postupem narovnání musí souhlasit krom obviněného i poškozený; při schválení narovnání soud řízení současně zastaví - ust. § 309 - 314 tr. řádu

¹⁷⁵ u mladistvých lze **odstoupit od trestního stíhání**, jedná-li se o provinění, u něž tr. zákoník stanoví maximální horní hranici trestu odnětí svobody 3 roky, chybí zde veřejný zájem na dalším stíhání mladistvého, povaha a závažnost provinění a osoba mladistvého odpovídají použití tohoto postupu, přičemž zároveň trestní stíhání není účelné a potrestání mladistvého není nezbytné k prevenci jeho recidivy; trestní stíhání se v takovém případě současně zastavuje; bude-li mladistvý na projednání věci trvat, bude v řízení pokračováno, toto prohlášení musí mladistvý učinit do 3 dnů ode dne oznámení usnesení o odstoupení od trestního stíhání; v případě takového dalšího projednávání věci nemůže soud, uzná-li mladistvého vinným, uložit trestní opatření - ust. § 70, 71 ZSM

¹⁷⁶ vládní návrh novely tr. řádu je v současné době projednáván Poslaneckou sněmovnou ČR pod č. tisku 510, 6. volební období, od 2010, dne 21. 3. 2012 prošel návrh 3. čtením a byl schválen - zdroj: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=510>

Uplatnění mediačního procesu¹⁷⁷ si lze dále představit v tzv. adhezním řízení, tj. v řízení o náhradě škody, a v podstatě i ve většině trestních řízení, kdy alespoň určité vyrovnání (a to nejen materiální) pachatele s obětí může jednak pro obviněného představovat polehčující okolnost při úvaze soudu, jaký trest za protiprávní jednání uložit, a jednak pro poškozeného může být přínosem z hlediska psychologického.¹⁷⁸

K zahájení mediace dochází nejčastěji z podnětu orgánů činných v trestním řízení, o spolupráci může být však PMS ČR požádána i samotným obviněným, popř. poškozeným včetně jejich nejbližšího sociálního okolí. Základním předpokladem, jak již bylo výše uvedeno, je dobrovolnost, resp. souhlas obou sporných stran řešit vzniknuvší konflikt tímto způsobem.

Počáteční fáze mediačního procesu spočívá v analýze informací, které má mediační úředník k dispozici zejména ze spisu příslušného orgánu činného v trestním řízení. Po takto provedené přípravě mediátor přistoupí k individuálním jednáním ve věci se stranami sporu (děje se tak na základě pozvání ke konzultaci), a to nejprve s obviněným, následně pak samostatně s poškozeným. Dle potřeb může takovýto setkání proběhnout více.

Co se týče práce s obviněným, je velmi důležité mu zřejmým způsobem objasnit trestněprávní souvislosti jeho případu, a rovněž tak i osvětlit, jakou roli mediátor v daném postupu sehrává. Podstatnou část rozhovoru pak tvoří předestření vlastní verze činu pachatelem, když mediátor vhodnými dotazy¹⁷⁹, které povedou ke zjištění příčin selhání (nikoli však pro účely trestního řízení, nýbrž pro porozumění klientově nastalé situaci), vstupuje do tohoto výkladu, a to zejména se záměrem přimět pachatele

---

¹⁷⁷ krom mediace trestněprávní je možno hovořit i o mediaci rodinné (v tomto smyslu lze řešit prostřednictvím mediace problematiku rozvodů, úpravu výchovy a styku dětí s rodiči, rodinné majetkové a dědické neshody apod., jež ústí k uzavření mediační dohody), mediaci v podnicích a institucích (jedná se zejména o hledání východisek ze sporů vyplývajících z pracovních vztahů, a to jak mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem, tak i mezi jednotlivými zaměstnanci, dále pak např. ze sporů mezi organizacemi v případě nedodržení obchodních podmínek atd.), komunitní a občanskoprávní mediaci (zaměřenou na otázky občanského soužití, konflikty mezi sousedy, občany, občanem a institucí aj.) a o mediaci multikulturní (zabývající se nesrovnalostmi pramenícími z nedostatečného pochopení a vadné komunikace mezi stranami odlišného původu - kulturního, etnického apod.); uvedené mediační procesy zabezpečují profesionální a dobrovolní mediátoři sdružující se v Asociaci mediátorů České republiky založené v roce 2000 skupinou mediátorů, facilitátorů a trenérů - časopis Sociální práce 4/2005 - Probace a mediace, s. 20 - 22, článek PhDr. Tatjany Šiškové, Mediace umožňuje rychlé a kultivované mimosoudní řešení konfliktů

¹⁷⁸ k tomu srov. např. Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 381

¹⁷⁹ jedná se např. o otázky typu: Jak přistupují k věci jeho nejbližší? Co jej v současné době trápí, jaké má starosti? Co se změnilo od doby spáchání trestného činu? Zda si uvědomuje určitou odpovědnost za své jednání? Zda si dokáže představit, do jaké situace poškozeného přivedl, popř. jak napravit způsobenou škodu? apod. - k tomu srov. např. Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 43

k převzetí odpovědnosti za spáchání trestného činu a k zamýšlení se nad možnostmi nápravy svého jednání. V této souvislosti jsou obviněnému nabízeny eventuality, které by mohly napomoci k odstranění škodlivého následku. Součástí je samozřejmě nabídka vzájemného setkání s poškozeným za účelem narovnání konfliktního stavu.

Průběh konzultací s poškozeným lze popsat obdobně jako u obviněného s tím, že největší prostor rozhovoru je věnován následkům, tedy újmě (materiální a psychické) mu způsobené protiprávním jednáním pachatele, jeho aktuálním potřebám apod.¹⁸⁰

Mediační úředník při své činnosti užívá různých metod, technik a forem vyjednávání (např. facilitovaného¹⁸¹). Jedná se jednak o aplikaci nástrojů pasivního charakteru, tj. např. empatie, naslouchání aj., a jednak o aktivní zapojení do procesu v podobě pokládání otázek, vedení rozhovoru, navrhování možných řešení apod.¹⁸²

Před vlastní mediací (společným setkáním) je velmi důležité, aby mediátor zhodnotil všechna pro a proti¹⁸³, tj. řádně uvážil, zda v konkrétním případě je mediace vhodná či nikoli, zda má dojít k mediaci přímé, eventuálně pro oběť bude vhodnější sjednání dohody nepřímo (k čemuž může dojít i v případě, že poškozený odmítne osobní účast na jednání), zda bude účelné pro pozitivní vyřešení sporu přizvat další osoby (většinou osoby blízké obou stran) či zástupce místní komunity (např. učitele, souseda apod.), a posoudil další okolnosti, které by mohly mít vliv na náležitý průběh mediačního procesu.

---

¹⁸⁰ i poškozenému mediační pracovník klade určité standardizované otázky např., co se týče jeho prožitku dané události, jak ovlivnila jeho život; jaké má představy o způsobu náhrady škody, zda je pro něj důležitá omluva pachatele; zda bude schopen přímého setkání s pachatelem, popř. zda a jaké má z této konfrontace obavy apod. - k tomu srov. např. Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 46

¹⁸¹ **facilitace** - jedná se o jev spadající do problematiky působení sociálních skupin na jejich členy, kdy za přítomnosti druhých lidí dochází ke zvýšení výkonu u tzv. rutinních úkolů, přičemž u obtížných nebo neznámých úloh může docházet naopak ke snížení výkonnosti - Vaculík, M. (editor). Vybrané pojmy ze sociální psychologie. Definice, vysvětlení, souvislosti. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, katedra psychologie, 2006, s. 20; v souvislosti s mediací je třeba upřesnit rozlišení mezi těmito dvěma pojmy - zatímco mediace se zpravidla dotýká přesně vymezeného úzkého okruhu osob a je prováděna již při vzniknuvším konfliktu, facilitaci je možno provádět v okruhu osob širším a zpravidla má spíše charakter prevence před možným vznikem sporu - časopis Sociální práce 4/2005 - Probace a mediace, s. 29 a 30, článek PhDr. Tatjany Šiškové, Mediace umožňuje rychlé a kultivované mimosoudní řešení konfliktů

¹⁸² Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2916 (Příloha II Zákon o Probační a mediační službě)

¹⁸³ za argument proti uskutečnění mediace lze jistě označit nebezpečí tzv. sekundární viktimizace, tedy další poškozování oběti v důsledku nešetřného jednání ze strany orgánů státní moci v rámci průběhu řešení trestné činnosti - k tomu srov. např. Houbová, D. a kol. Psychologie pro právníky. 3. přepracované vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004, s. 192; mediace by rovněž nebyla vhodná v případě, kdy by nebylo lze zajistit rovnováhu sil, či by bylo zřejmé, že obviněný nehodlá za své protiprávní jednání přijmout patřičnou vlastní odpovědnost, nebude schopen poskytnout očekávanou satisfakci apod. - k tomu srov. např. Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 47, 48

Základním úkolem mediátora při tzv. setkání tváří v tvář je navození pocitu důvěry u obou stran, pocitu bezpečí zejména u poškozeného a svým pokojným a vyrovnaným vystupováním dodání kuráže pachateli i oběti ke konfrontaci. Bazální pracovní metodou mediačního úředníka v této fázi je opět rozhovor, který by měl konstruovat tak, aby bylo dosaženo přijatelného výsledku pro obě strany (tzv. strategie Win-Win - vítězství pro všechny)¹⁸⁴, a za tímto účelem tedy vzájemnou komunikaci ulehčovat a poskytovat klientům dostatečné informace pro orientaci v dané problematice. Rovněž je odpovědný za to, že po celou dobu mediace bude postavení obou stran vyrovnané. Ústředními tématy těchto setkání bývají nejčastěji samozřejmě omluva poškozenému a jednání ohledně náhrady škody. Samo střetnutí pachatele s obětí může být velmi přínosné z hlediska prevence a sociálně výchovného dopadu zejména na méně narušené delikventy, v některých případech snad i na oběť, která si tak může např. uvědomit, z čeho vyplývaly pohnutky a motivy ke spáchání činu, jímž byla poškozena.

Vyústěním mediace může a nemusí být dohoda znesvářených stran. O tomto výsledku mediátor informuje orgán činný v trestním řízení, u nějž je v té době řízení vedeno, a to formou stručné zprávy, která obsahuje pouze výstupy z mediačního procesu, nikoli informace o jeho průběhu, jež jsou důvěrné. Byla-li uzavřena, je přílohou této zprávy i předmětná dohoda. Tyto dokumenty mohou pak sloužit státnímu zástupci či soudci při rozhodnutí o dalším postupu ve věci.¹⁸⁵

Využití mediace v trestním řízení může představovat nepochybně velký přínos pro poškozeného, kterému se tak mj. výrazně zvýší pravděpodobnost dosažení faktické náhrady škody, výraznější výchovný účinek a kladný vliv na resocializaci si lze představit zejména u juvenilních delikventů.

Neméně důležitou aktivitou PMS ČR již od přípravného řízení trestního je zpracování **zprávy před rozhodnutím**, nazývaná též **soudní pomocí**.¹⁸⁶

---

¹⁸⁴ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2916 (Příloha II Zákon o Probační a mediační službě)

¹⁸⁵ k mediaci blíže např. Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 39 - 59; nebo Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 381 - 384

¹⁸⁶ počátky této činnosti v ČR lze hledat v projektu Soudní pomoc zpracovaném skupinou studentů sociální práce FF UK, jejímž základem byla inspirace koncepcí sociální práce v trestní justici v SRN - Válková, H., Mecerodová, L. (vyd). Možnosti uplatnění sociální práce v trestní justici. Sborník příspěvků z konference Praha, 24. - 25. 3. 1995. 1. vydání. Praha - Bonn: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici (SPJ), 1995, s. 58

V rámci této činnosti PMS ČR shromažďuje informace o osobě pachatele, jeho individuálních charakteristikách, rodinné, ekonomické, pracovní, zdravotní a celkové sociální situaci za účelem přípravy podkladů pro případné budoucí rozhodnutí soudu, příp. státního zástupce.

Význam spočívá především v umožnění důslednější individualizace trestního postihu, když takové podklady obsahují většinu informací, k nimž je třeba při ukládání trestu přihlížet včetně některých polehčujících okolností např. dobrovolná úhrada škody či vedení řádného života před spácháním trestného činu apod.

Výhodnější, samozřejmě z pohledu pachatele, PMS ČR i orgánů činných v trestním řízení, je, pokud probační úředník do celého procesu vstoupí co nejdříve. Jednak může s delikventem navázat hlubší spolupráci a lépe ho tak poznat a jednak může efektivněji přispět, když už ne k vyřešení věci odklonem, tak alespoň k jejímu rozhodnutí trestním příkazem¹⁸⁷, jímž rozhoduje samosoudce bez projednání věci v hlavním líčení¹⁸⁸, ale kterým nelze některé druhy trestů vůbec uložit (např. trest odnětí svobody nepodmíněně) a některé nelze uložit právě bez předchozího projednání podmínek PMS ČR (trest obecně prospěšných prací).¹⁸⁹

Zároveň se shrnutím zjištěných údajů o klientovi tvoří součást zprávy předkládané soudu (popř. státnímu zástupci) rovněž i stanovisko příslušného probačního úředníka ohledně dalšího vhodného postupu včetně volby potrestání, které může představovat určité vodítko pro úvahy soudce o druhu a výši případné sankce, a tím mu v jistém ohledu usnadnit jeho práci.

Další možnou oblast uplatnění činnosti PMS ČR v rámci přípravného řízení představuje institut **nahrazení vazby dohledem probačního úředníka** dle ust. § 73 odst. 1 písm. c), odst. 3 tr. řádu (některými autory je tato činnost nazývána včasnou pomocí)¹⁹⁰.

---

¹⁸⁷ **trestní příkaz** jako jeden z typů rozhodnutí soudu v trestním řízení (vedle rozsudku a usnesení) je upraven v ust. § 314e - ust. § 314g tr. řádu; tento má povahu odsuzujícího rozsudku; opravným prostředkem proti trestnímu příkazu není odvolání, ale odpor, v důsledku jehož podání se trestní příkaz ruší a ve věci je nařízeno hlavní líčení

¹⁸⁸ **hlavní líčení** je jedním z druhů jednání soudu v trestním řízení, přičemž dalšími jsou veřejné, neveřejné a vazební zasedání

¹⁸⁹ k soudní pomoci blíže srov. např. Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 367 - 372

¹⁹⁰ např. autoři Úvodní studie k pilotnímu projektu modelových pracovišť „justiční, mediační a probační služby“ /JMPS/ - Ouředníčková, L. a kol. uveřejněné v Příloze časopisu České vězeňství č. 2/1999. PROJEKTY. Hledání nových forem zacházení s pachateli /Soubor projektů/. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1999, s. 27

Dohled, jímž se nahrazuje vazba, je obdobného charakteru (a tedy i aktivity PMS ČR při zajišťování tohoto institutu) jako dohled ve smyslu ust. § 49 tr. zákoníku (např. u podmíněného odsouzení) s některými rozdíly týkajícími se kupříkladu změny pobytu obviněného, kdy u nahrazení vazby dohledem k tomuto aktu pachatel potřebuje souhlas probačního úředníka, zatímco u dohledu ve smyslu ust. § 49 tr. zákoníku ve spojení s ust. § 50 tr. zákoníku je povinen probačního úředníka o svém pobytu pouze informovat.

Dohled bude v daných případech zaměřen na oblasti, pro které byl u klienta dán důvod vazby¹⁹¹, tedy u vazby, která má zamezit uprchnutí nebo skrývání pachatele, bude dohled orientován především na místa jeho pobytu a pohybu, a u vazby, jež má zabránit dalšímu páčání trestné činnosti, na eliminaci faktorů, které vedly ke spáchání stíhané delikvence (denní režim, pracovní návyky obviněného apod.).

Problematika dohledu z hlediska práce PMS ČR bude popsána v textu dále.

Závěrem k činnostem PMS ČR v přípravném řízení trestním nelze dle mého názoru než konstatovat, že tato služba probačních a mediačních úředníků není využívána orgány činnými v trestním řízení v takové míře¹⁹², jak by bylo vhodné kupříkladu pro větší individualizaci trestního postihu a lepší naplňování cílů restorativní justice, což by ovšem na druhou stranu zřejmě představovalo jednak nutnost zvýšení počtu pracovníků PMS ČR a jednak v určitých případech i jisté prodloužení délky trestního řízení, přičemž o takovéto změny nemá veřejnost dle mého mínění zájem.

4. 2. 2. Dohledová činnost PMS ČR

Současná právní úprava v oblasti trestního práva poskytuje poměrně široký prostor pro intervenci PMS ČR v rámci vykonávacího řízení (po právní moci rozhodnutí), tedy zejména při zajištění a kontrole výkonu trestních sankcí¹⁹³.

---

¹⁹¹ trestní zákoník v ust. § 67 rozeznává tři možné **důvody vazby** - útěková (zabraňující uprchnutí nebo skrývání pachatele s cílem uniknout trestnímu stíhání či trestu), koluzní (předcházející ovlivňování nevyslechnutých svědků a dalšímu maření vyšetřování) a předstízná (která má zamezit dalšímu páčání trestné činnosti); dohledem probačního úředníka lze nahradit pouze vazbu útěkovou a předstíznou

¹⁹² jedná se podle mě o to, že pokud tento postup není stanoven zákonem, k vyrozumění PMS ČR o případech vhodných k probačním a mediačním činnostem povětšinou nedojde

¹⁹³ příslušnost středisek PMS ČR pro zajištění a kontrolu výkonu trestních sankcí je dána buď obvodem bydliště či pracoviště odsouzeného, nebo je činností pověřeno středisko působící v sídle okresního (obvodního, městského) soudu, který trest uložil

V této souvislosti lze konstatovat, že právě tato agenda v současné době tvoří těžiště práce PMS ČR a že jejich působení v této oblasti je nepostradatelné zejména z hlediska vykonatelnosti soudem uložených opatření.

V této části práce budou deskribovány aktivity PMS ČR související s kontrolou během zkušební doby včetně tzv. parole a s dohledem samotným.

Vybraným alternativním trestům, kde role PMS ČR je stěžejní, pak bude věnována samostatná podkapitola.

Co se týče zkušební doby, tu je možno dle stávající právní úpravy stanovit u sedmi institutů trestního práva. Jedná se o podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, resp. o trest odnětí svobody, jehož výkon je podmíněně odložen (ust. § 81 a násl. tr. zákoníku)¹⁹⁴, podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody - tzv. parole (o níž bude pojednáno samostatně), podmíněné upuštění od výkonu zbytku zákazu činnosti, zákazu pobytu nebo zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (ust. § 90 a § 91 tr. zákoníku)¹⁹⁵, a výše již zmiňované podmíněné zastavení trestního a podmíněné odložení podání návrhu na potrestání¹⁹⁶. U mladistvých pachatelů je pak dále možno hovořit o podmíněném upuštění od uložení trestního opatření (ust. § 14 ZSM)¹⁹⁷ a peněžitém opatření s podmíněným odkladem výkonu (ust. § 28 a násl. ZSM)¹⁹⁸.

Nepochybně by bylo lze zde uvést i instituty, u nichž je možné vyslovit dohled, nicméně charakter činnosti spočívající v zajištění dohledu je poněkud odlišný od pouhé kontroly zkušební doby, a proto bude jeho rozbor proveden odděleně níže.

Velmi důležité je upozornit na skutečnost, že **kontrolu zkušební doby** neprovádí PMS ČR automaticky, ale pouze na základě pověření soudem (popř. státním

---

¹⁹⁴ při podmíněném odsouzení lze stanovit zkušební dobu od jednoho roku do pěti let, tato počíná běžet právní mocí rozsudku (ust. § 82 odst. 1 tr. zákoníku)

¹⁹⁵ u trestu zákazu činnosti a zákazu pobytu může soud uložit zkušební dobu na jeden rok až deset let (ust. § 73 odst. 1 a ust. § 75 odst. 1 tr. zákoníku), u trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce zákon nestanovuje spodní hranici délky zkušební doby, a tato tedy může být uložena až na deset let (ust. § 76 odst. 1 tr. zákoníku)

¹⁹⁶ v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání stanoví soud (státní zástupce) zkušební dobu v rozmezí od šesti měsíců do dvou roků (ust. 307 odst. 2 tr. řádu); u podmíněného odložení podání návrhu na potrestání pak státní zástupce určí zkušební dobu na šest měsíců až jeden rok (ust. § 197g odst. 2 tr. řádu)

¹⁹⁷ se zkušební dobou až na jeden rok (bez stanovení spodní hranice délky zkušební doby) - ust. § 14 odst. 2 ZSM

¹⁹⁸ soud pro mládež při podmíněném odložení výkonu peněžitého opatření stanoví zkušební dobu až na tři roky, tedy opět zde zákon nevymezuje spodní hranici délky zkušební doby (ust. § 29 odst. 1 ZSM)

zástupcem), na rozdíl od dohledu, který ze zákona vykonává vždy. Pokud zajištění této činnosti není svěřeno PMS ČR, musí tuto realizovat soud (popř. státní zástupce).

Jednou ze základních povinností probačního úředníka v rámci kontroly zkušební doby je sledování, zda odsouzený (popř. obviněný) vede řádný život¹⁹⁹.²⁰⁰ V případě, že soud (státní zástupce) odsouzenému (obviněnému) uloží rovněž i přiměřená omezení a přiměřené povinnosti ve smyslu ust. § 48 odst. 4 tr. zákoníku, která jsou specifikována ve výroku předmětného rozhodnutí a která zpravidla právě mají směřovat pachatele k vedení řádného života, musí PMS ČR zaměřit svou kontrolu i na jejich plnění. Mezi takováto omezení a povinnosti spadá např. povinnost absolvovat výcvik za účelem získání vhodné pracovní kvalifikace, povinnost zúčastnit se programu sociálního výcviku a převýchovy, podrobit se léčení závislosti, zákaz navštěvovat nevhodná prostředí, požívat alkohol, ale rovněž i plnění vyživovací povinnosti či hrazení způsobené škody poškozenému apod.

Kontrola probačním úředníkem je prováděna formou dotazů adresovaných Policii ČR, obecnímu úřadu či zaměstnavateli klienta, popř. ale i osobám, které jsou určitým způsobem zapojeny do všedního života delikventa (rodina, přátelé, spolupracovníci apod.). Pokud je písemná komunikace s uvedenými subjekty nedostatečná, měl by probační úředník opatřit potřebné informace osobně (tzv. práce v terénu).²⁰¹

O výsledcích kontroly je třeba, v předem stanovených termínech (nejpozději jedenkrát za půl roku - ust. § 329 odst. 2 tr. řádu), informovat soud (státního zástupce), tzn., že probační úředník podává soudu (státnímu zástupci) zprávy o tom, zda odsouzený (obviněný) vede ve zkušební době řádný život, popř. hradí či uhradil poškozenému způsobenou škodu a plní a dodržuje případné povinnosti a omezení. Pokud se pachatel chová tak, jak je po něm vyžadováno, rozhodne soud (státní zástupce) po uplynutí zkušební doby o tom, že se osvědčil. V opačném případě se vystavuje nebezpečí přeměny trestu v nepodmíněný trest odnětí svobody,

---

¹⁹⁹ pod pojmem „vedení řádného života“ si lze představit, že pachatel se během zkušební doby nedopustí dalšího trestného činu, resp. protiprávního jednání (tedy např. i přestupku), bude plnit své povinnosti kupříkladu hrazení způsobené škody poškozenému, plnění vyživovací povinnosti aj. a v nespolední řadě by se měl snažit eliminovat příčiny, které jej vedly, a tedy dále mohou vést, ke spáchání deliktu; takováto eliminace může spočívat např. v léčbě závislosti, kterou daný jedinec trpí, či v přetrhání vazeb s osobami inklinujícími k sociálně patologickému chování apod. - k tomu srov. např. Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 220

²⁰⁰ k tomu blíže srov. např. Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 359, 360

²⁰¹ ke kontrole zkušební doby blíže srov. např. Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 359 - 361

či rozhodnutí o tom, že zbytek trestu, od jehož výkonu bylo podmíněně upuštěno, vykoná, popř. pokračování v trestním stíhání.

Co se týče pověřování probačních úředníků soudem kontrolou zkušební doby, aniž by byl uložen dohled, domnívám se, že této možnosti soud využívá sporadicky. Standardně tuto agendu totiž na soudech vykonávají vyšší soudní úředníci, kteří se však omezují pouze na vyžadování rejstříku trestů a zpráv o pověsti odsouzeného z místa bydliště od Policie ČR a obecního úřadu, a to v šestiměsíčních intervalech. Pokud byla odsouzenému (obviněnému) uložena povinnost nahradit poškozenému způsobenou škodu, jsou dotazy, ohledně hrazení škody, činěny i na poškozeného. Na druhou stranu nelze po PMS ČR, za současného počtu (dle mého mínění nedostatečného) probačních pracovníků, spravedlivě požadovat, aby zajišťovala kontrolu zkušební doby ve všech případech, a to i s ohledem na skutečnost, že podmíněný trest odnětí svobody, u kterého soud zkušební dobu stanovuje vždy, je v České republice trestem nejrozšířenějším, resp. nejčastěji ukládaným (k tomu více viz. Příloha č. 1: Přehled o počtech podmíněných odsouzení v letech 2002 - 2011²⁰²).²⁰³

Odlišná situace nastává u institutů, u nichž je současně uložen **dohled**. Takovéto případy obligatorně zajišťuje PMS ČR (ust. § 49 odst. 3 tr. zákoníku).

Oproti kontrole zkušební doby by působení PMS ČR na odsouzeného v rámci dohledu mělo být soustavné a propracovanější (komplexní), proto je také dohled určen pro pachatele s více narušenou osobností, jež je třeba pro dosažení jejich úspěšné resocializace (alespoň částečné) intenzivněji výchovně ovlivňovat.²⁰⁴

Dohled probačního úředníka lze tedy uložit u podmíněného upuštění od potrestání (ust. § 48 tr. zákoníku), podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody (ust. § 83 odst. 1 písm. a) a ust. § 84 a násl. tr. zákoníku), podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (parole - ust. § 88 a násl. tr. zákoníku), trestu obecně prospěšných prací, pokud soud výjimečně ponechává trest v platnosti nebo prodlužuje dobu k výkonu trestu (ust. § 65 odst. 3 písm. a) tr. zákoníku), při ukončení ochranného léčení, a to až na dobu pěti let (ust. § 99 odst. 6 tr. zákoníku), dále podle ZSM u podmíněného upuštění od uložení trestního opatření (ust. § 14 ZSM),

---

²⁰² zdroj: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html> (Z-SL-T Přehled o všech uložených trestech/trestních opatření (trest 1, 2, 3, 4)

²⁰³ hodnoceno a popsáno na základě vlastní zkušenosti

²⁰⁴ k tomu srov. např. Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 227

podmíněného odsouzení (ust. § 33 ZSM) a konečně pak se jedná o samotné výchovné opatření dohledu probačního úředníka (ust. § 16 ZSM), které je možno uložit vedle téměř většiny trestních opatření.²⁰⁵ O problematice dohledu u mladistvých bude pojednáno v samostatné kapitole.

Trestní zákoník v ust. § 49 až 51 pak dokonce upravuje pojem a účel dohledu, povinnosti pachatele, jež je nucen v průběhu dohledu plnit a dodržovat, a rovněž i povinnosti a oprávnění probačního úředníka související s vykonáváním dohledu nad pachatelem.

„Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby (dále jen „probační úředník“), spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona.“²⁰⁶

„Účelem dohledu je

a) sledování a kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti,

b) odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.“²⁰⁷

Z definice účelu dohledu nepochybně vyplývá, že krom funkce kontrolní a ochranné, má dohled plnit i úlohu pomocnou. Neméně podstatné je i působení preventivní.

Co se týče povinností pachatele, které mu vyplývají z uloženého dohledu, jedná se samozřejmě o závazek spolupracovat s probačním úředníkem, uskutečňovat probační plán dohledu, dostavovat se na středisko PMS ČR v předem stanovených lhůtách, poskytovat informace o svém pobytu, zaměstnání, o plnění soudem stanovených přiměřených omezení či povinností a v nespolední řadě je delikvent povinen zprostředkovat probačnímu pracovníku přístup do obydlí, v němž se zdržuje.²⁰⁸

Délka výkonu dohledu se odvíjí od délky stanovené zkušební doby. I když zákon přímo nestanovuje, že by měl dohled trvat po celou dobu běhu zkušební doby, troufám si říci, že se tomu tak děje pokaždé. Nicméně zcela určitě nemůže být dohled delší než zkušební doba, a ani ji nemůže předcházet (což ovšem nevylučuje dobrovolný

²⁰⁵ k tomu blíže srov. např. Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2912 (Příloha II Zákon o Probační a mediační službě); nebo Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 174, 175

²⁰⁶ ust. § 49 odst. 1 tr. zákoníku

²⁰⁷ ust. § 49 odst. 2 tr. zákoníku

²⁰⁸ ust. § 50 tr. zákoníku

kontakt pachatele s příslušným úředníkem PMS ČR např. již ve fázi přípravného řízení).²⁰⁹

Pro efektivní výkon dohledu je velice důležité, aby probační úředník navázal kontakt s klientem v co nejkratší možné době po jeho pravomocném uložení, což se z hlediska praxe ve valné většině případů neděje, přičemž na této politováníhodné skutečnosti má velký podíl soud, neboť pověření k výkonu dohledu je ze strany soudu PMS ČR zasíláno někdy až s několika měsíčním zpožděním.²¹⁰

V případě, že kontakt s pachatelem byl úspěšně navázán (nepochybně může totiž dojít i k situaci, že odsouzený bude porušovat podmínky dohledu již od počátku tím, že bude ignorovat soudní rozhodnutí, nebude reagovat na pozvání PMS ČR k dostavení se k projednání podmínek dohledu apod., čímž se samozřejmě vystavuje nebezpečí přijetí opatření za neplnění uloženého), je potřebné ze strany probačního úředníka vytvořit mezi ním a klientem vztah založený na důvěře, otevřenosti, což zejména u dohledu, který v sobě pojí krom pomoci i kontrolu, není jednoduchým úkolem. Vedle toho však musí disponovat odpovídající autoritou.

Za stěžejní, jak na začátku, tak i v dalším průběhu výkonu dohledu, lze bezesporu označit vhodnou volbu užívaných metod, a to samozřejmě opět s přihlédnutím k osobnostním charakteristikám a životní situaci dohlíženého. Měl by tedy být kladen důraz na činnost klienta, a to prostřednictvím, již u mediačního procesu zmiňovaných, aktivních nástrojů, mezi nimiž má opět zásadní význam odborně, ze strany dohlízejícího, vedený rozhovor. Elementárním je možno rovněž shledat zjišťování, analýzu a posuzování rizik (zejména recidivy a újmy) a potřeb. Jedná se o tzv. risk-need assessment spočívající v shromažďování informací o osobě delikventa a oběti, původu, charakteru, příčinách apod. jeho trestné činnosti, případné recidivě či o jeho aktuálních potřebách (např. rodinných, sociálních,

---

²⁰⁹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2924 (Příloha II Zákon o Probační a mediační službě)

²¹⁰ tento fakt, bohužel, souvisí, dle mého názoru, s tím, že mnohdy příslušný soudce neudělí pokyn kanceláři k vyrozumění PMS ČR o uložení dohledu (např. v rámci referátu při vyznačování právní moci rozhodnutí) hned poté, co se stane rozhodnutí pravomocným, a ponechává uvedené na vyšších soudních úřednících a asistentech soudců, kteří mj. zpracovávají porozsudkovou agendu, a tedy rozsah jejich práce je tak široký a personální obsazení těchto pozic tak nedostatečné, když na jednoho vyššího soudního úředníka či asistenta soudce připadají obvykle 2 až 3 soudci, u některých soudů dokonce i více, že pak není většinou možné zajistit (není to „v lidských silách“), aby byl výkon konkrétního trestu nařízen bezprostředně po jeho pravomocném uložení

pracovních, zdravotních, ekonomických) atd.²¹¹ To vše by pak mělo být promítnuto do strategie práce příslušného probačního úředníka, tj., jak s klientem zacházet, jak jej správně ovlivňovat, jak účinně zamezit opakování protiprávního jednání, tedy směřovat jej k vedení řádného života a za tímto účelem poskytovat i potřebnou pomoc. Přijatá opatření, postup a cíle by pak měly být shrnuty v probačním plánu dohledu.

Probační plán dohledu²¹² (dále jen „plán“), který sestavuje probační pracovník, a to nejpozději do půl roku od prvního kontaktu s klientem, představuje základ, podle něž je výkon dohledu realizován, a měl by tedy splňovat podmínku vymezení obsahu a formy dohledu korespondující s individuálními potřebami konkrétního odsouzeného. Vzhledem k možným změnám v poměrech dohlíženého, je pak zajisté třeba, aby byl plán v průběhu výkonu dohledu patřičně obměňován a doplňován. Pravidla, podle kterých by měl být plán vytvářen, vycházejí z doporučení Rady pro probaci a mediaci. Bezesporu se dále musí probační úředník při tvorbě plánu pohybovat v zákonných mezích a nepřekračovat povinnosti a omezení stanovené příslušným rozhodnutím (nicméně klientovi nebrání přijmout za účelem své úspěšnější resocializace další opatření nad rámec rozhodnutí např. účastnit se určitého resocializačního programu²¹³ apod.; uvedené se však děje pouze na bázi dobrovolnosti). Standardními náležitostmi plánu, které by neměly být opomíjeny, pak jsou např. časový harmonogram, stanovení vytyčených cílů dohledu, způsob, jakým budou prováděny jednotlivé povinnosti a omezení, pokud byly uloženy, včetně jejich kontroly, podrobnosti ohledně konzultací, nástin možných důsledků v případě porušování

---

²¹¹ úkolem probačního úředníka v této souvislosti je tedy mapování a posuzování tzv. statických (stáří, pohlaví delikventa, druh trestného činu, přešlá trestná činnost atd.) a dynamických (např. bytová či pracovní situace, zdraví, patologické závislosti, dosažené vzdělání, dovednosti, schopnosti aj.) rizikových faktorů - Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 77

²¹² předchozí právní úprava (účinná do 31. 12. 2009 - trestní zákon) užívala pro probační plán dohledu jinou terminologii, a to probační program; dle mého názoru tato změna souvisela s nutností odlišit probační program jako jedno z výchovných opatření, které lze uložit mladistvému (ust. § 17 ZSM), a dohled probačního úředníka jednak jako institut u dospělých pachatelů a jednak jako další z výchovných opatření u mladistvých (ust. § 16 ZSM)

²¹³ „**Probační resocializační program** je specializovaný program realizovaný externím poskytovatelem, tj. subjektem stojícím mimo PMS. Tento typ programu zajišťuje buď výkon rozhodnutí soudu spočívající v konkrétní povinnosti obviněného či odsouzeného podrobit se programu se specifickým zaměřením nebo nabízí pomoc a podporu také těm obviněným a odsouzeným, kteří se sami na základě svého uvážení chtějí programu účastnit (Metodický standard probace, 2009)“ - In: Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 81; tyto programy pro dospělé zpravidla organizují nevládní neziskové organizace, se kterými úředníci PMS ČR během účasti klientů na nich udržují kontakty, přičemž tyto organizace po ukončení programů poskytují PMS ČR zprávy o průběhu a výsledcích práce s klienty; programy bývají individuálního i skupinového charakteru - tamtéž, s. 81

podmínek dohledu a následného postupu, specifikace zajištění poskytování potřebných informací soudu apod. Krom konkretizace přiměřených povinností a omezení uložených soudem (kupříkladu náhrada škody, podrobení se léčení, zúčastnění se určitého programu např. psychologického poradenství apod.) by součástí plánu měla být i koncepce řešení povinností vyplývajících přímo ze zákona. Jedná se především o vyživovací povinnost, hrazení nákladů spojených s trestním řízením, či plnění závazků na základě soudních rozhodnutí atd. Zadluženost klientů je totiž velmi častou problematikou, kterou se probační úředníci v rámci spolupráce s pachatelem zabývají včetně hledání možného východiska z kritické situace dotčeného²¹⁴.

Nedílnou součástí aktivit pracovníka vykonávajícího dohled je práce v terénu, tj. uskutečňování návštěv klienta v místě, kde se zdržuje, a to se záměrem bližšího poznání klientovy životní situace, sociálního prostředí, ve kterém se vyskytuje, včetně sociálních vazeb, které navazuje, popř. kterých není schopen navázat, a v neposlední řadě za účelem kontroly, zda údaje poskytované pachatelem se zakládají na pravdě.

Rovněž i v rámci dohledu je v případě zájmu soustředěna pozornost na oběť trestného činu např. ve formě pomoci, podpory, vyslechnutí, empatie apod.²¹⁵

Specifickou skupinou pachatelů, krom mladistvých, kterým je třeba věnovat zvláštní pozornost, jsou osoby zneužívající omamné a psychotropní látky. Ve většině středisek PMS ČR také proto existují specializovaná oddělení (mladistvý, závislý) s vyškolenými pracovníky (pracovníkem). Zásadním pro úspěšnou spolupráci s těmito

---

²¹⁴ klienti mohou být v případě zájmu zařazeni do programu, který je zaměřen na poradenství v oblasti dluhů a finanční gramotnosti; tento program je zajišťován nevládními organizacemi - Štern, P. a kol. Probační a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 79

²¹⁵ např. v současné době realizuje PMS ČR ve spolupráci s Asociací občanských poraden projekt, k němuž byla dne 2. 1. 2012 zahájena kampaň s názvem „My se k Vám zády neotočíme“, a to za účelem informování veřejnosti o možnosti využití bezplatného poradenství pro oběti trestných činů; již realizovaný projekt Restorativní justice - podpora a poradenství obětem trestných činů přispěl k rozvoji této služby, když v návaznosti na něm bylo založeno dalších dvacet poraden; „Aktuálně tak v rámci rezortu justice působí ve dvaceti městech celkem čtyřicet poradenských míst pro oběti trestné činnosti.“ - zdroj: Tisková zpráva - Probační a mediální služba České republiky - Aktuality - Ministerstvo spravedlnosti podporuje projekty zaměřené na pomoc obětem trestné činnosti - <https://www.pmscr.cz/aktuality/ministerstvo-spravedlnosti-podporuje-projekty-zamerene-na-pomoc-obetem-trestne-cinnosti>; dále je pro podporu poškozených možno uvést, že s účinností od 1. 7. 2011 (zákon č. 181/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony) má poškozený právo soudem navrhnout krom náhrady peněžité škody, i nahrazení nemajetkové újmy, která mu byla trestným činem způsobena, popř. může požadovat i vydání bezdůvodného obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal - ust. § 43 odst. 3 tr. řádu

osobami je vytvoření potřebné motivace²¹⁶ k léčbě a zajištění léčebného programu, ať již v ústavní či ambulantní formě. Neméně důležitá je pak pomoc při obnově narušených sociálních vazeb závislého jedince a při přípravě budoucího soužití v daném společenství. Za tímto účelem je vhodné využití sociálních a terapeutických programů. S ohledem na uvedené je proto v této oblasti nezbytná spolupráce PMS ČR s léčebnými institucemi, sociálními pracovníky a dalšími osobami zabývajícími se danou problematikou.²¹⁷

Stejně tak jako u kontroly zkušební doby je pracovník vykonávající dohled povinen soudu v pravidelných intervalech (shodně nejméně jednou za 6 měsíců) podávat zprávy o průběhu dohledu. Tato zpráva má určitou normalizovanou skladbu, která je určena metodickým standardem PMS. Zpravidla se skládá ze tří částí, když v první bývají vyličovány osobní, pracovní, ekonomické a celkově sociální poměry pachatele, druhá část je zaměřena na posouzení, zda odsouzený plní plán, případné povinnosti a omezení a v poslední části je deskribován vlastní průběh dohledu.

Obdobnou strukturu pak má závěrečná zpráva, kterou probační úředník zpracovává pro soud na konci zkušební doby. Jedná se o zprávu komplexní, tedy za celou dobu výkonu dohledu, s jednoznačným stanoviskem pracovníka PMS ČR, zda odsouzený podmínky dohledu plnil či nikoliv. Zprávy PMS ČR, konečné i průběžné, jsou jedním z podkladů pro rozhodnutí soudu, zda se odsouzený ve zkušební době osvědčil, nebo naopak bude třeba přijmout další opatření, ke kterým lze přistoupit již v průběhu výkonu dané sankce.²¹⁸

K problematice dohledu bych ráda závěrem podotkla, že dle mého názoru především u osob vykazujících závažnější závodové chování (zejména u těch, které v průběhu své kriminální dráhy absolvovaly výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody) dohled probačního úředníka představuje pouze jakousi formalitu, kdy každá ze stran si určitým způsobem splní své povinnosti, ale hlubší pozitivní výchovný a resocializační účinek nelze dle mého nazírání v těchto případech deklarovat.

---

²¹⁶ **motivace** je proces, při němž na základě objektivně dané potřeby dochází k aktivizaci určitého chování směřujícího k jejímu uspokojení - Houbová, D. a kol. Psychologie pro právníky. 3. přepracované vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004, s. 137, 138

²¹⁷ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2927 (Příloha II Zákon o Probační a mediační službě)

²¹⁸ k probačnímu dohledu blíže srov. např. Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 372 - 381; nebo Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 71 - 89

Posledním institutem, u kterého je možno využít dohledové činnosti PMS ČR a u kterého je namístě určitá deskripce, je **tzv. parole**.

Stejně tak jako u kontroly zkušební doby a dohledu platí, že i u parole bude obligatorní zapojení PMS ČR připadat v úvahu tehdy, když součástí rozhodnutí soudu o tom, že se odsouzený podmíněně propouští z výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody (dále jen „VTOS“), bude za současného stanovení zkušební doby vysloven i dohled. Pokud nebude uložen dohled, bude opět záležet na úvaze soudu, zda kontrolu zkušební doby svěří do kompetence příslušnému středisku PMS ČR, nebo zda tuto bude vykonávat sám soud.

Slovo „parole“ pochází z francouzštiny a znamená „čestné slovo“. V současné době se tento termín užívá pro ucelený komplex právních postupů souvisejících s předčasným propuštěním odsouzeného z VTOS. Pachateli je tak dána příležitost vykonat zbytek trestu na svobodě s cílem umožnit takovéto osobě plnohodnotné zapojení se do společnosti.²¹⁹

Co se týče historie tohoto institutu, souvisí s tzv. progresivním systémem věznění (poprvé užit na konci 19. století ve Francii, v České republice aplikován v roce 1919) spočívajícím v postupném uskutečňování jednotlivých kroků vedoucích k přípravě na propuštění odsouzeného z VTOS. Nejprve je přistoupeno k izolaci vězně, poté po uplynutí určité doby je jedinec pracovníě zařazen a přeložen do přechodového zařízení, kde je mu umožněn kontakt i s jinými odsouzenými, a poslední fáze spočívá již ve vlastním procesu propuštění.²²⁰

Dle naší platné právní úpravy může každý odsouzený k nepodmíněnému trestu odnětí svobody požádat soud (v jehož obvodu trest vykonává - ust. § 331 odst. 1 tr. řádu)²²¹ o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „PP VTOS“), a to po odpykání poloviny takovéto sankce, pokud ve VTOS prokázal své polepšení a lze očekávat vedení řádného života v budoucnu, popř. byla-li soudem přijata

---

²¹⁹ Příloha časopisu České vězeňství č. 5 a 6/1996. Parole? To je přece čestné slovo! Poznámky k problematice předčasného propuštění. Michl, O. GŘ VS ČR, Praha: Vězeňská služba České republiky, 1997, s. 6

²²⁰ Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 104

²²¹ pro zajímavost lze uvést, že v mnoha zemích (např. ve Velké Británii či Kanadě) o předčasném propuštění odsouzeného z VTOS nerozhoduje soud, ale tzv. parolová rada; parolová rada je nezávislý administrativní orgán; je složena jak z odborníků, tak laiků, kteří jsou pro tuto činnost proškoleni; jelikož je v našem právním prostředí rozhodnutí o PP VTOS pojímáno jako rozhodování o sankci (o změně její podoby), nelze bez potřebných úprav tento institut implementovat do systému české justice; nicméně od roku 2008 probíhá ve věznicích v Praze a ve Stráži pod Ralskem pilotní projekt komisi pro podmíněné propuštění - Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 164, 167 - 168

za dovršení jeho nápravy záruka (ust. § 88 odst. 1 tr. zákoníku). Před uplynutím poloviny trestu může být propuštěn pouze ten, kdo byl odsouzen za přečin a svým příkladným chováním (včetně plnění všech svých povinností) prokázal, že dalšího VTOS netřeba (ust. § 88 odst. 2 tr. zákoníku)²²². Naopak osoby odsouzené za v ust. § 88 odst. 4 tr. zákoníku taxativně vyjmenované trestné činy a osoby, jimž byl uložen výjimečný trest v rozsahu nad 20 do 30 let, mohou být podmíněně propuštěni až po 2/3, pokud zde není hrozba recidivy shodného či jiného zvlášť závažného zločinu. Doživotně odsouzení pak mohou o PP VTOS požádat a být propuštěni nejdříve po 20 letech, pokud opět nehrozí opakované spáchání zvlášť závažného zločinu (ust. § 88 odst. 5 tr. zákoníku).

Pokud soud po náležitém uvážení rozhodne o tom, že se odsouzený podmíněně propouští z VTOS, obligatorně současně stanoví i zkušební dobu, a to v rozmezí od jednoho roku do sedmi let. Tato počíná běžet od faktického propuštění. Fakultativně pak může vyslovit nad pachatelem dohled a současně uložit, aby se po stanovené období a ve stanovené době zdržoval ve svém obydlí²²³. Na výkon dohledu se obdobně užijí ust. § 49 až 51 tr. zákoníku, tzn. dohled ve smyslu výše popsaném. Rovněž tak pro případ zajištění vedení řádného života podmíněně propuštěným lze v rozhodnutí vymezit přiměřené povinnosti a omezení, ke kterým bude daný jedinec zavázán (k povinnosti nahradit případnou způsobenou škodu nevyjímaje).²²⁴

Troufám si říci, že výkon dohledu nad podmíněně propuštěnými představuje pro probační úředníky mnohem náročnější působení a vynaložení značného úsilí k dosažení účelu dohledu, než je tomu u klasického modelu. Jednoznačně se dle mého mínění uvedené odvíjí od osobnostních charakteristik klientů, kteří z VTOS přicházejí. Jedná se totiž mj. o práci s osobami, které se dopustily závažných trestných činů, které mohou být nadále určitým způsobem psychicky narušeny, ale zejména jde o jedince, kteří jsou stíženi stigmatem nejpřísnější sankce, která s sebou, zejména u dlouhodobých trestů odnětí svobody, nese i negativní dopady do jejich osobnostní sféry. Probační úředníci tak musí být připraveni na spolupráci s individuem,

²²² v takovémto případě soud současně v rámci rozhodnutí o předčasném propuštění z VTOS uloží, aby se podmíněně propuštěný zdržoval nejdéle po dobu jednoho roku zejména v noci, o víkendech a svátcích ve svém obydlí, nebo aby vykonal práce ve prospěch obce, státních či obecně prospěšných společností, nebo aby zaplatil stanovenou částku na pomoc obětem trestné činnosti - ust. § 89 odst. 2, odst. 3 tr. zákoníku

²²³ co se týče povinnosti podmíněně propuštěného zdržovat se ve svém obydlí, ta byla do tr. zákoníku zakotvena zákonem č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, jenž nabyl účinnosti k 1. 12. 2011

²²⁴ ust. § 89 odst. 1, odst. 2 tr. zákoníku

u něhož přichází v úvahu eventualita snížené funkční gramotnosti, téměř nijakého rodinného a sociálního zázemí, insuficience sociálních vazeb, dlouhodobé nezaměstnanosti, nesolventnosti apod., a měli by se proto zaměřit bezprostředně po propuštění z VTOS na řešení nejpálčivějších problémů, které před podmíněně propuštěným vyvstanou.

Pro zmírnění nastíněných důsledků VTOS je bezpochyby přínosné zapojení PMS ČR do procesu podmíněného propuštění v době, kdy se odsouzený nachází ještě ve VTOS. Tato součinnost však spočívá na principu dobrovolnosti obou stran. Nicméně PMS ČR tuto spolupráci potenciálně podmíněně propuštěným nabízí (ve formě besed organizovaných pro vězně) půl roku před tímto aktem, a záleží tedy pouze na odsouzeném, zda nabídku takovéto pomoci přijme²²⁵. V rámci ní příslušný probační úředník analyzuje, do jaké míry je daný jedinec připraven na opětovné zapojení se do reálného života, popř. hledá možné způsoby řešení klientovy situace.

Jestliže tedy odsouzený projeví zájem o účast PMS ČR na procesu přípravy možného jeho propuštění z VTOS²²⁶ a probační úředník vyhodnotí, že odborné působení v konkrétním případě je potřebné, uskuteční s odsouzeným ve věznicí úvodní rozhovor zaměřený především na ozřejmění postavení PMS ČR v dané fázi řízení s upozorněním, že bude zpracovávat pro soud zprávu se stanoviskem, zda je vhodné jej podmíněně propustit či nikoli. Toto setkání pak může vyústit v uzavření dohody o vzájemné spolupráci. V takovémto případě přistoupí probační úředník k sestavení tzv. plánu činnosti, který je v podstatě jakousi sumarizací podstatných kroků, které je třeba ze strany PMS ČR učinit. Jedná se kupříkladu o stanovení postupu při získávání dalších nezbytných informací, harmonogram rozhovorů s odsouzeným a jeho nejbližším sociálním okolím, rozvrh zamýšlených návštěv např. v místě možného bydliště nebo zaměstnání, a konečně pak i o nutnost předjednání účasti podmíněně propuštěné v určitém programu dle jeho aktuálních potřeb (léčba, rekvalifikace apod.) či sjednání místa v azylovém domě aj. Pokud to vyžaduje situace, je vhodné, aby probační úředník navázal kontakt i s obětí, popř. pozůstalými, a to především

---

²²⁵ děje se tak na základě vyplnění tzv. podnětu k zahájení spolupráce - Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 106

²²⁶ koncepce přípravy odsouzeného na PP VTOS je součástí tzv. **programu zacházení**; program zacházení lze charakterizovat jako výchovný prostředek k naplnění smyslu výkonu sankce či jako základní formu záměrného a komplexního působení na odsouzeného; zacházení s odsouzenými je jednak upraveno v Hlavě III. Zákona o výkonu trestu, v Hlavě čtvrté. Řádu výkonu trestu, a jednak ve vnitřních řádech jednotlivých věznic, jak již bylo výše zmíněno

za účelem obeznámení se skutečností, že pachatel bude propuštěn na svobodu, a poskytnutí případné pomoci. Takovéto eventuální setkání bude bezpochyby pro probačního úředníka představovat nelehký úkol, jehož účelné splnění bude vyžadovat notnou dávku empatie, porozumění, ale i pohotovosti, improvizace apod.

Úředník PMS ČR v rámci práce s odsouzeným ještě v průběhu VTOS uplatňuje několik principů. Jedná se o princip ochrany společnosti, který je naplňován úvahami o bezpečnosti pohybu podmíněně odsouzeného na svobodě. Dalším je pak princip reintegrace pachatele, která může být usměrňována vhodnými přiměřenými povinnostmi a omezeními, jejichž potřebu a specifikaci probační úředník předkládá ve zprávě soudu. V nespolední řadě lze uvést princip participace oběti, jehož smysl byl již výše naznačen.

Spolupráce PMS ČR s odsouzeným před rozhodnutím soudu o PP VTOS²²⁷ končí vypracováním zprávy, se kterou je odsouzený seznámen a je mu dána rovněž možnost vyjádření se k ní, zejména pak ke stanovisku vhodnosti jeho propuštění z VTOS na svobodu.

V případě, že nad podmíněně propuštěným byl soudem současně vysloven dohled, následuje téměř totožná procedura působení PMS ČR jako u jiných institutů, u nichž lze dohled uložit.²²⁸ O této problematice bylo výše již podrobně pojednáno.

Ať již se jedná o práci související s přípravou odsouzeného na PP VTOS nebo s vlastním výkonem dohledu či kontroly zkušební doby, hlavním cílem PMS ČR je přimět takového jedince k aktivitě, co se týče řešení jeho nastalé životní situace, a za tímto účelem jej rovněž motivovat.²²⁹

K dohledové činnosti PMS ČR nezbývá než z mého pohledu shrnout, že si lze jistě představit frekventovanější využívání těchto aktivit v rámci výkonu příslušných

---

²²⁷ o PP VTOS rozhoduje soud na návrh státního zástupce, či ředitele věznice, ve které odsouzený trest vykonává, a samozřejmě na žádost odsouzeného, popř. i bez takovéto žádosti; jestliže jde o žádost odsouzeného, který dosud nemá odpykanou polovinu trestu - viz. zmiňované ust. § 88 odst. 2 tr. zákoníku, zákon současně vyžaduje připojení kladného stanoviska ředitele příslušné věznice; pokud je žádost odsouzeného zamítnuta, může ji opětovně podat až po uplynutí jednoho roku od rozhodnutí (výjimku představuje pouze případ, kdy je požadavek uplatněn před zákonnou lhůtou možnosti podmíněného propuštění) - ust. § 331 odst. 1 tr. řádu

²²⁸ standardně dohled nad podmíněně propuštěným vykonává jiný probační úředník než ten, který spolupracoval s odsouzeným v rámci přípravy k PP VTOS - Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 111

²²⁹ k paroli srov. blíže Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 102 - 123

institutů trestního práva, což nepochybně závisí na rozhodovací pravomoci soudců, naopak v rámci práce PMS ČR by byl příhodný propracovanější postup a intenzivnější výchovné působení. Přestože se teorie jeví být dostačující, její aplikace je věcí jinou. A v daném případě si nejsem zcela jista, zda teoretická základna je plně implementována do stávající praxe, což již bylo naznačeno v textu výše.

4. 2. 3. Zajištění výkonu vybraných alternativních trestů prostřednictvím PMS ČR

Zajištění výkonu alternativních trestů (ale i jeho přípravu a kontrolu), o nichž bude nyní pojednáno, si nelze již, za současného stavu soudní trestní agendy a vzhledem k zajištění efektivnosti daných sankcí, bez přičinění PMS ČR představit. Jedná se o trest obecně prospěšných prací (dále jen „trest OPP“), trest domácího vězení (dále jen „trest DV“) a v neposlední řadě o trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (dále jen „trest zákazu vstupu“).

Nejprve považuji za vhodné nastínit vymezení a podstatu uvedených trestů tak, jak je zákonodárce zakotvil. Nutno v této souvislosti upozornit na skutečnost, že s účinností od 1. 12. 2011 došlo právě u testu OPP a DV k několika zásadním změnám, na které bude v textu poukázáno (a to na základě shora již zmiňovaného zákona č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů - dále jen „zákon č. 330/2011 Sb.“). V logické návaznosti pak u jednotlivých sankcí bude následovat stručná deskripce (s ohledem na stanovený rozsah práce) působení PMS ČR v daných oblastech.

Trest OPP²³⁰ možno označit za jakýsi typ nucené práce, která je, s ohledem na to, že představuje alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody (dále jen „trest OS NEPO“), legální a v souladu s mezinárodními smlouvami a ústavním pořádkem ČR. Tato sankce existuje v našem právním řádu od 1. 1. 1996.²³¹

---

²³⁰ trest OPP a jeho výkon je upraven v ust. § 62 - ust. § 65 tr. zákoníku a v ust. § 335 - ust. 340b tr. řádu

²³¹ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 276

Trest OPP lze uložit pachateli přečinu. Neměl by být uložen jedinci, který předchozí trest OPP nevykonal a byl mu v posledních třech letech přeměněn v OS NEPO.

Podstatou tohoto trestu je povinnost odsouzeného odpracovat určitý počet hodin pro obecně prospěšné účely. Práce tedy může spočívat v různých činnostech ve prospěch obcí (např. údržba a úklid veřejného prostranství či veřejných budov, komunikací apod.) a státních nebo jiných obecně prospěšných organizací (odsouzený může tento trest tedy vykonat i u institucí zabývajících se např. vzděláním, školstvím, kulturou, sportem, ochranou zdraví, životního prostředí či zvířat, nebo působících v oblasti sociální, charitativní, humanitární aj.).

Z výkonu obecně prospěšné práce nesmí odsouzený žádným způsobem profitovat, což ovšem neznamená, že by příslušná instituce, u níž je trest vykonáván, nemohla mít z práce odsouzeného zisk²³².

Zákonná výměra trestu OPP činí od 50 do 300 hodin. Soud musí počet hodin, k jejichž výkonu bude odsouzený zavázán, specifikovat ve výroku rozhodnutí. Současně mu rovněž může uložit přiměřené povinnosti a omezení, stejně jako u většiny ostatních druhů trestů, či nahrazení způsobené škody, popř. u pachatelů ve věku blízkém věku mladistvým²³³ i výchovná opatření dle ZSM.

Mezi specifické předpoklady, které uložení trestu OPP podmiňují, patří stanovisko pachatele ohledně jeho zdravotního stavu a k možnosti uložení této sankce (bez tohoto stanoviska nelze trest OPP uložit; od stanoviska je však třeba odlišit souhlas pachatele s tímto trestem - v našem právním prostředí není směrodatné, zda pachatel s uložení trestu OPP souhlasí či nikoli, tudíž může být uložen i proti jeho vůli²³⁴)²³⁵, a zdravotní stav samotný. Soud tuto sankci neuloží, pokud daný jedinec není zdravotně způsobilý k pravidelné práci. V případě rozhodování soudu v konkrétní věci trestním příkazem pak dále soud, pokud má v úmyslu ukládat trest OPP, musí mít k dispozici zprávu - tzv. předběžné projednání trestu OPP - od PMS ČR

---

²³² Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 286

²³³ ust. § 41 tr. zákoníku vymezuje věk blízký věku mladistvých jako jednu z polehčujících okolností, přičemž však nijak neurčuje dosažením jakého věku je tato okolnost ohraničena; nicméně v odborné literatuře bývá tento věk určován mezi dovršením 18. roku věku a 21. rokem věku - k tomu srov. např. Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. § 1 - § 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 465, 466

²³⁴ pro efektivnost této sankce jistě ale nebude přínosné, když bude uložena pachateli, který svým nesouhlasem dává najevo, že trest OPP nechce vykonat, proto lze předpokládat při negativním postoji pachatele k této sankci, že ji soud ukládat nebude

²³⁵ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 280, 281

(ust. § 314a odst. 3 tr. řádu). Bez této zprávy by neměl trest OPP trestním příkazem uložit²³⁶.

Odsouzený je tedy povinen vykonat práce bezplatně, ve svém volném čase a nejpozději do dvou let²³⁷ od nařízení vlastního výkonu.

Poměrně zásadní změna od 1. 12. 2011 v souvislosti s novelizací tr. zákoníku nastala u možné přeměny trestu OPP v případě, že odsouzený od právní moci rozhodnutí do skončení výkonu trestu OPP nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu, náležitě neplní sjednané podmínky, maří výkon trestu nebo ve stanovené lhůtě trest OPP nevykoná zcela nebo zčásti. Za této situace může soud v současné době, a to i během dvouleté lhůty stanovené pro výkon, ve smyslu ust. § 65 odst. 2 tr. zákoníku trest OPP nebo jeho část (zbytek) přeměnit:

„a) za podmínek § 60 odst. 1 v trest domácího vězení a pro případ, že by výkon tohoto trestu byl zmařen, stanovit náhradní trest odnětí svobody, který nesmí být přísnější nežli trest, který by pachateli hrozil v případě přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody; přitom každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den domácího vězení, nebo

b) v trest odnětí svobody a rozhodnout zároveň o způsobu jeho výkonu; přitom každá i jen započatá hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den odnětí svobody.“

Z uvedeného tedy vyplývá, že soud nově může trest OPP přeměnit krom trestu odnětí svobody (trest OS NEPO), i v trest DV (do 30. 11. 2011 bylo možné trest OPP přeměnit pouze v trest odnětí svobody - trest OS NEPO). Zákonodárce zde tedy dává

---

²³⁶ tato podmínka byla do právního řádu zavedena z důvodu neefektivního ukládání výkonu trestu OPP, tzn., že trest OPP byl ukládán nevhodně (např. zdravotně nezpůsobilým, lidem bez domova atd.); v této souvislosti jsem však nucena konstatovat, že citované ustanovení není některými soudci dodržováno, popř. než aby si vyžádali předmětnou zprávu, raději trest OPP trestním příkazem neuloží; takovýto záměr zákonodárce bezpochyby neměl; obávám se, že v mnoha případech je trest OPP nadále ukládán osobám, u nichž je zajištění výkonu značně problematické

²³⁷ tato hranice byla právě změněna zákonem č. 330/2011; do 30. 11. 2011 byl odsouzený povinen vykonat trest OPP do jednoho roku od nařízení, tudíž došlo k jakémusi zmírnění podmínek této sankce

soudu možnost výběru, v jaký trest bude trest OPP přeměněn.²³⁸ V případě trestu DV se tedy jedná o jakousi alternativu k alternativě. U trestu odnětí svobody současně pak soud rozhoduje i o způsobu jeho výkonu, tzn., že rozhodne o tom, v jakém konkrétním typu věznice bude odsouzený trest OS NEPO vykonávat²³⁹.

Jestliže odsouzený zavdává příčinu k přeměně trestu OPP, může soud ve výjimečných případech (zejména s přihlédnutím k osobě pachatele a okolnostem dané kauzy)²⁴⁰ ponechat trest OPP v planosti, popř. prodloužit dobu k jeho výkonu, a to až o šest měsíců. Společně s takovýmto rozhodnutím soud musí obligatorně přistoupit k zprísnění dosavadní sankce, a to tím, že buď současně stanoví nad odsouzeným dohled (zde tedy došlo k rozšíření uplatnění PMS ČR vykonávat dohled i nad pachatelem, kterému byl uložen trest OPP, tj. provádí nejen kontrolu výkonu trestu OPP, ale i dohledu, na nějž se obdobně užijí ust. 49 - 51 tr. zákoníku), nebo mu uloží přiměřené povinnosti či omezení, a nebo, pokud se jedná o odsouzeného ve věku blízkém věku mladistvých, stanoví takovému pachateli některé z výchovných opatření dle ZSM.²⁴¹

Ve smyslu ust. § 335 tr. řádu má být trest OPP vykonáván v obvodu okresního soudu bydliště odsouzeného. Mimo tento obvod lze trest OPP vykonat pouze s písemným souhlasem pachatele.

Positivní změnu od 1. 1. 2010 v rámci výkonu trestu OPP z praktického hlediska shledávám v tom, že výkon nařizuje, tj. nařídí a rozhodne o druhu a místě výkonu trestu OPP na návrh probačního úředníka, okresní soud, který tuto sankci uložil (ust. § 336 odst. 2 tr. řádu). Do 31. 12. 2009 totiž výkon trestu OPP nařizoval okresní soud, v jehož obvodu měl odsouzený trest vykonávat (ust. § 336 odst. 1, odst. 2 trestního zákona). Domnívám se, že díky tomuto počínu zákonodárce došlo do značné míry

---

²³⁸ k tomu více Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, k bodu 4 (§ 65 odst. 2) - dostupná na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=297&CT1=0>; bude jistě zajímavé postupem času sledovat, jak se v praxi uvedené novum osvědčí, tedy v jaké míře tuto variantu budou soudci při svém rozhodování o přeměně trestu OPP využívat; troufám si říci, že vzhledem ke specifičnosti sankce DV, se budou nadále spíše přiklánět k dosavadnímu modelu, tedy přeměňovat trest OPP (nebo jeho zbytek) v trest odnětí svobody (trest OS NEPO); nicméně tuto domněnku lze potvrdit, nebo naopak vyvrátit, až po delší aplikaci tohoto ustanovení v praxi

²³⁹ dle ust. § 56 odst. 1 tr. zákoníku se trest OS NEPO vykonává ve věznici s dohledem, dozorem, ostrahou nebo se zvýšenou ostrahou

²⁴⁰ jedná se např. o případy, kdy odsouzený podstatně změnil svůj přístup k vykonání trestu či způsobu vedení života (samozejmě pozitivně), popř. neposkytoval pouze dostatečnou součinnost apod. - Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 293

²⁴¹ možnost ponechat trest OPP v platnosti, či prodloužit dobu jeho výkonu, je upravena v ust. § 65 odst. 3 tr. zákoníku a představuje změnu, kterou přinesl nový trestní zákoník účinný od 1. 1. 2010; do 31. 12. 2009 dle trestního zákona nebylo lze takto postupovat

k eliminaci případů, kdy si soudy navzájem postupovaly a vracely s ohledem na migraci odsouzených tuto agendu, a tedy velmi často docházelo k tomu, že trest OPP nebyl nařízen několik měsíců a dokonce i let od jeho pravomocného uložení. Nyní je již postaveno najisto, a není tedy sporu o tom, který soud je příslušný k nařízení trestu OPP²⁴². Rovněž tak došlo k odbřemenění soudů, co se týče shromažďování informací ohledně druhu a místa výkonu trestu OPP, neb touto činností se v současné době již zabývají příslušní pověřeni probační úředníci ve spolupráci se střediskem PMS ČR v obvodu soudu výkonu trestu OPP²⁴³.

Význam působení PMS ČR v rámci trestu OPP lze shledat ve třech stěžejních oblastech. Jedná se o intervenci probačních úředníků ve fázi přípravného řízení či řízení před soudem, kdy na základě pověření státního zástupce (soudu) zjišťují jednak stanovisko pachatele k uložení této sankce a jednak vhodnost aplikace trestu OPP u konkrétního jedince. Dále jde o vyjednávání s obviněným (odsouzeným) a tzv. poskytovateli míst pro výkon trestu OPP²⁴⁴ o tom, kam jej nejvhodněji umístit. Poslední oblast pak zahrnuje činnosti směřující ke sledování vlastního výkonu, tzn. jeho kontrola.

Ze statistických údajů zpracovávaných PMS ČR je zcela zřejmé, že právě agenda trestu OPP je nejrozsáhlejší²⁴⁵, nicméně lze v posledních letech znamenat, že jejich počet klesá (dle mého názoru, jak již bylo uvedeno, v souvislosti s nutností předběžného projednání trestu OPP v případě jeho uložení trestním příkazem od 1. 1. 2010) - k tomu blíže viz. tabulka a graf č. 3 - 7.2. podkapitola této práce.

---

²⁴² ve smyslu ust. § 315 odst. 2 tr. řádu obecně platí, že pokud není stanoveno něco jiného, je příslušným soudem ve vykonávacím řízení soud, který ve věci rozhodl v prvním stupni; z uvedeného tedy vyplývá, že pokud by byl trest OPP uložen Krajským soudem v rámci odvolacího řízení, bude i tak příslušný okresní soud, který rozhodoval v prvním stupni; naopak, pokud trest OPP uložil Krajský soud jako soud prvního stupně, bude výkon trestu OPP nařizovat tento Krajský soud - Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 295, 296

²⁴³ tato součinnost samozřejmě připadá v úvahu, když obvod výkonu trestu OPP je odlišný od obvodu soudu, který trest uložil

²⁴⁴ co se týče poskytovatelů trestu OPP, ti jsou pro potřeby soudů a PMS ČR na území České republiky evidováni v elektronickém katalogu; aby u příslušných organizací bylo lze vykonávat trest OPP, musí jednak splňovat zákonné podmínky a jednak projevit zájem formou požadavku - tento by měl reflektovat aktuálnost a rozsah práce, nabídku počtu míst, specifické požadavky poskytovatele na danou práci i na osobu odsouzeného apod. - k tomu srov. např. Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 91, 92

²⁴⁵ např. v roce 2008 z celkového nápadu 18.296 věcí ve vykonávacím řízení u dospělých pachatelů tvořila agenda trestu OPP 12.870, v roce 2009 z celkového nápadu 18.416 věcí bylo 12.951 OPP a v roce 2010 z celkového nápadu 15.222 věcí pak agenda trestu OPP tvořila 9.034 - zdroj: internetový portál PMS ČR - <http://www.pmcrcz.cz/ke-stazeni/> - sekce Ke stažení - Statistiky

Jak již bylo výše zmíněno, podklady pro soud k nařízení výkonu trestu OPP shromažďuje a zpracovává PMS ČR (v součinnosti s poskytovateli a odsouzeným). Na tomto základě soud rozhodne o konkrétním druhu a místě výkonu trestu OPP. Do 14 dnů od oznámení této skutečnosti, je odsouzený povinen se dostavit na příslušné středisko PMS ČR k projednání podmínek výkonu trestu (jedná se např. o stanovení termínu k dostavení se k poskytovateli, se kterým odsouzený musí uzavřít dohodu, časový harmonogram výkonu trestu OPP apod.). Nezbytností pro zajištění řádné kontroly plnění povinností ze strany odsouzeného je efektivní komunikace mezi pracovníkem PMS ČR a daným poskytovatelem. Výjimkou by neměla být ani jeho osobní návštěva v místě výkonu sankce. Krom výkonu trestu OPP probační úředník rovněž sleduje plnění dalších závazků, které soud pachateli současně uložil. Samozřejmě při výraznějších výkyvech odsouzeného by měl pracovník PMS ČR informovat o této skutečnosti soud pro případ možného přijetí zákonných opatření. Pokud odsouzený v řádném termínu trest OPP vykoná v plném rozsahu a splní veškeré své povinnosti, podá o tomto faktu v návaznosti na informační povinnost poskytovatele konečnou zprávu příslušnému soudu.

Z popsaného tedy vyplývá, že dalším specifikem této agendy, krom vysokého nápadu, je také poměrně náročná koordináční činnost, kterou musí pro zajištění účelného výkonu této sankce PMS ČR vyvíjet.²⁴⁶

K trestu OPP nezbyvá než dodat, že vzhledem k tomu, že je zakotven v našem právním řádu již více než patnáct let, jeví se být praxí již dostatečně ověřen, a tudíž je možno sledovat poměrně uspokojivou vykonatelnost této sankce, s čím souvisí i dobře odváděná práce PMS ČR v této oblasti.

Bezesporu pak podstata a způsob výkonu tohoto trestu přispívá k naplňování současného trendu restorativní justice, když odsouzený svou aktivitou smysluplně odčiňuje svůj prohřešek vůči společnosti a současně mu není nikterak bráněno ve vedení plnohodnotného života. A navíc, za předpokladu řádně vykonaného trestu OPP, není daný jedinec stížen záznamem v rejstříku trestů, neb tato sankce se ze zákona zahazuje jejím výkonem, tudíž se v takovémto případě na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen (ust. § 65 odst. 4 tr. zákoníku).

---

²⁴⁶ k činnosti PMS ČR v rámci výkonu trestu OPP srov. blíže např. Štern, P. a kol. Probační a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 89 - 102; nebo Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 362 - 365

Pro zajímavost a dokreslení dané problematiky považuji za přínosné předložit ukázky vybraných standardně používaných formulářů poskytnutých pro účely této práce PMS ČR - k tomu blíže Příloha č. 2: Vybrané vzory PMS ČR k trestu OPP²⁴⁷.

Trest DV²⁴⁸, jak v práci výše již uvedeno, je trestem, který byl nově do našeho právního řádu zakotven v souvislosti s rekodifikací trestního práva hmotného, a lze jej tedy uložit dle trestního zákoníku od 1. 1. 2010.²⁴⁹ Tento trest byl zaveden mezi trestní sankce zejména s ohledem na jeho nižší ekonomickou náročnost oproti trestu OS NEPO a vzhledem k tomu, že při jeho výkonu nedochází k přetrhání rodinných, pracovních a celkově sociálních vazeb, jak tomu bývá v případě úplné izolace pachatele. V hierarchii sankcí, co se týče intenzity postihu, zastává trest DV nejprísnejší alternativu k trestu OS NEPO, kterou lze nyní v České republice uložit. Z daného vyplývá, že trest DV je určen především pro ty pachatele, u kterých podmíněný trest odnětí svobody není za účelem jejich nápravy trestem dostačujícím, a je tedy třeba delikventa určitým způsobem omezit na svobodě, nicméně vzhledem k jeho osobě a poměrům není žádoucí uložení sankce tvrdší, tedy trestu OS NEPO.²⁵⁰

Trest DV může soud uložit pachateli přečinu, a to až na dva roky²⁵¹ (není zde stanovena spodní hranice výměry této sankce), jestliže je jednak splněna podmínka popsaná v odstavci předchozím (tedy, že vzhledem k povaze a závažnosti přečinu a k osobě a poměrům pachatele lze důvodně předpokládat, že uložení tohoto trestu postačí, a to i vedle jiného trestu) a jednak, že soud při svém rozhodování o druhu a výměře trestu má k dispozici písemný slib pachatele, že se po stanovenou dobu bude zdržovat v konkrétním obydlí a že bude řádně při výkonu trestu DV spolupracovat (ust. § 60 odst. 1 tr. zákoníku).

---

²⁴⁷ zdroj: Materiály poskytnuté PMS ČR - přílohy k Metodickému standardu PMS v oblasti trestu obecně prospěšných prací

²⁴⁸ je upraven v ust. § 60 a § 61 tr. zákoníku a v ust. § 334a - § 334h tr. řádu

²⁴⁹ v této souvislosti lze pro zajímavost uvést, že trest DV byl obsažen již v zákoně č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích; „*Ten v ustanovení § 262 umožňoval uložit domácí vězení namísto vězení prvního stupně pachatelům bezúhonné pověsti, kteří by nemohli jinak obstarávat svůj úřad, obchod nebo si zajišťovat výdělek. Podmínkou byl slib odsouzeného, že se pod žádnou záminkou nevzdálí ze svého domu, popř. postavení strážce k jeho příbytku (§ 246 cit. zák.)*“ - In: Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 308; o historii tohoto trestu bylo již stručně pojednáno v kapitole druhé (v podkapitole 2.1. Probace)

²⁵⁰ k tomu srov. např. Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 308, 309

²⁵¹ pokud je však trest DV ukládán trestním příkazem, je možno jej uložit pouze na dobu jednoho roku - ust. § 314e odst. 2 písm. b) tr. řádu

S účinnosti od 1. 12. 2011 je v ust. § 60 odst. 3 tr. zákoníku nově vymezena podstata této sankce, když již není zákonem přímo stanoveno, kdy přesně je odsouzený povinen se zdržovat v určeném obydlí²⁵², nýbrž se zákon omezuje pouze na určení, že inkriminované časové období stanoví sám soud ve výroku o trestu²⁵³ (ten tedy musí specifikovat dobu, po kterou se odsouzený bude povinen zdržovat ve dnech pracovních, pracovního klidu a volna na daném místě). V této souvislosti nové ustanovení § 60 odst. 4 tr. zákoníku dále blíže konkretizuje podmínky pro stanovení tohoto časového období, kdy soud při této úvaze by měl přihlídnout zejména k pracovní době odsouzeného, k péči o nezletilce, či k nutnosti obstarání osobních a rodinných záležitostí.²⁵⁴ Ve dnech pracovního volna a klidu může být rovněž odsouzenému povolena účast na bohoslužbách nebo jiných náboženských akcích.

Současně s uložením trestu DV může soud rovněž stanovit pachateli přiměřené povinnosti a omezení, povinnost uhradit škodu, popř. pachateli ve věku blízkému věku mladistvých uložit výchovná opatření dle ZSM.

I u trestu DV, stejně jako u trestu OPP, došlo od 1. 12. 2011 ke změně týkající se situací, kdy odsouzený podmínky výkonu sankce poruší. Předchozí právní úprava pro takovéto případy počítala s institutem náhradního trestu odnětí svobody až na jeden rok, který soud stanovoval při ukládání trestu DV, a tedy při jeho zmaření soud rozhodoval o nařízení celého náhradního trestu včetně určení způsobu jeho výkonu. Nyní nastává situace obdobná jako u trestu OPP, tzn., že v případě vyhýbání se nástupu výkonu trestu, porušení sjednaných podmínek, jiného maření či zaviněném nevykonání trestu ve stanovené době, může soud trest DV nebo jeho zbytek (i v průběhu výkonu trestu) přeměnit v trest odnětí svobody (trest OS NEPO) s tím, že každý započatý jeden

---

²⁵² do 30. 11. 2011 trest DV spočíval v tom, že odsouzený byl povinen zdržovat se v určeném obydlí o víkendech a svátcích celý den a v pracovní dny od 20:00 hod. do 05:00 hod., pokud mu v tom nebránily závažné důvody; soudu však nic nebránilo vymezit dobu odlišně od zákona

²⁵³ ust. § 60 odst. 3 tr. zákoníku od 1. 12. 2011 tedy zní: „*Trest domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se po dobu výkonu tohoto trestu v určeném obydlí nebo jeho části v soudem stanoveném časovém období, nebrání-li mu v tom důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení v důsledku jeho onemocnění nebo úrazu; zdravotnické zařízení je povinno na vyžádání orgánů činných v trestním řízení mu tuto skutečnost sdělit.*“

²⁵⁴ změna spočívající ve vypuštění specifikace doby, po kterou je odsouzený povinen vykonávat trest DV, souvisí zejména s potřebou, aby se soudy ve všech případech tímto vymezením zabývaly a určovaly dobu podle konkrétních podmínek u jednotlivých pachatelů - k tomu blíže Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, k bodu 1 a 2 (§ 60 odst. 3, 4) - dostupná na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=297&CT1=0>

den nevykonaného trestu DV představuje jeden den odnětí svobody. Současně v rozhodnutí o přeměně sankce stanoví způsob výkonu trestu OS NEPO.²⁵⁵

K tomu, aby výkon trestu DV mohl být ze strany odsouzeného vůbec započat, je potřeba jeho nařízení²⁵⁶, což realizuje soud, který trest uložil v prvním stupni. V nařízení výkonu trestu DV pak tento soud určí počátek a místo²⁵⁷ jeho výkonu. Kontrola této sankce byla zákonem svěřena do působnosti PMS ČR (ust. § 334b tr. řádu).

Obdobně jako u trestu OPP i v případě trestu DV plní PMS ČR trojí úlohu spočívající v předběžném šetření, projednání podmínek pro nařízení výkonu trestu a v jeho kontrole.

Předběžné šetření slouží ke zjišťování informací pro potřeby soudu, zda je v konkrétním případě vhodné a možné trest DV pachateli uložit. Jedná se o, již v práci zmiňovanou, tzv. soudní pomoc, která je zakončena vypracováním zprávy před rozhodnutím. Základním předpokladem úspěšného šetření je navázání kontaktu s pachatelem, popř. dalšími subjekty, které by mohly mít na průběh výkonu trestu DV vliv. V rámci této činnosti probační úředník zejména mapuje postoj klienta k protiprávnímu jednání, jenž se dopustil, přístup k odstranění škodlivého následku trestného činu, podmínky bydlení, zaměstnání, a v neposlední řadě jeho rodinné a sociální poměry, a to s ohledem na nutnost posouzení, zda výkonem trestu DV nebudou příliš zatěžováni příslušníci dané domácnosti apod. Zcela jistě nebude vhodné trest DV uložit jedinci, který se nachází v nestabilní bytové situaci. Rovněž tak důvodem pro neuložení trestu DV je pravidelná docházka k lékaři mimo místo, kde se má odsouzený zdržovat, či práce prováděná na směny nebo spojená převážně s cestováním aj.²⁵⁸ Šetření směřuje též k zajištění zákonem požadovaného písemného slibu pachatele, bez kterého nelze trest DV uložit. Zpráva probačního úředníka pro soud by pak měla obsahovat i jeho doporučení, zda je aplikace této sankce u daného delikventa vhodná a účelná či nikoliv.

---

²⁵⁵ přeměna trestu DV je upravena v ust. § 61 tr. zákoníku a § 334g tr. řádu

²⁵⁶ nařízení výkonu trestu DV je upraveno v ust. § 334a tr. řádu

²⁵⁷ místo výkonu této sankce se odvíjí od trvalého bydliště odsouzeného, popř. od místa, kde se daný jedinec zdržuje; přitom je opět přihlíženo k jeho poměrům a v daném případě i k místu, kde pachatel pracuje, potažmo i k dopravní dostupnosti do zaměstnání

²⁵⁸ Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 153, 156 - 157

Po pravomocném rozhodnutí soudu, jímž byl uložen odsouzenému trest DV, je hlavním úkolem PMS ČR projednat podmínky výkonu této sankce, a to zejména pro účely jejího nařízení, potažmo stanovení počátku a místa výkonu, a vyhodnocení způsobu provádění namátkových kontrol. V případě, že neproběhlo předchozí předběžné šetření, popř. v rámci něj probační pracovník neprovedl osobní prohlídku příslušného obydlí, v této fázi by tak měl nejpozději učinit.

Po nařízení výkonu trestu soudem (na podkladě informací získaných PMS ČR) a jeho zahájení je nezbytné zajistit provádění systematické kontroly dodržování sankce ze strany odsouzeného.

V rámci trestu DV je právě vlastní kontrola sankce nejdůležitější činností PMS ČR. Existují dva možné způsoby kontroly, a to jednak prostřednictvím tzv. elektronického monitoringu (elektronický kontrolní systém)²⁵⁹ a jednak prováděním namátkových kontrol probačním úředníkem, když povinností odsouzeného je za tímto účelem dovolit vstup do obydlí.

V této souvislosti je nutno upozornit na skutečnost, že v České republice dosud nebyl elektronický monitoring zprovozněn. Domnívám se, že uvedené je zásadním nedostatkem, který může mít neblahé dopady na efektivitu ukládání tohoto druhu trestu. Nicméně nezbyvá než dodat, že se dle mého mínění jedná o typickou situaci, která v naší zemi běžně nastává. Bohužel v mnoha případech jsou nova do praxe aplikována tak, aniž by došlo k předchozímu ověřování jejich funkčnosti, účelnosti atd., a především, aniž by byla řádně zajištěna jejich technická podpora²⁶⁰.

Z uvedeného tedy vyplývá, že PMS ČR zajišťuje kontrolu výkonu trestu DV namátkovými kontrolami svých zaměstnanců v obydlí, ve kterém je odsouzený povinen

---

²⁵⁹ elektronický monitoring může mít dvojí podobu - pasivní nebo aktivní sledovací systém; „*Systém pasivní neboli „programový kontaktní systém“ je založen na tom, že počítač navazuje v předem stanovených anebo náhodných časových okamžicích telefonní spojení, přičemž odsouzený je povinen telefonáty přijímat a potvrzovat počítači svou přítomnost pomocí zařízení sloužícího k rozluštění kódu, které má upevněné na paži nebo noze. Počítač pak zaznamenává, zda se telefonický kontakt zdařil (tj. odsouzený reagoval), anebo zda se odsouzený neohlásil. Aktivní sledovací systém (čili „stálý signální systém“) využívá přijímač, který je instalován v bytě a přijímá signál vysílaný ze zařízení upevněného na těle odsouzeného. Jakmile je šifrovaný signál (předávaný z instalovaného přijímače do počítače na kontrolním stanovišti) přerušen, počítač spustí alarm a upozorní tak na to, že odsouzený opustil místo výkonu trestu.“ - Krahl. M. Elektronicky hlídané domácí vězení. Právní rozhledy 1998, č. 5, s. 232 - In: Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 327*

²⁶⁰ dokladem toho může být např. povinnost využívat záznamového zařízení k protokolaci v trestním řízení před soudem (ust. § 55b tr. řádu), když v době zavádění tohoto prostředku do praxe (resp. v době, kdy dle zákona neměla již protokolace probíhat jiným způsobem, tj. od 1. 7. 2004 - zákon č. 283/2004 Sb.) bylo na většině soudů k dispozici jedno záznamové zařízení pro potřeby několika trestních soudců, tento stav byl pro řádné fungování justice neúnosný; aktuálně pak příkladem může být nový systém vyplácení sociálních dávek od 1. 1. 2012, o jehož dokonalosti lze, vzhledem k nastalé situaci, kdy jsou dávky prostřednictvím úřadů práce vypláceny se zpožděním, rovněž důvodně pochybovat

se ve stanovenou dobu zdržovat. Co se týče četnosti osobní kontroly, ta by dle Metodického postupu PMS měla probíhat alespoň třikrát do měsíce²⁶¹, nicméně u potenciálně rizikových osob (ve smyslu možného maření výkonu trestu) by měla být intenzita kontrolování bezesporu vyšší. Případná rizika by měl proto probační úředník vyhodnotit předem a v návaznosti na zjištěné stanovit adekvátní postup. Individuální přístup je zde pro naplnění účelu trestu nezbytný. Pracovník PMS ČR rovněž dohlíží na plnění dalších povinností odsouzeného, které mu vyplývají ze zákona a z rozhodnutí soudu (náhrada škody, přiměřené povinnosti a omezení aj.). Neměla by chybět ani spolupráce s rodinnými příslušníky, popř. užší sociální komunitou (obyvatelé domu apod.).

Činnost PMS ČR v rámci trestu DV je zaměřena i na odbornou pomoc a poradenství při řešení osobních problémů odsouzeného. Hlavním cílem v této spojitosti je pak jeho směřování k vedení řádného života.

V případě závažnějšího porušení podmínek výkonu trestu DV nastává stejná procedura jako u trestu OPP, tedy o této skutečnosti vyrozumí soud probační úředník, který rozhodne o dalším postupu ve věci.²⁶²

Závěrem k trestu DV nelze než opět konstatovat, že dostatečnou efektivitu této sankce dle mého nazírání může zaručit pouze důsledná kontrola, kterou za současného personálního stavu PMS ČR nelze zaručit, proto bude nevyhnutelné přijetí elektronického monitoringu v dohledné době.

Vzhledem ke specifičnosti sankce a poměrně náročnému zajištění jejího výkonu mám za to, že soudy se spíše přiklánějí k ukládání jiných alternativ. Tomu svědčí i dostupné statistické údaje - k tomu blíže Příloha č. 3: Přehled o počtech uložených trestů domácího vězení a trestů zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce v roce 2010 a 2011²⁶³.

S ohledem na všeobecně nedostatečné zkušenosti s tímto druhem trestu, netroufám si danou problematiku dále více analyzovat, nicméně okrajově jí bude,

---

²⁶¹ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 366

²⁶² k činnosti PMS ČR v rámci trestu DV srov. blíže Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 365 - 367; nebo Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 149 - 160

²⁶³ zdroj: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html> (Z-SL-T Přehled o všech uložených trestech/trestních opatření (trest 1, 2, 3, 4)

v souvislosti s účelností trestu DV, ještě věnována pozornost v poslední kapitole této práce.

Co se týče posledního trestu, o kterém bude pro účely této práce stručně pojednáno, nutno podotknout, že tento lze uložit pouze specifickému okruhu pachatelů trestných činů. Jedná se o **trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce**²⁶⁴.

Tato sankce, rovněž jako trest DV, byla zakotvena do našeho právního řádu s účinností od 1. 1. 2010. Přijetí tohoto trestu pak koresponduje s reakcí společnosti na sílící tzv. divácké násilí (např. při fotbalových utkání apod.).

Trest zákazu vstupu lze tedy uložit osobě, která se dopustila úmyslného trestného činu ve spojitosti s návštěvou takovéto akce, a to až na deset let (i u této sankce není stanovena spodní hranice výměry). Jak vyplývá z názvu této sankce, její podstata spočívá v zákazu účastnit se po danou dobu (soudem určenou) akce či akcí specifikovaných v rozhodnutí.

Trestní zákoník v ust. § 77 přímo odsouzenému ukládá, aby při výkonu tohoto trestu poskytoval potřebnou součinnost PMS ČR, zejména v oblasti dodržování postupu a podmínek, které probační úředník vymezil v probačním plánu, v povinnosti podrobit se určitému programu či v dostavování se v inkriminované době (tj. v čase konání zakázané akce) k příslušnému útvaru Policie ČR.

Základem vykonatelnosti této sankce je fungující kooperace mezi PMS ČR, Policií ČR a organizátory těchto akcí. Pokud byla odsouzenému uložena povinnost podrobit se specifickému programu, je nezbytná spolupráce i s poskytovateli takovýchto programů.

Po nabytí právní moci rozhodnutí, jímž byl trest uložen, probíhá obdobný proces jako u trestů výše popisovaných, tzn., že PMS ČR projedná s odsouzeným podmínky výkonu trestu (rovněž tak PMS ČR může intervenovat již v přípravném řízení při shromažďování podkladů pro úvahy soudu o trestu), následuje jeho zajištění a kontrola.

Průběh trestu zákazu vstupu je stanoven v probačním plánu, který sestavuje probační pracovník na základě konzultací s odsouzeným a informací o něm získaných a v součinnosti s příslušným útvarem Policie ČR. Obsahuje tedy kupříkladu způsob

---

²⁶⁴ trest zákazu vstupu je zakotven v ust. § 76 a § 77 tr. zákoníku a v ust. § 350i a § 350j tr. řádu

plnění závazků (přiměřené povinnosti a omezení, účast na příslušném programu apod.) či pravidla spolupráce s PMS ČR, s Policií ČR v případě, že vzhledem k osobě pachatele bude nutné v době konání zakazované akce striktně zajistit jeho neúčast, tzn., bude mu uložena povinnost v daný čas dostavit se a určitou dobu pobýt na služebně Policie ČR. Probační program je pro odsouzeného závazný a při jeho porušování se odsouzený vystavuje nebezpečí trestního stíhání pro spáchání trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní ve smyslu ust. § 337 odst. 1 písm. d) tr. zákoníku²⁶⁵.

Probační úředník podává soudu pravidelné zprávy o průběhu výkonu trestu, po uplynutí zákazu, předkládá zprávu závěrečnou.²⁶⁶

Domnívám se, že efektivitu tohoto trestu bude poněkud snižovat přístup odsouzených, když si troufám říci, že v mnoha případech bude docházet k jeho maření, což v důsledku bude znamenat další zatěžování orgánů činných v trestním řízení a narůst záznamů v rejstříku trestu odsouzeného. Tento problém se však vyskytuje u všech trestů spočívajících v zákazu, typicky lze uvést zákaz řízení motorových vozidel.

Závěrem celé kapitoly lze sumarizovat, že v současné době je pole působnosti PMS ČR v trestním řízení poměrně široké. Zajištění vykonatelnosti mnoha institutů si bez intervence této instituce nelze ani představit, resp. by to znamenalo nemalou další zátěž především pro soudy. Jistě je možno naopak ale konstatovat, že služeb PMS ČR by bylo lze využívat ještě častěji, kupříkladu při kontrole zkušební doby. Rovněž tak by bylo přínosné zintenzivnit působení probačních úředníků na osobu odsouzeného u vybraných opatření (např. při uložení dohledu), potažmo více individuálně a méně formálně přistupovat k jednotlivým případům. Nicméně od založení PMS ČR lze zaznamenat poměrně velký pokrok v kvalitě provádění předmětných činností.

Případné návrhy de lege ferenda týkající se dané problematiky pak budou předestřeny v poslední kapitole a v závěru této práce.

---

²⁶⁵ z uvedeného je zřejmé, že v případě maření výkonu trestu zákazu vstupu, nedochází z logiky věci k přeměně trestu, nýbrž k zahájení trestního stíhání a eventuálnímu dalšímu odsouzení

²⁶⁶ k působení PMS ČR v rámci trestu zákazu vstupu blíže srov. Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 160 - 164

5. Práce PMS ČR s mládeží

Právní úprava dané oblasti se diametrálně proměnila od 1. 1. 2004, kdy nabyl účinnosti zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Problematika mladistvých delikventů byla tímto vyčleněna z obecných právních předpisů, což znamenalo výrazný posun na cestě k postupnému přechodu od justice retributivní k justici restorativní (o které bylo v textu výše již blíže pojednáno). Tato úprava pak mnohem lépe odráží věkové zvláštnosti mládeže jako specifické skupiny pachatelů trestných činů.

V první řadě trestní právo mládeže v souladu se ZSM oproti trestnímu právu dospělých pachatelů preferuje výchovu před represí, a to s cílem odradit juvenilní delikventy od páchání další trestné činnosti, přispět k jejich plnohodnotnému začlenění do society a nalezení místa a ukotvení v životě, které odpovídá schopnostem a možnostem daného jedince při snaze o jejich současné adekvátní rozvíjení.²⁶⁷

ZSM je ve vztahu k obecným předpisům předpisem speciálním, tzn., pokud ZSM určité otázky neupravuje, použije se úprava obecná (ust. § 1 odst. 3 ZSM).

V následujícím textu budou popsána vybraná specifika, která ZSM stanoví jako reakci na trestné činy spáchané mládeží, a činnosti PMS ČR v těchto oblastech.

5. 1. Nejdůležitější specifika trestního soudnictví nad mládeží oproti trestání dospělých pachatelů trestných činů

Základní odlišnosti této oblasti lze shledat již v samotných principech, na kterých je ZSM vystaven.

Účelem ZSM dle jeho ust. § 1 je upravit podmínky trestní odpovědnosti mládeže, jakož i opatření, kterými je možno na protiprávní činy reagovat, a postup, který je v takovém případě aplikován. Výsledkem takového procesu by mělo být zejména užití opatření, které bude působit preventivně (a to nejen individuálně, ale i generálně) a se záměrem daného jedince přimět nejen k participaci na nápravě

---

²⁶⁷ Kynclová, Z. a kol. Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007, s. 32, 33

spáchaným činem narušených společenských vztahů, ale i k nalezení patřičného společenského uplatnění.

V úvodu ZSM vymezuje některé základní pojmy²⁶⁸, kterými jsou zejména mládež (dětí a mladiství), dítě mladší patnácti let (jedince, který v době spáchání činu jinak trestného²⁶⁹ nedovršil patnáctý rok věku), mladistvý (osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok věku), protiprávní čin (provinění u mladistvých²⁷⁰ nebo čin jinak trestný u dětí mladších patnácti let), či opatření (těmito se rozumí u mladistvých opatření výchovná, ochranná a trestní, u dětí mladších patnácti let opatření).

Výkon soudnictví ve věcech mládeže je svěřen specializovaným soudům pro mládež, kterými se rozumí zvláštní senáty, anebo předsedové takových senátů, či samosoudci příslušných okresních, krajských, vrchních soudů a Nejvyššího soudu ČR.²⁷¹

Co se týče opatření ukládaných mladistvým, která lze kategorizovat na ochranná, výchovná a trestní²⁷², jejich primárním posláním je vytvoření co nejlepších předpokladů psychosociálního rozvoje mladistvého s přihlédnutím k jeho dosavadnímu vývoji, rodinným a dalším vztahům, jakož i celkovému sociálnímu prostředí, z něž pochází, jeho ochrana před nezdravým působením okolí a v neposlední řadě je třeba zmínit prevenci dalších provinění.²⁷³

Hlavní specifikum ZSM oproti trestání dospělých pachatelů spočívá v tom, že reakcí na protiprávní čin dětí a mladistvých je uložení opatření, jehož podstata je primárně odlišná od sankcí ukládaných dospělým pachatelům, a to zejména v důrazu na výchovnou složku takového opatření oproti složce represivní, jejíž přítomnost u opatření výchovných a ochranných je více méně pouze jakýmsi vedlejším efektem, a ani u opatření trestních by neměla být na prvním místě.

---

²⁶⁸ ust. § 2 ZSM

²⁶⁹ tj. dle ZSM čin, který sice naplňuje znaky skutkové podstaty dle tr. zákoníku, nicméně v důsledku nedostatku věku, přičetnosti či dosaženého stupně rozumové a mravní vyspělosti je relativně beztrestný, byť za jiných okolností by byl trestný - Šámal, P. a kol. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 9, 10

²⁷⁰ ust. § 6 odst. 1 ZSM

²⁷¹ ust. § 2 odst. 2 písm. d) a ust. § 4 ZSM

²⁷² ust. § 10 odst. 1 ZSM

²⁷³ ust. § 9 odst. 1 ZSM

Výchovnými opatřeními, která nemohou být dospělému pachateli uložena vůbec (výjimkou je jedinec, který spáchal trestný čin ve věku blízkém věku mladistvých), jsou dle ust. § 15 odst. 2 ZSM dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou s tím, že jejich cílem je usměrnit způsob života mladistvého, a tím podpořit a zajistit jeho výchovu (ust. § 15 odst. 4 ZSM).

Mezi opatření ochranná pak patří ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty²⁷⁴ a ochranná výchova²⁷⁵. Smysl těchto opatření spočívá v pozitivním působení na psychosociální vývoj mladistvého a ochraně společnosti před dalšími proviněními mladistvého. Vyjma ochranné výchovy, je přístupováno k ukládání ochranných opatření i u dospělých pachatelů.

Co se týče trestních opatření (dále jen „TO“), k jejich uložení by měl soud pro mládež přistoupit až v krajním případě, kdy účelu ZSM by nebylo lze dosáhnout jinak. Nicméně provinění mladistvých bývají často takového charakteru, že uložení TO je nevyhnutelné.

Taxativní výčet TO, která lze mladistvému delikventovi uložit, je obsažen v ust. § 24 ZSM. Jelikož v předcházejících částech této práce nebyla všem druhům trestů, které lze dle tr. zákoníku uložit, věnována pozornost ani u dospělých pachatelů, je koncepce výkladu TO obdobná (stručně zmíněna budou pouze TO OPP, TO domácího vězení a TO zákazu vstupu).

Obecně je tedy možno říci, že mladistvému pachateli lze uložit téměř totožné sankce jako dospělému pachateli s tím, že u většiny TO je nižší výměra, popř. určité odlišnosti spočívají i v podmínkách, ze kterých lze TO uložit. Nicméně podstata TO a způsob jejich zajištění odpovídá charakteru sankcí u dospělých pachatelů.

Mladistvému pak oproti dospělým nelze uložit zákaz pobytu, vyhoštění na dobu neurčitou a výjimečný trest na doživotí (TO odnětí svobody nepodmíněně může být v maximální výměře deseti let - ust. § 31 odst. 3 ZSM). Naopak juvenilnímu

---

²⁷⁴ všechny tyto tři instituty jsou upraveny v tr. zákoníku (ust. § 99, § 100 a § 101 až § 104 tr. zákoníku)

²⁷⁵ ukládání a výkon ochranné výchovy jsou upraveny přímo v ust. § 22, § 23, § 82 až § 87 ZSM; český právní řád vedle ochranné výchovy zná i institut výchovy ústavní, která se však ukládá dle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších změn a doplňků

delikventovi lze uložit peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, přičemž tento institut tr. zákoník vůbec neupravuje (tzn. není možno jej uložit dospělci).

TO musí být ukládána tak, aby nebyl narušen další vývoj nezletilce, a jejich výkonem nesmí být snižována lidská důstojnost (ust. § 24 odst. 2 ZSM), což nepochybně platí u kteréhokoli odsouzeného.

TO OPP²⁷⁶ lze uložit mladistvému pachateli za podmínek daných tr. zákoníkem v rozmezí od 50 do 150 hodin (horní hranice výměry se zde tedy snižuje na polovinu, spodní hranice zůstává stejná). Navíc toto opatření svou povahou či způsobem jeho výkonu nesmí ohrozit zdraví, bezpečnost a samozřejmě mravní vývoj nezletilého.

TO domácího vězení není v ZSM speciálně upraveno, což znamená, že jeho úprava se řídí tr. zákoníkem, a to včetně doby, po kterou lze toto opatření uložit.

U TO zákazu vstupu²⁷⁷ je odlišná pouze výměra, když jeho výkon může trvat maximálně pět let.

V nespolední řadě je třeba zmínit délku zkušební doby u TO odnětí svobody podmíněně odloženého či u TO odnětí svobody podmíněně odloženého s dohledem. Tuto soud pro mládež v obou případech obligatorně stanovuje na jeden až tři roky.²⁷⁸

Typicky vedle TO jsou současně ukládána i opatření výchovná.

ZSM dále samostatně upravuje i řízení v trestních věcech mladistvých včetně řízení vykonávacího (ust. § 36 - § 88 ZSM).

Zásadním předpokladem efektivního průběhu řízení proti juvenilním delikventům a dosažení požadovaného výsledku je spolupráce orgánů činných podle ZSM s orgánem sociálně-právní ochrany dětí a PMS ČR. Pro zajištění výkonu opatření je pak rovněž důležitá součinnost daných subjektů i se zájmovými sdruženími, realizátory příslušných probačních programů, rodiči či komunitou (nezletilého i poškozeného), a to za účelem posílení výchovného vlivu na mladistvého, aplikace osobního přístupu, řešení aktuálních potřeb proviněním dotčených osob, vytváření zdravého sociálního prostředí daného jedince, jeho úspěšné resocializace a neposledně za účelem prevence (individuální a generální).

Vzhledem k tomu, že se jedná o individua tělesně (někdy) i duševně (téměř vždy) nevyzrálá, je třeba při jednání s nimi zohledňovat stupeň jejich rozumové

---

²⁷⁶ upraveno v ust. § 26 odst. 1 ZSM

²⁷⁷ ust. § 26 odst. 3 ZSM

²⁷⁸ délky zkušebních dob u dalších institutů spojených s podmíněným odkladem byly již v předchozí kapitole uvedeny

a mentální vyspělosti, zabezpečovat jejich duševní a sociální rovnováhu a přispívat k jejich harmonickému vývoji.

Z procesního hlediska je důležité, že mladistvému musí být již na počátku řízení ustanoven obhájce. Duplicitně pak může být nezletilý zastoupen i zákonnými zástupci, na což má ze zákona právo.

Rovněž intervence PMS ČR a orgánu sociálně-právní ochrany dětí²⁷⁹ je od zahájení řízení více než žádoucí. K tomu je nutné konstatovat, že se tak skutečně ve většině případů děje (především při zjišťování osobních poměrů nezletilého a získávání podkladů pro uložení vhodného opatření, popř. pro aplikaci odklonů jako zvláštních způsobů řízení).²⁸⁰

V řízení proti mladistvému je důsledně dodržována ochrana jeho soukromí, která spočívá v zákazu sdělování a zveřejňování jakýchkoliv informací, které by vedly k identifikaci nezletilce. Hlavní líčení může být veřejné pouze se souhlasem mladistvého a dokonce i po pravomocném skončení věci není možno zveřejňovat jméno a příjmení takového jedince. Uvedená opatření jsou aplikována především z důvodu zabránění možného zmaření účelu trestního řízení.

Další zvláštnost dané oblasti spočívá v tom, že řízení ve věci mladistvých nemůže být skončeno trestním příkazem (ust. § 63 ZSM), což nepochybně souvisí s nutností věc řádně projednat, nikoli ji rozhodnout tzv. „od stolu“. Uvedené deklaruje fakt, že se hlavní líčení a veřejné zasedání nesmí konat v nepřítomnosti mladistvého²⁸¹.

ZSM dále obsahuje specifickou úpravu²⁸² i pro případ, že se protiprávního činu (tedy činu jinak trestného) dopustí dítě mladší patnácti let (dále jen „dítě“). Nutnost odlišit postup příslušných orgánů u dětí dopustivších se deliktu (a to i od postupu aplikovaného u mladistvých) ústí v přijetí konkrétního opatření je dána tím, že dle platné právní úpravy není dítě trestně odpovědné (ust. § 89 odst. 1 ZSM). Nicméně je zcela v souladu s mezinárodními smlouvami, kterými je Česká

---

²⁷⁹ orgán sociálně-právní ochrany dětí má v řízení proti mladistvým specifické postavení - kupříkladu může ve smyslu ust. § 64 odst. 3 písm. b) ZSM u hlavního líčení a veřejného zasedání činit za nezletilého návrhy, klást vyslychaným otázky a dokonce má právo i závěrečné řeči (po mladistvém); proti vůli mladistvého může tato instituce podávat i opravné prostředky v jeho prospěch (ust. § 72 odst. 1 ZSM)

²⁸⁰ v ust. § 60 ZSM je totiž zakotvena povinnost Policie ČR vyrozumět o zahájení trestního stíhání mladistvého bez zbytečného odkladu mj. zákonného zástupce, orgán sociálně-právní ochrany dětí a PMS ČR, proto reakce těchto subjektů na zapojení se do procesu může být okamžitá (na rozdíl od trestního stíhání dospělého pachatele, kde tato povinnost zákonem daná není)

²⁸¹ pokud nejde o řízení proti uprchlému - ust. § 64 odst. 1 ZSM

²⁸² Hlava III. ZSM - Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let

republika vázána (zejména pak s Úmluvou o právech dítěte²⁸³), adekvátně na takovéto jednání dítěte společensky reagovat²⁸⁴.

Uvedená specifická je dále prohlubována tím, že pokud ZSM nestanoví jinak, postupuje se v řízení ve věcech dětí podle předpisů, které upravují občanské soudní řízení²⁸⁵ (jedná se především o zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších změn a doplňků), s čímž koresponduje i skutečnost, že na většině soudů tuto agendu nevykonávají specializovaní trestní soudci, nýbrž k tomu vybraní soudci z oddělení opatrovníckého.

Pro posouzení toho, zda budou proti dítěti, které spáchalo čin jinak trestný, použita příslušná opatření dle ZSM, není rozhodující věk (ve smyslu dvanáct let a méně), nýbrž to, zda je dítě s ohledem na svou rozumovou a mravní vyspělost schopno pochopit, čeho se dopustilo a jaké následky za to ponese.²⁸⁶

Stejně jako u mladistvých, je i u dětí striktně dodržována ochrana jejich soukromí.

Jak bylo výše již uvedeno, reakcí na delikt spáchaný dítětem je uložení opatření takovému jedinci. V ust. § 93 odst. 1 ZSM jsou pak taxativně vyjmenována opatření, která lze, a to obvykle po předchozím pedagogicko-psychologickém vyšetření, resp. na základě jeho výsledků, dítěti uložit. Jedná se o výchovnou povinnost, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče²⁸⁷, dohled probačního úředníka, ochranná výchova a ochranné léčení²⁸⁸. Z uvedeného výčtu je nepochybně zřejmé, že prioritou této oblasti je výchovně působit na osobnost takovýchto provinilců.

---

²⁸³ Úmluva o právech dítěte byla dne 20. 11. 1989 v New Yorku přijata Valným shromážděním OSN a vstoupila v platnost dne 2. 9. 1990; jménem České a Slovenské Federativní Republiky byla tato úmluva podepsána dne 30. 9. 1990 rovněž v New Yorku; po vyslovení souhlasu Federálního shromáždění České a Slovenské federativní republiky s touto úmluvou a po její ratifikaci prezidentem vstoupila Úmluva o právech dítěte pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku v platnost dne 6. 2. 1991 - Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 SB., o přijetí Úmluvy o právech dítěte

²⁸⁴ Šámal, P. a kol. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 833

²⁸⁵ ust. § 96 ZSM

²⁸⁶ Šámal, P. a kol. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 836, 837

²⁸⁷ **střediska výchovné péče** jsou upravena zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších změn a doplňků; jedná se o zvláštní výchovná zařízení, která poskytují péči klientům, jejichž chování vykazuje určitou patologii, není zde však důvod pro uložení institucionalizované výchovy - Mühlpachr, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 219

²⁸⁸ ochranné léčení lze jako opatření dítěti uložit s účinností od 1. 11. 2011 (novela ZSM zákon č. 301/2011 Sb.)

S ohledem na shora uvedené lze shrnout, že z koncepce ZSM je patrné pochopení společnosti, že k naplnění účelu trestního práva jako celku netřeba ve všech případech přistupovat ke striktním represivním opatřením, nýbrž že aplikace vhodných výchovných a léčebných postupů může být jak pro nezletilé, tak i pro societu mnohem přínosnější.

5. 2. Aktivity PMS ČR charakteristické v rámci soudnictví nad mládeží

Předně považuji za nezbytné upřesnit, že v této části práce bude věnována pozornost pouze problematice výchovných opatření (dále jen „VO“)²⁸⁹ z pohledu intervence PMS ČR při jejich přípravě a zajištění vlastního výkonu.²⁹⁰

Probační a mediační úředníci v trestním řízení proti juvenilním delikventům působí (měli by působit) již od samého počátku.²⁹¹

Ve fázi přípravného řízení a řízení před soudem spočívá jejich hlavní aktivita v tzv. předjednání VO, a to za účelem nejen přípravy podkladů pro uložení vhodných VO soudem, ale i faktického zajištění konkrétních VO pro potřeby rozhodnutí státního zástupce, neb ta mohou být dle ust. § 15 odst. 3 ZSM mladistvému uložena

---

²⁸⁹ pro zajímavost lze uvést, že institut výchovných opatření zná a upravuje rovněž i zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění pozdějších změn a doplňků, a to v Hlavě druhé, kdy podle ust. § 43 cit. zákona může soud péče o nezletilé, pokud je to nezbytné pro zajištění řádné výchovy dítěte, uložit jednak napomenutí nezletilému, jeho rodičům, či osobě, která výchovu narušuje, nebo stanovit nad nezletilým dohled, či uložit nezletilému omezení; výchovná opatření dle citovaného zákona může uložit rovněž orgán sociálně-právní ochrany dětí, přičemž k tomu nepotřebuje schválení soudu (ust. § 43 odst. 2 cit. zákona a ust. § 13 zákona č. 359/1999, o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších změn a doplňků; k tomu je však nutné dodat, že se nejedná o opatření použitelná v rovině trestního práva, a ani intenzita a společenská škodlivost jednání nezletilého (či rodiče) není taková, aby vyžadovala trestněprávní postih

²⁹⁰ dle mého názoru není třeba opětovně rozebírat jednotlivé aktivity PMS ČR u TO, neb zcela korespondují s činnostmi prováděnými v rámci trestů u dospělých pachatelů, jenž byly zevrubně popsány v předchozí kapitole; u ochranných opatření PMS ČR nepůsobí, proto není pro účely této práce jejich deskripce nezbytná

²⁹¹ ve většině středisek PMS ČR bývá zřízeno oddělení, které se specializuje na práci s mládeží (popř. se jedná o speciálně vyškolené jedince)

s jeho souhlasem již v průběhu trestního řízení. Takto uložená VO mohou trvat nejdéle do pravomocného skončení věci²⁹².

Mnohem více nežli u dospělých pachatelů jsou zde tendence řešit věc mimosoudně, tudíž ze strany PMS ČR jsou vyvíjeny snahy o zajištění participace poškozeného na řešení vzniklého společenského konfliktu, která umožní případné sjednání dohody mezi mladistvým (obvykle za účasti rodičů) a obětí v rámci mediačního procesu.

Spolupráce PMS ČR je v této oblasti rozšířena o nezbytnou komunikaci s pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí a středisek výchovné péče, s kurátory, zákonnými zástupci, popř. zástupci užší sociální komunity (např. třídní učitel či ředitel školy, do které mladistvý dochází apod.).²⁹³

Z charakteru VO, která lze mladistvému za jeho protiprávní jednání uložit (krom napomenutí s výstrahou), jednoznačně vyplývá, že PMS ČR má zásadní podíl na jejich úspěšné vykonatelnosti.

Dohled probačního úředníka u mládeže (ust. § 16, § 80 ZSM) koresponduje s vymezením dohledu, který probační úředníci vykonávají u dospělých pachatelů. Odlišnost spočívá především v tom, že je zde třeba krom sledování chování mladistvého a plnění jeho povinností se zaměřit i na způsob výchovného působení rodičů či osob, jimž je nezletilý svěřen do péče.²⁹⁴

ZSM samostatně upravuje i účel dohledu (ust. § 16 odst. 2 ZSM), který je ovšem opět téměř totožný s účelem dohledu dle tr. zákoníku. Aby byl dohled efektivní, a to i v souvislosti s ochranou společnosti, je nutné usměrňovat chování mladistvého tak, aby nedocházelo k recidivě a aby vedl řádný život, k čemuž je ze strany PMS ČR odborně veden. V případě výskytu osobních, rodinných a jiných problémů, očekává se od probačního úředníka poskytnutí pomoci, popř. její zprostředkování nezletilému.

---

²⁹² pokud je věc pravomocně skončena mj. uložením výchovného opatření, toto může trvat nejdéle po dobu běhu současně stanovené zkušební doby (např. u TO podmíněného odsouzení); pokud není VO uloženo vedle opatření se zkušební dobou, může trvat maximálně tři roky - ust. § 15 odst. 1 ZSM; rovněž je důležité zmínit, že pokud není VO uloženo vedle jiného opatření, které umožňuje případné sekundární potrestání pachatele, zákon nevyvozuje při neplnění podmínek VO ze strany mladistvého žádné bezprostřední trestněprávní důsledky pro daného jedince - k tomu srov. např. Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 340

²⁹³ Štern, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 130, 131

²⁹⁴ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 342

Postup pracovníka PMS ČR při výkonu dohledu nad mladistvým se neliší od práce vykonávané v trestním řízení zletilého jedince. Standardně je sestaven probační plán, prováděna kontrola jeho plnění, konána sezení, prováděny osobní návštěvy, sestavovány zprávy pro soud či státního zástupce a další.

V rámci výkonu dohledu nad juvenilním delikventem by měl být ze strany všech zúčastněných subjektů kladen zvýšený důraz na intenzitu a individuálnost, jen tak může být účelu dohledu dosaženo.

Probačním programem ve smyslu VO²⁹⁵ může být pouze takový, který je schválen ministrem spravedlnosti a který je zapsán v seznamu probačních programů, jež vede Ministerstvo spravedlnosti ČR²⁹⁶. V současné době je akreditováno 17 probačních programů. Tyto programy zajišťují a realizují soukromé subjekty, přičemž se jedná především o obecně prospěšné společnosti či občanská sdružení. Jedná se kupříkladu o v práci již zmiňované Sdružení pro probaci a mediaci, o.s., které realizuje Učební program mladiství, program Mentor, či obecně prospěšnou společnost Člověk v tísni, o.p.s. zajišťující PROBAČNÍ PRAGRAM KOST (= Komunikačně Osobnostně Sociální Trénink). Pro bližší pochopení obsahu a zaměření programů, které jsou v současnosti funkční a které lze uložit i jako výchovné opatření mladistvým, odkazují na Přílohu č. 4: Akreditované probační programy pro rok 2012 (platnost akreditace do 31. 12. 2013; v tomto seznamu je vždy u každého programu uveden jeho název, příslušné středisko PMS ČR, poskytovatel a jeho adresa a zejména základní charakteristika programu)²⁹⁷.

Dalším specifíkem tohoto VO je skutečnost, že k jeho uložení je třeba souhlasu mladistvého. U ostatních VO je takového souhlasu třeba pouze v případě, že s jeho výkonem bude započato již v přípravném řízení na základě rozhodnutí státního zástupce. Jedná se poměrně o logickou podmínku penitenciárního charakteru,

---

²⁹⁵ výchovné opatření probační program je upraveno v ust. § 17 ZSM

²⁹⁶ tzn., že pokud je pachateli (a to jak mladistvému, tak dospělému) uložena povinnost podrobit se probačnímu programu jako součást jiného opatření (např. v rámci výchovných či přiměřených povinností apod.) není nutné, aby se jednalo o akreditovaný program, tj. program schválený ministrem spravedlnosti - k tomu srov. např. Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 343

²⁹⁷ zdroj: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=3413&d=321409> (Akreditované probační programy pro rok 2012)

neboť realizace programu bez vůle nezletilého by zcela jistě postrádala smysl, zejména z pohledu resocializace mladistvého.²⁹⁸

Probační programy by tedy měly být koncipovány tak, aby v co největší možné míře usměřňovaly chování mladistvého zejména k vedení řádného života, napomáhaly mu v řešení naléhavých životních problémů, zabývaly se možnými příčinami selhání nezletilce a zohledňovaly stupeň jeho rozumové a volní vyspělosti, zdravotní stav a plnění školních povinností. Bazálním cílem je dosažení pozitivních změn v sociálních poměrech daného jedince (např. snahy o zajištění stabilního a vhodného sociálního zázemí či do budoucna úspěšně vyhlížejícího uplatnění ve společnosti), a tedy zabezpečení jeho dalšího sociálního rozvoje, eliminace kriminogenních faktorů, které jej vedly ke spáchání provinění, popř. dále mohou vést k recidivě, a v neposlední řadě urovnání konfliktního stavu s poškozeným. Za vhodné lze pak označit probační programy zaměřené na sociální výcvik, rozvoj sociálních dovedností, psychologické poradenství, programy vzdělávací, rekvalifikační, terapeutické aj.

Hlavní činností PMS ČR v rámci tohoto VO je zcela jistě shromažďování informací a jejich vyhodnocování za účelem doporučení co nejvhodnějšího probačního programu, který bude v souladu s potřebami mladistvého a účelem ZSM. K zajištění odpovídajícího probačního programu je naprosto nevyhnutelná efektivní komunikace a spolupráce PMS ČR s poskytovateli programů, popř. orgánem sociálně-právní ochrany dětí, a to i v souvislosti s kontrolou plnění konkrétního programu ze strany nezletilce. Tuto by probační pracovník měl vykonávat aktivně, tudíž by neměla být založena na pouhém pasivním přijímání kontrolních zpráv od realizátora. Neposledně má PMS ČR za úkol poskytovat mladistvému potřebnou pomoc při řešení aktuálně nastalé problematické situace. Po ukončení probačního programu je příslušný probační pracovník povinen bez zbytečného odkladu zpracovat závěrečnou zprávu a předložit ji soudu, popř. státnímu zástupci. Ta by měla obsahovat charakteristiku průběhu programu, chování mladistvého během výkonu, úroveň plnění jeho povinností, zhodnocení, zda bylo či nebylo dosaženo vytyčeného cíle (cílů), a rovněž i deskripci aktuálních sociálních poměrů mladistvého.²⁹⁹

---

²⁹⁸ k tomu srov. např. Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 343, 344

²⁹⁹ k probačnímu programu a činnosti PMS ČR v rámci něj srov. např. Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 342 - 345; nebo Šámal, P. a kol. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 177 - 186

Výchovné povinnosti³⁰⁰ a **výchovná omezení**³⁰¹ jako další VO, která lze mladistvému za jím spáchané provinění uložit, jsou určitou obdobou přiměřených povinností a omezení ukládaných v trestním řízení proti dospělému pachateli, jejichž výčet je obsažen v ust. § 48 odst. 4 tr. zákoníku, tzn., že namísto přiměřených povinností nebo omezení se mladistvému ukládají povinnosti či omezení výchovná tam, kde to zákon dovoluje.

Smyslem těchto VO je zejména přimět nezletilého ke změně postojů žádoucím směrem a za tímto účelem jej pozitivně motivovat, dále pak stabilizace jeho poměrů a prostředí, ve kterém se nachází, a tím přispívat k jeho sociálnímu rozvoji, rovněž tak urovnání konfliktního vztahu s poškozeným (včetně náhrady škody, popř. potřebné satisfakce) a v neposlední řadě eliminace faktorů vedoucích k jednání v rozporu se společenskými normami.

K zajištění smysluplnosti a sledovaného záměru daných opatření je zcela nezbytný individuální přístup všech zúčastněných subjektů, a to zejména z důvodu vhodného výběru konkrétní povinnosti či omezení a jejich specifikace, která bude tzv. šita na míru daného jedince, tj. bude zohledňovat jeho aktuální potřeby a současně zájem společnosti na odstranění škodlivého následku trestné činnosti a zamezení recidivě. V tomto ohledu opět sehrává nezastupitelnou roli PMS ČR, která jednak mapuje poměry mladistvého, shromažďuje informace potřebné ke správnému rozhodnutí soudu či státního zástupce a jednak předjednává vlastní realizaci VO (zejména u výchovných povinností).

Výchovná povinnost tedy může spočívat v určitém konání (něčeho pozitivního) trvalejšího charakteru jako např. v povinnosti bydlet s rodiči či s osobou odpovědnou za výchovu, podrobit se léčení nebo konkrétnímu programu (sociálního výcviku, terapeutickému, vzdělávacímu, rekvalifikačnímu, zaměřeného na rozvíjení sociálních dovedností aj.). Rovněž tak se může jednat o jednorázové plnění, kdy lze mladistvému uložit kupříkladu zaplacení přiměřené částky na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti (obdoba peněžitého trestního opatření; k tomuto VO lze však přistoupit pouze v případě, že daný jedinec disponuje vlastními financemi), či vykonání činnosti, která se bude vyznačovat společenskou prospěšností (opět je zde možno sledovat jistou podobnost s trestním opatřením obecně prospěšných prací; touto povinností nesmí být

---

³⁰⁰ toto VO je upraveno v ust. § 18 ZSM, přičemž v odst. 1 cit. ust. je demonstrativní (názorný) výčet výchovných povinností

³⁰¹ výchovná omezení upravuje ust. § 19 ZSM s tím, že v odst. 1 cit. ust. je jejich demonstrativní výčet

nezletilý delikvent zavázán, pokud by jejím výkonem mělo dojít k narušení plnění školních či pracovních úkolů).

Naproti tomu výchovná omezení mají podobu zákazů, ve smyslu zdržení se určitého konání, resp. společensky nežádoucího chování. Jedná se tedy o jistý zákonem umožněný zásah do svobody rozhodování daného jedince, jehož primárním smyslem ovšem je vymanění nedospělého z nevhodného a škodlivého prostředí či působení osob, tj. jeho ochrana před ničivými vlivy. Mladistvému tak lze uložit např. zákaz navštěvovat konkrétní akce či zařízení, stýkat se s určitými osobami, užívat návykové látky, zákaz hazardních her, ale i kupříkladu zákaz neměnit bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi své bydliště či zaměstnání.

Též zajištění a kontrola uskutečňování povinností a dodržování zákazů by zpravidla měla být svěřena do pravomoci PMS ČR, kdy kromě dozorové činnosti by měl příslušný pracovník v případě potřeby poskytovat mladistvému a jeho nejbližšímu sociálnímu okolí pomoc, podporu a poradenství.³⁰²

Co se týče přístupu a práce PMS ČR s dětmi, lze tuto shledat téměř identickou s její intervencí u mladistvých pachatelů. Zde by měl být kladen ještě větší důraz a více posuzován a zohledňován stupeň rozumového a mravního vývoje dítěte. Základem je to, aby dítě pochopilo, že se dopustilo něčeho špatného. Toto uvědomění si může totiž představovat východisko pro další pozitivní výchovné působení. Těžiště aktivit pracovníků PMS ČR v této oblasti pak spočívá v obstarávání podkladů pro přijetí adekvátního opatření a ve spolupráci s rodiči a orgánem sociálně právní ochrany dětí.³⁰³

Domnívám se, že spolupráce a komunikace jednotlivých složek v trestních věcech mládeže je na mnohem vyšší úrovni, nežli u dospělých pachatelů. Je zde totiž dle mého názoru patrný zodpovědnější přístup k dané problematice (a to včetně zákonné úpravy), což se nepochybně odráží i v efektivnosti ukládání a následné vlastní realizaci konkrétních opatření. Práci PMS ČR v této oblasti lze tedy shledat dle mého názoru více než uspokojivou. Určitou hrozbou je pak nedostatek realizátorů příslušných probačních programů, což nepochybně souvisí s jejich financováním,

---

³⁰² k výchovným povinnostem a omezením blíže srov. např. Šámal, P. a kol. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 187 - 199 (výchovné povinnosti) a s. 200 - 204 (výchovná omezení)

³⁰³ k tomu srov. např. Kynclová, Z. a kol. Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007, s. 42

a rovněž tak nevyhovující personální obsazení PMS ČR. Nicméně uvedené vyžaduje dlouhodobější koncepční řešení. Za hlavní problém v rámci práce s mládeží lze v některých případech označit odmítavý postoj rodičů k řešení nastalé nepříznivé situace jejich dětí. Uvedenou skutečnost považuji za politováníhodnou, avšak je zřejmé, že dosažení změny v tomto ohledu bude pro zainteresované subjekty nesnadným (někdy i nemožným) úkolem.

6. Možná aplikace poznatků sociální pedagogiky při působení na pachatele v rámci činnosti PMS ČR

Již ze samotné podstaty činnosti PSM ČR, jak byla výše popsána, nepochybně vyplývá těsná souvislost s vědním oborem sociální pedagogika, a to zejména při úvahách o výchovném, profylaktickém a terapeutickém působení na osobu pachatele trestného činu.

V této kapitole budou mj. popsána základní teoretická východiska, která jsou nezbytná pro pochopení následujícího výkladu ohledně aplikace sociálně-pedagogických metod do praxe PMS ČR.

6. 1. Obecné pojednání o sociální pedagogice

Sociální pedagogika jako vědní obor je poměrně mladou disciplínou, která se začala vyvíjet zhruba od poloviny 19. století, stejně jako sociologie³⁰⁴, která sociální pedagogiku svými teoriemi nemálo ovlivnila, a jejímž zakladatelem byl Auguste Comte (1798 - 1857).

Za otce sociální pedagogiky je některými autory označován Johann Heinrich Pestalozzi (1746 - 1827), švýcarský pedagog, který se zejména věnoval sociálně-pedagogické činnosti v rámci práce s opuštěnými chudými dětmi a sirotky, ale i teorii ve svých dílech např. Linhart a Gertruda.

Namísto Pestalozziho je jinými autory za zakladatele sociální pedagogiky považován německý filosof a pedagog Paul Natorp (1854 - 1924).

Sociální pedagogika se v největší míře, co se týče Evropy, rozvíjela v Německu, kde k hlavním představitelům patřili např. Paul Barth (1858 - 1922), Gertrude Bäumerová (1873 - 1954), Klaus Mollenhauer (1928 - 1998) a další.

---

³⁰⁴ **sociologie** je vědní disciplína, která se zabývá soustavným sledováním sociálního chování lidí, výzkumem společenských skupin a analýzou procesů a jevů, které probíhají v lidské společnosti - Sekot, A. Sociologie v kostce. 3. rozšířené vydání. Brno: Paido, 2006, s. 253

Velkou tradici má tato disciplína i v Polsku. Za zakladatelku polské sociální pedagogiky bývá považována Helena Radlińska (1879 - 1954). Dále zde sociální pedagogiku reprezentovali Ryszard Wroczyński (1909 - 1978), Stanislaw Kawula (nar. 1939), či Florian Znaniecki (1882 - 1958).

V českých zemích a na Slovensku se sociální pedagogika rozvíjela zhruba obdobně s ohledem na společné historické kořeny. Na Slovensku se sociálně-pedagogické myšlenky projevily v činnosti filantropa Samuela Tešedíka (1724 - 1820) či v díle slovenského pedagoga prof. Juraje Čičetky (1907 - 1983). V Čechách pak lze za průkopníka sociální pedagogiky označit Gustava Adolfa Lindnera (1828 - 1887), profesora filosofie a pedagogiky.³⁰⁵

V současné době je sociální pedagogika v České republice chápána jako aplikovaná pedagogická disciplína multioborového charakteru (tzn. zasahující do širšího spektra společensko vědních odvětví - např. psychologie, sociologie, filosofie, práva, ekonomie aj.). Lze na ni nahlížet minimálně ve trojím pojetí.

Široká pojetí jsou charakterizována orientací na všechny bez rozdílu věku, pohlaví či společenského postavení apod. Zastáncem jednoho z nejširších pojetí je např. Jiří Haškovec, který se domnívá, že sociální by měla být celá pedagogika. Další autoři pak spatřují předmět sociální pedagogiky ve sladování potřeb jedinců s požadavky a normami společnosti jako celku.³⁰⁶

Jedno z užších pojetí je obsaženo kupříkladu v Pedagogickém slovníku autorů Průchy, Mareše a Walterové. Dle tohoto se sociální pedagogika jako věda zabývá „širokým okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých. Mezi tyto problémy patří zejména poruchy rodiny a rodičovství; náhradní rodinná výchova; týrané, zneužívané a zanedbávané děti; delikvence a agrese mládeže; drogová závislost mládeže; dětská prostituce a pornografie; dodržování práv dítěte; resocializace a reedukace trestaných osob a další“.³⁰⁷ Dále např. Světla Klapilová vidí zaměření sociální pedagogiky

---

³⁰⁵ k historii sociální pedagogiky např. srov. Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2008, s. 9 - 25; nebo Bakošová, Z. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Bratislava: Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, public promotion, s.r.o., 2008, 10 - 18; či Mühlpachr, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 40 - 48; nebo Laca, S. Sociální pedagogika. 1. vydání. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 9 - 26

³⁰⁶ Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2008, s. 43

³⁰⁷ In: Průcha, J. Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2006, s. 88

k poskytování pomoci v přizpůsobení se náročným životním podmínkám u jedinců a skupin, které jsou potencionálně ohroženy sociálními patologiemi³⁰⁸.

Opomenout nelze ani pojetí dvojdimenzionální prezentované nestorem současné české sociální pedagogiky Blahoslavem Krausem, které při akceptaci potřebné harmonizace potřeb jedince a společnosti zohledňuje důležitost a význam aktivizace vnitřního potenciálu jednotlivce při optimalizaci jeho sociálního začlenění. Sociální dimenze je představována konkrétní společenskou situací, pedagogická pak spočívá v metodách a postupech směřujících k dosažení žádoucích cílů za využití pedagogických prostředků.³⁰⁹

Polská sociální pedagogika se naproti tomu soustřeďuje na jedince a jeho rozvojové a participační možnosti, na sociálně výchovatelskou realitu a plánování a projektování činností, jež v ní probíhají s cílem zkvalitnění životních standardů.³¹⁰

Ve Spolkové republice Německo je pak sociální pedagogika chápána v jejím širším pojetí, tedy tak, že se týká nejen ohrožené, ale celé populace, a že uplatnění sociální pedagogiky lze očekávat i ve školských institucích. Sociální pedagogika by měla být vedena snahou o nalezení harmonie mezi potřebami jedince a současné postmoderní společnosti.³¹¹

Dále je sociální pedagogika rozvíjena např. v Dánsku, kde je její funkce spatřována v rozvíjení a objevování osobních kompetencí jedinců umožňující samostatnou existenci, ale i Švédsku, Norsku či Finsku, kdy v těchto skandinávských zemích se sociální pedagogika zaměřuje na teoretické i praktické začlenění jedince do společnosti.³¹²

Co se týče základních funkcí sociální pedagogiky, zde je možno v obecné rovině rozlišovat funkci preventivní (profylaktickou) a terapeutickou (kompenzační).

V rámci profylaktického působení by měla sociální pedagogika na základě rozboru vlivu sociálního prostředí nabízet určitá řešení směřující k odstranění sociálně patologických vlivů, přičemž by dle B. Krause měla být zaměřena nejen na prevenci terciární (indikovaná, tj. orientovaná na již deviantní jedince nebo skupiny obyvatel),

---

³⁰⁸ Bakošová, Z. Sociální pedagogika jako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Bratislava: Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, public promotion, s.r.o., 2008, 41

³⁰⁹ Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2008, s. 44, 45; Kraus, B. Sociální pedagogika I. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 11, 12

³¹⁰ Mühlpachr, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 45

³¹¹ Kraus, B. Sociální pedagogika I. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 10, 11

³¹² Mühlpachr, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 50, 51

ale především na tu primární (univerzální, generální - zahrnuje činnosti, které by měly předcházet již samotnému případnému ohrožení) a sekundární (selektivní, adresná - směřovaná k již potenciálně ohroženým jedincům či skupinám³¹³).

Sociálně-pedagogická kompenzace či terapie představuje výchovné působení zaměřené na vyrovnávání insuficiencí vzniklých v důsledku negativních činitelů prostředí. Specializuje se jak na již deviuující individua, tak i na ta, která jsou pouze určitým způsobem sociálně diskriminována či handicapována.

Další rozlišení funkcí dle Norberta Huppertze a Engelberta Schinzlera spočívá ve specifikaci těchto funkcí sociální pedagogiky: pedagogická (výchovné působení na formování osobnosti člověka žádoucím směrem), profylaktická, kompenzační, korekční (orientována na vězeňskou či ústavní populaci apod.), tutoriální (pomoc marginálním skupinám obyvatelstva), strukturální (působení na procesy socializace jedinců do jednotlivých vrstev společnosti) a distributivní (zaměřená na řešení problémů uprchlíků a přistěhovalců).³¹⁴

Sociální pedagogika jako relativně mladá konstituující se věda má před sebou některé úkoly, jejichž naplnění je nesmírně důležité mj. pro získání stabilní pozice v systému a úspěšnému následnému uplatnění absolventů tohoto oboru na trhu práce. Jedná se především o postupnou realizaci empirických zkoumání na témata dané disciplíně vlastní (viz. dále), či např. hlubší teoretické propracování metod sociální pedagogiky a řešení jejich následné aplikace v praxi³¹⁵, dále o permanentní posilování samostatnosti tohoto vědního oboru včetně vytvoření institucionálních podmínek a standardů pro její činnost³¹⁶, rozvíjení teorie cílů a obsahu a zabezpečení kontaktu teorie s praxí³¹⁷.

---

³¹³ k prevenci srov. např. Kraus, B. Sociální pedagogika I. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 57

³¹⁴ k funkcím sociální pedagogiky blíže Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2008, s. 46, 47

³¹⁵ Bakošová, Z., Macháček, L. (editoři). Mládež ako aktér sociálnej zmeny. Sociálna pedagogika a sociálno - výchovná činnosť s mládežou. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Trnava: KP FF UCM v Trnave, 2009, s. 50

³¹⁶ k tomu je třeba podotknout, že do současné doby není v České republice profese sociálního pedagoga oficiálně, a bohužel ani neoficiálně, uznávána a také neuzákoněna

³¹⁷ Bakošová, Z., Lubelcová, G., Potočárová, M. Sociálna pedagogika pre stredné pedagogické školy, pedagogické a sociálne akadémie a pedagogické a kultúrne akadémie. 1. vydání. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo - Mladé letá, s.r.o., 2005, s. 21 - 23

Jako vysokoškolský studijní obor se sociální pedagogika v České republice rozvíjí v rámci několika klíčových koncepcí. Kupříkladu na Institutu mezioborových studií v Brně zaštitěném Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně je sociální pedagogika charakterizována jako sociální, biodromální (ve smyslu orientace na celý průběh života jedince) a interdisciplinární (mezioborová). Další z významných univerzit rozvíjející sociálně-pedagogické teorie je Masarykova univerzita v Brně, která byla tradičně zaměřena na problematiku souvislosti výchovy a prostředí. Zde je v současné době sociální pedagogika pojímána jako obor specializovaný na environmentální (vztahující se k životnímu prostředí), multikulturní a volnočasové aspekty lidské společnosti. Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové sociální pedagogiku pojímá coby odvětví řešící otázky výchovy a prostředí při sociologizujícím pojetí této oblasti se zaměřením na sociální patologii a etopedii³¹⁸. V neposlední řadě je možno zmínit Pedagogickou fakultu Ostravské univerzity vyznačující se resocializační a etopedickou orientací s návazností na sociální patologii.³¹⁹

U slovenských kolegů můžeme uvést jako příklad Komenského univerzitu v Bratislavě, kde je zdůrazňováno školní a rodinné prostředí, intenzivně hledány odpovědi na integraci profese sociálního pedagoga do systému ostatních profesí, či Pedagogickou fakultu Univerzity Mateja Bela v Bánskej Bystrici, která obdobně jako hradecká soustřeďuje pozornost na problematiku výchovy a prostředí včetně školského a v něm vyskytujících se patologií.³²⁰

Mezi současné významné české představitele sociální pedagogiky patří kupříkladu již zmiňovaný Blahoslav Kraus, Světlá Klapilová, dále Dana Knotová, Marie Hradečná, Jiří Němec či Jaroslav Sekot. Ke slovenským představitelům lze pak zařadit Zlaticu Bakošovou, Jolanu Hroncovou, Annu Hudecovou, Ingrid Emmerovou, Petera Ondrejkoviče či Ondreje Baláže a další.³²¹

---

³¹⁸ **etopedie** je podoborem speciální pedagogiky (pedagogická disciplína zabývající se výchovou a vzděláváním, pracovním a společenským uplatněním sociálně znevýhodněných osob), jehož předmětem zájmu jsou osoby s poruchami emocí nebo chování, nebo osoby, u nichž takovéto poruchy hrozí - Bartoňová, M. a kol. Kapitoly ze speciální pedagogiky. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2008, s. 68, 208

³¹⁹ Mühlpachr, P. Sociálně-pedagogické školy. Brno: Z nepublikované přednášky Institutu mezioborových studií Brno, 2011

³²⁰ Mühlpachr, P. Sociálně-pedagogické školy. Brno: Z nepublikované přednášky Institutu mezioborových studií Brno, 2011; dále k tomu srov. např. Bakošová, Z., Macháček, L. (editoři). Mládež jako aktér sociální změny. Sociální pedagogika a sociálně - výchovná činnost s mládeží. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Trnava: KP FF UCM v Trnave, 2009, s. 48, 49

³²¹ Bakošová, Z. Sociální pedagogika jako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Bratislava: Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, public promotion, s.r.o., 2008, 18 - 23 a 38 - 43

Dále považuji za nezbytné v obecné rovině vymezit metody činnosti sociální pedagogiky.

Z. Bakošová při pojetí sociální pedagogiky jako životní pomoci rozeznává: metodu kompenzace nevhodných podnětů, metodu posílení vlastní kompetence, metodu nabídky podnětů vyplývajících z individuálních potřeb, metodu plánování pozitivní perspektivy, metodu podpory orientované na seberealizaci, výchovné a sociální poradenství, preventivní metody, konzultační aktivity, supervizi a intervenci³²², ale i metodu příkladu, komunikace, posílení důvěry a metodu jasných pravidel, a některé skupinové metody např. metoda cvičení, muzikoterapie a arteterapie, behaviorální metoda učení nových vzorců chování³²³ aj.

B. Kraus, který metodu vnímá jako postup vedoucí k realizaci zvoleného výchovného cíle směřujícího k ovlivnění osobnosti vychovávaného, uvádí tyto metody sociálně výchovné činnosti: rozhovor, organizování (pedagogizace prostředí), práce se skupinou, metoda situační, metoda inscenační, metoda režimová, metoda animace a metoda mediace.³²⁴

Všeobecně je zájem sociální pedagogiky v současné době zaměřen na konkrétní a významné aktuální témata jako jsou např. sociální podmíněnost výchovného procesu, výchova jako součást procesu socializace, tradiční hledání vztahu mezi prostředím a výchovou, vliv médií na výchovný proces, životní způsob a jeho utváření, krizové situace, osobnost sociálního pedagoga a jeho práce v terénu, výchovné působení na menšinové a rizikové skupiny obyvatelstva, probace a mediace, pomáhání a dobrovolnická práce apod.³²⁵

Vzhledem k tomu, že se práce úzce dotýká nejen sociální pedagogiky, ale i sociální práce, považuji na tomto místě za nezbytné pojednat o vzájemném poměru těchto dvou disciplín.

Předně nutno konstatovat, že tento vztah a jeho pojetí se poměrně výrazně odlišuje nejen zemi od země, ale i autor od autora. Kupříkladu Peter Ondrejko

---

³²² Bakošová, Z. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Bratislava: Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, public promotion, s.r.o., 2008, 60 - 62

³²³ Bakošová, Z., Lubelcová, G., Potočárová, M. Sociálna pedagogika pre stredné pedagogické školy, pedagogické a sociálne akadémie a pedagogické a kultúrne akadémie. 1. vydání. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo - Mladé letá, s.r.o., 2005, s. 25 - 27

³²⁴ Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2008, s. 173 - 183

³²⁵ Mühlpachr, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 73 - 75

charakterizuje vztah mezi oběma disciplínami ve třech dimenzích. Identifikační poměr představuje shodu mezi předměty obou věd a je typický zejména pro německy mluvící země. Diferenciační přístup naopak tyto disciplíny striktně odděluje. Chápe je jako diametrálně odlišné. Tento je aplikován např. i v ČR. Konvergentní vztah pak znamená faktické sblížení obou disciplín při zachování jejich individuálních specifik. Takové stanovisko je zaujímano kupříkladu na Slovensku.³²⁶ Německý autor Muhlum seznam těchto přístupů dále rozšiřuje o možný vztah subordinace (řešící, která z disciplín je té druhé nadřazená), vztah substituce (kdy obě disciplíny jsou vzájemně zaměňovány), vztah alternativy (nahrazování starých pojmů novými) a vztah subsumpce (podobnost mezi oběma obory vytváří rozpínající se prostor pro analogické konání)³²⁷.

V Polsku je dle některých autorů sociální práce i v současnosti vnímána jako imanentní součást sociální pedagogiky s tím, že sociální pedagogika by pro sociální práci měla vytvářet metodologickou základnu.

Finský představitel sociálních věd Jukka Hämmäläinen považuje sociální pedagogiku za „metateorii“ sociální práce s tím, že takto pojatá sociální pedagogika by měla důsledně naplňovat funkci při vzdělávání sociálních pracovníků, kteří pro praktický výkon sociální práce nutně musí disponovat znalostmi široce multioborově zaměřenými. Sociální pedagogika by tedy měla poskytovat solidní vědomostní základnu vyústující ve stanovení přiměřených racionálních cílů a hodnot sociální práce.

Ve Švédsku je sociální pedagogice přikládána důležitost při rozvoji sociální práce jako speciální vědecké disciplíny.

Závěrem tohoto pojednání o vztahu sociální pedagogiky a sociální práce nezbyvá dle mého mínění, než se plně ztotožnit s názorem A. Wagnera, že s ohledem na identické odborné paradigma neznamená nemožnost existence obou disciplín vedle sebe při určitém stupni vzájemného prolínání za současného zachování jistého stupně

---

³²⁶ k tomu srov. např. Mühlpachr, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 70; nebo Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2008, s. 58; či Bakošová, Z. Sociální pedagogika ako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Bratislava: Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, public promotion, s.r.o., 2008, 20, 21

³²⁷ Bakošová, Z. Sociální pedagogika ako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Bratislava: Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, public promotion, s.r.o., 2008, 83

autonomie obou oborů, přičemž hledání diskrepancí za každou cenu je neproduktivní a nadto uměle konstruované.³²⁸

6. 2. Sociálně-pedagogické metody a jejich využití v praxi PMS ČR

Při své činnosti úředníci PMS ČR nepochybně využívají různých metod v závislosti na konkrétní situaci, osobě klienta, ale i svých vlastních dispozicích, a to jak pracovních, obsahujících určitá časoprostorová omezení, tak i osobnostních, zahrnujících kognitivní, emocionální i morální složku osobnosti. Výkon činnosti probačního úředníka totiž klade na všechny tyto komponenty nemalé nároky, ať již v oblasti vzdělanostní, či v otázkách emocionální stability, hodnotové orientace, schopnostech sociální komunikace, přirozené autority apod. příslušného pracovníka.

Zřejmě nejčastěji využívanou metodou při aktivitách PSM ČR je **metoda rozhovoru**. Prostřednictvím něj probační úředník jednak získává potřebné informace a jednak v rámci něj může na klienta výchovně působit kupříkladu skrze přesvědčování a vysvětlování nesprávnosti jeho názorů, postojů a z nich vyplývajícího chování, ale i při využití dalších sociálně-pedagogických metod. V první řadě se pak jedná o klíčový prostředek vzájemné komunikace mezi probačním úředníkem a jeho klientem, neb jiné prostředky komunikace, např. písemné, by nepochybně nemohly dostát smyslu a účelu tohoto kontaktu do míry potřebné k naplnění poslání plnícího ze samé podstaty činnosti PMS ČR.

Neméně využitelnou se pak jeví být **metoda organizování prostředí**, a to především ve smyslu prostředí vztahového, kdy probační úředník musí disponovat dostatečnou mírou schopnosti navodit potřebný vztah důvěry a porozumění, vzbudit v klientovi pocit, že je chápán, a eliminovat skutečnosti, které by v něm evokovaly představy, že je jakýmkoli způsobem „škatulkován“ či odsuzován apod.

---

³²⁸ Mühlpachr, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 49 - 51 a 68, 69

Co se týče **práce se skupinou**, lze si tuto v rámci postupu probačního úředníka představit především u mládeže, kdy bývá při řešení nastalé situace velmi účelná přítomnost osob z nejbližšího sociálního okolí (zejména rodičů) či užší komunity (třídní učitel, soused aj.). Nicméně větší využití je možné předpokládat u konečných poskytovatelů programů probačního typu při aplikaci různých druhů psychosociálních terapií apod.

Probační úředník by měl rovněž umět využít tzv. **metody situační**, tj. v daném případě konkrétně ve svůj prospěch zužít všechny možné vzniknuvší skutečnosti, jež daný případ přináší, tedy např. i tu, že klient k němu dochází pravidelně, třebaže i z donucení sankcí soudem uloženou, či přizpůsobit své výchovné působení momentální situaci klienta vyplývající z jeho emocionálních a dalších individuálních potřeb, které celkový výchovný dopad do velké míry ovlivňují.

Další z dostupných metod, která je zejména pro osoby stíhané a odsouzené pro trestnou činnost neoddiskutovatelně velmi přínosnou, dalo by se říci až klíčovou, je **metoda režimová**, neboť právě pevný a pravidelný řád s nutností dodržování je mnohdy to, co v životě těchto osob po hříchu absentuje, ať již se jedná o stabilní pracovní návyky, či např. smysluplné rozvržení denních aktivit včetně trávení volného času. Toto pracovník PMS ČR ovlivňuje v rámci předem stanoveného a důkladně propracovaného a klientovým i svým časovým možnostem přizpůsobeného probačního plánu.

V nemálo případech, zejména však u dospívajících jedinců, si lze představit využití **metody kompenzace nevhodných podnětů a metody nabídky podnětů vyplývajících z individuálních potřeb** člověka, kdy na základě hlubšího poznání osobnosti klienta a jeho zaměření může toto představovat kupříkladu ze strany probačního úředníka poskytování určité formy poradenství a poučení o tom, jakými způsoby je možno trávit volný čas tak, aby se jedinec nedostával do konfliktu se zákonem, a přitom po všech směrech dostatečně saturoval své nejnítější potřeby. S tím úzce souvisí i **metoda podpory orientované na seberealizaci**, která bude přínosná jednak individuálně a jednak z hlediska celospolečenského. Nicméně vzhledem ke struktuře klientů PMS ČR není potřeba seberealizace ve většině případů tou nejaktuálnější, jejíž uspokojení je třeba řešit - vezmeme-li tedy v úvahu Maslowovu hierarchii potřeb, dle níž seberealizace stojí až na vrcholu pomyslné pyramidy,

a před její saturací je tedy třeba v první řadě uspokojit potřeby biologické a fyziologické, potřebu jistoty a bezpečí, lásky a sounáležitosti, teprve pak následuje potřeba úcty a uznání a až vzápětí ona zmiňovaná potřeba seberealizace³²⁹.

Stejně důležité je u některých klientů i využití **metody posilování vlastních kompetencí**, kdy jedinec je veden k uvědomění si svého bytostného práva řídit směr svého vlastního života a zároveň odpovědnosti za něj v souvislosti s hodnotovou hierarchií, která mu může být takřka podsouvána jeho nejbližším sociálním okolím. Významné je v tomto ohledu kladení důrazu na pozitivní osobnostní vlastnosti klienta a v rámci možností potlačování těch negativních.

Pro budoucí život v souladu se všemi společenskými pravidly se jeví být klíčové využití **metody plánování pozitivní perspektivy**, kdy probační úředník svému klientovi musí být schopen nabídnout určitou vidinu zlepšení momentálního nedobrého stavu, v němž se jedinec ocitl, a to tak, aby pro něj plánovaný život v intencích právních, ale i ostatních norem, byl o poznání lákavější než ten, který k nastalé situaci vedl.

Zcela nezpochybnitelně jsou, jak již z celého textu této práce vyplývá, součástí činnosti PMS ČR **konzultační aktivity**, jakož i **supervize** a **intervence**, ve smyslu činění opatření s cílem zabránit dalšímu prohlubování problému.

Co se týče **metody příkladu**, již ze samotné podstaty věci vyplývá, že probační úředník by měl vzorem své osoby přispívat k pozitivnímu formování osobnosti klienta, ať již pokud jde o vystupování ve vztahu ke klientovi či dalším subjektům, je-li takovému jednání klient přítomen, či předávání vzorců běžného začlenění individua do společnosti.

Rovněž tak **metoda posílení důvěry** je velmi důležitá pro pozitivní rozvoj klientovi osobnosti. Ze strany probačního úředníka představuje jasný signál osobě, s níž pracuje, že věří v její schopnost se s nastalou situací adekvátním způsobem vyrovnat, čímž v určitém ohledu může užití této metody vystavovat i pracovníka

---

³²⁹ k tomu srov. např. Vizdal, F. Základy psychologie I. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2003, s. 14, 15

PMS ČR jisté formě rizika, že tato důvěra nedojde svého naplnění. Konkrétně může jít kupříkladu o zvyšování délky časových intervalů mezi jednotlivými setkáními, či určitá míra benevolence při formálním dokladování plnění stanovených povinností apod.

V neposlední řadě je naprosto nezbytné využití **metody jasných pravidel**, která musí nutně být vymezena pro účely fungování jakéhokoliv vztahu, tím spíše vztahu mezi probačním úředníkem a jeho klientem.³³⁰

Pojednání o využití patřičných metod sociální pedagogiky při činnosti pracovníků PMS ČR lze dle mého názoru uzavřít konstatováním, že ač aplikace těchto metod je velmi dobře představitelná i ve stávající praxi, přesto je zde možno nalézt určité rezervy v jejich cíleném dopředu promyšleném a systematickém využívání (ve smyslu hlubšího zamýšlení se daným úředníkem nad konkrétním případem), které lze do jisté míry připisovat možnému riziku vzniku syndromu vyhoření³³¹ u takových pracovníků, které je pochopitelně tím vyšší, čím vyšší jsou očekávání jakési návratnosti časových, emotivních a dalších investic do práce s klienty. V tomto ohledu by dle mého mínění byla velmi přínosnou individuální supervize jednotlivých pracovníků PMS ČR ze strany nezávislého odborníka (nejlépe z řad psychologů), který by korigoval míru osobní aspirace a účasti takového pracovníka alespoň na některých případech.

Úplným závěrem této kapitoly nelze než shrnout, že aplikace poznatků sociální pedagogiky do praxe pracovníků PMS ČR představuje potenciálně velký přínos, přičemž ačkoli k praktickému využití již in fact dochází, nesporným přínosem by bylo rozšíření teoretické vědomostní základny jednotlivých úředníků tak, aby tato aplikace byla uvědomovaná, a tím více účinná.

---

³³⁰ k sociálně-pedagogickým metodám v teoretické rovině opětovně blíže srov. Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2008, s. 173 - 183; Bakošová, Z. Sociální pedagogika ako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Bratislava: Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, public promotion, s.r.o., 2008, 60 - 62; a Bakošová, Z., Lubelcová, G., Potočárová, M. Sociálna pedagogika pre stredné pedagogické školy, pedagogické a sociálne akadémie a pedagogické a kultúrne akadémie. 1. vydání. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo - Mladé letá, s.r.o., 2005, s. 25 - 27

³³¹ **syndrom vyhoření (burnout syndrom)** - jedná se o „stav tělesného, emočního a duševního vyčerpání, depersonalizace a snížení osobního výkonu, následující po dlouhodobém setrvávání v situacích, které jsou emočně mimořádně náročné. Emoční náročnost závisí od spojení nadměrných očekávání a mimořádné stresové zátěže“ - Palovčíková, G. Sociální psychologie II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 119

7. Empirická zjištění ohledně postojů vybraných odborníků zainteresovaných na dané problematice

Úvodem části práce pojednávající o provedeném kvalitativním výzkumu považuji za vhodné ozřejmit jeho obsahové zaměření, které bylo vedeno určitými empirickými zkušenostmi autorky z dané oblasti a s orientací na otázky, jež je dle jejího názoru aktuálně třeba řešit.

Nejprve budou předstřena metodologická východiska výzkumu, následovat bude analýza výsledků a jejich výklad a v nespolední řadě jejich hodnocení a vyvození příslušných soudů.

7. 1. Metodologická východiska výzkumu

S ohledem na podstatu a charakter činností PMS ČR a jejich filosoficko-metodologických fundamentů byla volena celková bazální koncepce výzkumu, jakož i její parciální elementy, jakými jsou výběrový soubor či výzkumné metody apod.

Jedná se především o skutečnost, která vyplývá z celého teoretického základu práce, a to že nejdůležitějšími faktory aktivit probačního úředníka při práci s klientem v rámci trestního řízení (ale i mimo něj) jsou individuální přístup, ochota a vůle pomoci, a zároveň tím přispět k lepšímu a efektivnějšímu naplňování smyslu a účelu trestních norem jako takových, a potažmo i ukládaných sankcí, dopomoci pachatelům trestných činů ke zpětnému začlenění do společnosti, nebo jej přinejmenším vést ke snaze o takový stav usilovat, jakož i snaha o dosažení co největší míry obnovení harmonie trestným činem narušených společenských vztahů včetně faktické pomoci poškozenému v oblasti konsolidace jeho psychicko-sociálních, případně i socioekonomických poměrů v souvislosti s na něm spáchanou trestnou činností.

Z uvedeného potažmo vyplývá, jak vysoké nároky zákonitě taková činnost klade na samotné aktéry probačních činností. Jedná se v prvé řadě o přístup k tomuto povolání jako takovému, kde je nutná přítomnost značné dávky motivace, pozitivního postoje a psychické stability, která tomuto pracovníku umožní vnitřní přijetí faktu, že v mnoha případech jeho působení nebude vykazovat výsledky, jaké by si představoval, a tedy odolnosti vůči jistému typu stresu, který disponuje potenciálem způsobení

syndromu vyhoření. Dále zde musí být přítomny určité osobnostní vlastnosti jako kupříkladu vysoká schopnost komunikace ve ztížených podmínkách, empatie, naslouchání, ovládání vlastních emocí, eliminace vlastních stereotypů a předsudků, které by mohly vést k tzv. škatulkování klientů apod.

Výzkumný záměr:

Předmětem výzkumu bylo zjistit, zda jsou tzv. odklony v trestním řízení využívány v rozsahu odpovídajícím jejich potenciálu, a tedy zda je naplňován koncept restorativní justice (tak, jak je některými odborníky proklamován) v jeho zaměření na řešení společenských konfliktů vznikajících v důsledku páchaní trestné činnosti s využitím jiných nástrojů, než užívala zejména klasická retributivní justice, když v této oblasti je nepostradatelná intervence PMS ČR především v podobě mediace. Dále ověřit, zda se podstatnou měrou snížila frekvence ukládání trestu obecně prospěšných prací v souvislosti s rekonstrukcí trestního práva a novým zněním ust. § 314e odst. 3 tr. řádu, které přikazuje, že tento trest trestním příkazem může být uložen pouze po předchozím provedení šetření probačním úředníkem za účelem zjištění, zda jsou zde dány vhodné podmínky pro uložení této sankce (zdravotní stav, stanovisko pachatele aj.). Rovněž tak výzkumným záměrem bylo zjistit, zda by pravidelná setkávání zástupců jednotlivých profesí za účelem řešení aktuálních problémů v dané oblasti vyvstalých mohla přispět k zefektivnění jejich vzájemné spolupráce a komunikace a zda by dotčenými osobami byla vítána. V neposlední řadě byl výzkum směřován ke zjištění, zda sociální pedagogika jako věda multioborového charakteru disponuje potenciálem možného zefektivnění kooperace jednotlivých justičních i mimojustičních složek za účelem naplňování společných cílů a smyslu existence trestního práva jako takového.

Cíl výzkumu:

Cílem výzkumu bylo zejména zjistit vize dotazovaných ohledně v úvahu připadajících variant zefektivnění nejen ukládání a výkonu některých sankcí a uplatňování alternativních postupů v duchu restorativního soudnictví, ale i spolupráce justičních i mimojustičních složek při řešení trestné činnosti a jejích následků. V neposlední řadě bylo cílem taktéž zkoumat postoje respondentů k možnému uplatnění

poznatků sociální pedagogiky v dané oblasti a případné představy daných osob o rozsahu a způsobu tohoto využití.

V souladu s výzkumným záměrem a jeho cílem a na jejich základě byly tedy stanoveny následující hypotézy.

Hypotéza č. 1:

Tzv. odklony v trestním řízení nejsou využívány v rozsahu odpovídajícím jejich potenciálu.

Hypotéza č. 2:

V souvislosti s rekodifikací trestního práva se snížil počet ukládaných trestů obecně prospěšných prací.

Hypotéza č. 3:

Pro efektivnější spolupráci PMS ČR s orgány činnými v trestním řízení by bylo vhodné organizovat pravidelná setkávání zástupců jednotlivých profesí ke společnému projednání aktuálních problémů z dané oblasti.

Hypotéza č. 4:

Teoretické i praktické poznatky sociální pedagogiky mohou přispět k zefektivnění spolupráce jednotlivých složek podílejících se na výkonu trestního práva v České republice při snaze o naplnění jeho účelu, cílů a funkcí.

Charakteristika výzkumné metody:

Pro účely tohoto výzkumu, který je výzkumem kvalitativním, a tedy se zaměřuje především na chování lidí v jejich přirozeném prostředí, o tomto chování a jeho kontextu shromažďuje údaje a při jejich zpracování využívá především

induktivní postup (tj. od zvláštního k obecnému)³³², byla využita metoda výzkumného rozhovoru.

Rozhovor v obecné rovině představuje jednu z nejvíce užívaných metod při získávání informací ve výzkumu v sociálních vědách. Jedná se o přímou interakci mezi tazatelem a dotazovaným, při níž dochází k zjišťování informací vztahujících se k předmětu výzkumu. Jeho prostřednictvím je možno poznat osobnostní charakteristiky, které nejsou dostupné přímému pozorování či dalším metodám. Jako všechny ostatní metody pedagogického výzkumu (např. pozorování, experiment, dotazník, obsahová analýza dokumentů atd.³³³) má i rozhovor své klady a zápory. Jeho jednoznačným pozitivem je možnost zjištění názorů, stanovisek a postojů a subjektivního vidění problému respondenta, na druhou stranu však získané údaje mohou být z jeho strany subjektivně zkresleny, a to buď úmyslně či neúmyslně.

Rozhovor může být přirozený, neúmyslný, neplánovaný, nestrukturovaný a nestandardizovaný, naproti tomu pak úmyslný, plánovaný, strukturovaný a standardizovaný. Můžeme kategorizovat rozhovor volný či řízený, diagnostický (sloužící ke stanovení diagnózy), výzkumný (jehož cílem je zjištění podstatných informací ohledně předmětu výzkumu), výchovný (sloužící výchovnému působení) nebo anamnestický (je určen k zjištění anamnestických údajů - informace o relevantních údajích o dosavadním životě jedince).³³⁴

V rámci rozhovoru lze klást otázky několika typů. Jedná se o otázky otevřené (možnost volby jakkoli formulované a dlouhé odpovědi), uzavřené (mají předem stanovené odpovědi k výběru, mohou být alternativní - odpovědi se vzájemně vylučují (ano - ne) - či výběrové - několik nabídnutých variant) či škálové (respondenti odpovídají formou výběru odpovídající hodnoty např. na číselné stupnici), přímé a nepřímé, primární a sekundární, kdy sekundární bezprostředně navazují na dříve položené otázky primární, apod.

---

³³² naproti tomu výzkum kvantitativní získává objektivní důkazy, potvrzuje nebo vyvrací teorii, zjišťuje příčinné vztahy, přičemž využívá primárně deduktivních postupů aplikovaných na poměrně velké výzkumné soubory; využíváno je zde standardizovaných postupů a metod; výzkum by mělo být možno kdykoliv zopakovat se stejnými výsledky - ke kvantitativnímu i kvalitativnímu výzkumu viz. Pospíšil, R. Úvod do pedagogiky: Základy pedagogického výzkumu. Výuková pomůcka pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2009, dostupné na: http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/pedf/ps09/uvod_ped/web/vyzkum.html

³³³ Pospíšil, R. Úvod do pedagogiky: Základy pedagogického výzkumu. Výuková pomůcka pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2009, dostupné na: http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/pedf/ps09/uvod_ped/web/vyzkum.html

³³⁴ k rozhovoru srov. např. Vízdal, F., Doňková, O., Novotný, J. S. Sociální psychologie I. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 21 - 26

Rozhovorem lze zjišťovat tzv. tvrdá data (údaje objektivní povahy kupříkladu věk, pohlaví, vzdělání, profese apod.) nebo tzv. měkká data (např. postoje, názory aj., tzn. data subjektivního charakteru).³³⁵

Výzkumný rozhovor pro účely této práce byl veden jako strukturovaný a standardizovaný, tj. s předem připravenými otázkami, které byly kladeny v předem rovněž připraveném pořadí. Otázky pak byly formulovány jako otevřené, ve většině případů primární, přičemž u některých navazovaly otázky sekundární.

Respondentům bylo s přihlédnutím k jejich profesnímu zařazení položeno v případě soudců čtrnáct, u státních zástupců jedenáct a u probačních úředníků patnáct příslušným způsobem přizpůsobených otázek (seznam předem připravených otázek je obsažen v Příloze č. 5: Přehled otázek k výzkumnému rozhovoru) odpovídajících předmětu výzkumu, stejně tak jako vzájemným mantinelům jednotlivých profesí.

Rozhovor byl směřován ke zjišťování tzv. měkkých dat (viz. výše), z dat tvrdých byly dotazovány pouze údaje o profesi, délce dosažené praxe a soudním kraji působnosti s tím, že tyto otázky nejsou započítány do shora uvedeného počtu položených otázek.

Závěrem pak byl respondentům poskytnut prostor pro vlastní formulaci z jejich pohledu nejpálčivějších otázek a případných návrhů k jejich řešení.

Charakteristika výběrového souboru:

Opětovně v souladu s předmětem výzkumu byl zvolen i výzkumný soubor. Respondenti byli vybráni z řad soudců, státních zástupců a probačních úředníků, a to metodou náhodného výběru tak, aby ve výběrovém souboru byli zastoupeni stejnou měrou odborníci ze všech těchto tří profesí.

Celkově výběrový soubor čítal devět osob.

Délka praxe jednotlivých respondentů je pak velmi rozmanitá, pohybuje se v rozmezí od dvou do cca dvaceti let.

Co se týče soudců, jeden působí v kraji Jihomoravském (s praxí cca dvacet let), dva v Praze (praxe dva a pět let). Státní zástupci byli vybráni dva z Prahy a jeden

---

³³⁵ k typům otázek a charakteru zjišťovaných dat srov. např. Lazarová, B. Možnosti poznávání lidí. Kapitoly z pedagogické a psychologické diagnostiky pro sociální pedagogy. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 20, 21

z Ústeckého kraje (všichni mají praxi dva roky). Obdobné složení, pokud jde o lokality působnosti, je u respondentů z řad probačních úředníků, tj. dva z Prahy (s praxí pět a šestnáct let) a jeden z kraje Středočeského (praxe dva roky).

Ohledně výběrového souboru dále považuji za nezbytné zmínit důležitou okolnost, která evidentně do značné míry determinovala odpovědi získané od respondentů. Jednalo se především o vlastní průběh interakce mezi výzkumníkem a dotazovaným, kdy ve třech případech zde již v minulosti byl navázán určitý kolegiální vztah v rámci původní profesní činnosti autorky, zatímco v případech ostatních žádný předchozí kontakt neexistoval. Tento faktor se viditelným způsobem odrazil i na spontaneitě odpovědí, která byla u osob dříve známých očividně nesrovnatelně vyšší, přičemž zároveň zde nebyla přítomna taková míra snahy o formulační zmírnění vlastních názorů, jako tomu bylo u odpovědí od respondentů předem neznámých.

Časový harmonogram výzkumu:

Výzkum probíhal v období od října 2011 do ledna 2012.

Získané údaje jsou pak mimo jiné podpořeny i analýzou statistických údajů získaných z dostupných zdrojů Ministerstva spravedlnosti ČR.

7. 2. Analýza výsledků a jejich výklad

Jak již bylo výše zmíněno, otázky kladené jednotlivým odborníkům byly z větší části shodné, nicméně v některých případech bylo třeba je přizpůsobit profesnímu zaměření dané skupiny respondentů.

Okruh otázek č. 1:

Počátek rozhovoru byl směřován ke zjištění názorů dotazovaných na kvalitu spolupráce a komunikace mezi PMS ČR a orgány činnými v trestním řízení (dále též jen „OČTŘ“).

Ze strany všech zástupců soudů a státních zastupitelství byla spolupráce i komunikace shledána vyhovující. Jiná situace byla u probačních úředníků. Zde jeden striktně odpověděl, že je nedobrá, jeden sice původně řekl, že ji shledává dobrou, nicméně tuto odpověď v průběhu následného rozhovoru přehodnotil. Poslední z probačních úředníků s šestnáctiletou praxí uvedl, že pro něj je spolupráce a komunikace především se soudy na výborné úrovni, avšak je si vědom toho, že pro jeho kolegy není tato součinnost vždy jednoduchá, jelikož na institucích OČTŘ nemají vytvořeny dlouholeté vazby, které má on vzhledem k délce své praxe.

Dále byla otázka rozšířena o dotazy směřující k jejich pohledu na silné a slabé stránky této kooperace, popř. co by mohlo přispět ke zlepšení. Představitelům soudů byl nadto položen dotaz ohledně vhodnosti zakotvit v právní úpravě povinnost spolupráce Policie ČR s PMS ČR u dospělých pachatelů již v přípravném řízení zejména tam, kde by připadalo v úvahu uložení např. alternativního trestu, či použití některého z odklonů v trestním řízení.

Kladné stránky spolupráce byly nejčastěji shledávány v součinnosti při zajištění a kontrole výkonu alternativních trestů, zejména trestu OPP a DV, jakož i při jejich předjednávání. Jeden probační úředník k tomu ale dodal, že ze strany některých soudců dochází stále k porušování ustanovení, které jim nařizuje před uložením trestu OPP trestním příkazem požádat PMS ČR o předjednání jeho podmínek.

Negativa pak byla spatřována u sledování plnění podmínek dohledu stanoveného jako náhrada za vazbu. Ze strany probačních úředníků dále v komunikaci soudců s nimi (tato odpověď byla upřesněna tak, že komunikace většinou probíhá s vyššími soudními úředníky či vedoucími trestních kanceláří; soudci nejsou k přímé komunikaci v některých případech příliš vstřícní), a především v součinnosti v rámci přípravného řízení, kdy se probační úředníci domnívají, že na jejich zprávy není brán dostatečný zřetel. Jeden z probačních úředníků „si posteskl“, že někteří soudci, přestože obdrží zprávu PMS ČR s návrhem na přeměnu podmíněného trestu odnětí svobody v trest nepodmíněný, na tuto nereagují, o přeměně trestu nerozhodnou a v mnoha případech se odsouzený následně osvědčí ze zákona (ust. § 83 odst. 3 tr. zákoníku, event. ust. § 86 odst. 2 tr. zákoníku).

Pokud jde o návrhy směřující k možnému zlepšení spolupráce, státní zástupci nebyli schopni se k této otázce vyjádřit. Ze strany soudů byla uváděna možnost lepší dosažitelnosti úředníků PMS, kdy jako vhodné respondenti spatřovali umístění kanceláří PMS ČR přímo u konkrétních soudů a dále v alespoň občasném setkávání

soudců s představiteli PMS ČR. Probační úředníci by v tomto ohledu uvítali větší respekt k PMS ČR ze strany OČTŘ a zájem o spolupráci jako takovou, kvalitnější a zejména rychlejší práci soudů a např. lepší informovanost koncových služeben Policie ČR. Zlepšení komunikace a spolupráce je dle jejich mínění limitováno nejen postoji OČTŘ, které probační úředníky nepovažují za rovnocenné partnery, ale i samotným vrcholným vedením PMS ČR, které nedostatky v komunikaci, s nimiž je obeznámeno, dostatečným způsobem neřeší a ponechává na samotných probačních úřednících, aby se s tímto stavem vypořádali každý zvlášť a svým způsobem, což není příliš koncepční.

Ohledně případné právní úpravy povinnosti spolupráce Policie ČR s PMS ČR v přípravném řízení u dospělých pachatelů se všichni shodli, že takový postup by byl vhodný s přihlédnutím k tomu, že v některých případech by se tak předešlo zdlouhavější a možná i méně efektivní proceduře při ukládání trestního postihu.

Okruh otázek č. 2:

Zde byl v rámci ujasnění vzájemného vztahu mezi PMS ČR a OČTŘ zjišťováno povědomí o pocitech druhé strany ohledně vzájemné vstřícnosti.

Všichni soudci a státní zástupci uvedli, že se domnívají, že probační úředníci shledávají jejich spolupráci bezproblémovou, a to s jednou výjimkou státního zástupce, který uvedl, že se domnívá, že s touto určitě spokojeni nejsou, když problém budou pravděpodobně spatřovat v ne vždy dostatečně flexibilních reakcích ze strany státních zástupců.

Probační úředníci naproti tomu neshledávají přístup OČTŘ příliš vstřícný a vzájemné vztahy nevidí jako zcela dobré. Největším nedostatkem spatřují vzájemnou neinformovanost a určité nepochopení podstaty a důležitosti práce PMS ČR a její téměř ignoranci, což v konečném důsledku vede k různému stupni neochoty ke spolupráci a výsledky jsou pak spíše kontraproduktivní. Jeden z probačních úředníků dokonce považuje celkový postoj PMS ČR vůči OČTŘ za „lokajský a ponižující“ a uvítal by, kdyby probační úředníci takovéto chování co nejvíce eliminovali, jelikož právě toto se následně odráží v postoji OČTŘ k nim.

Okruh otázek č. 3:

Na tomto místě byla položena respondentům z řad soudců a státních zástupců otázka ohledně jejich mínění o kvalitě práce úředníků PMS ČR s klienty.

Vzhledem k tomu, že tato otázka se autorce nejevila pro úředníky PMS ČR jako vhodná, byli tito dotazováni v návaznosti na otázku předchozí na kvalitu spolupráce s ostatními státními i nestátními organizacemi, jejichž spolupůsobení je v některých případech potřebné.

Ke kvalitě práce PMS ČR s jejich klienty soudci uvedli, že je to velmi individuální záležitost závislá jak na povaze klienta, tak i na osobnostních charakteristikách, a zejména na přístupu k práci u konkrétního úředníka PMS ČR, nicméně všichni se shodli na tom, že je poměrně kvalitní. Velmi efektivní byla tato práce shledávána u zajišťování výkonu trestu OPP a DV, její nedostatky byly uváděny u výkonu dohledu nad odsouzeným, kdy některým soudcům nebyl zřejmý přínos takové činnosti, který dle jejich názoru ze zpráv PMS ČR o průběhu dohledu příliš nevyplývá. Možnost zlepšení jeden z dotazovaných viděl v rozšíření pravomoci PMS ČR, přičemž nebyl ale schopen specifikovat v jakém ohledu.

Co se týče státních zástupců, tito se rovněž shodli na vyhovující kvalitě práce PMS ČR s klienty s tím, že nejefektivnější dle jejich názoru je v tomto ohledu práce s mladistvými.

Pokud jde o názory úředníků PMS ČR na součinnost ostatními organizacemi, pozitiva byla spatřována zejména ve spolupráci s organizacemi pracujícími s drogově i jinak závislými a dále v předávání a ověřování informací a praktických zkušeností. Jako negativum bylo ve dvou případech uvedeno, že někteří zaměstnanci organizací, jež jsou požádáni o součinnost, nevědí, co je předmětem činnosti PMS ČR, s čímž se, bohužel, lze setkat i u některých sociálních pracovníků působících např. v rámci orgánů územní samosprávy (obecní a krajské úřady).

Okruh otázek č. 4:

Další otázka byla směřována k problematice četnosti využívání tzv. odklonů v trestním řízení v České republice.

Všichni respondenti kromě jednoho soudce (který se domnívá, že problematiku není možno takto paušalizovat) a jednoho státního zástupce (dle jehož názoru

je na jejich státním zastupitelství odklonů využíváno vždy, když jsou pro to splněny zákonné podmínky, přičemž takový postup akceptují bezvýhradně i ze strany soudu) shodně uvedli, že odklonů není dle jejich názorů využíváno v míře, v jaké to umožňuje legislativní úprava.

Ze strany soudců byly v tomto ohledu zásadní překážky spatřovány v nedostatečně připravených podkladech ze strany Policie ČR a státních zástupců, a obecně v neuspokojivé znalosti o možnostech řešit věc mimo standardní trestní řízení.

Státní zástupci uvedli, že důvody nižšího využívání těchto institutů shledávají ve skladbě pachatelů trestné činnosti, zejména nulovém předpokladu úhrady škody, a skutečnosti, že se často jedná o recidivisty. Problémem je často i absence doznání. Z jejich strany se odklony využívají především v oblasti trestné činnosti v dopravě. Možnost zlepšení vidí v připravované novelizaci těchto institutů.

Ze strany probačních úředníků byly jako důvody menší četnosti využívání odklonů uváděny nezájem klientů i poškozených, neuspokojivé socio-ekonomické poměry obviněných, které limitují možnost úhrady škody, neochotu poškozených přistupovat na uzavírání dohod o splátkách a rovněž nedostatek času a personálních kapacit PMS ČR pro práci s pachateli, u nichž by využití odklonu přicházelo v úvahu. Další z příčin vidí v nedostatku vůle ke spolupráci s nimi ze strany OČTŘ a v neznalosti příslušníků Policie ČR o zákonných možnostech odklonů a rovněž v „zkostnatělém soudním systému“. Co se týče reálného stavu využívání odklonů v trestním řízení, o tomto vypovídají následující výstupy ze statistických dat Ministerstva spravedlnosti ČR.

Tabulka č. 1:

Přehled o počtech pravomocně vyřízených osob podmíněným zastavením trestního stíhání a schválením narovnání u soudů ČR v letech 2008 - 2011

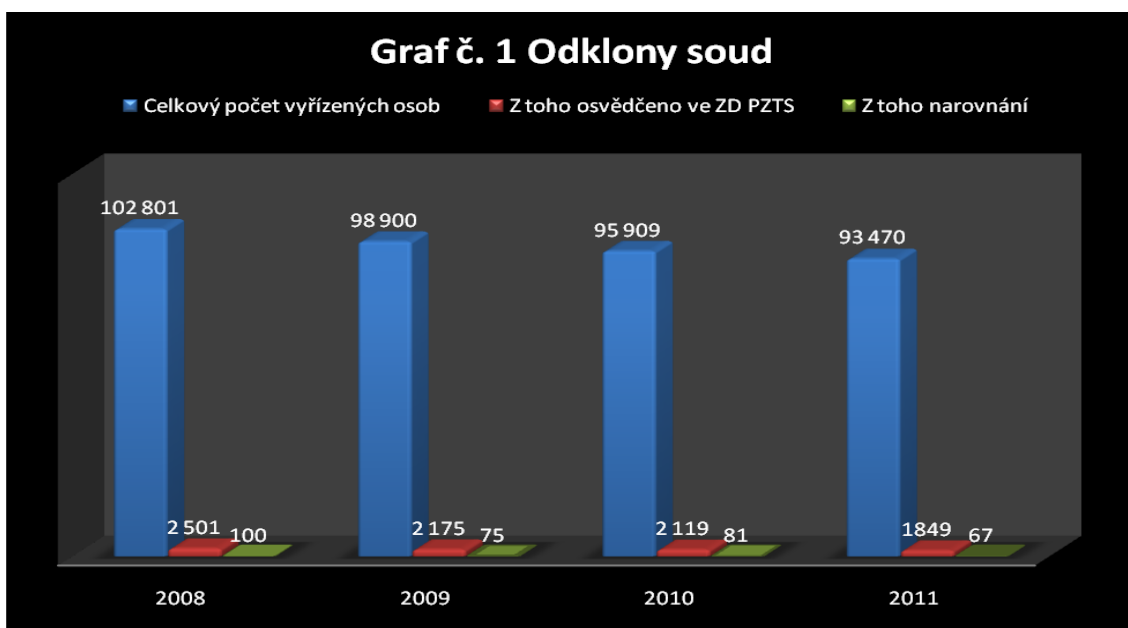
	Celkový počet vyřízených osob	Z toho osvědčeno ve ZD PZTS	Z toho narovnání	Z toho osvědčeno ve ZD PZTS v %	Z toho narovnání v %
2008	102 801	2 501	100	2,43	0,097
2009	98 900	2 175	75	2,20	0,076
2010	95 909	2 119	81	2,21	0,084
2011	93 470	1 849	67	1,98	0,072

Vysvětlivky:
osvědčeno ve

ZD PZTS obvinění (obžalování), kteří se osvědčili ve zkušební době podmíněného zastavení trestního stíhání

Zdroj: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

S-SL-T Přehled o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak) - rok odeslání 2008 - 2011

Tabulka č. 2:

Přehled o počtech pravomocně vyřízených osob podmíněným zastavením trestního stíhání a schválením narovnání u státních zastupitelství ČR v letech 2008 - 2011

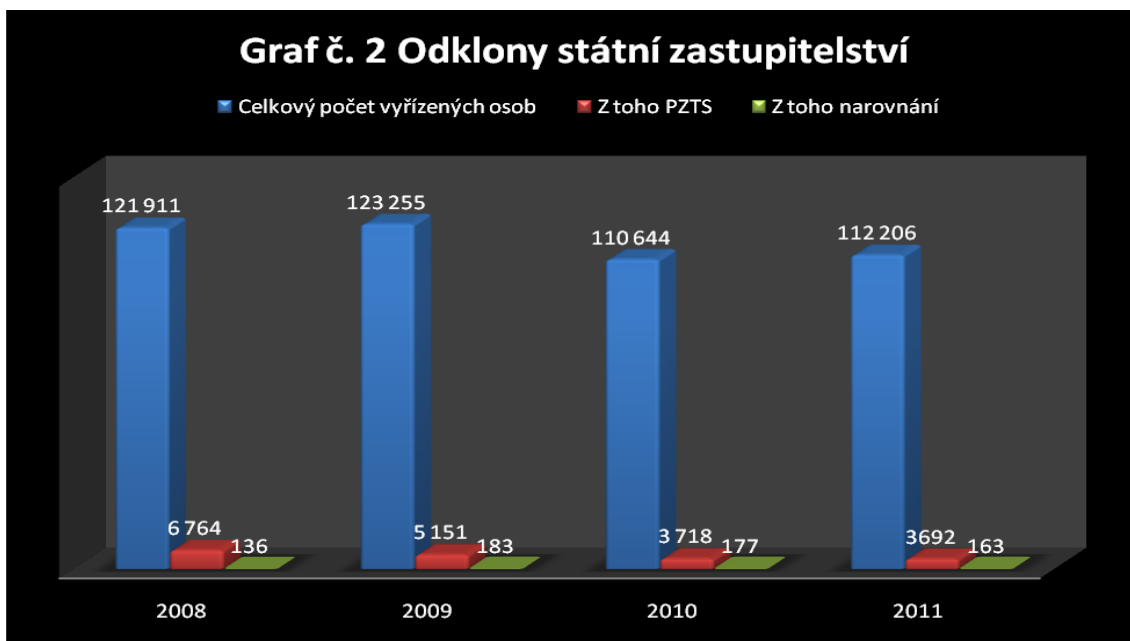
	Celkový počet vyřízených osob	Z toho PZTS	Z toho narovnání	Z toho PZTS v %	Z toho narovnání v %
2008	121 911	6 764	136	5,55	0,112
2009	123 255	5 151	183	4,18	0,148
2010	110 644	3 718	177	3,36	0,160
2011	112 206	3 692	163	3,29	0,145

Vysvětlivky:

PZTS podmíněné zastavení trestního stíhání

Zdroj: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

Z-SL-T Přehled o vyřízených věcech a stíhaných a podezřelých osobách - rok odeslání 2008 - 2011

Okruh otázek č. 5:

Následující otázky byly pro soudce a státní zástupce orientovány na úroveň podkladů pro vyslovení návrhu, jaký trest uložit, resp. pro kvalifikované rozhodnutí o druhu trestu, který má být v konkrétním případě uložen.

Všichni dotazovaní považují předmětné podklady za vyhovující a kvalitně a erudovaně pracovníky PMS ČR zpracované.

Probačním úředníkům byla opět položena otázka jiná, a to ohledně jejich spolupráce s nejbližším sociálním okolím či sociální komunitou, její kvality a vlivu na resocializaci či převýchovu pachatele.

Jeden z dotazovaných uvedl, že spolupráci se snaží navázat prakticky vždy a v 99% je kooperace rodiny i nejbližšího okolí kvalitní a fundovaná, pozitivní vliv to má pouze tehdy, pokud se zvláště u mladistvých podaří jedince vymanit ze špatného vlivu osob, s nimiž se např. trestné činnosti dopouštěl apod.

Další pak udává, že pokusy o navazování spolupráce v tomto ohledu záleží na charakteru daného případu a případných rizik, které takový kontakt může pro probačního úředníka představovat (některé rodiny jsou např. velmi agresivní vůči zástupcům různých institucí apod.).

Poslední oslovuje nejbližší příbuzné odsouzeného vždy s tím, že většinou, bohužel, tito o spolupráci nejeví zájem. Pokud ke kontaktu dojde, spočívá zejména

v definování rizik, kterým je třeba za spolupráce s rodinou u pachatele předcházet. Výrazný, velmi kladný, vliv mívají v tomto ohledu partneři a rodiče, u kterých se zejména projevuje nejen psychická podpora, ale v některých případech i poskytnutí zázemí ve smyslu např. bydlení či obživy apod.

Okruh otázek č. 6:

Rovněž zde byly otázky modifikovány v závislosti na daném okruhu respondentů.

Soudcům a státním zástupcům byla položena otázka, zda mají za to, že práce PMS ČR s mládeží je kvalitativně odlišná od práce s dospělými pachateli, a v čem příp. tuto odlišnost vidí.

Úředníci PMS ČR byli požádáni o vyjádření k tomu, zda jejich výchovné působení na mládež má větší resocializační účinek, nežli u pachatelů dospělých.

U soudců byla zaznamenána dvakrát odpověď záporná a jeden z respondentů se domnívá, že u mladistvých je ze strany úředníků PMS ČR vyvíjena větší snaha o přímé výchovné působení a pomoc při návratu k životu v souladu se zákonem.

Odpovědi státních zástupců byly obdobného duchu, shledávána je zde opětovně větší angažovanost úředníků PMS ČR.

Ohledně resocializačních účinků byly ze strany úředníků PMS ČR zaznamenány pouze odpovědi záporné, z nichž bylo patrné, že shledávají dostatečnou snahu ze své strany, nicméně zde více než úředníci PMS ČR působí sociální okolí nezletilého klienta, které mnohdy jejich úsilí maří. Výchovné dopady práce jsou tak prakticky nulové.

Okruh otázek č. 7:

Dále byl všem respondentům položen dotaz vztahující se ke kompetencím úředníků PMS ČR s tím, zda se domnívají, že by bylo vhodné je rozšířit, případně v jakých oblastech, event. zda jsou v současné době dle jejich mínění dostatečné.

Zástupci soudů se na odpovědi neshodli. Jeden z nich se nedomnívá, že by kompetence probačních úředníků měly být širší, dva mají názor zcela opačný. Tito soudci oblast v úvahu připadajícího rozšíření vidí v možnosti ukládání pořádkových pokut kupříkladu při nedodržování termínů dohodnutých konzultací apod., a dále na poli součinnosti s ostatními institucemi.

Státní zástupci se pak bezezbytku shodli na odpovědi víceméně záporné s tím, že dle jejich názoru by kompetence určitě neměly být rozšiřovány do oblasti rozhodovací činnosti, tím méně sankční povahy, když spolupráce klientů s PMS ČR by měla být postavena především na bázi dobrovolnosti, jinak postrádá smysl.

Překvapivě i úředníci PMS ČR ve dvou případech uvedli, že kompetence jsou dostatečné, zbývající respondent by uvítal rozšíření v oblasti přístupů do Centrální evidence stíhaných osob³³⁶ a podobných registrů (pozn. autorky - aktuálně byl nově úředníkům PMS ČR umožněn přístup k opisům z rejstříku trestů odsouzených, které standardně slouží pouze pro potřeby OČTŘ³³⁷, tedy se jedná v tomto ohledu o určitou výjimku).

Okruh otázek č. 8:

Logicky pak navazovala otázka ohledně názoru respondentů na potenciální institucionalizaci postavení PMS ČR coby orgánu činného v trestním řízení.

Odpovědi se v této oblasti poněkud rozcházejí, a to viditelně v závislosti na dané profesi.

Ze soudců jeden byl bez dalšího pro přiznání takového postavení úředníkům PMS ČR, další dva měli určité pochybnosti o vhodnosti přijetí takového opatření, nicméně v zásadě nebyli striktně proti.

Státní zástupci tuto možnost všichni kategoricky odmítli s tím, že zde nespátřují žádný potenciální přínos a nadto by takové postavení odporovalo smyslu a účelu existence PMS ČR jako takové.

Ani úředníci PMS ČR se, stejně jako soudci, na odpovědi tak docela neshodli. Dva dotazovaní udali, že takové postavení by znamenalo neoddiskutovatelný přínos pro jejich práci, který by se dle jejich mínění projevil především v tom, že by je OČTŘ konečně začaly vnímat jako rovnocenné partnery. Opačný názor projevil jeden z úředníků, který zároveň uvedl, že by uvítal zařazení jejich profese mezi ty se služebním poměrem a přiznanou výsluhou.

---

³³⁶ pozn. autorky: tato evidence spadá pod gesci Nejvyššího státního zastupitelství ČR a je upravena interním předpisem státních zastupitelství; přístup do tohoto informačního registru mají pouze OČTŘ s tím, že ze strany některých odpovědných zástupců není ani v tomto případě možno shledat příliš souhlasný postoj; v tomto světle se jeví být nepravděpodobné, že by byl dán souhlas s přístupem do této evidence pro PMS ČR

³³⁷ viz. ust. § 10 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších změn a doplňků

Okruh otázek č. 9:

Všem respondentům byl následně položen dotaz ohledně vhodnosti pořádání pravidelných setkávání zástupců jednotlivých profesí ke společnému projednání aktuálně problémových otázek dané oblasti za účelem zefektivnění jejich spolupráce.

Na danou otázku byl vysloven jednoznačný souhlas všech zúčastněných.

Státní zástupce z Ústeckého kraje k tomu dodal, že taková setkávání se u nich čas od času konají, jsou velice přínosná a spolupráce je pak po nějakou dobu výrazně lepší. Další ze státních zástupců by pak v daném viděl přínos stran hlubšího vzájemného porozumění a pochopení smyslu a účelu práce druhé strany.

Úředníci PMS ČR by uvítali fungování takových setkávání na principu současných multidisciplinárních týmů, které byly sestaveny a dále vykonávají svoji činnost kupříkladu při řešení problematiky trestné činnosti mládeže či domácího násilí. V takovém týmu jsou právě zástupci soudců, státních zástupců, Policie ČR, PMS ČR, územních samosprávných celků z oblasti sociální práce a dalších institucí participujících v dané oblasti (Bílý kruh bezpečí, o. s., apod.).

Okruh otázek č. 10:

Další okruh otázek byl směřován ke zjištění týkajícím se možností využití poznatků různých společenských vědních oborů při činnosti daných odborníků, jejich zájmu a nabízených eventualit dalšího vzdělávání se v souvisejících oborech, které jsou zaměřením odlišné od jimi původně absolvovaného vzdělání (tedy u vystudovaných právníků z oblasti pedagogiky, psychologie, sociologie apod., u úředníků PMS ČR naopak z oblasti práva).

U dotazovaných z řad soudců se vyskytla jedenkrát odpověď negativní s tím, že dotčený se nedomnívá, že by pro něj bylo přínosné vzdělávat se v nastíněných oblastech, a ani o to nemá zájem. Zbylí dva respondenti projevili postoj pozitivní s tím, že se snaží dle svých časových možností využívat školení, která zajišťuje Justiční akademie v Kroměříži.

Rovněž z představitelů státních zastupitelství jeden vyslovil, že neshledává žádný přínos takového vzdělávání pro výkon jeho činnosti. Další dva státní zástupci vidí vzdělávání v oborech jako pedagogika či psychologie, ale i sociologie, jako velmi

přínosné, překážky však shledávají především v nedostatečných časových rezervách a nepříliš vstřícném postoji vedení institucí.

Úředníci PMS ČR ohledně prohlubování vědomostního aparátu z oblasti práva uvedli ve dvou případech, že by uvítali více seminářů a školení, pokud by na ně nebyli nuceni finančně přispívat, jeden z úředníků považuje za dostačující v této oblasti samostudium, kdy mají přístup do systému ASPI³³⁸.

Okruh otázek č. 11:

Následující otázka byla shodná pro všechny dotazované bez rozdílu profese. Jednalo se o vymezení předmětu vědního oboru sociální pedagogika s tím, že v případě, že respondentu bylo známo, čím se tato věda zabývá, byl dále dotazován ohledně jeho názoru na možné využití teoretických a praktických poznatků této disciplíny k zefektivnění spolupráce jednotlivých složek při snaze o naplnění účelu, cílů a funkcí trestního práva.

V první části otázky všichni dotázaní odpověděli, že vědí, co je to sociální pedagogika a čím se zabývá. Co se týče faktického vymezení jejího předmětu, zde poměrně shodně všichni uváděli výchovné působení na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých, jako příklad pak byly uváděny osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, osoby závislé na drogách či alkoholu, osoby společensky nepřizpůsobivé apod.

S výjimkou jednoho státního zástupce, který se domnívá, že využití poznatků sociální pedagogiky může pomoci zefektivnit spíše primární prevenci páchaní trestné činnosti, než vlastní spolupráci jednotlivých dotčených složek, všichni respondenti mínili, že poznatky sociální pedagogiky by k tomuto zefektivnění přispět mohly, přičemž jeden ze státních zástupců nadto uvedl, že by bylo vhodné mít k dispozici nějakou komplexní publikaci zaměřenou na danou problematiku, zejména tedy z jeho pohledu na aplikaci poznatků sociální pedagogiky v praktické činnosti státních zástupců.

---

³³⁸ jedná se o Automatizovaný systém právních informací

Okruh otázek č. 12:

Tento a následující dva okruhy otázek byly společné pro zástupce soudů a PMS ČR, státním zástupcům nebyly kladeny.

Zde se jednalo o zjišťování názorů na dopady rekodifikace trestního práva na četnost ukládání jednotlivých alternativních trestů.

Ze strany soudců byly uváděny zejména dopady na méně časté ukládání trestu OPP trestním příkazem, kdy je zákonem vyžadované předjednání podmínek před jeho vydáním prakticky neuskutečnitelné. Dále rovněž zde byl vysloven i názor ohledně menší četnosti ukládání peněžitých trestů s ohledem na jejich obtížnou vykonatelnost, resp. nemožnost nařídit náhradní trest v přiměřeném časovém horizontu, v některých případech vůbec.

Všichni probační úředníci uvedli, že poklesl počet ukládaných trestů OPP, a naopak se v této souvislosti zvýšilo množství podmíněných odsouzení, včetně těch s dohledem.

Pokud jde o faktický stav četnosti ukládání trestů OPP před a po 1. 1. 2010, o tomto vypovídají následující výstupy ze statistických dat Ministerstva spravedlnosti ČR.

Tabulka č. 3:

Přehled o počtech uložených trestů obecně prospěšných prací v letech 2002 - 2011

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
počet sankcí celkem	83 976	86 541	91 384	91 227	96 334	115 464	120 300	116 939	105 964	104 517
trest OPP	14 234	14 548	13 980	12 855	12 746	12 820	12 050	12 085	7 410	6 555
%	16,95	16,81	15,30	14,09	13,23	11,10	10,02	10,33	6,99	6,27

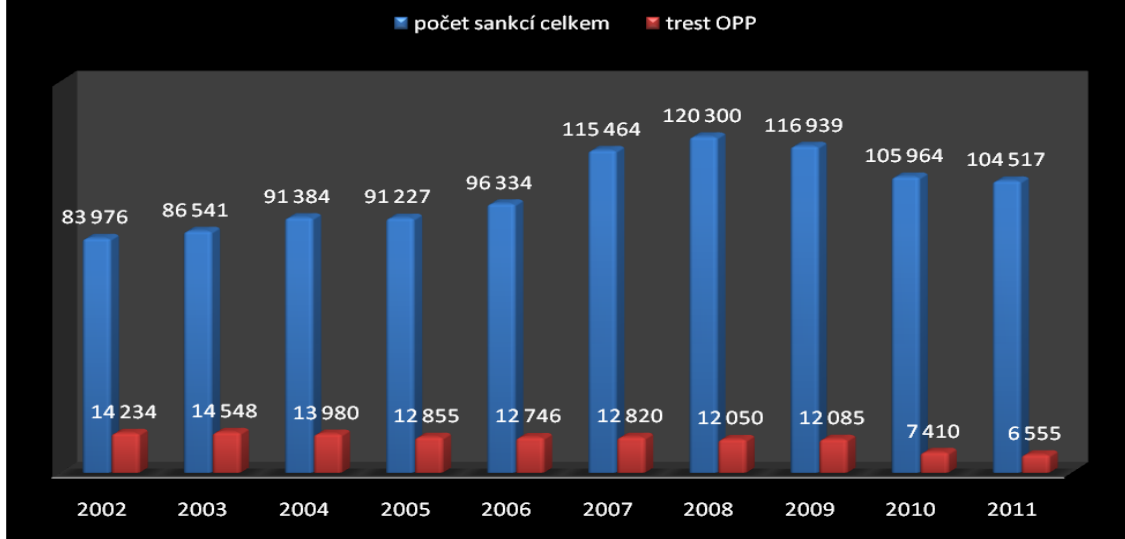
Zdroj:

<http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

Z-SL-T Přehled o všech uložených trestech/trestních opatření (trest 1, 2, 3, 4)

Graf č. 3 Přehled o počtech trestů OPP

Okruh otázek č. 13:

Soudci byli v rámci této části rozhovoru dotazováni ohledně příčin statisticky nepřilíš frekventovaného ukládání nově zakotvených alternativních trestů do právního řádu ČR. Probační úředníci pak na jejich zkušenosti s výkonem těchto sankcí a jeho efektivitou a návrhy stran možného zlepšení dané situace.

Dva ze soudců uvedli, že se domnívají, že zákonné podmínky těchto sankcí jsou v určitých ohledech poměrně výrazně limitující, navíc je třeba brát v úvahu více faktorů ze sociální situace pachatele (např. není vhodné ukládat trest domácího vězení osobě, která žije na ubytovně apod.). Jeden z nich nadto uvedl, že je možné, že u některých kolegů působí negativně náročnější procedura spojená s ukládáním a následným výkonem těchto sankcí. Další z nich pak příčinu spatřuje mj. i v problematické kontrole např. trestu domácího vězení, kdy dosud nebyl zaveden elektronický kontrolní systém a tato skutečnost některé soudce odrazuje od ukládání tohoto trestu, neboť nemají důvěru v to, že při kontrole pouze probačním úředníkem bude trest dostatečně naplňovat svůj účel.

Ze svých ne zcela mnoha (s ohledem na časové období od zavedení těchto sankcí do právního řádu ČR) empirických zkušeností s výkonem těchto nových trestů probační úředníci vyvozovali především potřebu zavedení výše již zmiňovaného elektronického monitoringu u trestu domácího vězení. Jeden z nich si nadto

„postěžoval“, že v některých případech porušení podmínek tohoto trestu soud ani po obdržení této informace nenařídil náhradní trest odnětí svobody (pozn. autorky - nyní nepřeměnil). Trest zákazu vstupu pak všichni probační úředníci shledávají zdánlivě efektivním.

Pro dokreslení situace ohledně počtu sankcí dotčeného druhu je třeba na základě zjištěných statistických údajů dodat, že v roce 2010 bylo uloženo 117 trestů domácího vězení a 11 trestů zákazu vstupu, v roce 2011 pak 234 trestů domácího vězení a 42 zákazů vstupu³³⁹.

Okruh otázek č. 14:

Další otázky byly směřovány k možnosti zefektivnění výkonu některých alternativních sankcí za přispění PMS ČR i tam, kde to zákon výslovně neukládá.

Kladná odpověď na tento dotaz následovala u dvou ze tří soudců s tím, že jako vhodnou by spolupráci s PMS ČR viděli u trestu zákazu činnosti a zákazu pobytu či častější využívání spolupráce s úředníky PMS ČR u podmíněného odsouzení, kde sice nebyl uložen dohled, ale byla uložena některá z přiměřených omezení či povinností.

Z probačních úředníků se dva domnívají, že služby PMS ČR jsou již tak využívány velmi široce, kapacitně by nebylo možno další činnosti z jejich strany zajistit. Pouze jeden z nich uvedl, že by bylo vhodné je pověřovat kontrolou výkonu přiměřených povinností a dodržování omezení stanovených při podmíněném odsouzení, např. se jedná o kontrolu placení výživného či splácení škody apod.

Otázka č. 15 (pouze pro probační úředníky):

Zde bylo zjišťováno, jaké klady a zápory dotazovaní shledávají na separaci středisek PMS ČR od jednotlivých okresních soudů (pozn. autorky: z dotazovaných tento proces, kdy před jeho zahájením byli jednotliví probační úředníci zaměstnanci daných okresních soudů a jako takoví sídlili samozřejmě v budovách těchto soudů, objektivně v pracovním poměru k PMS ČR zažil pouze jeden z nich).

---

³³⁹ zdroj: internetový portál Ministerstva spravedlnosti ČR, v záložce InfoData, v kolonce Přehled statistických listů - <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

Veskrze kladnou shledávali respondenti širší možnost vzájemné komunikace jednotlivých probačních úředníků mezi sebou včetně vyměňování zkušeností z praxe apod.

Zápory shledávají v mnohem horším institucionálním zajištění celkového chodu PMS ČR, např. v nedostatečném zajištění bezpečnosti úředníků PMS ČR, horším kontaktu a komunikaci s OČTŘ, čímž dochází dle jejich názoru k menšímu využívání odklonů i ukládání alternativních trestů.

Úplným závěrem rozhovoru byl všem respondentům bez rozdílu poskytnut prostor pro vyjádření vlastních myšlenek a názorů vztahujících se k neaktuálnějším problémům v dané oblasti a případným návrhům jejich vhodného řešení.

Zde jeden ze soudců uvedl, že největší problém spatřuje ve vskutku tristním finančním ohodnocení probačních úředníků společně s neuspokojivou personální situací, přičemž tyto skutečnosti mají výrazný kontraproduktivní dopad na výsledky činnosti PMS ČR.

Další pak hovořil o vlastních příčinách ne vždy zcela optimální spolupráce mezi OČTŘ a PMS ČR. Uvedl, že sám u sebe spatřuje určitý odstup a nedůvěru v možnosti kvalitního spolupůsobení těchto úředníků zejména při výkonu uložených sankcí, přičemž toto je dáno jeho nedobrou zkušeností s jejich vědomostmi z oblasti práva. Při osobním kontaktu s těmito úředníky totiž často narazil na elementární neznalosti základů trestního práva. Obává se, že takovéto osoby v mnoha případech přispívají ke vzniku nepříliš dobrého mínění o celé instituci PMS ČR, což často vede právě k tomu, že OČTŘ nevnímají probační úředníky jako rovnocenné partnery, ačkoli mnohdy mohou zřejmě nemálo přispět k naplnění vlastního účelu trestu.

Státní zástupce z Ústeckého kraje uvedl, že v regionu jeho působnosti je největším problémem drogová závislost značné skupiny mladistvých, absence vzdělání, pracovního uplatnění a vůbec pracovních návyků. Značná část mladistvých tedy pochází z rodin, kde je zcela standardní mezigenerační nezaměstnanost, kdy celé rodiny žijí z dávek státní sociální podpory, případně se živí trestnou činností. Pro větší výchovný a resocializační vliv by bylo třeba pracovat s celými takto postiženými rodinami, přičemž kýženého efektu by bylo dle jeho názoru možno jen velmi těžko dosáhnout za stávající situace, kdy právě z dávek státní sociální podpory mají dotčení vyšší příjem, než by při svém vzdělání dosáhli vlastní prací. Větší možnost působení v tomto ohledu shledává u nezletilých do cca šestnácti let.

Jeden z probačních úředníků spatřuje nemalý problém v malém celospolečenském povědomí o podstatě a charakteru činnosti PMS ČR s tím, že v tomto ohledu by bylo třeba širší prezentace této instituce především v hromadných sdělovacích prostředcích.

Další probační úředník stěžejní nedostatek spatřuje v neefektivním řízení činnosti PMS ČR ze strany jejich vrcholných zástupců, a to zejména co se týče řízení personálního a finančního, kdy ekonomické prostředky, již tak výrazně omezené v rámci rozdělování peněz ze státního rozpočtu, nejsou dle jeho názoru využívány tak smysluplně, jak by bylo za současné hospodářské situace celé společnosti třeba.

7. 3. Zhodnocení výsledků výzkumu a vyvození soudů

Předmětem výzkumu bylo zjistit, zda jsou tzv. odklony v trestním řízení využívány v rozsahu odpovídajícím jejich potenciálu. Dále ověřit, zda se podstatnou měrou snížila frekvence ukládání trestu obecně prospěšných prací v souvislosti s rekodifikací trestního práva a novým zněním ust. § 314e odst. 3 tr. řádu. Rovněž tak určit, zda by pravidelná setkávání zástupců jednotlivých profesí za účelem řešení aktuálních problémů v dané oblasti vyvstalých mohla přispět k zefektivnění jejich vzájemné spolupráce a komunikace, a v neposlední řadě stanovit, zda sociální pedagogika jako věda multioborového charakteru disponuje potenciálem možného zefektivnění kooperace jednotlivých justičních i mimojustičních složek za účelem naplňování společných cílů a smyslu existence trestního práva jako takového.

Na podkladě výše uvedeného předmětu výzkumu byly pak legalizovány dopředu vymezené hypotézy, když bylo dosaženo těchto výsledků:

Hypotéza č. 1:

Tzv. odklony v trestním řízení nejsou využívány v rozsahu odpovídajícím jejich potenciálu.

Co se týče předpokladu ohledně nedostatečného využívání tzv. odklonů v trestním řízení, sedm z devíti dotazovaných shodně uvedlo, že těchto institutů

je v českém prostředí využíváno v menší míře, než v jaké to umožňuje legislativní úprava.

Příčiny tohoto jevu byly respondenty spatřovány v obecné rovině zejména v nedostatečných znalostech o eventualitě řešit věc mimo standardní trestní řízení, z praktického hlediska pak v neúplně zpracovaných podkladech z přípravného řízení, na jejichž základě by bylo lze k aplikaci těchto institutů přistoupit a jichž je k takovému rozhodnutí třeba, dále ve skladbě pachatelů trestné činnosti, jejich lhostejnosti, ale rovněž i v nezájmu poškozených, a v neposlední řadě v nesolventnosti obviněných, kdy nejsou schopni složit peněžní částku k obecně prospěšným účelům, či zaplatit poškozenému škodu, když ve většině případů odklonů je právě úhrada škody zákonnou podmínkou pro jejich užití.

Pro případ potenciálního zvýšení četnosti využívání odklonů by dle probačních úředníků vstal problém v zajišťování mediace ústící v uplatnění těchto institutů, a to především z důvodu nedostatečného personálního obsazení PMS ČR.

Z autorkou provedené analýzy statistických údajů Ministerstva spravedlnosti ČR zaměřené na vyřízení osob vybranými odklony v trestním řízení, a to podmíněným zastavením trestního stíhání a schválením narovnání u soudů i státních zastupitelství v letech 2008 až 2011 (viz. tabulka a graf č. 1 a 2 v předchozí podkapitole) pak vyplývá:

A)

Soudy ČR:

Vyřízení osob, proti nimž bylo zahájeno trestní stíhání, podmíněným zastavením trestního stíhání, resp. osvědčením ve zkušební době podmíněného zastavení trestního stíhání, nedosahuje z celkového počtu v daných letech v procentuálním vyjádření ani 3% takto vyřízených osob. V roce 2011 pak dokonce ani 2%. K tomu více tabulka č. 1.

Vyřízení osob, proti nimž bylo zahájeno trestní stíhání, schválením narovnání, nedosahuje z celkového počtu v daných letech v procentuálním vyjádření ani 0,1% takto vyřízených osob. Nejvíce osob, jejichž trestní stíhání skončilo schválením narovnání před soudem, lze zaznamenat v roce 2008, a to 0,097 % z celkového počtu vyřízených osob. K tomu více tabulka č. 1.

B)

Státní zastupitelství ČR:

U státních zastupitelství je četnost vyřizování osob danými odklony v trestním řízení o něco vyšší, nežli tomu je u soudů.

Vyřízení osob, proti nimž bylo zahájeno trestní stíhání, podmíněným zastavením trestního stíhání, se v daných letech v procentuálním vyjádření pohybovalo v rozmezí od 3,29% (v roce 2011) do 5,55% (v roce 2008) z celkového počtu vyřízených osob. K tomu více tabulka č. 2.

Vyřízení osob, proti nimž bylo zahájeno trestní stíhání, schválením narovnání, nedosahuje z celkového počtu v daných letech v procentuálním vyjádření ani 0,2% takto vyřízených osob. Nejvíce osob, jejichž trestní stíhání skončilo schválením narovnání ve fázi přípravného řízení, lze zaznamenat v roce 2010, a to 0,160 % z celkového počtu vyřízených osob, nejméně pak v roce 2008 0,112%. K tomu více tabulka č. 2.

Vzhledem k značně převažujícím souhlasným postojům respondentů a s ohledem na výstupy ze statistických údajů lze konstatovat, že hypotéza č. 1 byla potvrzena.

Pro potenciální změnu v dané oblasti pak lze navrhnout zavedení povinnosti Policie ČR samostatně (nad rámec běžně poskytovaného poučení obviněným) poučovat obviněné, ale i poškozené v případech, kde by bylo lze využít odklonů v trestním řízení, o eventualitě věc řešit mimo standardní trestní řízení, a za tímto účelem využít služeb PMS ČR (např. předkládat či zasílat na zvláštním papíře poučení o možnosti mediace, popř. i předjednání vhodného alternativního trestu).

V případě nárůstu takto vyřizovaných věcí by bylo bezpochyby vhodné, a to i z důvodu účelnosti, navýšit počet pracovníků PMS ČR zabývajících se mediací.

Hypotéza č. 2:

V souvislosti s rekodifikací trestního práva se snížil počet ukládaných trestů obecně prospěšných prací.

Na základě předem stanovené hypotézy byli respondenti poptáváni, zda dle jejich názoru měla rekodifikace trestního práva (od 1. 1. 2010) vliv na četnost ukládání jednotlivých alternativních trestů.

Pět z šesti takto dotázaných uvedlo, že se v této souvislosti snížil počet ukládaných trestů OPP.

Hlavním argumentem, který dle jejich mínění osvědčuje pokles využívání tohoto alternativního trestu, je zavedení povinnosti při rozhodování trestním příkazem předjednat podmínky výkonu trestu OPP prostřednictvím PMS ČR (ust. § 314e odst. 3 tr. řádu), což se jeví být dle respondentů v mnoha případech z praktického hlediska nereálné. Jeden probační úředník nadto uvedl, že soudci v jejich okrese v některých případech toto ustanovení nerespektují a trest OPP ukládají trestním příkazem i bez předjednaných podmínek.

Z extrakce dostupných statistických údajů týkajících se počtu ukládaných trestů OPP v letech 2002 až 2011 (viz. tabulka a graf č. 3 v předchozí podkapitole) byly autorkou ověřeny následující skutečnosti:

Počty ukládaných trestů OPP se v letech 2002 až 2009 pohybovaly v rozmezí od 14.548 po 12.050 s viditelnou klesající tendencí. Oproti tomuto stavu pak v letech 2010 bylo uloženo 7.410 a v roce 6.555 těchto sankcí, což je téměř o polovinu méně než v roce s nejnižším počtem uložených trestů OPP před rekodifikací trestního práva.

Hypotéza č. 2 tak byla potvrzena nejen výpověďmi dotazovaných, nýbrž i dostupnými statistickými daty.

Co se týče návrhu řešení, bylo by lze si jej představit obdobně jako u hypotézy č. 1, popř. u zkráceného řízení např. lepší dosažitelností probačních úředníků, nebo i analogickou úpravou k trestu DV, kdy by bylo možné trest OPP pachateli uložit pouze na základě jeho písemného souhlasného stanoviska s uložením této sankce a prohlášení o jeho zdravotním stavu, kdy by uvedené zajišťoval buď probační úředník, nebo v případě zkráceného řízení se zadrženou osobou soudce v rámci výslechu podezřelého.

K ust. § 314e odst. 3 tr. řádu ve znění po novele účinné od 1. 1. 2010 je dle mého názoru třeba podotknout, že toto lze shledat poněkud problematickým. Nepochybně je třeba před uložením této alternativy mít k dispozici informace určitého charakteru o osobě pachatele (zejména o jeho zdravotním stavu), aby byla vykonatelná a efektivní, nicméně tato zákonná podmínka, jak byla zákonodárcem nastavena, fakticky znemožňuje uložení takového trestu trestním příkazem, což bezesporu nebylo jeho účelem. Po soudcích se tak na jednu stranu požaduje co nejrychlejší vyřízení trestních věcí a ukládání alternativních sankcí v co nejvíce případech, na druhou stranu pak, pokud by trest OPP chtěli trestním příkazem uložit, časová prodleva od nápadu věci do jejího vyřízení trestním příkazem by byla poměrně dlouhá. Sice by byla naplněna lhůta určená ust. § 181 odst. 3 tr. řádu, které stanoví předsedovi senátu okresního soudu nařídit ve věci hlavní líčení, předběžné projednání obžaloby, nebo učinit jiný úkon směřující k rozhodnutí věci včetně pověření probačního úředníka k potřebným úkonům nejpozději do tří týdnů od nápadu věci k příslušnému soudu (od podání obžaloby), avšak trestní příkaz by tak reálně mohl být vydán nejdříve po uplynutí cca jednoho měsíce, přičemž standardní je v tomto ohledu doba zhruba jednoho týdne. V důsledku tlaku vyvíjeném na urychlené vyřizování věcí je zcela pochopitelné, že soudce raději zvolí jinou alternativu, kterou může trestním příkazem uložit rovnou.

Hypotéza č. 3:

Pro efektivnější spolupráci PMS ČR s orgány činnými v trestním řízení by bylo vhodné organizovat pravidelná setkávání zástupců jednotlivých profesí ke společnému projednání aktuálních problémů z dané oblasti.

Z výsledků provedeného výzkumu jednoznačně vyplynulo, že takováto setkávání by byla nesporným přínosem pro činnost všech zúčastněných napříč profesemi. **Hypotéza č. 3 tak byla bezezbytku potvrzena.**

Vhodná by zřejmě byla koncepce navrhovaná probačními úředníky v podobě současných multidisciplinárních týmů, jež by se setkávaly podle aktuálních potřeb nejen k řešení konkrétních otázek, ale i za účelem např. obecných rozprav o podstatě výkonu jednotlivých souvisejících profesí, a to zejména se záměrem zlepšit vzájemné pochopení a komunikaci mezi danými složkami.

Hypotéza č. 4:

Teoretické i praktické poznatky sociální pedagogiky mohou přispět k zefektivnění spolupráce jednotlivých složek podílejících se na výkonu trestního práva v České republice při snaze o naplnění jeho účelu, cílů a funkcí.

Tato domněnka autorky až na jednu výjimku plně koresponduje s odpověďmi dotazovaných získanými v rámci provedených rozhovorů.

Sociální pedagogika se svým interdisciplinárním přístupem a kumulací poznatků z rozmanitých společenskovedních oborů dle mého názoru neoddiskutovatelně disponuje potenciálem ke zlepšení evidentně insuficientní sociální komunikace mezi jednotlivými justičními i nejustičními složkami, a tím i zkvalitnění vzájemné spolupráce na cestě ke společnému cíli.

Velmi vhodné by bylo poskytovat dotčeným osobám ve větším rozsahu, než je tomu dosud, možnosti školení z oblastí, jež do sociální pedagogiky spadají kupříkladu ze sociální komunikace, ale právě přímo se zaměřením na příslušníky ostatních složek, s nimiž je třeba být v úzkém permanentním kontaktu, či z vývojové psychologie, pracují-li s mládeží apod.

Zcela nepochybně si pak lze dle mého mínění představit efektivní výkon činností spadajících do kompetence PMS ČR ze strany kvalifikovaného sociálního pedagoga.

Hypotéza č. 4 byla rovněž jako ty předchozí potvrzena.

Výsledky provedeného výzkumu lze dle mého názoru shrnout tak, že nejen že byly v plném rozsahu naplněny všechny hypotézy, ale nadto bylo zjištěno i mnoho zajímavých poznatků z oblasti stávající praxe ze všech dotazovaných profesí, což může představovat nepochybný přínos nejen pro sociální pedagogiku jako vědu, která se nachází ve fázi dynamického rozvoje, a tedy praktické poznatky jsou pro ni kromě rozvíjení příslušných teorií naprosto nezbytným artefaktem, ale i pro uvědomění si konkrétních nedostatků ve vzájemné komunikaci pro odborníky z dotčených oblastí.

Cílem výzkumu bylo tedy zejména zjistit vize dotazovaných ohledně v úvahu připadajících variant zefektivnění nejen ukládání a výkonu některých sankcí

a uplatňování alternativních postupů v duchu restorativního soudnictví, ale i spolupráce justičních i nejustičních složek při řešení trestné činnosti a jejích následků. V neposlední řadě bylo cílem taktéž zkoumat postoje respondentů k možnému uplatnění poznatků sociální pedagogiky v dané oblasti a případné představy daných osob o rozsahu a způsobu tohoto využití.

Závěrem lze tedy sumarizovat, že výzkum dostal svému cíli.

Závěr

Přijetím zákona o PMS a vyplývající institucionalizací probačních a mediačních činností byl nepochybně učiněn velký a velmi důležitý krok na cestě vedoucí k postupnému přechodu od retributivní justice k justici restorativní. Tato změna může představovat velice významný fenomén při řešení určité krize, v níž se současná trestněprávní politika nejen v České republice nachází.

Přeplněné věznice, vysoké ekonomické náklady spojené s výkonem trestu odnětí svobody a další palčivé problémy vyžadují pokud možno co nejrychlejší a nejefektivnější řešení, neboť v opačném případě hrozí naprostým selháním trestní justice na poli naplňování účelu a smyslu nejen trestu jako takového, ale i trestního práva jako celku.

S mírnou nadsázkou by se tak dalo říci, že alternativní trestání a mimosoudní řešení trestních věcí představuje budoucnost trestní justice, k níž je třeba se obracet a soustředit se na její co nejúčinnější realizaci. A právě na tomto poli je třeba spatřovat nezastupitelnou roli instituce PMS ČR, která již samou podstatou své existence poskytuje perspektivu budoucích možností v předmětné oblasti.

Na druhou stranu, ať již jsou myšlenky restorativní justice jakkoli atraktivní a jejich realizace nezpochybnitelně přínosná, vždy je třeba mít na paměti, že ne za každých okolností a ve všech případech je užití těchto přístupů a nástrojů, jež restorativní justice k řešení kriminálního jednání upřednostňuje, vhodné a účelné při respektování základního účelu a smyslu existence trestního práva coby prostředku ochrany společnosti před pachateli trestných činů, prostředku individuální a generální prevence, přičemž v neposlední řadě zde nutně musí být zachován právě i onen moment represe, bez něž by trestní právo přestalo být trestním právem.

Otázkou rovněž zůstává, nakolik je česká společnost připravena se s restorativními přístupy k trestání vyrovnat. V úvahu je totiž třeba brát mnoho neopomenutelných aspektů s velkým potenciálem ovlivnění výsledků aplikace takového pojetí trestní justice s tím, že v první řadě je sem dle mého názoru třeba zařadit kupříkladu nedostatečný respekt k právu, jímž je bohužel současná česká společnost do značné míry charakteristická. Tato jakási neúcta počíná od opovržení orgány tvorby práva, přes orgány jeho aplikace, o samotných normách ani nemluvě,

a konče i u vrcholných představitelů státní moci tolik oblíbeným stavěním na odiv nerespektu k individuálním právním aktům všech soudních instancí.

Rovněž je ovšem nezbytné uvést, že poměrně četné legislativní snahy zákonodárce o řešení výše nastíněných problémů nevykazují takovou míru koncepčnosti, jaké by bylo objektivně třeba. Zářným příkladem zde může být nově zakotvené přeměňování trestu OPP na trest DV, což dle mého názoru přinejmenším z hlediska respektu odsouzených k uloženému trestu, a tedy jeho výchovného efektu, nelze považovat za právě šťastné.

Nadto některá řešení sice disponují potenciálem přinést okamžitý výsledek v momentálním uvolnění disponibilních míst ve věznicích, nicméně v krátké budoucnosti lze s pravděpodobností hraničící s jistotou očekávat nejen návrat k původnímu stavu, ale ještě spíše jeho zhoršení. Uvedené se týká mimo jiné např. připravované změny zákonných podmínek podmíněného propuštění z výkonu trestu, kdy podle věcného záměru novely tr. zákoníku a tr. řádu by odsouzení měli být podmíněně propuštěni po vykonání stanovené části trestu odnětí svobody automaticky, tj. bez dalšího, pokud nebyli v průběhu výkonu trestu odnětí svobody kázeňsky trestáni.

Co se týče fungování instituce PMS ČR v prostředí české justice, toto dle mého nazírání dosud vskutku nelze shledat zcela optimálním. Tento stav je do určité míry dán jednak nedostatečným ekonomickým zabezpečením její existence, a jednak, a to hlavně, že se jedná o organizaci na české právní prostředí velmi mladou, a tudíž její postavení mezi ostatními složkami není dosud plně stabilizováno. Uvedené jistým způsobem souvisí s dosud rovněž nepříliš ustálenou pozicí sociální práce v systému sociálních věd v České republice, která po dlouhém období totality postupně získává své místo a respekt mezi běžnými občany.

V této oblasti by patrně mohla mít pozitivní vliv vhodná a nenásilná forma medializace předmětu a obsahu sociální práce jako vědy, stejně tak jako instituce PMS ČR, o jejíž činnosti, bohužel, mnohdy nejsou dostatečným způsobem informováni ani odborníci z orgánů, které by měly jako první připadat v úvahu při poskytování patřičné součinnosti úředníkům a asistentům PMS ČR, a kteří v některých případech ani nevědí, že taková organizace existuje a co je obsahem její činnosti.

Z výše uvedených důvodů pak logicky není optimální ani komunikace mezi orgány činnými v trestním řízení a PMS ČR, když ze strany těch prvních není PMS ČR

vnímána jako rovnocenný partner a druhá strana toto obecně chápe jako určité osobní příkoří, což pramení v z toho vyplývající komunikační bariéry.

S obdobnými problémy se pak zcela pochopitelně potýká i sociální pedagogika, která, jak vyplývá z celé práce, disponuje nepopíratelnými možnostmi přispět svými teoretickými a praktickými poznatky k naplňování celospolečenských cílů na poli trestní justice.

V této souvislosti považuji za nezbytné zmínit, že velmi důležitým aspektem vzájemné spolupráce jednotlivých justičních i mimojustičních složek na tomto poli je, stejně jako u jakékoli jiné efektivní sociální komunikace obecně, mimo jiné určitá dávka vzájemné důvěry a pozitivního přístupu k druhé straně včetně uznání jejich kvalit a schopností přispět k naplnění společného cíle.

Dosažení tohoto optimálního stavu je krom jiného brzděno nedůvěrou v dostatečné znalosti probačních úředníků z oblasti práva, která je v některých případech i dle mého názoru značně insuficientní. Toto je do značné míry, jak se domnívám, způsobeno koncepčním řešením jednotlivých studijních oborů v dané oblasti, sociální pedagogiky nevyjímaje. I v rámci ní by dle mého mínění bylo ku prospěchu věci, zejména vyjdeme-li z pojetí sociální pedagogiky v její užší dimenzi (typicky např. dle Pedagogického slovníku viz. výše), širší zaměření na jednotlivá právní odvětví (konkrétně pak nejen na právo trestní, občanské apod., ale i na právo sociálního zabezpečení, pracovní a rodinné).

Všechny tyto skutečnosti mohou být mimo jiné příčinou nedostatečné důvěry dotčených odborníků z oblasti trestní justice ve schopnosti takto vzdělaných pracovníků erudovaně přispět k naplnění cílů trestního práva jako takového.

Úplným závěrem lze dle mého nazírání sumarizovat, že práce nejen naplnila svůj cíl spočívající v přiblížení problematiky spjaté s působením PMS ČR v rámci trestního řízení z pohledu teorie i praxe, v propojení poznatků sociální pedagogiky s danou oblastí, a v nastínění možných přístupů vedoucích k zefektivnění justičních i mimojustičních složek za účelem snadnější a účinnější resocializace pachatelů trestných činů, ale zároveň došlo i k potvrzení předestřených hypotéz, které byly předmětem kvalitativního výzkumu provedeného pro účely této práce.

Resumé

V diplomové práci na téma „Činnost Probační a mediační služby ČR v trestním řízení včetně sociálně pedagogického náhledu na danou problematiku“ se autorka zaměřuje především na podstatu a význam jednotlivých aktivit probačními a mediačními úředníky v dané oblasti vykonávaných, z hlediska teorie i stávající praxe, a rovněž tak se zabývá otázkami týkajícími se výchovného, profylaktického a terapeutického působení těchto osob na pachatele trestných činů, a to i v kontextu sociální pedagogiky, zejména pak v souvislosti s uplatněním jejich metod v rámci činnosti PMS ČR.

Cílem práce je tedy zevrubně popsat problematiku intervence PMS ČR v rámci trestního procesu, vystihnout nejpalčivější otázky, které je dle autorky v této oblasti třeba řešit, nalézt možné využití teoretických i praktických poznatků sociální pedagogiky při práci probačních a mediačních úředníků a v nespolední řadě nastínit eventuální přístupy vedoucí k zefektivnění spolupráce justičních i mimojustičních složek za účelem snadnější a účinnější resocializace pachatelů trestných činů.

Práce je rozdělena do sedmi logicky po sobě jdoucích kapitol s tím, že každá z nich je dále členěna na dvě či více podkapitol.

Na prvním místě je pojednáno o restorativní justici jako základu pro koncepci sociální práce realizované v rámci trestního řízení. Rovněž je zde nastolena otázka efektivnosti trestních sankcí, jež lze dle platné právní úpravy v českém prostředí uložit, když nechybí ani deskripce bazálních pojmů s touto problematikou se pojících.

Následující část práce je zaměřena na počátky probace a mediace, a to ve vnitrostátních i mezinárodních souvislostech. Samostatná podkapitola je pak věnována i poměrně krátké historii PMS ČR jako elementu justičního systému.

V další kapitole je rozebrána právní úprava PMS ČR de lege lata, tzn. v její současné podobě.

Významný úsek práce je soustředěn na konkrétní činnosti, které PMS ČR realizuje v rámci celého trestního řízení, tj. ve všech jeho fázích. Tato část práce pak byla vedena snahou o vylíčení zejména praktických aspektů dané oblasti. Je zde vyjádřen i vlastní pohled autorky na danou problematiku.

Neschází ani pojednání o intervenci PMS ČR v rámci soudnictví nad mládeží, když primárně je pozornost koncentrována na specifika v trestních věcech dětí a mladistvých oproti trestání dospělých pachatelů. Následuje výklad o výchovných opatřeních a jejich vlastním výkonu zajišťovaným probačními pracovníky.

Předposlední kapitola je věnována sociální pedagogice, kdy krom interpretace obecných atributů, je neopomenutelnou součástí této kapitoly deskripce metod sociální pedagogiky tak, jak je pojímá Zlatica Bakošová a Blahoslav Kraus, včetně nastínění jejich uplatnění v procesu působení PMS ČR na osoby delikventně jednající.

V poslední kapitole této práce jsou pak prezentovány výsledky provedeného kvalitativního výzkumu formou rozhovorů s osobami zainteresovanými na dané problematice (se soudci, státními zástupci a probačními úředníky), který byl zaměřen na otázky, jejichž zodpovězení může představovat potenciál pro další zkvalitňování postupů aplikovaných příslušnými subjekty v rámci trestního řízení.

V závěru autorka navrhuje některá v úvahu připadající řešení záležitostí vyvstalých v průběhu celé práce a konečně pak sumarizuje, že cíl práce, jak shora předaslán, byl naplněn.

Bibliografická data, anotace a klíčová slova

Bibliografická data

Jméno a příjmení autora:	Bc. Jana Křišťůfková
Název diplomové práce:	Činnost Probační a mediační služby ČR v trestním řízení včetně sociálně pedagogického náhledu na danou problematiku
Název práce v angličtině:	The Probation and Mediation Service of the Czech republic in criminal proceedings including socio-pedagogical view on this issue
Vedoucí diplomové práce:	Mgr. Lukáš Brandejs
Vysoká škola a fakulta:	Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií a Institut mezioborových studií Brno
Studijní program a obor:	Specializace v pedagogice, Sociální pedagogika
Rok obhajoby:	2012

Anotace

Diplomová práce na téma „Činnost Probační a mediační služby ČR v trestním řízení včetně sociálně pedagogického náhledu na danou problematiku“ je zaměřena na otázky související s jednotlivými aktivitami vykonávanými pracovníky Probační a mediační služby ČR v rámci průběhu celého trestního řízení včetně jejich výchovného, terapeutického a profylaktického působení na osobu pachatele trestného činu.

Práce krom poměrně rozsáhlé části, věnující se intervenci Probační a mediační služby ČR v oblasti trestního práva z pohledu teorie i stávající praxe u dospělých pachatelů i delikventní mládeže, obsahuje mimo jiné i pojednání o restorativní justici

jako fundamentu sociální práce v trestním soudnictví, deskripci právní úpravy Probační a mediační služby ČR de lege lata a v nespolední řadě výklad o sociální pedagogice v jejích obecných rozměrech, ale i se zaměřením na její konkrétní metody a jejich aplikaci při práci Probační a mediační služby ČR. Závěrem jsou pak prezentovány výsledky provedeného kvalitativního výzkumu orientovaného na z pohledu autorky nejpálčivější otázky v dané oblasti vyvstalé.

Cílem této práce je tedy pokusit se přiblížit problémy spjaté s činností Probační a mediační služby ČR v trestním řízení, a to jak z hlediska čistě teoretického, tak i praktického, dále pak nalézt možnosti uplatnění poznatků sociální pedagogiky v praxi probačních a mediačních úředníků a nastínit eventuelní přístupy vedoucí k zefektivnění spolupráce justičních a mimojustičních složek za účelem snadnější a účinnější resocializace pachatelů trestných činů, jakož i ochrany společnosti před závadovým jednáním delikventních jedinců.

Klíčová slova

probace, mediace, Probační a mediační služba ČR, probační úředník, mediátor, restorativní justice, probační a mediační činnosti, sociální práce, trest, efektivnost, trestní soudnictví nad mládeží, výchovné působení, sociální pedagogika, sociálně - pedagogické metody, rozhovor

Annotation

The Thesis „The Probation and Mediation Service of the Czech republic in criminal proceedings including socio-pedagogical view on this issue“ is directed to the issues related to the concrete scope of activities executed by the employees of the Probation and Mediation Service of the Czech republic during the whole criminal proceeding including their educational, therapeutic and prophylactic aspects to the offender's person of the criminal act.

This Thesis contains extensive part about the intervention of the Probation and Mediation Service of the Czech republic in the criminal law area to the adult offenders

and juvenile delinquent from the theoretical and practical contemporary view. The Thesis is concerned to the restorative justice as a foundation of the social work in the criminal justice, description of the legal regulations of the Probation and Mediation Service of the Czech republic de lege lata and last but not at least the interpretation of the social pedagogy in its general framework also with the orientation to the concrete methods and applications during the work of The Probation and Mediation Service of the Czech republic. In conclusion are also presented the results of the qualitative researche performed and oriented by the author's view to the most pressing questions in that concrete area that have arisen.

The aim of this Thesis is to try to approximate the problems which are connected to the work of The Probation and Mediation Service of the Czech republic in the criminal proceeding in the theoretical and practical point of view, find the possibilities of use this social pedagogy's knowledge in practical frame by the employees of the Probation and Mediation Service of the Czech republic and outline the eventually approach leading to the effective body of the justice's and body outside of the justice's cooperation with the purpose to make easier and more useful resocialization of the offenders of the criminal acts as well as the protection of the society againts the defective conduct by the delinquent individuals.

Key words

Probation, Mediation, The Probation and Mediation Service of the Czech republic, probation official, mediation official, restorative justice, probation and mediation activities, social work, punishment, efectivity, youth criminal justice, educational aspects, social pedagogy, socially-pedagogic methods, interview

Seznam použité literatury a zdrojů

Literatura:

BAKOŠOVÁ, Z., LUBELCOVÁ, G., POTOČÁROVÁ, M. Sociálna pedagogika pre stredné pedagogické školy, pedagogické a sociálne akadémie a pedagogické a kultúrne akadémie. 1. vydání. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo - Mladé letá, s.r.o., 2005, ISBN 80- 10- 00485- 5

BAKOŠOVÁ, Z. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. 3. rozšírené a aktualizované vydání. Bratislava: Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, public promotion, s.r.o., 2008, ISBN 978- 80- 969944- 0- 3

BAKOŠOVÁ, Z., MACHÁČEK, L. (editoři). Mládež jako aktér sociální změny. Sociálna pedagogika a sociálno - výchovná činnosť s mládežou. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Trnava: KP FF UCM v Trnave, 2009, ISBN 978- 80- 8105- 096- 1

BARTOŇOVÁ, M. a kol. Kapitoly ze speciální pedagogiky. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2008

BLACK, D., McKEOWN, C. (editors). Collins English Dictionary. Great Britain, Glasgow: HarperCollins Publishers, 2009, ISBN 978- 0- 00- 784932- 1

BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., GERLOCH, A. Teorie práva. 2. přepracované vydání. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2004, ISBN 80- 7357- 030- 0

DOŇKOVÁ, O. Aplikovaná psychometrika. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009

DOUBRAVOVÁ, D. a kol. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici - Institut pro probaci a mediaci, 2001, ISBN 80- 902998- 0- 6

DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 - 200za. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978- 80- 7400- 107- 9

FAJKUS, B. Filosofie a metodologie vědy. Vývoj, současnost a perspektivy. 1. vydání. Praha: Academia, 2005, ISBN 80- 200- 1304- 0

FILIP, J., SVATOŇ, J., ZIMEK, J. Základy státovědy. 2. přepracované vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997, ISBN 80- 210- 1575- 6

GAVORA, P. a kol. Elektronická učebnica pedagogického výskumu. Bratislava: Univerzita Komenského, 2010, ISBN 978- 80- 223- 2951- 4 (dostupné online na www.e-metodologia.fedu.uniba.sk)

GRÚŇ, L. Finanční právo a jeho instituty. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2009, ISBN 978- 80- 7201- 745- 4

HARENBERG, B. (sestavovatel). Kronika lidstva. 8. vydání. Praha: Fortuna Libry, 2011, ISBN 978- 80- 7321- 601- 6

HARVÁNEK, J. a kol. Teorie práva. 2. opravené vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004, ISBN 80- 210- 3509- 9

HOUBOVÁ, D. a kol. Psychologie pro právníky. 3. přepracované vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004, ISBN 80- 210- 3468- 8

JAROSZ, E., JŮZL, M., BARGEL, M. jr. (editors). Contemporary Challenges in Social Pedagogy. First published. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010, ISBN 978- 80- 87182- 14- 7

JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. Aktualizované vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2002, ISBN 80- 86432- 20- 3

JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L. Sociální patologie. Úvod do studia. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2005

KALVODOVÁ, V. Trest odnětí svobody na doživotí. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1995, ISBN 80- 210- 1197- 1

KARABEC, Z. (editor). Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, ISBN 80- 7338- 021- 8

KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z. Sociologie a psychologie práva. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2004

KEJDOVÁ, M. Základy trestního práva. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006

KEJDOVÁ, M. Právo a bezpečnostní politika. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2007

KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek I. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2002, ISBN 80- 86395- 28- 6

KOHOUTEK, R. Pedagogická psychologie. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006

KOLDINSKÁ, K. a kol. Sociální zabezpečení osob migrujících mezi státy EU. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, ISBN 978- 80- 7179- 622- 0

KRAUS, B. Teorie výchovy. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006

KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2008, ISBN 978- 80- 7367- 383- 3

KRAUS, B. Sociální pedagogika I. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009

KUHN, T. S. Struktura vědeckých revolucí. Dotisk 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2008, ISBN 80- 86005- 54- 2

KYNCLOVÁ, Z. a kol. Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007, ISBN 978- 80- 86920- 26- 9

LACA, S. Sociální pedagogika. 1. vydání. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011

LAZAROVÁ, B. Možnosti poznávání lidí. Kapitoly z pedagogické a psychologické diagnostiky pro sociální pedagogy. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2007

LOOS, A. Directors' Liability: A Worldwide Review. The Netherlands: Kluwer Law International, 2006, ISBN 90- 411- 2561- 2

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2003, ISBN 80- 7178- 771- X

MATOUŠEK, O. a kol. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005, ISBN 80- 7367- 002- X

MEYER, G. J. Tudorovci. Vydání první. Československý spisovatel, 2010, ISBN 978- 80- 87391- 54- 9

MÜHLPACHR, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011

NAVRÁTIL, P. Teorie a metody sociální práce. 1. vydání. Brno: Marek Zeman (vydal), 2001, ISBN 80- 903070- 0- 0

NEDOROST, L., VĚTROVEC, V. Zákon č. 257/2000 Sb. o Probační a mediální službě - komentář. Praha: EUROLEX Praha, s.r.o., 2002, ISBN 80- 86432- 32- 7

OLEJNÍČEK, A. Výcvik asertivního jednání (Úvod do studia předmětu). Syllabus. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2003

PALOVČÍKOVÁ, G. Sociální psychologie II. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. Pedagogický slovník. 4. aktualizované vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2003, ISBN 80- 7178- 772- 8

PRŮCHA, J. Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2006, ISBN 80- 7178- 944- 5

PŘADKA, M., KNOTOVÁ, D., FALTÝSKOVÁ, J. Kapitoly ze sociální pedagogiky. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, ISBN 80- 210- 1946- 8

RADVAN, E. Soudobá filosofie. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006

SEKOT, A. Sociologie v kostce. 3. rozšířené vydání. Brno: Paido, 2006, ISBN 80- 7315- 126- X

SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, ISBN 80- 7179- 350- 7

SOUKUP, P., VYMĚTAL, P. Základy teorie a praxe hospodářské politiky. 1. vydání. Praha: Bankovní institut vysoká škola, a.s., 2007, ISBN 978- 80- 7265- 125- 2

SÝKORA, F. Úvod do studia předmětu Sociální komunikace. Syllabus. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2003

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákon. Komentář. Obecná část. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, ISBN 80- 7179- 579- 8

ŠÁMAL, P. a kol. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, ISBN 978- 80- 7179- 375- 5

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, ISBN 978- 80- 7400- 043- 0

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník. § 1 - § 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978- 80- 7400- 109- 3

ŠÁMAL, P. a kol. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, ISBN 978- 80- 7400- 350- 9

ŠČERBA, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, ISBN 978- 80- 87212- 68- 4

ŠTERN, P. a kol. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2010, ISBN 978- 80- 7367- 757- 2

TILSE, T. (editor). Die Berliner Mauer 1961 - 1989. 10. Auflage. Berlin: Berlin Story Verlag, 2011, ISBN 978- 3- 86368- 039- 8

VACÍNOVÁ, M., LANGOVÁ, M. Vybrané kapitoly z psychologie. 1. vydání. Praha: nakladatelství Československý spisovatel, s.r.o., 2011, ISBN 978- 80- 7459- 014- 6

VACULÍK, M. (editor). Vybrané pojmy ze sociální psychologie. Definice, vysvětlení, souvislosti. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, katedra psychologie, 2006

VÁGNEROVÁ, M. Základy psychologie. 1. dotisk. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2005, ISBN 80- 246- 0841- 3

VÁLKOVÁ, H., DÜNKEL, F. Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě. 1. vydání. Praha: vydavatelství LEGES, 1992, ISBN 80- 85638- 00- 2

VÁLKOVÁ, H., MECERODOVÁ, L. (vyd). Možnosti uplatnění sociální práce v trestní justici. Sborník příspěvků z konference Praha, 24. - 25. 3. 1995. 1. vydání. Praha - Bonn: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici (SPJ), 1995, ISBN 80- 900066- 4- 7

VEČEŘA, M., URBANOVÁ, M. Základy sociologie práva. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně a nakladatelství Doplněk, 2002, ISBN 80- 210- 2973- 0 (Masarykova univerzita, Brno), ISBN 80- 7239- 131- 3 (Doplněk Brno)

VÍZDAL, F. Základy psychologie I. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2003

VÍZDAL, F. Techniky poznávání osobnosti. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2005

VÍZDAL, F., DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S. Sociální psychologie I. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009

ZEHR, H. The little book of restorative justice (The little books of justice & peacebuilding). Good Books, 2002, ISBN-10: 1- 56148- 376- 1, ISBN-13: 978- 1561483761

ŽATECKÁ, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. 1. vydání. Praha: KEY Publishing s.r.o., 2007, ISBN 978- 80- 87071- 55- 7

Internetové zdroje:

www.beck-online.cz

www.e-metodologia.fedu.uniba.sk

www.justice.cz

www.muni.cz

www.pmscr.cz

www.psp.cz

www.psychoterapie-jura.cz

www.spj.cz

Další zdroje:

Časopis Právní rádce 12/2011, XIX. ročník, měsíčník Hospodářským novin, nakladatelství Economía, a.s., ISSN 1210- 4817

Časopis Právní rádce 01/2012, XX. ročník, měsíčník Hospodářským novin, nakladatelství Economía, a.s., ISSN 1210- 4817

Časopis Sociální práce 4/2005 - Probace a mediace, časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, ISSN 1213-6204

Časopis Trestněprávní revue 5/2005, Praha: C. H. Beck, ISSN 1213- 5313

Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

HENDRYCH, D. a kol. Právní slovník. 3. vydání, 2009

MÜHLPACHR, P. Sociálně-pedagogické školy. Brno: Z nepublikované přednášky Institutu mezioborových studií Brno, 2011

POSPÍŠIL, R. Úvod do pedagogiky: Základy pedagogického výzkumu. Výuková pomůcka pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2009

Příloha časopisu České vězeňství č. 5 a 6/1996. Parole? To je přece čestné slovo! Poznámky k problematice předčasného propuštění. Michl, O. GR VS ČR, Praha: Vězeňská služba České republiky, 1997

Příloha č. 1 časopisu České vězeňství č. 1/1999. Poslání a organizační struktura probační a mediační služby. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1999

Příloha časopisu České vězeňství č. 2/1999. PROJEKTY. Hledání nových forem zacházení s pachateli /Soubor projektů/. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1999

Nejvýznamnější právní předpisy:

Zákon č. 1/1993 Sb., ÚSTAVA ČESKÉ REPUBLIKY

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších změn a doplňků

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších změn a doplňků

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších změn a doplňků

Zákon č. 359/1999, o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších změn a doplňků

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších změn a doplňků

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších změn a doplňků

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších změn a doplňků

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a způsob úhrady

Seznam zkratek

dítě	dítě mladší patnácti let
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky
OČTŘ	orgány činné v trestním řízení
plán	probační plán dohledu
PMS ČR	Probační a mediační služba ČR
PP VTOS	podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody
TO	trestní opatření
trest DV	trest domácího vězení
trest OPP	trest obecně prospěšných prací
trest OS NEPO	nepodmíněný trest odnětí svobody
trest zákazu vstupu	trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
trestní řád	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
trestní zákon	Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
trestní zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ust.	ustanovení §
VO	výchovné opatření
VTOS	výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody
zákon o PMS	Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů

ZSM

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Seznam příloh

- Příloha č. 1: **Přehled o počtech podmíněných odsouzení v letech 2002 - 2011**
- Příloha č. 2: **Vybrané vzory PMS ČR k trestu OPP**
- Příloha č. 3: **Přehled o počtech uložených trestů domácího vězení a trestů zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce v roce 2010 a 2011**
- Příloha č. 4: **Akreditované probační programy pro rok 2012**
- Příloha č. 5: **Přehled otázek k výzkumnému rozhovoru**

Příloha č. 1: Přehled o počtech podmíněných odsouzení v letech 2002 - 2011*

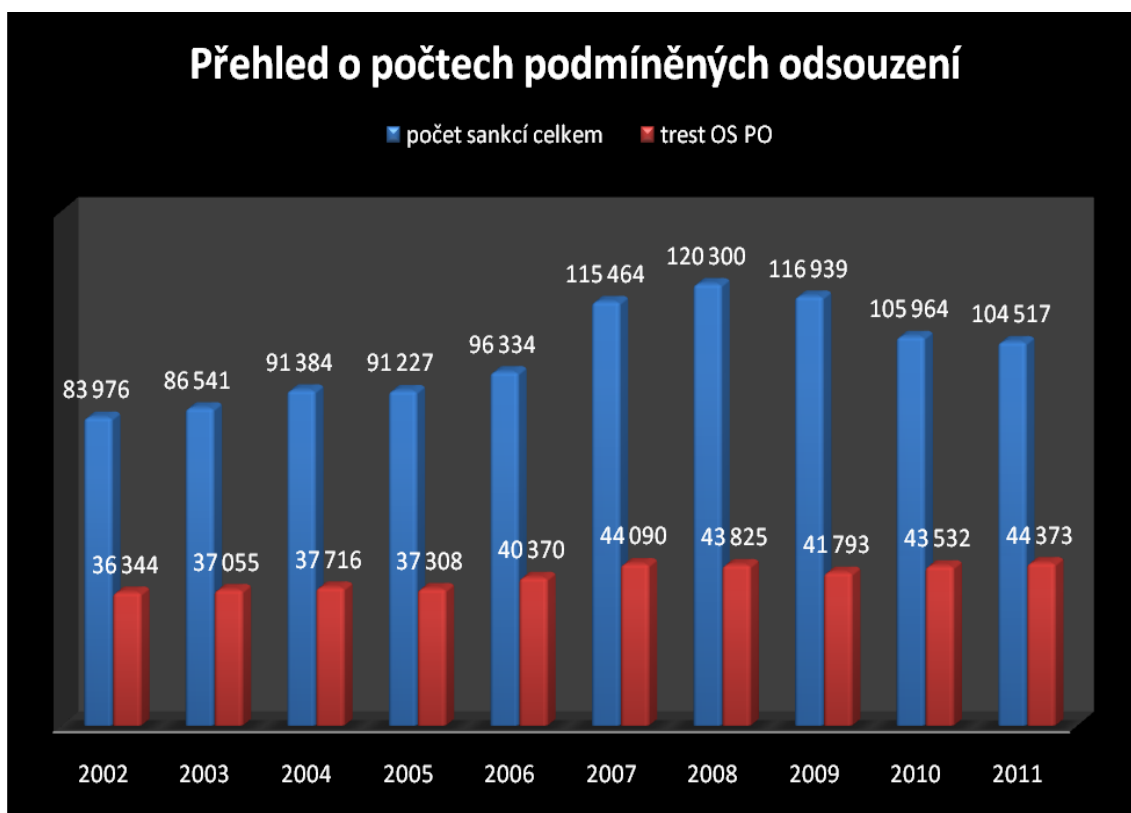
Přehled o počtech podmíněných odsouzení v letech 2002 - 2011

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
počet sankcí celkem	83 976	86 541	91 384	91 227	96 334	115 464	120 300	116 939	105 964	104 517
trest OS PO	36 344	37 055	37 716	37 308	40 370	44 090	43 825	41 793	43 532	44 373
%	43,28	42,82	41,27	40,90	41,91	38,19	36,43	35,74	41,08	42,46

Vysvětlivky:

trest OS PO

trest odnětí svobody podmíněně odložený na zkušební dobu

* zdroj: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html> (Z-SL-T
Přehled o všech uložených trestech/trestních opatření (trest 1, 2, 3, 4)

Příloha č. 2: Vybrané vzory PMS ČR k trestu OPP*

adresa střediska

..PM .../20..-...

V ..... dne

.....

Jméno a příjmení ods.:

Adresa:

Pozvánka ke konzultaci

Pane/paní .....

v současné době je proti Vám vedeno u Okresního soudu/státního zastupitelství v ..... pod č.j. .... trestní řízení pro trestný čin ..... dle § ..... trestního zákona.

Ve Vašem případě soud / státní zástupce zvažuje uložení / návrh na uložení alternativního trestu obecně prospěšných prací.

Jako úředník/asistent PMS ČR jsem byl/a proto soudem/státním zastupitelstvím pověřen/a **zjištěním Vaší zdravotní způsobilosti tento trest vykonat a také zjištěním Vašeho stanoviska k uložení tohoto trestu.**

Dostavte se proto na jednání se mnou dne ..... v ..... **hodin** do kanceláře střediska Probační a mediační služby ČR v ..... (adresa).

V případě, že Vám určený termín nevyhovuje, kontaktujte mne na telefonním čísle ....., kde s Vámi sjednám náhradní termín. Na tomto telefonním čísle Vám také mohu sdělit také případné další informace.

S pozdravem

.....
probační úředník /asistent

.. PM ../20..

sp. zn.

Projednání podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací a stanovení termínu nástupu výkonu trestu

Jméno a příjmení klienta:

Datum narození:

Bydliště:

Trest obecně prospěšných prací nařízen k:

Kontaktní osoba:

Tel.:

Výměra trestu:

Odsouzený/á byl/a poučen/a o povinnosti dle § 336/3 trestního řádu o povinnosti dostavit se za účelem nástupu výkonu trestu, a to v den stanovený probačním úředníkem/asistentem na obecní úřad nebo instituci, v níž má trest obecně prospěšných prací (dále OPP) vykonávat.

Stanovený den .....
nástupu:

Podpisem stvrzuji, že jsem si vědom/a toho, že pokud se v den stanovený probačním úředníkem/asistentem nedostavím k poskytovateli místa výkonu trestu OPP, nepovedu řádný život, bez závažného důvodu poruším sjednané podmínky výkonu trestu OPP, nebudu vykonávat ve stanovené době uložený trest, nebo budu jinak mařit výkon tohoto trestu, přemění soud trest OPP nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody, přitom každá hodina nevykonaného trestu OPP se počítá za jeden den odnětí svobody.

Pokud se vyskytnou překážky v práci, budu okamžitě informovat probačního úředníka/asistenta a odpovědného zástupce příslušné instituce.

Dále jsem byl/a poučen/a o povinnosti informovat probačního úředníka/asistenta o veškerých změnách podstatných pro výkon trestu, zejména o změně bydliště, zdravotního stavu či časových možnostech, a to do .....(např.5) dnů od doby, kdy změna nastala.

Tento záznam je vyhotoven čtyřikrát; po jednom vyhotovení obdrží klient, soud, instituce, ve které bude trest vykonáván a jedno bude založeno do probačního spisu.

V .....dne .....

.....

klient

.....

probační úředník/asistent

středisko

sp. zn.
.. PM ../20..

Okresnímu soudu v

V .... dne.....

Návrh Probační a mediační služby ČR na přeměnu trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody

Odsouzený/ná, nar. ... ,bytem..... byl/a rozhodnutím Okresního soudu v .....ze dne ....., sp. zn.... odsouzena k trestu obecně prospěšných prací ve výměře ..... hodin. Citované rozhodnutí nabylo právní moci.....

Usnesením ze dne ... sp. zn. .... bylo podle § 336 odst. 2 trestního řádu rozhodnuto, že odsouzený/á bude trest obecně prospěšných prací vykonávat v .....

Odsouzený/ná s faktickým výkonem uloženého trestu nikdy nezapočal/a (odpracoval pouze ... , naposledy pracoval/a dne .....

Odsouzený/ná byl/a pozván/a k projednání vzniklé situace k Probační a mediační službě, dne (ve dnech) ..... . K jednání se však nedostavil/a. Na písemné výzvy Probační a mediační služby k nástupu výkonu trestu obecně prospěšných prací ze dne ..... odsouzený/ná nereagoval/a ani přes upozornění, že mu/jí může být trest obecně prospěšných prací přeměněn na trest odnětí svobody.

Ve svém návrhu vycházím z ustanovení § 65 odst. 2 trestního zákoníku, podle něhož soud přemění trest obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody, jestliže pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest.

Vzhledem ke shora uvedeným skutečnostem

n a v r h u j i ,

aby Okresní soud ..... rozhodl, že se podle § 65 odst. 2 tr. zákoníku za použití § 340b odst. 1 trestního řádu přeměňuje odsouzené/mu ..... nevykonaný trest obecně prospěšných prací z rozsudku Okresního soudu ..... ze dne ... .., sp. zn.... , na trest odnětí svobody.

Informujte mne prosím o dalším řízení v této věci, děkuji.

..

.....
probační úředník/asistent

Na vědomí: místně příslušné státní zastupitelství, příslušná organizace

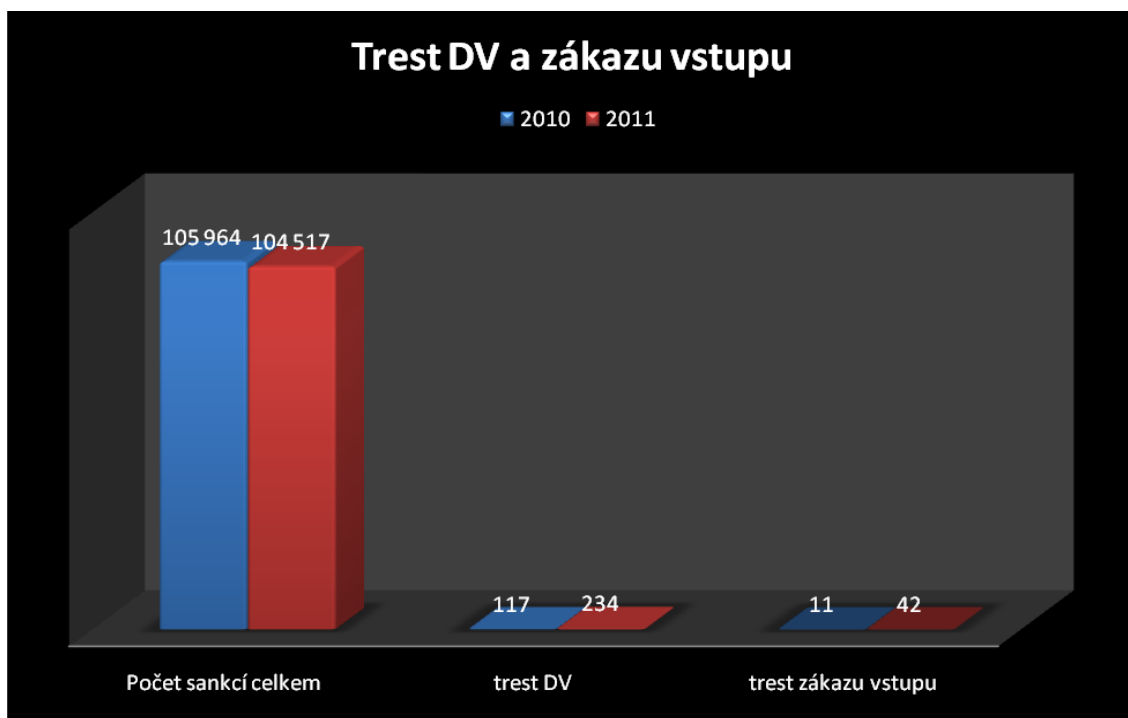
* zdroj Přílohy č. 2: Materiály poskytnuté PMS ČR - přílohy k Metodickému standardu PMS v oblasti trestu obecně prospěšných prací

Příloha č. 3: Přehled o počtech uložených trestů domácího vězení a trestů zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce v roce 2010 a 2011*

Přehled o počtech uložených trestů DV a trestů zákazu vstupu v roce 2010 a 2011

	Počet sankcí celkem	trest DV	trest zákazu vstupu	trest DV v %	trest zákazu vstupu v %
2010	105 964	117	11	0,11	0,010
2011	104 517	234	42	0,22	0,040

* zdroj: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html> (Z-SL-T Přehled o všech uložených trestech/trestních opatření (trest 1, 2, 3, 4)

Příloha č. 4: Akreditované probační programy pro rok 2012*

1

Probační program Šance

Frýdek-Místek

Farní sbor slezské církve evangelické A. V. v Třinci, Revoluční 609, 739 61 Třinec

Posláním programu je účinně pomoci mladým lidem, kteří se dostali do problémů se zákonem, umožnit mladistvým vykonat alternativní trest. Program se snaží reagovat na problémy mladých lidí v otázce hodnot a stylu života, řeší problémy s absencí pracovních návyků, schopností dodržovat pravidla, schopností trávit aktivně a smysluplně volný čas. Cílem programu je posílení a podpora pozitivních zdrojů mladistvých obviněných. Dílčí cíle programu: rozvíjet sociální dovednosti a kompetence, rozvíjet komunikační dovednosti a schopnost řešit konflikty, rozvíjet pracovní dovednosti a pracovní návyky, pomoci klientům vnitřně se vypořádat s důsledky spáchané trestné činnosti a pomoci najít novou cestu k odpovědnému životu.

2

„Sebeúcta – řekni to přímo“- program na zvládnání stresových situací

Praha

Člověk člověku, o.s., Legerova 20, 120 00 Praha

Program je zaměřen na vytvoření dovedností přímé komunikace, výcvik probíhá prostřednictvím tělesných zážitků, kdy se mladistvý učí vnímat, rozumět a respektovat signály svého těla. Program je zaměřen na posílení sebeúcty klienta, na posílení vlastní zodpovědnosti.

3

Změnit směr

Brno

Ratolest Brno, Špitálka 16, 602 00 Brno

Program je určen mladistvým ve věku 15 – 18 let, kteří se dostali do problému se zákonem. Mezi charakteristické obtíže, na jejichž podkladu byl čin spáchán, patří problémy v rodině (se sourozenci, s rodiči), ve škole (prospěch, socializované poruchy chování v partách, s učiteli, neomluvené hodiny...) a s vrstevníky (nedostatek kamarádů, šikana aktivní pasivní) a autority. Komplikace se zařazením klienta do programu mohou být zejména v jeho motivaci k účasti v programu. Další komplikací vnímáme jako výrazně snížené intelektové předpoklady (oproti ostatním účastníkům v rámci každého běhu).

4

Učební program mladiství

České Budějovice, Chomutov, Sokolov, Beroun, Plzeň, Cheb, Praha, Most, Ústí nad Labem

Program pracuje kognitivně behaviorální metodou, která zahrnuje práci mladistvých ve skupině, při které je využívána řízená diskuse, zprostředkování nových informací, přímá aktivita klientů, písemné projevy klientů, nácvik nové strategie chování. Program je doplňován i individuálními způsoby práce s mladistvými.

5

Mentor

Beroun, České Budějovice, Český Krumlov, Děčín, Hradec Králové, Chomutov, Chrudim, Jablonec nad Nisou, Jindřichův Hradec, Kladno, Kolín, Kutná Hora, Liberec, Most, Nymburk, Pardubice, Písek, Praha, Rychnov nad Kněžnou, Tábor, Ústí nad Labem, Ústí nad Orlicí

Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s. Korunní 101, 130 00 Praha 3

Program je nabízen jako individuální práce vyškolené osoby "mentora" za účelem jeho práce s mladistvým, jenž se hlásí k romskému etniku, kterému byl uložen alternativní trest OPP nebo dohled v rámci podmíněného odsouzení (popřípadě podmíněného propuštění). Vyškolený mentor prostřednictvím individuálního osobního kontaktu motivuje klienta k převzetí odpovědnosti a k nalezení zdrojů k vyřešení vzniklé situace. Mentor posiluje pracovní návyky klienta, rozvíjí jeho sociální dovednosti a rovněž komunikační dovednosti pro řešení konfliktů, usiluje o zlepšení vztahů klienta s okolím. Mentor musí před svou prací s klientem absolvovat vzdělávací kurz v rozsahu 100 hodin a během své práce s klientem je pod pravidelnou supervizí.

6

Probační program PROBOŠ (probační program pro mladistvé v konfliktu se zákonem, který má souvislost s užíváním návykových látek)

Frýdek-Místek

Renarkon, o.p.s. Pionýrů 1757,738 01 Frýdek Místek

Cílovou skupinou jsou mladiství ve věku 15 - 18 let, kteří jsou ohroženi návykovými látkami, nebo pro uživatele návykových látek, zejména pak marihuany -Cílem programu je působení na mladistvé, jejichž provinění je spojeno s užíváním návykových látek a kteří jsou stíháni za protiprávní jednání dle zákona č.218/2003 Sb. Program je zaměřen na vzdělávání v oblasti drogové problematiky a řešení problémů a příčin souvisejících s užíváním návykových látek, zvyšování právního povědomí v této oblasti, podporu a motivaci ke změně dosavadního chování a protiprávního jednání, a také na obnovení a zlepšení rodinných a osobních vztahů, došlo-li k jejich narušení. Jsou poskytovány: informační servis, individuální poradenství, motivační trénink a krizová intervence.

7

PROBAČNÍ PROGRAM KOST (= Komunikačně Osobnostně Sociální Trénink)

Praha

Člověk v tísni, o.p.s., Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2

"Cílovou skupinu probačního a resocializačního programu KOST tvoří zejména klienti Probační a mediační služby ČR, klienti OSPOD (kurátorů pro mládež), kteří jsou vybíráni na základě kritérií, která byla předem vydefinována, dále klienti doporučení v rámci výchovných opatření ze SŠ a institucí zaměřujících se na výchovu a vzdělávání (DD, SVP, ...)

Probační program je určen klientům, kteří splňují tato kritéria:

věk klienta od 15 do 18 let, v odůvodněných případech starší osoby nepřekračující věk 21 let (osoby ve věku blízkému věku mladistvých), nebo osoby mladší 15 let (po dohodě s PMS), klient se dopustil protiprávního jednání ve smyslu platných právních předpisů, do programu lze zařadit i klienta s opakovanou méně závažnou trestnou činností, klient má dlouhodobé výchovné problémy závažného charakteru, objevují se výchovné problémy v rodině a ve škole, u klienta se potvrzuje potřeba dlouhodobějšího etopedického vedení, rodina spolupracuje. "

8

Probační program PRÁVO VOLBY

Písek

Arkáda – sociálně psychologické centrum, o.s., Husovo nám. 2/24, 397 01 Písek

Program je nabízen jako možnost realizace výkonu soudního rozhodnutí (podmíněné odsouzení s dohledem, výchovné opatření - probační program) nebo jako součást výchovného opatření – dohled probačního úředníka. Cílem probačního programu je rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého podporující jeho vhodné zařazení ve společnosti a tím snížení sociální exkluze. Konkrétně se jedná o rozvoj komunikačních dovedností, větší schopnost uplatnit se na trhu práce, sebepoznání, řešení krizových situací a posílení sociálních dovedností a kompetencí. V programu je také vyčleněn blok s názvem "Bezpečné chování v silničním provozu".

9

Právo pro každý den

České Budějovice, Strakonice, Písek, Jindřichův Hradec, Jihlava, Třebíč, Žďár nad Sázavou, Brno, Praha východ, Praha západ, Ústí nad Labem, Děčín, Teplice, Česká Lípa, Liberec, Jablonec nad Nisou, Semily, Jičín, Turnov, Olomouc, Vsetín, Jeseník, Šumperk, Ostrava, Havířov, Bruntál, Krnov, Karlovy Vary, Sokolov, Plzeň, Rokycany, Tábor, Pardubice, Hradec Králové, Chrudim, Ústí nad Orlicí, Náchod

PARTNERS CZECH, o.p.s., Lomená 515/9, 162 00 Praha 6

Program je založen na skupinové práci, během které jsou využívány metody interaktivní výuky, které podporují efektivní učební strategii, zároveň rozvíjí sociální dovednosti, dovednosti efektivní komunikace, schopnosti řešení konfliktů a schopnosti spolupráce s ostatními ve skupině. Lektori (právník a metodik) využívají lekce z učebnice "Právo pro každého", jež byla doporučena MŠMT jako učební materiál pro ZŠ a SŠ. Lekce jsou zaměřeny na právo rodinné, občanské, pracovní a trestní. Program je rozdělen do jednotlivých 60 min. lekcí, které jsou doplněny cvičeními a nácviky modelových situací.

10

Rozvoj sociálních dovedností dětí a mladistvých a poradenství rodičům

Přerov, Olomouc, Prostějov

RESOCIA občanské sdružení pro všestranný kulturní, sociální a tělesný rozvoj dětí a mládeže a pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, Domaželice 36, 751 15 Domaželice

Program je určen dětem a mladistvým klientům, kterým bylo v souladu se Zákonem č. 218/2003 Sb. uloženo výchovné opatření - účast v probačním programu. Programu se mohou dle posouzení PMS zúčastnit mladiství v péči PMS Přerov, v případě potřeby i mladiství v péči PMS dalších okresů Olomouckého kraje (zvl. PMS Prostějov, Olomouc). Klientem programu je dítě či mladistvý, který spáchal provinění, trestný čin nebo čin jinak trestný. Programu se mohou zúčastnit také děti či mladiství s nařízenou ústavní výchovou v situaci podmíněného propuštění ze zařízení pro výkon ústavní výchovy.

11

Program resocializace mladých obviněných nebo odsouzených

Jablonec nad Nisou, Semily

REP, o.s., Chvalčovice 25, 463 42 Bílá

Program (pro klienty ve věku 15 - 18 let) probíhá individuální a skupinovou formou a je zaměřen na: mapování rodiny, hledání klientových slabých a silných stránek, definování potřeb a motivací ke změně chování. Posiluje pozitivní zdroje mladistvých obviněných úpravou rodinně - výchovného zázemí a také rodinnými konzultacemi.

12

Křížovatky

Mělník

Lepší život- občanské sdružení, Kosmonautů 3018, 276 01 Mělník

Mladiství ve věku 15-18 let, kteří se dopustili méně závažného protiprávního jednání a jsou klienty i PMS ČR (mimořádně i starší, kteří provinění spáchali ve věku blízkém mladistvému, nebo jako mladiství, ale v době zahájení programu již dosáhli 18 let). Jedná se převážně o prvopachatele, v odůvodněných případech lze zařadit i mladistvé s opakovanou trestnou činností (např. při silném negativním vlivu skupiny). Komplikace se zařazením klienta do programu mohou nastat v oblasti jeho motivace k účasti na programu, to souvisí i s následnou pravidelnou docházkou do programu.

13

Přechodné zaměstnání

Pardubice

SKP - Centrum, o.s., Jungmannova 2550, 530 02 Pardubice

Posláním probačního programu je nalezení uplatnění a seberealizace, získání náhledu na trestný čin, posílení sociálních dovedností, získání pracovních návyků, posílení komunikačních dovedností mladistvých provinilců. Je poskytováno psychologické a sociální poradenství, konzultace s rodinnými příslušníky, pracovní terapie, PC kurzy. Cílem programu je prevence a snižování rizik opakování trestné činnosti, zamezení delikvence. Program je určen lidem 15 - 18 let, kteří jsou ohroženi delikvencí, případně sociálním handicapem.

14

Probační program Auritus

Tábor

Farní charita Tábor, Auritus – centrum pro lidi ohrožené drogou, Klokotská 114, 390 01 Tábor

Program se věnuje rizikovým faktorům v chování mladistvých - pracuje s problémem zneužívání omamných a psychotropních látek, usiluje o zvýšení povědomí o rizicích spojených se zneužíváním OPL, vede klienta k nalezení vhodné formy trávení volného času, eliminaci záškoláctví a nezákonných forem chování, rozvíjí sociální dovednosti a usiluje o nápravu problematických vztahů s poškozeným. Cílovou skupinou jsou mladiství od 15 do 18 let, kteří mají problémy se zneužitím OPL, není však nezbytné, aby provinění, kterých se dopustili, přímo souvisela se zneužíváním OPL.

15

Probační program Proxima Sociale, o.s.

Praha

Proxima sociale, o.s., Rakovského 3138, 143 00 Praha 12

Program určený klientům ve věku 15 - 26 let motivuje k odpovědnosti za vlastní jednání, usiluje o kontrolu každodenních povinností a činností klienta, o vytvoření pravidelného režimu, nabízí trénink sociálních a komunikačních dovedností, posiluje klientovy pozitivní rodinné vazby, rozvíjí nekriminální vzorce chování, vede klienty k sebepoznání a akceptaci společenských pravidel a norem, posiluje klientovy pracovní návyky.

16

Probační program MOST

Třebíč

Diecézní charita Brno, Oblastní charita Třebíč, Leopolda Pokorného 15, 674 01 Třebíč

Probační program Most (PP) je určen pro mladistvé klienty od 15 do 18 let, ale i pro osoby nepříliš překračující věk mladistvého. Klient musí být experimentátorem nebo uživatelem omamných a psychotropních látek včetně alkoholu a léků a to především v momentě, kdy se provinění dopustil. Do programu jsou zařazováni prostřednictvím střediska PMS v Třebíči mladiství se závažnějším patologickým chováním, spojeným s páchaním trestné činnosti, s potřebou individuálního přístupu.

Probační resocializační program Krok za krokem

Hodonín

Občanské sdružení Krok – Agentura pro občany, Kyjov, Komenského 2124, 697 01 Kyjov

Program rozvíjí sociální dovednosti klienta, posiluje jeho schopnost přijímat společenská pravidla a normy, zaměřuje se na řešení konfliktů, podporuje sebepoznání klienta, vede ho k převzetí odpovědnosti za své chování, rozvíjí pracovní návyky a dovednosti, umožňuje rekvalifikaci a vzdělávání. Program je určen klientům ve věku 15 - 18 a 18 - 26 let.

* zdroj Přílohy č. 4:

<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=3413&d=321409>

(Akreditované probační programy pro rok 2012)

Příloha č. 5: Přehled otázek k výzkumnému rozhovoru

Otázky - soudci

1. Domníváte se, že spolupráce a komunikace soudů s PMS ČR je vyhovující?
  - v jaké oblasti shledáváte spolupráci a komunikaci s PMS ČR dobrou?
  - v jaké oblasti dle Vašeho názoru spolupráce a komunikace PMS ČR selhává?
  - co by podle Vás mohlo přispět ke zlepšení?
  - nebylo by vhodné, aby právní úprava obsahovala např. povinnost spolupráce Policie ČR a PMS ČR u dospělých pachatelů již v přípravném řízení zejména tam, kde by připadalo v úvahu uložení např. alternativního trestu či použití některého odklonu?
2. Máte pocit, že PMS ČR shledává spolupráci z Vaší strany dostatečnou (např. co se týče vstřícnosti apod.)?
  - pokud ne, myslíte si, že mají pravdu, popř. v čem by to šlo zlepšit a jak reálně tuto možnost vidíte?
3. Myslíte si, že práce PMS ČR s klienty je na dobré úrovni?
  - v jaké oblasti (např. zajištění výkonu alternativních trestů, dohledu, práce s mladistvými apod.) shledáváte tuto práci efektivní?
  - kde (v jaké oblasti jejich činnosti) dle Vašeho názoru je práce PMS ČR nedostatečná?
  - co by podle Vás mohlo přispět ke zlepšení?
4. Domnívám se (a to i na základě statistických údajů), že v České republice se poměrně málo využívá tzv. odklonů v trestním řízení. Jaký názor na danou problematiku zastáváte a proč? Co si myslíte, že by mohlo přispět k využívání těchto institutů ve větším rozsahu?
5. Máte od PMS ČR dostatečné podklady pro kvalifikované rozhodnutí o druhu trestu, který má být v konkrétním případě uložen, popř. v čem je tato jejich činnost nedostatečná?
6. Máte za to, že práce PMS ČR s mládeží je kvalitativně odlišná od práce s dospělými pachateli?

- pokud ano, v čem ji spatřujete kvalitnější či méně kvalitní?
7. Myslíte si, že by mělo dojít k rozšíření kompetencí probačních úředníků a v jaké oblasti?
  8. Domníváte se, že by PMS ČR mělo být přiznáno postavení orgánů činných v trestním řízení (OČTR)?
  9. Domnívám se, že pro efektivnější spolupráci PMS ČR s OČTR by bylo vhodné organizovat pravidelná setkávání zástupců jednotlivých profesí ke společnému projednání nejpalčivějších problémů. Jaký máte na tuto moji domněnku názor?
  10. Myslíte si, že by Vám pomohly při Vaší práci znalosti z jiných společenských oborů např. pedagogiky, psychologie apod.? Měl/a byste zájem se v těchto oblastech dále vzdělávat, a jakou formou?
  11. Víte, čím se zabývá sociální pedagogika?
    - pokud ano, pokuste se vymezit její předmět
    - mohou dle Vašeho názoru přispět teoretické a praktické poznatky této disciplíny k zefektivnění spolupráce jednotlivých složek při snaze o naplnění účelu, cílů a funkcí trestního práva?
  12. Jaký měla dle Vašeho názoru vliv rekodifikace trestního práva na četnost ukládání jednotlivých alternativních trestů např. peněžitého trestu či trestu obecně prospěšných prací?
  13. Podle statistických údajů ukládání nově zakotvených alternativních trestů do právního řádu České republiky (trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce) není příliš frekventované. V čem spatřujete příčiny tohoto jevu?
  14. Domníváte se, že by bylo možno zvýšit efektivnost výkonu některých dalších alternativních sankcí rozšířením spolupráce s PMS ČR?

Otázky - státní zástupci

1. Domníváte se, že spolupráce a komunikace státních zastupitelství s PMS ČR je vyhovující?
  - v jaké oblasti shledáváte spolupráci a komunikaci s PMS ČR dobrou?
  - v jaké oblasti dle Vašeho názoru spolupráce a komunikace PMS ČR selhává?
  - co by podle Vás mohlo přispět ke zlepšení?
2. Máte pocit, že PMS ČR shledává spolupráci z Vaší strany dostatečnou (např. co se týče vstřícnosti apod.)?
  - pokud ne, myslíte si, že mají pravdu, popř. v čem by to šlo zlepšit a jak reálně tuto možnost vidíte?
3. Myslíte si, že práce PMS ČR s klienty je na dobré úrovni?
  - v jaké oblasti (např. zajištění výkonu alternativních trestů, dohledu, práce s mladistvými apod.) shledáváte tuto práci efektivní?
  - kde (v jaké oblasti jejich činnosti) dle Vašeho názoru je práce PMS ČR nedostačující?
  - co by podle Vás mohlo přispět ke zlepšení?
4. Domnívám se (a to i na základě statistických údajů), že v České republice se poměrně málo využívá tzv. odklonů v trestním řízení. Jaký názor na danou problematiku zastáváte a proč? Co si myslíte, že by mohlo přispět k využívání těchto institutů ve větším rozsahu?
5. Máte od PMS ČR dostatečné podklady pro vyslovení návrhu soudu, jaký trest (opatření) uložit, popř. v čem je tato jejich činnost nedostatečná?
6. Máte za to, že práce PMS ČR s mládeží je kvalitativně odlišná od práce s dospělými pachateli?
  - pokud ano, v čem ji spatřujete kvalitnější či méně kvalitní?
7. Myslíte si, že by mělo dojít k rozšíření kompetencí probačních úředníků a v jaké oblasti?
8. Domníváte se, že by PMS ČR mělo být přiznáno postavení orgánů činných v trestním řízení (OČTR)?

9. Domnívám se, že pro efektivnější spolupráci PMS ČR s OČTŘ by bylo vhodné organizovat pravidelná setkání zástupců jednotlivých profesí ke společnému projednání nejpalčivějších problémů. Jaký máte na tuto moji domněnku názor?
10. Myslíte si, že by Vám pomohly při Vaší práci znalosti z jiných společenskovedních oborů např. pedagogiky, psychologie apod.? Měl/a byste zájem se v těchto oblastech dále vzdělávat, a jakou formou?
11. Víte, čím se zabývá sociální pedagogika?
  - pokud ano, pokuste se vymezit její předmět
  - mohou dle Vašeho názoru přispět teoretické a praktické poznatky této disciplíny k zefektivnění spolupráce jednotlivých složek při snaze o naplnění účelu, cílů a funkcí trestního práva?

Otázky - probační úředníci

1. Domníváte se, že spolupráce a komunikace PMS ČR s orgány činnými v trestním řízení (OČTŘ) je vyhovující?
  - v jaké oblasti shledáváte spolupráci a komunikaci s OČTŘ dobrou?
  - v jaké oblasti dle Vašeho názoru spolupráce a komunikace OČTŘ selhává?
  - co by podle Vás mohlo přispět ke zlepšení?
2. Myslíte si, že OČTŘ jsou dostatečně vstřícné ve spolupráci s Vámi? V čem by mělo dojít ke zlepšení a v čem by se naopak měla zlepšit Vaše spolupráce ve vztahu k nim?
3. Jaká pozitiva a negativa shledáváte na spolupráci s ostatními organizacemi (státními i soukromými), které by Vám měly poskytovat součinnost při Vaší práci?
4. Domnívám se (a to i na základě statistických údajů), že v České republice se poměrně málo využívá tzv. odklonů v trestním řízení. Jaký názor na danou problematiku zastáváte a proč? Co si myslíte, že by mohlo přispět k využívání těchto institutů ve větším rozsahu?
5. Jak často se při pokusu o resocializaci pachatele obracíte na jeho nejbližší okolí či sociální komunitu, jejímž je příslušníkem? Jaká tato spolupráce je a zda můžete říci, že zaznamenáváte výrazný pozitivní vliv při převýchově pachatele?
6. Domníváte se, že Vaše výchovné působení na mládež má větší resocializační účinek, nežli u dospělých pachatelů?
7. Myslíte si, že je potřeba v některé oblasti působení PMS ČR rozšířit kompetence probačních úředníků? Konkretizujte a uveďte stručně důvody.
8. Domníváte se, že by PMS ČR mělo být přiznáno postavení OČTŘ?
9. Domnívám se, že pro efektivnější spolupráci PMS ČR s OČTŘ by bylo vhodné organizovat pravidelná setkání zástupců jednotlivých profesí ke společnému projednání nejpalčivějších problémů. Jaký máte na tuto moji domněnku názor?
10. Myslíte si, že Vaše znalosti z oblasti práva jsou pro výkon Vaší činnosti dostačující? Uvítal/a byste se v této oblasti sám/sama vzdělávat a jakou formou?
11. Víte, čím se zabývá sociální pedagogika?
  - pokud ano, pokuste se vymezit její předmět

- mohou dle Vašeho názoru přispět teoretické a praktické poznatky této disciplíny k zefektivnění spolupráce jednotlivých složek při snaze o naplnění účelu, cílů a funkcí trestního práva?
12. Máte pocit, že se po rekodifikaci trestního práva změnil poměr četnosti jednotlivých alternativních trestů, popř. jak?
  13. Jaké máte zkušenosti s výkonem nových alternativních trestů (trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce)? Pokud jste se s jejich výkonem setkal/a, shledáváte jej efektivním? V čem byste jej případně zlepšil/a?
  14. Myslíte si, že by bylo vhodné ze strany soudů s Vámi spolupracovat i při výkonu alternativních trestů, u nichž to zákon přímo nestanoví? U kterých a proč?
  15. Jaké klady a zápory shledáváte na oddělení středisek PMS ČR od soudů?